

verba : hoc est corpus meum
ret non Corpus Christi , se
proprium.
36 R. Ad secundum . Sen
Confessario adigenda , ut ve
suum defectum propale
praesertim Paroch
fessario scilicet
di , &

LOTIN TILI VA TIBBIY TERMINOLOGIYA

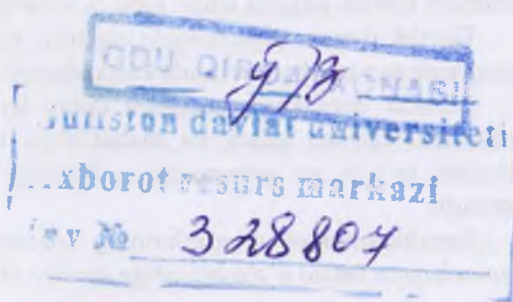
S.SH. RUSTAMOVA,
M.A.SAYDULLAYEVA,
R.M.ABDULLAYEVA

92
R92

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**S.SH. RUSTAMOVA M.A.SAYDULLAYEVA,
R.M.ABDULLAYEVA**

**LOTIN TILI VA TIBBIY
TERMINOLOGIYA**

**TOSHKENT
«IJOD-PRINT»
2018**

UO:K 61:811.124:373.46(075.8)

KBK 51YA2

R 92

Rustamova, S. SH.

Lotin tili va tibbiy terminologiya [Matn] : darslik / S. SH. Rustamova. Toshkent :

Ijod-print, 2018. - 264 b.

Taqrizchilar: Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Klinik anatomiya va OJA kafedrası prof. T. A. Sagatov.

Toshkent Davlat Jahon tillar Universiteti ingliz tili fakulteti dekani B. Kulmatov.

Tibbiy terminologiya fani darsligi tibbiyot oliygohi talabalari uchun fanning namunaviy dasturi asosida yaratildi. Darslik anatomiya, klinika, farmatsevtika bo'limlaridan iboratdir. Bu uch bo'limlar o'zichiga barcha tibbiyot terminlarini qamrab olib, talabalarga fundamental va mutaxassislik fanlarini integral o'qishida yaqindan yordam beradi.

Uch bo'limdan iborat bo'lgan mazkur darslikda barcha Grammatik mavzular keng yoritilib, shu bilan birga "Medical Terminology", "Simplfield", G.Barbara, R.Masters, avtorligidagi xorijiy adabiyotdan tajriba almashgan holda ma'lumotlar kiritildi. Bunda, mashqlar, leksik minimum hamda nazorat ishlar kabi qismlar kiritildi.

Darslik ilyustratsion holatda yoritilib, talabalarga tibbiy terminlarni visual xotiraga ega bo'lishlarida katta ahamiyatga egadir.

Mazkur darslikning maqsadi tibbiy terminlarni o'qish, anatomik terminlarni tarjima qilish va tushunishga tayyorlash bemorga klinik tashxisni to'g'ri va grammatik, orfografik jihatdan retseptni to'g'ri yozishdir.

Darslik tibbiyot oliygothlarining 1-bosqich talabalari uchun tibbiy terminologiya fanini o'zlashtirishga tavsiya etiladi.

ISBN 978-9943-5237-9-1

© S.SH. RUSTAMOVA va boshq.

© "IJOD-PRINT"–2018

MUNDARIJA

SO'Z BOSHI	5
SHARTLI QISQARTMALAR RO'YHATI	6
KIRISH	7
I BO'LIM. LOTIN ALIFBOSI. FONETIKA. LOTIN GRAMMATIKASIDA TERMIN HOSIL QILISH ENG AKTUAL ELEMENTLARI.	
ANATOMO-GISTOLOGIK TERMINSHUNOSLIK	10
1-§. Lotin alifbosi. Fonetika. Unlilar talaffuz etilishi. Diftonglar va undoshlar talaffuz etilishining o'ziga xosligi	11
2-§. Lotin tilida bo'g'in cho'ziqligi va qisqaligi. Urg'u qoidalar	19
3-§. Anatomik termin tuzilishi. So'z turkumlari va termini tashkil etuvchi so'zning grammatik kategoriyalari. Ot. Otning grammatik kategoriyalari. Otning lug'at shakli. Turlanish va negiz haqida umumiy ma'lumotlar. Moslashmagan aniqlovchi	24
4-§. Sifat. Sifatning Grammatik kategoriyalari. Sifatning ikki guruhi. Sifatning lug'at shakli. Sifatlarning ot bilan moslashish qoidalar	31
5-§. Sifat darajalari. Qiyosiy darajani hosil qilish. Anatomik terminlarda ko'p uchraydigan qiyosiy darajadagi sifatlar, ularning ma'nosi va qo'llanilishidagi o'ziga xosligi	39
6-§. Sifatning orttirma darajasi. Sifat haqida ma'lumotlarni umumlashtirish	46
7-§. Otning III turlanishi: uning rod belgilari va negiz xususiyati. Otning III turlanish Genus Masculinum	54
8-§. Otning III turlanishi Genus Femininum	61
9-§. Otning III turlanishi Genus Neutrum	67
10-§. I-V turlanishdagi ot va sifatlarning bosh kelishik ko'plik son – Nominativus pluralis shakli	71
11-§. I-V turlanishdagi ot va sifatlarning qaratqich kelishik ko'plik son – Genetivus pluralis shakli	79
12-§. Son	85
13-§. I bo'lim anatomiya va gistologiya atamashunoslik ta'limoti bo'yicha takrorlash	86
II BO'LIM. KLINIK TERMINOLOGIYA.	
KLINIK TERMIN YASASH USULLARI	92
14-§. Yunon alifbosi. Terminologik so'z yasashining ba'zi umumiy tushunchalari: so'z tarkibi → morfema → so'z yasalishi strukturasi	

→ soʻz yasovchi va yasama negiz → TE → soʻzlarning boʻlinishi → soʻz yasash usullari.	
Terminologik soʻz yasashida suffiksatsiya	93
15-§. Soʻz yasalishi (davomi..). Prefiksatsiya.	
Prefiks – suffiksli yasama soʻzlar	108
16-§. Murakkab soʻzlar. Murakkab yasama soʻzlar. Yunon – lotin dubletlari va yakka TE.	
Klinik terminlar tuzilishi haqida tushuncha	119
17-§. Soʻz yasalishi (davomi..). Klinik terminshunoslikda –osis, –iasis, – ismus, –itis, –oma suffikslari. Qisqartma soʻzlar.	
Yunon – lotin dubletlari va yakka TE (davomi)	127
18-§. Soʻz yasalishi (davomi..). Toʻqima, aʻzo, ajralma, jins, yoshni ifodalovchi yunon – lotin dubletlari. Funktsional va patologik holat, jarayonlarni ifodalovchi yakka AE.	
Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlar va boshqa belgilarni ifodalovchi yakka AE.	138
19-§. Soʻz yasalishi va klinik terminshunoslik boʻlimini takrorlash uchun mashqlar	154

III BOʻLIM. RETSEPTURA BILAN BOʻGʻLIQ LOTIN GRAMMATIKASI ELEMENTLARI. FARMATSEVTIK TERMINSHUNOSLIK VA RETSEPT

20-§. Farmatsevtik terminologiyaga kirish. Dori vositalari nomenklaturasi	166
21-§. Feʼl. Feʼlning Grammatik kategoriyalari va lugʻat shakli. 4 tuslanish va negiz haqida tushuncha. Buyruq mayli (Imperativus).	
Istak mayli (Conjunctivus)	174
22-§. Tushum va ablativ kelishiklari. Koʻmakchilar	178
23-§. Retsept. Retsept strukturalari	181
24-§. Lotin tilida kimyoviy nomenklatura. Kimyoviy moddalar, kislotalar, oksidlar nomlari	185
25-§. Tuzlar nomi	189
26-§. Retseptdagi muhim qisqartmalar	194
27-§. Retseptura va farmatsevtik terminshunoslik boʻlimi boʻyicha takrorlash	201
28-§. «Gaudeamus» - talabalar gimni	206
Lotin tilida hikmatli soʻzlar, maxsus iboralar, maqollar	214
Lugʻat	229

SO'Z BOSHI

Ma'lumki kasbni mukammal egallash, kasb tilini aks ettiruvchi so'zlar va terminlarni o'rganish bilan boshlanadi. Hozirgi zamon tibbiy terminlari – keng qamrovli va murakkab terminlardan deb hisoblash mumkin. Bunda bir necha ming yillik so'zlar va birikmalar mujassamlashgan. Tibbiy va biologik terminlarda ko'p asrlik an'analarni lotin tilining ishlatilishida alohida ahamiyatga ega. Talabalar tibbiyot tilini o'rganishi uchun o'quv bazasini yaratish lozim. “Lotin tili va tibbiy terminalogiya” qo'llanmasi shular jumlasidandir. U bilimdon shifokor tayyorlashda va uning kasbiy til madaniyatini rivojlantirishda kerak bo'ladi. Lotin tilini o'qitish tibbiy terminlarining asosini o'qitishdan boshlanadi.

Barcha tibbiy terminlar ichida “tizimlar tizimi” sifatida qaraladigan yetakchi tizimlar quyidagilar:

- 1) morfologik fanlar terminshunosligi – anatomiya va gistologiyasi
- 2) patologik anatomiya va klinik fanlar kompleksi terminshunosligi
- 3) farmasevtik terminshunoslik dori vositalari nomenklaturasi bilan

Qo'llanmaning struktur birligi yakka tipdagi sxema bo'yicha tuzilgan mashg'ulot hisoblanadi. Har bir mashg'ulot o'z ichiga asosan, quyidagi komponentlarni oladi: yangi mavzu tushunchasi; talaba bilishi va qila olishi kerak bo'lgan mashg'ulot maqsadini formulirovkasi; o'tilgan mavzu bo'yicha talabaning bilim darajasini tekshirish maqsadida auditoriyada mustaqil ish uchun mashqlar; yangi grammatik yoki nazariy materialni tushuntirish; mustaqil ish uchun uyga vazifalar. Ba'zi darslar strukturasiga talabalar bilim va ko'nikmalari hajmini aniqlashtirishga yordamlashish hamda o'tilgan materialni o'zlashtirishda xulosa chiqarish uchun nazariy savollar kiritilgan.

Alohida e'tibor berish kerak bo'lgan eng muhim holatlar

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi Tushun! E'tibor Ber! qisqartmasi bilan belgilangan.

Ilmiy tushuncha mohiyatini bilish – ushbu tushuncha (termin) ni boshqalariga bog'lash, fanning tushunchalar tizimidan ma'lum bir o'rin ajratish demakdir. Definitsiyada faqat ma'lum bir bosqichdagina ushbu bog'liqlik va o'rin namoyon bo'ladi.

Terminologiya. Terminlar tizimi. Bilim, fan sohasining ma'lum bir terminologiyasi – bu tushunchalar tizimida ilmiy tushunchalarni ajratib ko'rsatish uchun qo'llaniladigan, o'zaro ma'lum bir aloqa va bog'liqlikda bo'lgan terminlar, so'zlar va so'z birikmalari tizimidir.

Terminologiya doimiy harakatda: nimadir o'zgaradi, qo'shiladi, eskiradi, ta'minotdan chiqadi, yo'qotiladi. Ko'plab qadimdan ma'lum maxsus so'zlar yangi ilmiy tarkibga ega bo'ladi. Ko'plab qadimdan ma'lum maxsus so'zlar yangi ilmiy mazmun oladi. Terminologiya – ilm, ilmiy adabiyot tilining muhim ajralmas qismidir.

Nega bir necha yuz yillardan buyon “o'lik tillar” deb atalmish guruhga mansub bo'lgan aynan lotin tili “o'lik” qadimgi yunon tili bilan birgalikda hali hanuz tibbiyot va biologiya ilmiy tillari rivojiga faol ta'sir ko'rsatib kelmoqda? Ushbu savolga javob berish uchun lotin tili tarixi va uning tibbiyot rivojlanishidagi roli haqida tanishib olishimiz zarur.

Lotin tili tarixidan. Lotin tili (*lingua Latina*) hind-yevropa tillari oilasining italiy tillari guruhiga mansub. U uzoq o'tmishda hosil bo'lgan. Dastlab bu tilda Italiya markazidagi Latsiy viloyatida istiqomat qiluvchi lotin qabilasi (*Latini*), hamda Qadimgi Rim ahli va milodiy I asr boshlarida Rim qo'l ostiga o'tgan Apennin yarim oroli hududidagi italiy qabilalar so'zlashishgan. Mil. av. III asr o'rtalaridan boshlab lotin tili Rim legioni bilan birga yanada qadimiyroq madaniyatga ega davlatlar – Yunoniston, Karfagen, Misr, Suriya va b. – hamda Yevropaning u davrda madaniyati kam yerlarga kirib bordi.

Qadimiy davr lotin tili tarixi bir-biridan u yoki bu darajada farqlanuvchi 5 ta davrga ajratiladi:

- 1) eng qadimgi lotin tili davri (mil. av. VI-IV asrlar);
- 2) klassik davrgacha bo'lgan lotin tili davri (mil. av. III-II asrlar, adabiy lotin tilining shakllanish vaqti);
- 3) klassik, “oltin” lotin tili davri (mil. av. I asr, juda boy leksika va rivojlangan adabiyoti bilan ajralib turadi);
- 4) klassik davrdan keyingi, “kumush” lotin tili davri (milodiy I asr, adabiy tilning fonetik va morfologik meyorlari uzil-kesil shakllandi);

5) so'ngi bosqichdagi lotin tili (II-VI asrlar; yozuv tili bilan xalq-so'zlashuv tili – "xalqona lotin" o'rtasida tafovut paydo bo'ldi).

V asrda Rim imperiyasi qulaganidan keyin xalq-so'zlashuv tilining mintaqaviy farqlanishi tezlashib, bu narsa IX asrga kelib alohida, mustaqil roman tillarining (italyan, fransuz, portugal, ispan, rumin, moldavan va b.) paydo bo'lishiga olib keldi. Yozma lotin tilining birligi saqlanib qoldi, u leksik jihatdan rivojlanishda davom etdi, klassik lotin tilining asosiy lug'at tarkibi va grammatik qurilishi barqarorlashdi. Adabiy lotin tili tarqalgan barcha hududlarda u ma'muriy boshqaruv, savdo-tijorat, maktab tili edi; o'rta asrlarda butun G'arbiy Yevropa umumiy yozuv tili bo'lib qo'llandi; XVIII-XIX asrlargacha diplomatiya, ilm-fan va falsafa tili, XX asrda esa katolik cherkovi tili, Vatikanning (italyan tili bilan birga) rasmiy tili bo'lib qoldi. Lotin tili Yevropa madaniyati rivojida ulkan rol oynadi. Yevropa tillaridagi siyosiy, ilmiy va texnik terminologik tizimlarning leksik jihatdan boyishi va ko'payib borishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Lotin tili qadimiy Hind-Yevropa tillariga xos, uni Xett tili, Hind-Eron, Kelt tillari bilan yaqinlashtiruvchi xususiyatlarni saqlab qolgan. Asosiy fonetik jihatlari unda unlilar cho'ziqligining fonologik farqlanishiga egaligi, urg'uso'zning oxirgi bo'g'iniga tushmasligi, undoshlarning kuchsizlanib borishi kabilardan iborat. Morfologik xususiyatlari: fleksiya shakl yasashning asosiy vositasi sifatida foydalanish, fleksiyaning 5 turi mavjudligi, turlanishning 6 kelishikka asoslanishi, fe'llarda 3 xil mayl (indikativ, konyunktiv, imperativ) va 2 xil nisbat (aktiv va o'rtapassiv) farqlanishi va b. So'z tartibida fe'l gap oxirida keladi. Lotin tili leksikasida yaqin qarindosh yoki noqarindosh qabilalar tillarining ta'siri saqlanib qolgan. Lotin tiliga yunon tili, ayniqsa, mil. av. III-I asrlarda kuchli va davomli ta'sir ko'rsatgan. Lotin tili leksikasi, yunon tili bilan birga, ilmiy terminologiya sohasida hanuz baynalmilal terminlarni yaratishda manba bo'lib xizmat qilmoqda.

I BO'LIM

**LOTIN ALIFBOSI. FONETIKA. LOTIN GRAMMATIKASI
TERMIN HOSIL QILISH ENG AKTUAL ELEMENTLARI.
ANATOMO-GISTOLOGIK TERMINSHUNOSLIK**

In omnia paratus. – Barchasiga tayyor.
Medicina soror philosophiae. – Tibbiyot - falsafa singlisi.

1-§. Lotin alifbosi. Fonetika. Unlilar talaffuz etilishi. **Diftonglar va undoshlar talaffuz etilishining o`ziga xosligi**

Maqsad: Lotin alifbosi harflari yozilishi va o`qilishini *eslab qolish*. Ushbu harflarni ifodalaydigan tovushlarni talaffuz *qila olish*.

Lotin alifbosi

Lotin alifbosi 25 harfdan iborat: Ulardan 6 tasi unli harflar, 19 tasi undosh harflardir.

<i>Yozilishi</i>	<i>Nomi</i>	<i>O`qilishi</i>
A a	A	A
B b	Be	B
C c	Tse	ts / k
D d	De	D
E e	E	E
F f	Ef	F
G g	Ge	G
H h	Ga	H
I i	I	i
J j	Yot	y
K k	Ka	k
L l	El	l
M m	Em	m
N n	En	n
O o	O	o
P p	Pe	p
Q q	Ku	k
R r	Er	r
S s	Es	s / z
T t	Te	t
U u	U	u
V v	Ve	v
X x	Iks	ks
Y y	ipsilon (igrek)	i
Z z	Zeta	z

Tovushlar tasnifi

a, e, o, i, u, y harflari unli harflarni beradi.

b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z harflari undosh harflarni beradi.

Unli harflar o'z navbatida bir unlilar (monoftonglar) va ikki unlilar (difftonglar) ga bo'linadi.

Unli harflarning talaffuzi

<i>a – a – aorta</i>	– [aorta]	– aorta
<i>e – e – vertebra</i>	– [vertebra]	– umurtqa
<i>o – o – foramen</i>	– [foramen]	– teshik
<i>i – i – vita</i>	– [vita]	– hayot

I i harfi so'z yoki bo'g'in boshida unli harfdan oldin kelsa, hamda ikki unli harf orasida kelsa [y] kabi talaffuz etiladi: *iugularis* [yugularis] bo'yinturuqqa oid; *iunctura* [yunktura] bog'lanma; *maior* [mayor] kattaroq; *iuga* [yuga] tepalik.

Yuqorida ko'rsatilgan vaziyatlarda zamonaviy tibbiyotterminshunosligida *i* o'rniga *J j* – yot harfi qo'llaniladi: *jugularis* [yugularis]; *junctura* [yunktura]; *major* [mayor]; *juga* [yuga].

J j harfi faqat yunon tilidan o'zlashtirilgan so'zlardagina yozilmaydi, chunki unda [y] tovushi bo'lmagan: *iatria* [iatria] davolash; *iodum* [iodum] yod.

<i>u – u – rotundus</i>	– [rotundus]	– yumaloq
<i>y – i – myologia</i>	– [miologiya]	– muskullar haqidagi fan

Y y ipsilon, igrek (*fr. i grec – yunoncha «i»*)yunon tilidan kelib chiqqan so'zlarda ishlatiladi: *tympanum* [timpanum] (yun. τυμπανον) nog'ora; *gyrus* [girus] (yun. γυρος) pushta.

Diftonglar

Diftong – ikkita turli unli harflarning bitta tovush sifatida talaffuz etilishi.

Lotin tilida 6 difftong bor:

<i>au – au – auris</i>	– [auris]	– quloq
<i>eu – eu – pneumonia</i>	– [pneumoniya]	– pnevmoniya
<i>ae – e – gangraena</i>	– [gangrena]	– gangrena
<i>oe – e – oedema</i>	– [edema]	– shish

Agar [e] harfi ustida ikki nuqta qo'yilgan bo'lsa, u holda harflar o'zining alohida tovushni ifoda etadi:

<i>aë – ae – aër</i>	– [aer]	– havo
----------------------	---------	--------

oë – oe – aloe – [aloe] – aloe

Undosh harflar talaffuzining o`ziga xosligi

Sc harfi a, o, u unlilar oldida, barcha undosh harflari oldida, so`z oxirida [k] kabi o`qiladi, mas.:

caput – [kaput] – bosh
costa – [kosta] – qovurg`a
cutis – [kutis] – teri
cranium – [kranium] – kalla
lac – [lyak] – sut

Sc harfi e, i, u unlilari oldida va ae, oe diftonglar oldida tursa [ts] kabi o`qiladi. Misol uchun:

cito – [tsito] – tez
cella – [tsellya] – hujayra
cyclus – [tsiklyus] – sikl
caecus – [tsekus] – ko`r
coeruleus – [tseruleus] – zangori, ko`k

H h harfi [g] kabi o`qiladi:

herba – [gerba] – ko`kat
homo – [gomo] – inson

K k harfi lotin tiliga chet tildan kirgan so`zlarda ishlatiladi, mas.:

kalium – [kalium] – kaliy

L l harfi juda yumshoq talaffuz etiladi:

lac – [lyak] – sut

S s harfi ko`p holatlarda va ikkilanib kelganda [s] kabi, unli harflar orasida kelganda hamda m, n bilan unlilar orasida kelganda [z] kabi o`qiladi:

semen – [semen] – urug`
processus – [protsessus] – o`simta
fossa – [fossa] – chuqur
resina – [rezina] – yelim
chiasma – [xiazma] – kesishma

X x harfi [ks] tovushini beradi:

radix – [radiks] – ildiz
maxilla – [maksillya] – yuqori jag`

Z z harfi yunon tilidan kelib chiqqan so`zlarda [z] kabi, yunon tilidan kelib chiqmagan so`zlarda esa [ts] kabi o`qiladi:

zona – [zona] – soha
zincum – [tsinkum] – rux

Harf birikmalarining talaffuzi

Q q harfi doim *u* bilan qo'llaniladi va [kv] kabi o'qiladi:

aqua – [akva] – suv

Ngu harf birikmasi unlilardan oldin kelsa, [ngv] kabi, undoshlar oldidan kelsa, [ngu] kabi o'qiladi:

lingua – [lingva] – til

angulus – [angulyus] – burchak

Ti harf birikmasi unlilardan oldin kelsa, [tsi] kabi, *x*, *s* undoshlaridan keyin kelsa, [ti] kabi o'qiladi:

Solutio – [solyutsio] – eritma

mixtio – [mikstio] – aralashma

Digraflar talaffuzi

Yunon tilidan kelib chiqqan so'zlarni tegishli tovush orqali yetkazish uchun rimliklar tomonidan lotin tiliga kiritilgan *ch*, *ph*, *rh*, *th* digraflari mavjud:

ch – x – nucha – [nuxa] – gardan

ph – f – phosphorus – [fosforus] – fosfor

rh – r – rheum – [reum] – rovoch

th – t – thorax – [toraks] – ko'krak qafasi

Sch harf birikmasi [sx] kabi o'qiladi:

ischium – [isxium] – quymuch

Mashqlar

I. "C" harfi o'qilishiga e'tibor bering:

caput - bosh; collum - bo'yin; cavitas - bo'shliq; occiput - ensa; truncus - poya, tana; facies - yuza; caecus - ko'r; cerebrum - bosh miya; clavicularis - o'mrovga oid; scapula - kurak suyagi; accessorius - qo'shimcha; musculus - mushak; sceleton - skelet; cruciatus - xochsimon; cementum - sement; cavum cranii - kalla bo'shlig'i; saccus lacrimalis - ko'z yoshi haltasi; cartilago - tog'ay; condylus - do'ng; biceps - ikki boshli; cellula - katakcha, hujayra; corpus - tana; sulcus palatinus - tanglay egati; sulci palatini - tanglay egatlari; vertebrae cervicales - bo'yin umurtqalari; vertebrae sacrales - dumg'aza umurtqalari; os coccygis - dum suyagi; foramina sacralia dorsalia - orqa dumg'aza teshiklari; bucca - lunj; buccae - lunjlar.

II. "I" va "j" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

intestinum - ichak; infraspinus - o'tkir qirra osti; iater (*yun.*) - shifokor; paries inferior - pastki devor; insula - orolcha; junctura (iunctura) - bog'lanma; jugum (iugum) - tepalik; jugularis (iugularis) - bo'yinturuqqa oid; canalis palatinus major (maior) - katta tanglay kanali; fossa infratemporalis - chakka osti chuqurchasi; tuberculum majus (maius) - katta do'mboqcha; jejunum (ieiunum) - och ichak; iliacus - yonboshga oid

III. "Ss" va "s" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

fossa - chuqurcha; humerus - yelka suyagi; mesenterium - ingichka ichak tutqichi; impressio - botiq; sinus - sinus; sigmoideus - sigmasimon; septum nasi - burun to'sig'i; canalis hypoglossalis - til osti kanali; processus styloideus - bigizsimon o'simta; basis cranii - kalla asosi; segmentum - segment; pars petrosa - toshsimon qism; chiasma - kesishma; fissura - yoriq; dens incisivus - kesuvchi tish; platysma - bo'yinning teri osti mushagi; mesogastrium - me'da tutqichi; mucosus - shilliqli; nasolacrimalis - burun-ko'z yoshiga oid; sulcus sinus transversus - ko'ndalang sinus egati.

IV. "X" va "z" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

flexio - bukish; axis - o'q, ikkinchi bo'yin umurtqasi; externus - tashqi; maxillaris - yuqori jag'ga oid; fornix - gumbaz; index - ko'rsatkich, ko'rsatkich barmoq; punctum fixum - qotirilgan nuqta; plexus - chigal; larynx - hiqildoq; dexter - o'ng; maxilla - yuqori jag'; circumflexus - aylanib o'tuvchi; radix - ildiz; extremitas - oxir; os coxae - chanoq suyagi; stratum zonale - belbog'li qavat; zygomaticus - yonoqqa oid; trapezius - trapetsiya; zona orbicularis - aylanma soha; vena azygos - toq vena.

V. "Qu" va "ngu" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

squama occipitalis - ensa tangasi; lamina quadrigemina - to'rtlik yassi qatlami; quadratus - kvadrat; vertebra quinta - beshinchi umurtqa; linea obliqua - qiyshiq chiziq; lingua - til; lingula - tilcha; inguinalis - chovga oid; unguis - tirnoq; squamosus - tangasimon; os triquetrum - uch qirrali suyak; sublingualis - til osti; angulus - burchak; sanguis - qon; sanguineus - qonga oid.

VI. Diftonglarning talaffuziga ahamiyat bering.

Vertebrae – umurtqalar; *costae* – qovurg'alar; *oesophagus* – qizilo'ngacha; *pleura* – plevral parda; *auricularis* – quloqqa oid; *corpus vesicae felleae* – o't pufagining tanasi; *aponeurosis serbar* – pay; *pseudomembrana* – sohta parda; *uropoliticus* – siydik ishlab chiqaruvchi; *oedema* – shish; *diploe* – diploe, yalpoq suyakning g'ovakli qismi; *aer* – havo; *haemotopoeticus* – qon ishlab chiqaruvchi.

VII. Digraflar va harf birikmalari talaffuziga ahamiyat bering.

Nucha – ensa; *thyreoides* – qalqonsimon; *thorax* – ko'krak qafasi; *linea nuchae superior* – ensaning yuqori chizig'i; *tuberculum pharyngeum* – halqum do'mboqchasi; *os sphenoidale* – ponasimon suyak; *kyphosis* – kifoz, umurtqa pog'onasining orqa qiyshayishi; *hemispherium* – yarim shar; *splanchnologia* – ichki a'zolarni o'rganuvchi fan; *bronchus* – bronx; *ductus choledochus* – umumiy o't yo'li; *symphysis* – simfiz; *arteria ophthalmica* – ko'z arteriyasi; *vena saphena* – teri osti venasi; *nodus lymphaticus* – limfa tuguni; *os ischi* – ichki quymich suyagi; *incisura ischiadica major* – katta quymich o'yig'i

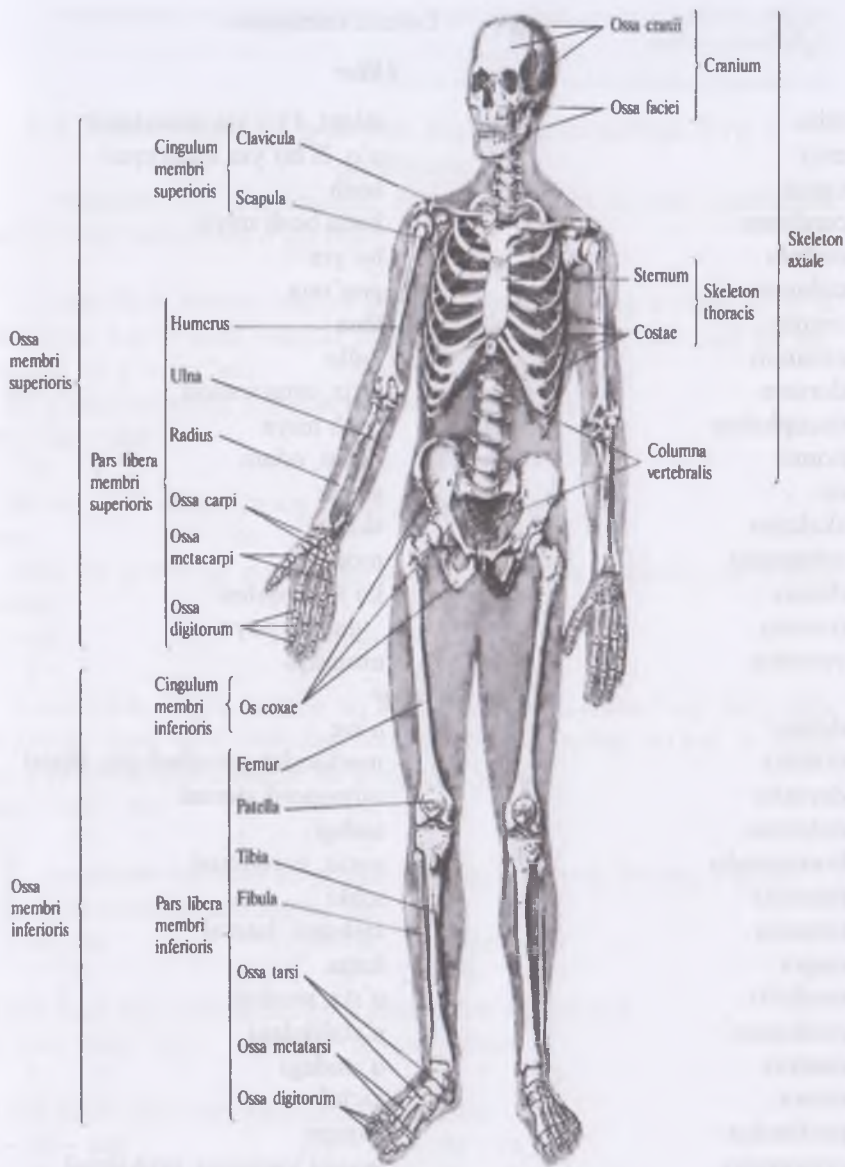
VIII. Quyidagi so'zlarni lotin harflari yordamida yozing:

nervus, subkutaneus, akustikus, organon, apeks, skeleton, kapitulum, maksilla, kauda, dentes, kvantus, tenzor, sella, sangvis, sellula, artikulatsio, rinensefalon, mukozus, komissura, kvadritseps, fibroza, pleksus, vas, vaza, os kokse, diafragmatikus.

Nazorat savollari:

1. Lotin alifbosi nechta harfdan iborat ?
2. Lotin alifbosi nechta unli bor ?
3. Lotin alifbosi nechta undosh bor ?
4. Qanday diftonlar mavjud ?
5. Lotin tilida qanday digraflar ishlatiladi ?
6. "C" harfi qanday tallaffuz qilinadi ?
7. "Ss" harfi qanday o'qiladi ?
8. "Xx" qanday tovushni beradi ?

1-rasm. Odam tanasining lotin tilida nomlanishi.

Qashg'da davlat universiteti

laboratoriya markazi

GOU QIRG'IZXONASI

Leksik minimum

Otlar

atlas
axis
caput
cerebrum
collum
columna
corpus
cranium
dorsum
encephalon
homo
os
skeleton
substantia
thorax
truncus
vertebra

atlant, I bo'yin umurtqasi
o'q, II bo'yin umurtqasi
bosh
katta bosh miya
bo'yin
pog'ona
tana
kalla
orqa, orqa tomon
bosh miya
inson, odam
suyak
skelet
modda
ko'krak qafasi
gavda, poya
umurtqa

Sifatlar

dexter
distalis
dorsalis
externus
horizontalis
internus
lateralis
major
medialis
medianus
medius
minor
profundus
proximalis
sinister
superficialis
ventralis

o'ng
markazdan uzoqlashgan, distal
orqagaoid, dorsal
tashqi
yotiq, gorizontal
ichki
tashqari, lateral
katta
o'rta, medial
o'rtalikdagi
o'rtadagi
kichik
chuqur
tanaga yaqinroq, proksimal
chap
yuzaki
old (qorin)

e) *-al-, -ar-, -at-, -in-, -os-* sifat yasovchi suffikslari:

or – bi – tá – lis	ar – ti – cu – lá – ris	ha – má – tus
4 3 2 1	5 4 3 2 1	3 2 1
pel – vi – nus	pa – la – tí – nus	spi – nó – sus
3 2 1	4 3 2 1	3 2 1

NB! *Serotinus* va *trigeminus* sifatlarida *-in-* suffiksi qisqa o'qiladi.

6. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inlar quyidagi hollarda qisqa o'qiladi:

a, b, c, d, g, p, t harflari *l, r* harflari bilan birikmalaridan oldin unli kelsa:

vér – te – bra	cé – re – brum
3 2 1	3 2 1

b) unli yoki *h* harfidan oldin unli kelsa:

ó – le – um	fö – ve – a	éx – tra – hunt
3 2 1	3 2 1	3 2 1

c) *-ol-, -ul-* ot yasovchi suffikslari:

scá – pu – la	al – vé – o – lus
3 2 1	4 3 2 1

d) *-ic-, -id-, -il-, -it-* sifat yasovchi suffikslari:

tho – rá – ci – cus	flú – i – dus	so – lú – bi – lis
---------------------	---------------	--------------------

4 3 2 1	3 2 1	4 3 2 1
com – pó – si – tus		
4 3 2 1		

7. Bo'g'inning cho'ziqligi harf ustiga to'g'ri chiziqcha (¯), qisqaligi – yarim oy (ˇ) qo'yib belgilanadi: *fissūra, canālis, tunīca, tuberosītas, lamīna, gingīva, pylōrus, orbīta.*

Mashqlar

I. Ikki bo'g'inli so'zlarni o'qing:

costa - qovurg'a; *apex* - uch; *arcus* - yoy; *bursa* - halta; *bulbus* - piyozbosh; *cauda* - dum; *barba* - soqol; *cavum* - bo'shliq; *minor* - kichikroq; *cornu* - muguz; *situs* - holat; *ramus* - shox; *collum* - bo'yin; *manus* - qo'l; *vomer* - dimog'; *sternum* - to'sh suyagi; *atlas* - I bo'yin umurtqasi; *sella* - egar.

II. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inning cho'ziq yoki qisqaligini aniqlab, urg'u qo'ying:

medulla ossium - suyak iligi; *membrum inferius* - quyi mucha; *epigastrium* - qorin usti; *substantia compacta* - zich modda; *ligamentum* - boylam; *processus transversus* - ko'ndalang o'simta; *corpus maxillae* - yuqori jag' tanasi; *ductus choledochus* - o't yo'li; *facies poplitea* - taqim

yuzasi; quadruplex - to'rt karra; palpebra superior - yuqori qovoq; periosteum - suyak usti pardasi; arcus vertebrae - umurtqa ravog'i.

III. Suffikslar cho'ziq yoki qisqaligini hisobga olib, urg'u qo'ying:

hiatus sacralis - dumg'aza tirqishi; incisura vertebralis - umurtqa o'ymasi, clicularis - o'mrovga oid; mentalis - engakka oid; sulcus pulmonalis - o'pka egati; foramen spinosum - o'tkir qirrali teshik; fossa glandulae lacrimalis - ko'z yoshi bezi chuquri; processus zygomaticus - yonoq o'simtasi; incisura supraorbitalis - ko'z kosasi usti o'ymasi; pars squamosa - tangasimon qism; nodi pancreatici - me'da osti bezi (limfatik) tuguni; pelvinus - chanoqqa oid; pubicus - qovga oid; foveolae granulares - donador chuqurchalar; glomerulus - koptokcha; geniculum - tizzacha; hamulus pterygoideus - qanotsimon ilmoqcha; fossa pterygopalatina - qanot-tanglay chuquri; digitatus - barmoqsimon; cribrosus - g'alvirsimon.

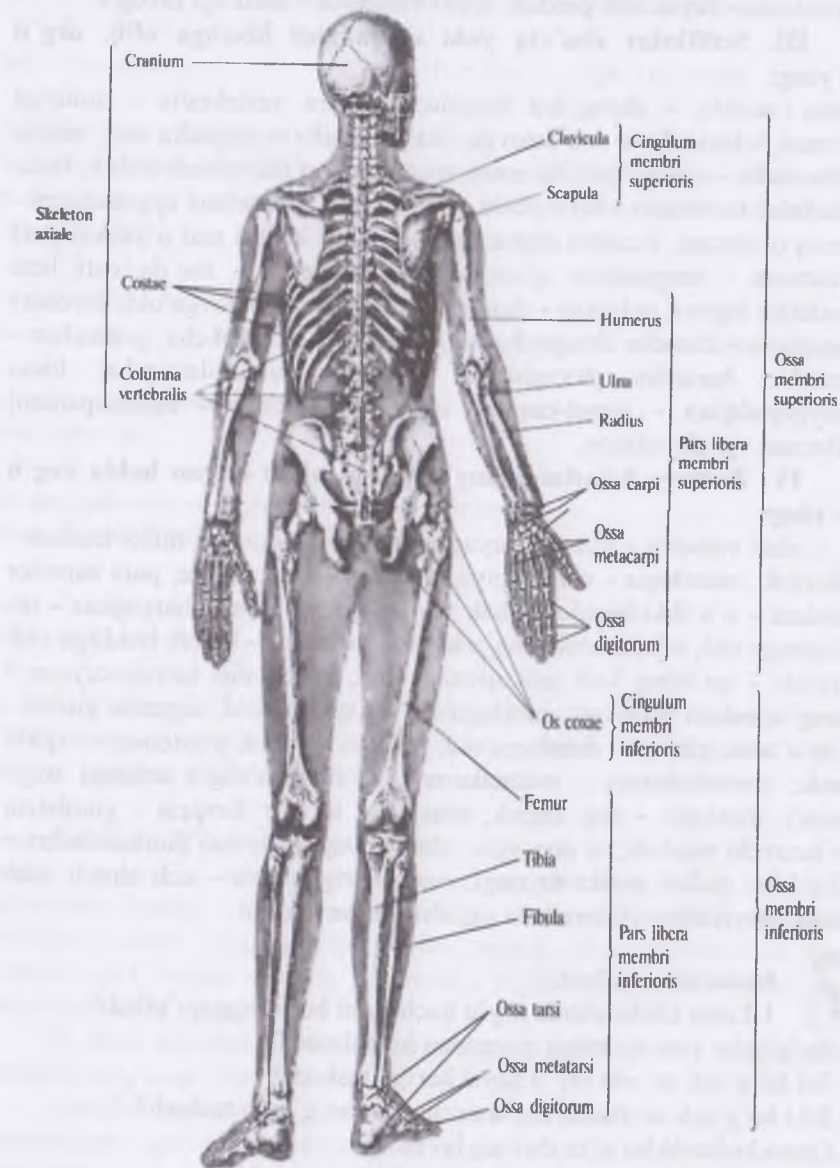
IV. Zaruriy holatlarda lug'atga murojaat qilgan holda urg'u qo'ying:

alae vomeris - dimog' suyagi qanotlari; gingiva - milk; trachea - kekirdak; osteologia - osteologiya; myologia - miologiya; pars superior duodeni - o'n ikki barmoq ichak yuqori qismi; glossopharyngeus - til-halqumga oid; orbita oculi - ko'z kosasi; peroneus - kichik boldirga oid; carpeus - qo'lning kaft usti qismiga oid; articulatio sacrococcygea - dumg'aza-dum bo'g'imi; cartilagineus - tog'ayga oid; organon gustus - ta'm a'zosi; gluteus - dumbaga oid; pylorus - pilora; peritoneum - qorin parda; metathalamus - metatalamus (ko'ruv bo'rtig'i ortidagi miya qismi); minimus - eng kichik; musculus levator fornicis - gumbazni ko'taruvchi mushak; os coccygis - dum suyagi; apertura thoracis inferior - ko'krak qafasi pastki tuynugi; nervus trigeminus - uch shoxli asab tolasi; labyrinthus ethmoidalis - g'alvirsimon labirint.

Nazorat savollari:

1. Lotin tilida odatda urg'u nechanchi bo'g'inga qo'yiladi?
2. Bo'g'inlar soni so'zning qayeridan hisoblanadi?
3. Bir bo'g'inli so'zda urg'u qaysi harfga tushadi?
4. Ikki bo'g'inli so'zlarda urg'u nechanchi bo'g'inga tushadi?
5. Qaysi hollarda bo'g'in cho'ziq bo'ladi?
6. Cho'ziqlik belgisi qanday ifodalanadi?
7. Qaysi hollarda bo'g'in qisqa bo'ladi?
8. Bo'g'in qisqa bo'lganda urg'u nechanchi bo'ginga qoyiladi?

2-rasm. Odam tanasining lotin tilida nomlanishi.

Leksik minimum

Otlar

acromion
articulatio
brachium
canalis
cingulum
clavicula
coccyx
costa
dens
fissura
foramen
fossa
fovea
hiatus
humerus
incisura
mandibula
maxilla
membrum
olecranon
periosteum
radius
scapula
tuber
tuberculum
ulna

articularis
clavicularis
coccygeus
costalis
jugularis
pharyngeus
thoracicus
transversus

akromion
bo`g`im
yelka
kanal
belbog`, kamar
o`mrov
dum
qovurg`a
tish
yoriq
teshik
cho`zinchoq chuqur
dumaloq chuqur
tirqish
yelka suyagi
o`yma
pastki jag`
yuqori jag`
a`zo
tirsak suyagi o`simtasi
suyak usti pardasi
bilak suyagi
kurak suyagi
do`mboq
do`mboqcha
tirsak suyagi

Sifatlar

bo`g`imga oid
o`mrovga oid
dumga oid
qovurg`aga oid
bo`yinturuqqa oid
halqumga oid
ko`krakka oid
ko`ndalang

Salus aegrōti suprema lex medicōrum. – Bemor sogʻayishi - shifokorlar oliy qonuni.

Ad medicum confungere opem. – Shifokor yordamiga tayanmoq.

3-§. Anatomik termin tuzilishi. Soʻz turkumlari va termini tashkil etuvchi soʻzning grammatik kategoriyalari. Ot. Otning grammatik kategoriyalari. Otning lugʻat shakli. Turlanish va negiz haqida umumiy maʼlumotlar.

Moslashmagan aniqlovchi.

Maqsad: Otning grammatik kategoriyalari, V xil turlanish belgilari, -um, -on, -a, -us, -en, -u rod belgilari, otning 5 xil turlanish lugʻat shakli leksik minimumni *bilib olish*. Anatomik terimintuzilishi va terminni tashkil etuvchi soʻzning grammatik shakllarini aniqlashni; otning turlanishini aniqlashni; otning I, II, IV va V turlanish hamda rod negizini aniqlashni; -um, -on, -a, -us, -u, -en otlarining lugʻat shaklini tuzishni; terminlarni lotin tilidan oʻzbek tiliga va oʻzbek tilidan lotin tiliga moslashmagan aniqlovchi bilan tarjimaqila olish.

Ot (nomen substantivum). Otning grammatik kategoriyalari. Otning lugʻat shakli

Lotin tilida otlar rus tilidagi kabi uchta rodga ega:

Genus masculinum (*m*) – mujiskoy rod

Genus femininum (*f*) – jenskiyrod

Genus neutrum (*n*) – sredniy rod

Lotin tilida otning 2 xil son shakli:

birlik – numerus singularis (*sing*),

koʻplik – numerus pluralis (*pl*)

Lotin tilida 6 kelishik mavjud:

Nominativus (*Nom.*) – bosh kelishik - kim? nima?

Genetivus (*Gen.*) – qaratqich kelishigi - kimning? nimaning?

Dativus (*Dat.*) – joʻnalish kelishigi - kimga? nimaga?

Accusativus (*Acc.*) – tushum kelishigi - kimni? nimani?

Ablativus (*Abl.*) – Oʻrin payt kelishigi - kim bilan? nima bilan? kim tomonidan?

Vocativus (*Voc.*) – chiqish kelishigi (tibbiyot terminshunosligida uchramaydi)

Otning lugʻat shakli 4 tarkibiy qismdan iborat:

1) termin bosh kelishik shakli,

2) termin qaratqich kelishikdagi tugallanmasi; 3) rod belgisi; 4) maʼnosi:

costa, ae <i>f</i>	- qovurg'a
musculus, i <i>m</i>	- mushak
sternum, i <i>n</i>	- to'sh suyagi

Otning turlanishi

Lotin tilida kelishik tugallanmalari bilan farq qiluvchi 5 turlanish mavjud.

NB! Otlarning turlanish turi qaratqich kelishigi birlik qo'shimchasi yordamida aniqlanadi:

Turlanish	I	II		III			IV		V
Rod	<i>f</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>F</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>f</i>
Nom. Sing.	<i>a</i>	<i>us</i> <i>er</i>	<i>um</i> <i>on</i>	har xil			<i>us</i>	<i>u</i>	<i>es</i>
Gen. Sing.	<i>ae</i>	<i>i</i>		<i>is</i>			<i>us</i>		<i>ei</i>

costa, ae, <i>f</i>	- qovurg'a	- I turl.
nervus, i, <i>m</i>	- asab	- II turl.
septum, i, <i>n</i>	- to'siq	- II turl.
olecranon, i, <i>n</i>	- tirsak o'simtasi	- II turl.
canalis, is, <i>m</i>	- kanal	- III turl.
pars, partis, <i>f</i>	- qism	- III turl.
foramen, inis, <i>n</i>	- teshik	- III turl.
ductus, us, <i>m</i>	- ariq	- IV turl.
cornu, us, <i>n</i>	- muguz	- IV turl.
facies, ei, <i>f</i>	- yuza	- V turl.

Otning negizini aniqlash

So'zning asosiy tugallanmasiz qismi **negiz** deb ataladi. Negizni aniqlash uchun so'z qaratqich kelishigiga qo'yilib uning tugallanmasi olib tashlanadi.

Bosh kelishik	Qaratqich kelishik	Rod	Negiz
Vertebra	Vertebrae	<i>F</i>	vertebr-
Canalis	Canalis	<i>M</i>	canal-
Septum	Septi	<i>N</i>	sept-
zygoma	Zygomatis	<i>N</i>	zygomat-
Regio	Regionis	<i>F</i>	region-
Ductus	Ductus	<i>M</i>	duct-
Cornu	Cornus	<i>N</i>	corn-

Facies	Faciei	F	faci-
Crus	Cruris	N	crur-
foramen	Foraminis	N	foramin-

Ot rodini aniqlashning umumiy qoidalari.

Nominativus va *Genetivus singularis* da ot qo'shimchalari

Lotin tili otlarining grammatik rod belgisi *Nom. sing.* qo'shimchasi hisoblanadi.

Misol uchun, *Nom. sing.* da -er qo'shimchasini olgan barcha otlar *m* rodiga mansub (cancer, cri *m* - saraton - II turl.; vomer, eris *m* - dimog' - III turl.);

Nom. sing. da -u bilan tugallanuvchi otlarning barchasi *n* rodida (genu, us *n* - tizza; cornu, us *n* - shox) va h.

Turli rodli otlarda *Nom. sing.* bir xil qo'shimchaga ega bolgan holatlarda, rodini faqat *Gen. sing.* qo'shimchalarining ma'lum birikmasi orqali aniqlash mumkin.

Turlanish	I	II		III			IV		V
Rod	F	M	n	m	f	n	m	n	f
Nominativus singularis	A	us er	um	Har xil			us	u	es
Genetivus singularis	Ae	i		is			us		ei

NB!

1. *Nom. sing.* da -a qo'shimchali otlar *f* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -a qo'shimchasini oladi, ya'ni I turlanishda turlanadi:

costa, ae *f* - qovurg'a - I turl.

vertebra, ae *f* - umurtqa - I turl.

pulpa, ae *f* - pulpa - I turl.

NB! -ma otlari orasida *Gen. sing.* da -atis bilan tugallanuvchi, yunoncha kelib chiqishli *n* roddagi so'zlar mavjud: zygoma, atis *n* - yonoq.

2. *Nom. sing.* da -um yoki -on qo'shimchali otlar *neutrum* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -i qo'shimchasini oladi, ya'ni II turlanishda turlanadi:

tuberculum, i *n* - do'mboqcha - II turl.

sternum, i *n* - to'sh suyagi - II turl.

acromion, i *n* - acromion - II turl.

skeleton, i *n* - skelet - II turl.

3. *Nom. sing.* da -us qoshimachali otlar ko'pinchamrodiga mansub va II yoki IV turlanishda turlanadi, ya'ni *Gen. sing.* da -i yoki -us

qo'shimchalarini oladi. Bundan tashqari -us dagi otlar III turlanishda ham uchraydi va asosan *n*rodiga mansub. -us dagi otlar lug'at shaklini adashtirmaslik uchun tibbiyot terminshunosligida ko'p uchraydigan IV turl. *m* va III turl. *n* ga mansub -us dagi ba'zi otlarni yodlab olish muhim (-us dagi qolgan otlarning asosiy qismi II turl. *m* ga mansub).

-us dagi IV turl. *m* rodiga mansub otlar:

ductus, us <i>m</i>	- oqim
processus, us <i>m</i>	- o'simta
meatus, us <i>m</i>	- yo'l, yo'lak
sinus, us <i>m</i>	- bo'shliq, sinus
arcus, us <i>m</i>	- yoy, ravoq
hiatus, us <i>m</i>	- tirqish
plexus, us <i>m</i>	- chigal
tractus, us <i>m</i>	- yo'l
textus, us <i>m</i>	- to'qima
recessus, us <i>m</i>	- cho'ntak

-us dagi III turl. *n* rodiga mansub otlar:

corpus, oris <i>n</i>	- tana, gavda
crus, cruris <i>n</i>	- boldir, oyoqcha
pectus, oris <i>n</i>	- ko'krak
tempus, oris <i>n</i>	- chakka

4. -en qo'shimchasiga ega otlar *n* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -inis bilan tugallanadi (negiz o'zgaradi), III turlanishda turlanadi: foramen, foraminis *n* - teshik; abdomen, abdominis *n* - qorin; nomen, nominis *n* - nom.

5. -u qo'shimchali otlar ham *n* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -us qo'shimchasini oladi, ya'ni IV turlanishda turlanadi: cornu, us *n* - shox, genu, us *n* - tizza.

Mashqlar

I. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. umurtqa tanasi, qovurg'a boshchasi, aorta yoyi, kallaning asosi, burun bo'shlig'i, kurak bo'yinchasi, o'simta qini, burun yo'li, pastki jag' o'ymasi, gangliy kapsulasi, yuqori jag' do'mbog'i, bo'yin mushagi, egar orqasi.

B. to'sh dastasi, yelka suyagi boshchasi, kallachoki, asab shoxchasi, tirsak o'simtasi chuquri, nog'ora bo'shlig'i, tizza qopqog'ining asosi, bosh miya asabi, bilak suyagining bo'yinchasi.

C. sement tolasi, tanglay mushagi, bez tanasi, burun uchi, so'rg'ich yaproq'i, til to'sig'i, emal pardapo'sti, dentin so'rg'ichi, lab yuganchasi.

D. qovurg'a bo'ychasining qirrasi, qovurg'a do'mboqchasining boylami, umurtqa ravog'i plastinasi, xo'roz toji qanoti, dahliz suv yo'li tuynugi (aperturasi), nog'ora toriningi kanalchasi, chig'anoq kanalchasining tuynugi.

E. burun to'sig'i, pastki jag' o'ymasi, o'simta chuqurchasi, umurtqa ravog'ning oyoqchasi, qovurg'a do'mboqchasining yuzasi, o'simta plastinasi, egar orqasi, shox yadrosi, chig'anoq asosi, burun (bo'shlig'i) dahlizi.

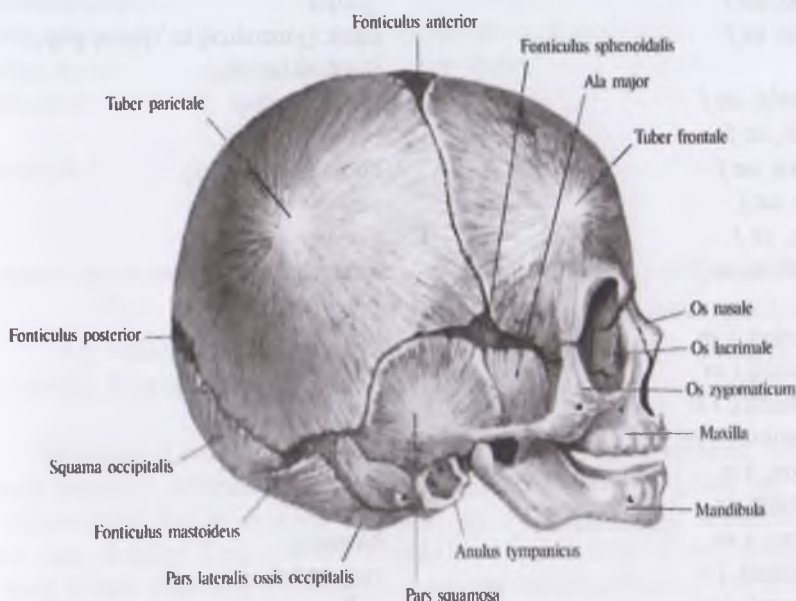
II. O'zbek tiliga tarjima qiling:

collum radii, caput humeri, fossa olecrani, os digiti, sulcus sinus, os coxae, truncus encephali, fossa acetabuli, basis patellae, vagina musculi, bulbus aortae, limen nasi, arteria genus, musculus uvulae.

Nazorat savollari:

1. Lotin tilida otlar nechta rodga ega ?
2. Otda nechta son bor ?
3. Otlar nechta kelishikka ega ?
4. Lotin tilida otlar nechta turlanishga ega ?
5. Otlarning lug'at shakli qanday ?
6. Lotin tilida otlar negizi qanday aniqlanadi ?
7. Moslashmagan aniqlovchi qaysi so'z turkumidan iborat ?

3-rasm. Odam kalla suyagi

Leksik minimum

I turlanishdagi otlar

ala, ae *f*
aorta, ae *f*
arteria, ae *f*
bucca, ae *f*
concha, ae *f*
costa, ae *f*
crista, ae *f*
gingiva, ae *f*
lamina, ae *f*
lingua, ae *f*
lingula, ae *f*
mandibula, ae *f*
maxilla, ae *f*
orbita, ae *f*
papilla, ae *f*
patella, ae *f*
protuberantia, ae *f*

qanot
aorta
arteriya
lunj
chig'anoq
qovurg'a
qirra
milk
vara,q, plastinka
til
tilcha
pastki jag'
yuqori jag'
ko'z kosasi
so'rg'ich
tizzaz qopqog'i
do'nglik

pulpa, ae *f*
raphe, es *f*

scapula, ae *f*
spina, ae *f*
sutura, ae *f*
tuba, ae *f*
vena, ae *f*
vertebra, ae *f*

alveolus, i *m*
angulus, i *m*
brachium, i *n*
calcaneus, i *m*
cavum, i *n*
cranium, i *n*
digitus, i *m*
frenulum, i *n*
humerus, i *m*
jugum, i *n*
labium, i *n*
ligamentum, i *n*
manubrium, i *n*
musculus, i *m*
septum, i *n*
sulcus, i *m*
radius, i *m*
sternum, i *n*
tympanum, i *n*

corpus, oris *n*
crus, cruris *n*
foramen, inis *n*
os, ossis *n*

arcus, us *m*
cornu, us *n*
ductus, us *m*
meatus, us *m*

pulpa
chok (yumshoq to`qima, pay,
mushaklarniki)
kurak suyagi
o`tkir qirra
chok (suyakniki)
nay
vena
umurtqa

II turlanishdagi otlar

katakcha, alveola
burchak
yelka
tovon suyagi
bo`shliq
kalla
barmoq
yugancha
yelka suyagi
tepalik
lab
boylam
dasta
mushak
to`siq
egat
bilak suyagi
to`sh suyagi
nog`ora

III turlanishdagi otlar

tana, gavda
bilak, oyoqcha
teshik
suyak

IV turlanishdagi otlar

yoy, ravoq
shox, muguz
ariq, yo`l
yo`l, yo`lak

processus, us *m*

sinus, us *m*

textus, us *m*

genu, us *n*

o`simta

bo`shliq, sinus

to`qima

tizza

V turlanishdagi otlar

facies, ei *f*

yuz, yuza

Aegroto, dum anima est, spes esse dicitur. —Bemor nafas olar ekan, umid bor deyishadi.

Comple aegrotum bonā spe. —Bemorni yaxshilikka umidvor qil

4-§. Sifat. Sifatning grammatik kategoriyalari. Sifatning ikki guruhi. Sifatning lug`at shakli. Sifatlarning ot bilan moslashish qoidalari.

Maqsad: Lotin tilida sifatning grammatik kategoriyalarini, lug`at shakli tarkibini, sifatning ot bilan moslashish tartibini *bilib olish*. -us va -is sifatlarining lug`at shaklini tuzishni; -us, -a, -um, -is, -e sifatlarining *Gen. sing.* shaklini hosil qilishni; terminlarni lotin tilidan o`zbek tiliga va o`zbek tilidan lotin tiliga moslashgan aniqlovchi bilan tarjima qila olish.

Sifat. Sifatning grammatik kategoriyalari. Sifatning lug`at shakli

1. I va II guruh sifatlarining bosh va qaratqich kelishigidagi qo`shimchalari:

	I guruh sifatlar			II guruh sifatlar		
Rod	m	f	N	M	f	n
Nom. sing	us	a	Um	Is	is	e
Gen. sing	I	ae	I	is		

2. Sifatlar lug`atda *m* rodida to`liq yoziladi, so`ngra *f* va *n* rod tugallanmalari yoziladi:

<i>M</i>	<i>F</i>	<i>n</i>	
Longus	A	um	uzun
Liber	Era	erum	erkin
Dexter	Tra	trum	o`ng

-er qo`shimchali ko`pchilik sifatlarda e harfi faqat *m* rodi *Nom. sing.* da saqlanib qoladi; barcha vositali to`ldiruvchilar hamda *f* va *n* rodida u tushib qoladi (ya`ni negiz o`zgaradi!). Shuning uchun bunday

sifatlarning lug'at shaklida *f* va *n* rodining qo'shimchasidan oldin negiz oxiri yoziladi: sinister, tra, trum - chap.

3. Sifatlarning katta guruhi *m* va *f* rodida bir xil -is qo'shimchasiga ega. Bunday sifatlarning lug'at shakli ikki komponentdan: *m* va *f* rodidagi bir xil shakldan

(-is) hamda *n* rod qo'shimchasidan (-e) iborat:

<i>m, f</i>	<i>N</i>	
vertebralis	E	umurtqaga oid
frontalis	E	peshonaga oid

4. Barcha rodga bir xil tugallanuvchi sifatlarning guruhi ham mavjud: simplex, icis - oddiy.

Mashqlar

I. Sifatlarni lug'at shaklida yozing:

transversus, spinosus, cervicalis, osseus, spinalis, ethmoidalis, latus, obliquus, costalis, vertebrales, zygomaticus, orbitalis.

II. Sifatlarning *n* roddagi shaklini hosil qiling, tarjima qiling:

longus, costarius, palatinus, sphenoidalis, frontalis, articularis, nutricius, ovalis, pelvinus, cerebralis.

III. Sifatlarning *f* rodidagi shaklini hosil qiling, tarjima qiling:

medianus, thoacicus, spongiosus, pterygoideus, mastoideus.

IV. Sifatlarning rodini aniqlang, tarjima qiling:

substantia compacta et substantia spongiosa, os temporale, columna vertebrales, foramen vertebrales, facies articularis, processus articularis, processus transversus, foramen transversarium, cornu sacrale, crista sacralis, foramen sacrale pelvinum, os sacrum, linea transversa, foramen acusticus externus, sutura squamosa, palatum durum, palatum molle, protuberantia occipitalis externa, vena cava.

V. Lotin tiliga tarjima qiling, sifatlarni otlar bilan moslashtiring.

A. ko'ndalang (egat, chiziq, boylam); umurtqaga oid (kanal, o'yma, teshik); so'rg'ichsimon (o'simta, qism, g'or); venaga oid (qopqoqcha, chigal, sinus); tanglayga oid (o'simta, suyak, egat); bo'g'imga oid (o'simta, yuza, do'mboqcha); ponasimon (sinus, chig'anoq, suyak); peshonaga oid (burchak, chok, do'mboq); qanotsimon (mushak, chuqur); yonoqqa oid (yoy, suyak).

B. g'alvirsimon (teshik, qirra, labirint); ko'z kosasi ostiga oid (kanal, teshik, egat); engakka oid (do'nglik, do'mboqcha, teshik); alveolaga oid (o'simta, yoy, bo'rtiq).

VI. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. oval teshik, ko'krakka oid fassiya, ichki kapsula, o'tkir qirrall teshik, kalla tepasiga oid bo'lak, yuzaki vena, o'rta chakkaga oid arteriya, toshsimon shox, ko'ndalang tanglaga oid chok, halqumga oid chigal, chuqur bo'yinga oid limfa tuguni.

B. dumg'azga oid shox, qo'l kafti ustiga bo'g'imga oid yuza, qizil yadro, yonbosh o'tkir qirra, yonbosh do'mboqcha, dumg'azaga oid segment, o'rta dumg'azaga oid qirra, tashqi ensaga oid qirra.

C. qattiq tanglay, yumshoq tanglay, chaynovchi fassiya, tashqi tishga oid epiteliy, ichki eshituvga oid teshik, o'rta burunga oid chig'anog', qo'shimcha burunga oid tog'ay, ichki ensaga oid do'nglik.

D. burunning suyakka oid to'sig'i, toshsimon sinusning egati, chap bel poyasi, o'rta kalla suyagining chuqurchasi, yuqori jag'ning tanglayga oid o'simtasi, umurtqaning bo'g'imga oid o'simtasi.

E. to'shning bo'yinturuq o'ymasi, qovurg'a do'mboqchasining bo'g'im yuzasi, o'mrovning trapetsiyasimon chizig'i, bilak suyagining bigizsimon o'simtasi, tizzaning ko'ndalang boylami, katta boldir suyagining medial yuzasi, dahliz suvo'tkazgichining tashqi aperturasi, chig'anoq kanalchasining tashqi aperturasi.

F. periodont tish alveolasi, lateral tishning plastinasi, tilning o'rta egati, yuzning chuqur venasi, og'iz labining oraliq qismi, yuqori jag'ning burunga oid yuzasi, o'rta burunga oid yo'l, tanglay suyagining peripendikular plastinasi.

G. umurtqa pog'onasining boylami, ensaga oid arteriyaning egati, peshonaga oid sinusning egati, qalqonsimon bezning fibroz kapsulasi.

H. ko'z yosh beziga oid chuqurcha, ensaga oid arteriyaning shoxi, bigizsimon o'simta qini, toshsimon asabning egati, eshituv nayining egati, ensaga oid suyakning tangachasi, quymichga oid suyakning shoxi, prostata fassiyasi.

VII. Sifatlarni otlar bilan moslashtiring, o'zbek tiliga tarjima qiling:

protuberantia (occipitalis, e; externus, a, um); facies (articularis, e; carpeus, a, um); foramen (occipitalis, e; magnus, a, um); musculus (intercostalis, e; externus, a, um); ligamentum (sacrocoecygeus, a, um);

dorsalis, e; profundus, a, um); ductus (hepaticus, a, um; communis, e); substantia (albus, a, um; niger, gra, grum).

Murakkab anatomik terminlarning tuzilishi

Terminlar tuzilish turlari			
Bir soʻzli	Qoʻshma terminlar-soʻz birikmalari		
	Ikki soʻzli		Koʻp soʻzli
Bosh kelishik birlikdagi yoki koʻplikdagi ot: <u>cor. ossa</u>	Bosh kelishikdagi ot + moslashgan aniqlov-chi (sifat, sifatdosh, tartib son): vertebra thoracica	Bosh kelishikdagi ot + moslashmagan aniq-lovchi (qaratqich kelishigidagi ot): caput costae	Moslashgan yoki moslashmagan aniqlovchili soʻz birikmasi + butun soʻz birikmasiga aniqlovchi: fovea articularis superior

NB! 1. Anatomik terminda birinchi oʻrinda doim bosh kelishikdagi ot turadi, undan soʻng bir yoki bir nechta tobe soʻz keladi.

Bunday aniqlovchilar lotin termini boshlanuvchi ot turkumiga mansub bosh soʻz bilan doim moslashadi va koʻp holatlarda oxirgi oʻringa qoʻyiladi: *protuberantia occipitalis externa*—tashqi ensa doʻngligi, *linea nucha suprema*— eng yuqori ensa chizigʻi, *canalis palatinus major*— katta tanglay kanali.

Moslashgan va moslashmagan aniqlovchi

Moslashgan aniqlovchi deb aniqlanmish ot bilan bir xil rodga, sonda va kelishikda boʻlgan aniqlovchilar tushuniladi. Moslashgan aniqlovchi koʻp holatlarda sifatda ifodalanadi: *columna vertebralis*— umurtqa pogʻonasi, *tonsilla palatina*— tanglay bodomchasi.

Moslashmagan deb qaratqich kelishigida boʻlgan ot bilan ifodalanuvchi aniqlovchilar tushuniladi: *corpus vertebrae*— umurtqa tanasi, *cavum nasi*— burun boʻshligʻi, *fossa cranii*— kalla chuquri, *arcus pubis*— qov ravogʻi, *crista galli*— xoʻroz toji.

Mashqlar

Lotin terminlarining soʻzma-soʻz tarjimasidan foydalangan holda har bir soʻzning kelishigini aniqlang.

A. vertebra thoracica - ko'krak umurtqasi; arcus vertebrae - umurtqa ravog'i; massae laterales - yon massalar; collum radii - bilak suyagi bo'yni; pediculi arcus vertebrae - umurtqa ravog'i oyoqchalari; ligamentum longitudinale anterius - oldingi bo'ylama boylam; ligamentum capitis costae intraarticulare - qovurg'a boshchasi bo'g'im ichi boylami; basis ossis sacri - dumg'aza suyagi asosi (=dumg'aza asosi); labium mediale lineae asperae - g'adir-budur chiziq medial labi; sulcus sinus sigmoidei - sigmasimon sinus egati; fovea articularis processus articularis superioris - yuqori bo'g'im o'simtasi bo'g'im chuquri; aponeurosis muscoli obliqui externi abdominis - qorin tashqi qiyshiq mushagi aponevrozi; musculus rectus capitis posterior major - boshning katta orqa to'g'ri mushagi; arteriae alveolares superiores anteriores - oldingi yuqori alveola arteriyalari.

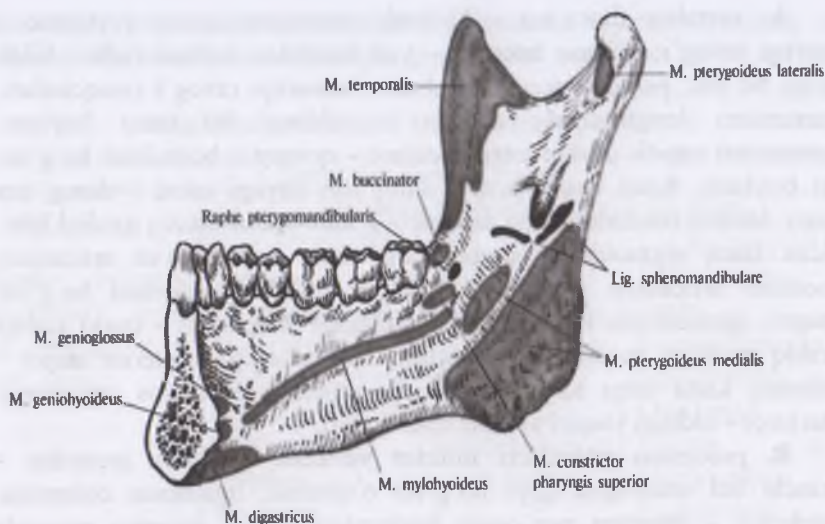
B. processus articularis inferior vertebrae lumbalis secundae - ikkinchi bel umurtqasi quyi bo'g'im o'simtasi; ligamenta columnae vertebralis - umurtqa pog'onasi boylamlari; caput superius muscoli pterygoidei lateralis - yon qanotsimon mushakning yuqori boshi; articulationes cinguli membri superioris - yuqori mucha kamari bo'g'implari (=yelka kamari bo'g'implari); sinus venarum cavarum atriis dextri - o'ng bo'lmacha kavak venalari sinusi.

C. tuber maxillae - yuqori jag' do'mbog'i; palatum durum - qattiq tanglay; apex radices dentis - tish ildizi uchi; foramen palatinum majus - katta tanglay teshigi; tunica mucosa linguae - til shilliq qavati; cartilago septi nasi - burun to'sig'i tog'ayi; concha nasalis inferior - quyi burun chig'anog'i; plexus cavernosi concharum - chig'anoqlar g'orsimon chigallari.

Nazorat savollari:

1. Sifatlarda nechta guruh bor?
2. 1-guruh sifatlarini qo'shimchalari qanday?
3. 2-guruh sifatlarini qo'shimchalari qanday?
4. Sifatlar otlar bilan qanday moslashadi?

4-rasm. Jag' sohasidagi muskullar

Leksik minimum

I turlanishdagi otlar

clavicula, ae f
fascia, ae f
fibula, aef
nucha, ae f
squama, ae f
tibia, ae f
tonsilla, ae f
ulna, ae f

o' mrov
fassiya
kichik boldir suyagi
ensa
tanga
katta boldir suyagi
bodomcha
tirsak suyagi

II turlanishdagi otlar

nasus, i m
organum, i n
palatum, i n
porus, i m
vestibulum, i n

burun
a'zo
tanglay
teshikcha
dahliz

III turlanishdagi otlar

caput, itis n
os, oris n

bosh
og'iz

I guruh sifatлари

albus, a, um
asper, a, um

oq
g'adirdur

coronarius, a, um
 dexter, tra, trum
 durus, a, um
 iliacus, a, um
 liber, era, erum
 massetericus, a, um
 mylohoideus, a, um
 niger, gra, grum
 obliquus, a, um
 osseus, a, um
 palatinus, a, um
 palatoglossus, a, um
 pterygoideus, a, um
 rectus, a, um
 sacer, cra, crum
 sinister, tra, trum
 thoracicus, a, um
 thyr(e)oideus, a, um
 transversus, a, um
 venosus, a, um
 zygomaticus, a, um

alaris, e
 cerebrealis, e
 cervicalis, e
 dentalis, e
 ethmoidalis, e
 frontalis, e
 infraorbitalis, e
 jugularis, e
 mandibularis, e
 maxillaris, e
 mentalis, e
 mollis, e
 nasalis, e
 occipitalis, e
 orbitalis, e
 sacralis, e
 sphenoidalis, e
 temporalis, e
 vertebralis, e

tojsimon
 o'ng
 qattiq
 yonboshga oid
 erkin
 chaynovchi (mushak)
 jag`-til osti
 qora
 qiyshiq
 suyakka oid
 tanglayga oid
 tanglay-til osti
 qanotsimon
 to`g`ri
 dumg`azaga oid
 chap
 ko`krakka oid
 qalqonsimon
 ko`ndalang
 venaga oid
 yonoqqa oid

II guruh sifatleri

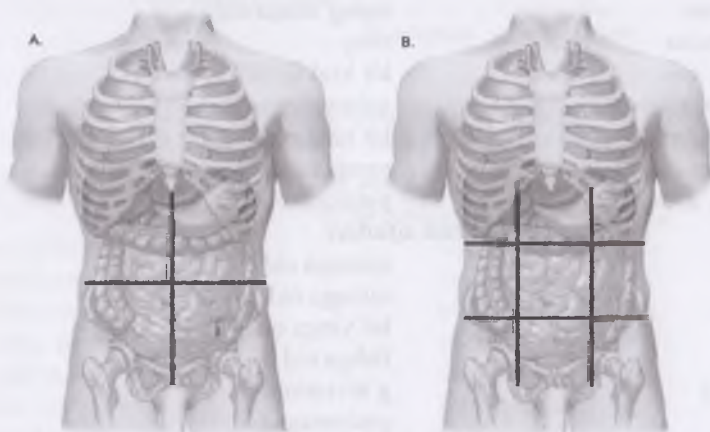
qanotga oid
 miyaga oid
 bo`yinga oid
 tishga oid
 g`alvirsimon
 peshonaga oid
 ko`z kosasi osti
 bo`yinturuqqa oid
 pastki jag`ga oid
 yuqori jag`ga oid
 engakka oid
 yumshoq
 burunga oid
 ensaga oid
 ko`z kosasiga oid
 dumg`azaga oid
 ponasimon
 chakkaga oid
 umurtqaga oid

QORIN-CHANOQ KVADRATLARI VA SOHALARI

Qorin-chanoq sohasi o'z navbatida kvadrantlar va kichik sohalarga bo'linadi (5-rasmga qarang).

Abdomen/o/pelv/ic bo'shliq katta maydonni egallar ekan, uni yana ham kichikroq qismlarga bo'lib o'rganish qulayroqdir. Abdomin/o/pelvic bo'shliqni bo'lish usullaridan biri kvadrantlarga ajratishdir. Ikkinchi usul esa esa uni sohalarga ajratish hisoblanadi. Shifokorlar va tibbiyot xodimlari kvadrant va sohalardan mo'ljal sifatida foydalanishadi.

Abdomen/o/pelv/in bo'shliqdagi katta bo'linishlar to'rtta kvadrantni o'z ichiga oladi: o'ng yuqori kvadrant, chap yuqori kvadrant, o'ng quyi kvadrant va chap quyi kvadrant. Kvadrantlarni rasmdan toping.

5-Rasm. Qorin-chanoq kvadrantlari va sohalari. (A) Qorinning to'rt kvadranti. (B) Qorinning to'qqiz sohasi.

Barbara A.Gyls, Regina M.Masters"Medical Terminology Simplified fourth edition
"USA2010/Chapter-1.P.46

Cave, ne laedas. – Zarar yetkazma, ehtiyot bo'li.
Diagnosis bona – curatio bona. – Durust tashxis - durust davo.

5-§. Sifatlar darajalari. Qiyosiy darajani hosil qilish.

Anatomik terminlarda ko'p uchraydigan qiyosiy darajadagi sifatlar, ularning ma'nosi va qo'llanilishidagi o'ziga xosligi.

Maqsad: Qiyosiy darajani hosil qilish qoidalari va ko'p uchraydigan qiyosiy darajadagi sifatlarini *bilib olish*. Qiyosiy darajadagi shaklni oddiy darajadagi shakldan ajratishni; qiyosiy daraja *Gen. sing.* shaklini hosil qilishni; qiyosiy darajadagi sifatning negizini ajratishni; qiyosiy darajadagi sifatlarini otlar bilan *moslashtira olish*.

Sifatning qiyosiy darajasi

Lotin tilida sifatlar uchta darajaga ega:

1. Oddiy daraja – *Gradus positivus*
2. Qiyosiy daraja – *Gradus comperativus*
3. Orttirma daraja – *Gradus superlativus*

Oddiy daraja		O'zak	Qiyosiy daraja <i>m, f, n</i>
			+ ior (m,f), ius (n)
Uzun	longus, a, um	long-	longior, ius
Qisqa	brevis, e	brev-	brevior, ius
Katta	magnus, a, um	noto'g'ri darajali sifalar	Major (m, f), ius (n)
kichik	parvus, a, um		Minor (m, f), us (n)

Sifatlarning qiyosiy darajasini hosil qilish:

Rod	M	f	n
Nom. Sing	Ior	ior	ius
Gen. sing	ioris		

Quyidagi qiyosiy darajadagi sifatlar anatomik terminlarda oddiy darajada tarjima qilinadi:

anterior, ius	oldingi
posterior, ius	orqadagi
superior, ius	yuqori
inferior, ius	pastki

major, jus	katta
minor, us	kichik

Qiyosiy darajadagi sifatlar III turlanish bo'yicha turlanadi, ya'ni (Gen. sing.) -is qo'shimchasini oladi. Qiyosiy darajadagi Gen. sing. shakli uchala rod uchun bir xil:

Nom. sing.	Gen. sing.
major (m)	
major (f)	majoris
majus (n)	
superior (m)	
superior (f)	superioris
superius (n)	

NB!

1. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi Gen. Sing. shakli bo'yicha aniqlanadi.
2. Uchala roddagi sifat negizi bir xil bo'ladi.
3. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi *m* va *f* roddagi sifatlarning (Nom. sing.) shakliga mos keladi.

Mashqlar

I. Sifatlarning qiyosiy darajasi lug'at shaklini tuzing:

minor, major, anterior, superior, inferior, posterior, simplicior, longior, brevior, albior, rubrior.

II. O'zbek tiliga tarjima qiling:

antierius, superior, inferior, minus, majus, anterior, posterior, inferius, posterius, superius, minor, major.

III. Sifatlarni otlar bilan moslashtiring:

yuqori (o'simta, o'yma, teshik); orqa (ravoq, yuza, boylam); katta (egat, qanot, bosh); katta va kichik (shox); oldingi (do'mboqcha, egat, qirra, boylam, teshik); pastki (sinus, qism, o'tkir qirra); kichik (do'mboqcha, teshik, chuqur)

IV. Lotin tiliga tarjima qiling:

katta tanglay kanali, kekirdak va katta bronx, pastki burunga oid chig'anogi, oldingi ko'z yoshga oid qirra, kichik toshsimon asab, pastki qalqonsimon do'mboqcha, orqa uzun boylam, tashqi ko'ruv asabining qini, pastki hiqildoqqa oid arteriya.

V. Qiyosiy darajadagi sifatlarning Gen. sing. ni hosil qiling:

major, us; minor, us; inferior, ius; superior, ius; posterior, ius; anterior, ius; brevior, ius; longior, ius; simplicior, ius; latior, ius; albior, ius; nigrior, ius.

VI. Gen. sing. ga qo'yning:

processus superior, incisura superior, foramen superius, arcus posterior, facies posterior, ligamentum posterius, sulcus major, ala major, caput majus, cornu majus et minus, labium inferius, ramus superior, incisura ischiadica major, tuberculum obturatorium posterius.

VII. O'zbek tiliga tarjima qiling:

musculus scalenus anterior, tuberculum musculi scaleni anterioris, processus articularis superior, fovea articularis processus articularis superioris, caput superius musculi pterygoidei lateralis, cingulum membri superioris, tuberculum mediale processus posterioris tali, tendo musculi tibialis posterioris, nervus cutaneus brachii lateralis inferior.

VIII. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. katta tanglay egati, yuqori ko'ndalang boylam, katta tanglayga oid teshik, oldingi medial yuza, yuqori ko'ndalang arteriya, oldingi uzun boylam, yuqori bo'yin gangliyi, katta toshsimon asab, orqa g'alvirsimon teshik.

B. kichik quymuch o'ymasi, orqa dumba chizig'i, pastki bo'g'im o'simtasi, yuqori orqa yonbosh o'tkir qirra, oldingi dumg'aza teshigi, oldingi teri shoxchasi.

C. oldingi til bezi, katta til osti yo'li, pastki lab, yuqori orqa alveola teshigi, kichik yonoq mushagi.

D. pastki toshsimon sinusning egati, katta do'mboqcha qirrasi, pastki burun chig'anog'i o'simtasi, katta qanotning chakkaga oid yuzasi, darvoza venaning o'ng tarmog'i, bel umurtqasining yuqori bo'g'im o'simtasi, pastki bo'sh venaning kirish teshigi, bo'yinturuq venasining yuqori piyozchasi, yuqori qovoqning mushagi, til osti suyagning katta shoxi.

E. yuqori a'zo skeleti, kichik boldir suyagi boshchasining oldingi boylami, miyachaning oldingi bo'lagi, siydik pufagining tubi, kichik toshsimon asab kanalining tirqishi (yorig'i), ponasimon suyakning kichik qanoti, yuqori bo'sh venaning kirish teshigi.

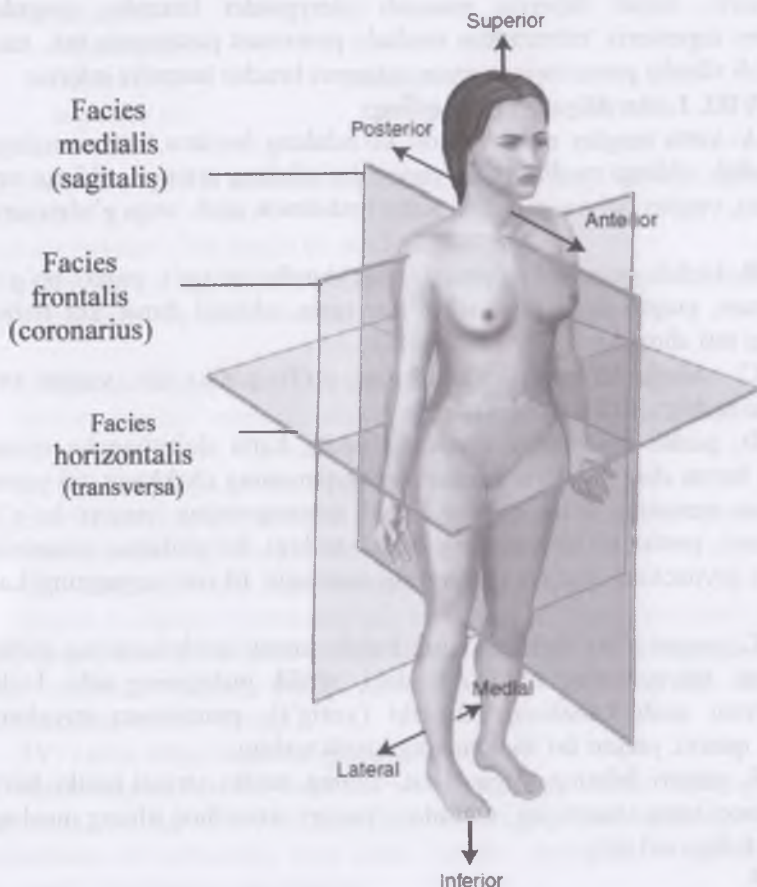
F. yuqori labning yuganchasi, tilning pastki yuzasi, pastki burun chig'anog'ining yuqori jag' o'simtasi, yuqori uzunchoq tilning mushagi, pastki tishga oid yoy.

Nazorat savollari:

1. I turlanishdagi otlar Norminativus et Genetivivus singularis da qanday qo'shimchalargaega ?
2. II turlanishdagi otlarni yasashda qanday qo'shimchaalar qo'llaniladi ?

3. Moslashmagan aniqlovchi qaysi so'z turkumi bilan ifodalaniladi ?
4. IV turlanishdagi otlar qanday qo'shimchaga ega ?
5. Noteng bo'g'inli otlar deganda nimani tushunasiz ? Teng bo'g'ili otlar deganda-chi ?
6. III turlanishdagi otlarning negizini qanday aniqlash mumkin ?
7. III turlanishdagi otlarning lug'at shakli qanday yoziladi ?
8. I-II guruh sifatleri III turlanishdagi otlar bilan qanday moslashadi ? Misollar keltiring.

6-rasm. Odam sohalarining lotin tilida nomlanishi

Leksik minimum
I turlanishdagi otlar

bursa, ae *f*
pleura, ae *f*
valvula, ae *f*
vena portae

cerebellum, i *n*
cerebrum, i *n*
encephalon *n*
ganglion, i *n*
nodus, i *m*
nervus, i *m*
oculus, i *m*
ostium, i *n*

cavus, a, um
cutaneus, a, um
ischadicus, a, um
laryngeus, a, um
latus, a, um
longus, a, um
magnus, a, um
mastoideus, a, um
parvus, a, um
pharyngeus, a, um
profundus, a, um
squamosus, a, um
trapezoideus, a, um

auricularis, e
dorsalis, e
facialis, e
lacrimalis, e
lingualis, e
muscularis, e
parietalis, e
ventralis, e

anterior, ius
inferior, ius

halta
plevra
qopqoq
darvoza vena

II turlanishdagi otlar

miyacha
katta bosh miya
bosh miya
asab tuguni, gangliy
tugun
asab
ko`z
kirish teshigi

I guruh sifatlari

bo`sh (kavak)
teriga oid
quymuchga oid
hiqildoqqa oid
keng
uzun
katta
so`rg`ichsimon
kichik
halqumga oid
chuqur
tangachasimon
trapetsiyasimon

II guruh sifatlari

quloqqa oid
orqagaoid
yuzgaoid
ko`z yoshga oid
tilga oid
mushakka oid
parietal, tepa suyakka oid
old (qorin) ga oid

Qiyosiy darajadagi sifatlar

oldingi
quyi

major, jus
 minor, us
 posterior, ius
 superior, ius

katta
 kichik
 orqa(ortki)
 yuqori

O' LIMNI QAYTARISH 2 – 1

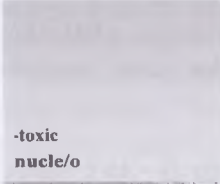
Quyidagi tibbiy atamalari elementlari bo'yicha tarjia qiling. Birinchisi namuna tariqasida berilgan.

Term	Meaning
1. dist/al	<i>-al, -gaoid ; uzoq,eng uzoq</i>
anter/ior	
6. later/al	
7. medi/al	
8. cyt/o/toxic	
9. proxim/al	
10. ventr/al	

O'zlashtirishni tekshirish: O'z javoblaringiz Qo'shimcha B dan, Javob kalitlaridan tekshiring , Agarsiz o'zingiz o'zlashtirgan darajadan qoniqmasangiz,

To'g'rijavoblar 10 % Natija

Tuzulish Asosiy Birliklari

 nucle/o	 Hujayra—odamtanasidagi eng kichik tirik tuzulish va faoliyat birligidir.Tanadagi har bir to'qima va a'zo hujayralardan iborat. Hujayra markazdagi maydon—nucleus. U hujayraning boshqaruv markazi bo'lib, ko'payishga javob beradi. Ushbu sharsimon birlik organizm tizimlarining hayotini saqlab turish hamda o'sish va ko'payish uchun buyruqlar haqida irsiy axborot tutadi. Nucle/us atamasi birikma shakli: _____ / _____
 -toxic nucle/o	 Yadroning hujayraviy ko'payish jarayoniga xalaqit beruvchi yoki buzuvchi har qanday kimyoviy modda – nucle/o/toxic substance deyiladi. Nucle/o/toxic dori vositasi sifatida saratonli bemorlarga yuboriladigan kimyoterapiya misol Shu qismdagi elmentlarni tahlil qiling <i>poison:</i> _____ <i>nucleus:</i> _____ / _____

*Hygiēna amica valetudinis. – Gigena - sog'liqning dugonasi.
Natūra sanat, medicus curat morbos. – Tabiat sog'lomlashtiradi, shifokor kasallikni davolaydi.*

6-§. Sifatning orttirma darajasi. Sifat haqida ma'lumotlarni umumlashtirish.

Maqsad: Orttirma daraja hosil qilish qoidasi va lug'at shaklini; bir xil tugallanmali sifatning lug'at shakli va *Gen. sing.* ni; ichak va pardalar nomida qo'llaniluvchi substantivatlarni *bilib olish*. Barcha darajalardagi sifatlar ifodalangan tushunchalarni *Nom. va Gen. sing.* da otlar bilan *moslashtira olish*.

Sifatning orttirma darajasi

Sifatning orttirma darajasi oddiy daraja negiziga *-issim* suffiksi (*-er* qo'shimchali sifatlardan tashqari) va rodlarning qo'shimchalari (*m*) *-us*, (*f*) *-a*, (*n*) *-um* qo'shish yordamida hosil bo'ladi:

Oddiy daraja		Suffiks	Orttirma daraja <i>m, f, n</i>
Uzun	longus, a, um	-issim-	longissimus, a, um
Qisqa	brevis, e	-issim-	brevissimus, a, um
Qizil	ruber, bra, brum	-rim-	ruberrimus, a, um

Qiyosiy daraja		Orttirma daraja
oldingi	anterior, ius	—
orqadagi	posterior, ius	postremus, a, um
yuqori	superior, ius	supremus, a, um
pastki	inferior, ius	inifimus, a, um
katta	major, jus	maximus, a, um
kichik	minor, us	minimus, a, um

Sifatlarni ot o'rnida ishlatilishi

Sifatlarni ot o'rnida ishlatilishi sifat yoki sifatdoshlarning ot turkumiga o'tishiga aytiladi.

1. **Ichaklar nomi.** Ichaklar nomi *n* roddagi otlashgan sifatlardan iborat: ileum, i *n* - yonbosh ichak; colon, i *n* - chambar ichak (nazarda tutilgan so'z intestinum, i *n*).

Istisno: intestinum tenue - ingichka ichak

2. **Pardalar nomi:** arachnoidea, ae *f* (mater, tris *f*) - to'r parda; conjunctiva, ae *f* (tunica, ae *f*) - ko'zning biriktiruvchi to'qimali pardasi, konyunktiva; cornea, ae *f* - muguz parda; decidua, ae *f* - ko'chuvchi parda; mucosa, ae *f* - shilliq parda.

Mashqlar

I. Lotin tiliga tarjima qiling:

orqaning eng uzun mushagi, orqaning eng uzun mushagining haltasi, eng yuqori orqa chizig'i, eng katta dumbaga oid mushak, ko'krak qafasining eng uzun mushagi, eng yuqori burun chizig'i, eng kichik dumbaga oid mushak, bo'yinning eng uzun muskuli, eng kichik barmoq (jimjiloq), jimjiloqning eng qisqa muskuli, eng kichik narvonsimon muskul.

II. O'zbek tiliga tarjima qiling:

musculus teres minor, musculus pronator teres, bursa musculi teretis majoris, ligamentum teres acetabuli, articulatio simplex, musculus biceps femoris, substantia duplex, substantia triplex, caput longum musculi tricipitis brachii, caput breve musculi bicipitis brachii, crus simplex canalis lateralis.

III. Gen. sing. ga qo'ying:

os longum, os breve, ligamentum teres, ligamentum latum, cornu majus, musculus teres major, crus osseum simplex, substantia triplex, musculus quadriceps, ductus sublingualis major, glandula alveolaris simplex, ductus bilifer.

IV. O'zbek tiliga tarjima qiling:

A. arcus palatoglossus, glandula sublingualis, lamina muscularis mucosae oesophagi, musculus bronchooesophageus, vena cerebri magna, musculus latissimus dorsi, bulbus duodeni, spatium retroperitoneale, cavum periton(a)ei, tunica muscularis oesophagi, tunica mucosa tracheae, bronchus lobaris superior dexter, caput breve musculi bicipitis brachii, incisura ligamenti teretis hepatis, musculus retrococcygeus, glandula parathy(e)oidea inferior, corpus ossis hyoidei, valvula semilunaris dextra ventriculi sinistra, tunica serosa vesicae felleae (biliaris), curvatura ventriculi minor, plica transversalis recti, papilla duodeni major, spina iliaca anterior superior, bronchus lobaris superior dexter.

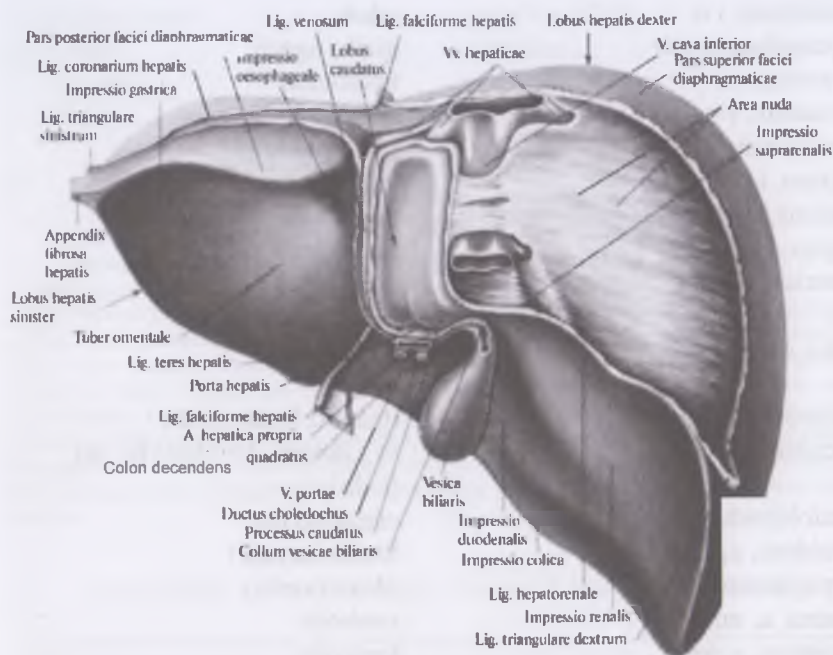
B. tuberculum humeri minus, caput longum musculi bicipitis femoris, raphe perinei, flexura duodenojejunalis, tenia libera coli et c(a)eci, musculus quadriceps femoris, tunica spongiosa urethrae, musculus flexor digiti minimi brevis, ramus ascendens nervi hypoglossi, valva ileocecalis, bursa subtendinea musculi bicipitis femoris inferior, gyrus occipitotemporalis medialis, labium uteri anterius, papilla duodeni major, ostium urethrae externum, tunica muscularis vaginae.

V. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. to'g'ri ichak ampulasi, o'n ikki barmoq ichakning uzunchoq burmasi, ingichka ichakning muskul pardasi, sigmasimon chambar ichak, chambar ichakning o'ng bukigi, yonbosh do'mboqcha, me'daning tubi, me'da-o'n ikki barmoq ichakka oid arteriya, halqum orqasiga oid limfa tuguni, eng baland ensa chizig'i, me'daning kardial teshigi (kirish teshigi), chap qorincha, katta yumaloq mushak, bachadonning yumaloq boylami, o'n ikki barmoq ichakning gorizontal qismi, o'mrov ustiga oid qism, bilakning teriga oid orqa asabi, oddiy bo'g'im, bachadonning ichakka oid yuzasi, yonbosh qirra.

B. umumiy yonbosh arteriya, bigiz-halqum mushagi, g'orsimonaro sinus, bigiz-til osti mushagi, o'ng bo'yinturuq gavdasi, bez tubi, to'sh-qalqonsimon mushak, qinning kirish teshigi, chotning chuqur ko'ndalang mushagi, konyunktivaning yarimoysimon burmasi, to'g'ri ichakning dumg'azaga oid bukigi, bachadon tubi, to'g'ri ichak-qinga oid to'sig', qin atrofiga oid limfa tuguni, shilliq ostiga oid chigal, chotning ko'ndalang boylami, bachadon nayi, qirg'oq ustiga oid pushta, markaz atrofiga oid bo'lakcha, uch boshli mushak.

C. pastki kesuvchi tish, medial yuqori kesuvchi tishning ildizi, doimiy tish, yuqori qoziq tish, pastki qoziq tishning do'mboqchasi, pastki kichiq oziq tishning tilga oid yuzasi, katta oziq tish, yuqori katta oziq tish karonkasining yuzasi, sut tishi, aql tish.

7-rasm. Hepar pars posterior faciei diaphragmaticae.

Leksik minimum

I turlanishdagi otlar

conjunctiva, ae *f*
corona, ae *f*
flexura, ae *f*
mucosa, ae *f*
tunica, ae *f*
urethra, ae *f*

konyunktiva
toj
bukilma
shilliq parda
qobiq. parda
siydik chiqaruv yo'li

II turlanishdagi otlar

anus, i *m*
caecum, i *n*
colon, i *n*
crassum, i *n*
duodenum, i *n*
fundus, i *m*
jejunum, i *n*
ileum, i *n*

orqa peshov
ko'r ichak
chambar ichak
yo'g'on ichak
o'n ikki barmoq ichak
tub
och ichak
yonbosh ichak

intestinum, i *n*
(o)esophagus, i *m*
ovarium, i *n*
perineum, i *n*
peritoneum, i *n*
rectum, i *n*
truncus, i *m*
uterus, i *m*
ventriculus, i *m*

dens, dentis *m*

caninus, a, um
deciduus, a, um

geniohyoideus, a, um
hyoideus, a, um
hypoglossus, a, um
iliacus, a, um
incisivus, a, um
infrahyoideus, a, um
mucosus, a, um
omohyoideus, a, um
sacrocoecygeus, a, um
sternohyoideus, a, um
stylohyoideus, a, um
stylopharyngeus, a, um
submucosus, a, um
suprahyoideus
supremus, a, um
thyrohyoideus, a, um

biceps, it is
intestinalis, e
molaris, e
premolaris, e
quadriceps, it is
simplex, icis
tenuis, e

ichak
qizilo'ngach
tuxumdon
chot
qorin parda
to'g'ri ichak
poya, tana
bachadon
qorincha

III turlanishdagi otlar

tish

I guruh sifatleri

itga oid, qoziq (tish)
to'kiluvchi, ko'chuvchi, sut
(tishi)
engak-til osti
tilosti (suyagi)
tilosti (asabi)
yonbosh
kesuvchi
til osti tagi
shilliqli
kurak-til osti
dumg'aza-dumga oid
to'sh-til osti
bigiz-til osti
bigiz-halqumga oid
shilliq osti
til osti usti
eng baland
qalqonsimon-til osti

II guruh sifatleri

ikki boshli
ichakka oid
katta oziq tishga oid
kichik oziq tishga oid
to'rt boshli
oddiy
ingichka

intestinum tenue
teres, etis
triceps, itis
vaginalis, e

ingichka ichak
yumaloq
uch boshli
qinga oid

TIBBIY MUTAXASSISLIKLAR*

Pulmonology – quyi nafas yo'llari tuzilmalari, xususan o'pkalar, ularning nafas yo'llari va qon tomirlari hamda ko'krak qafasi kasalliklarini tashxislash va davolash bilan shug'ullanuvchi tibbiyot tarmog'i. Nafas kasalliklarini davolovchishifokorlarga pulmonologist deyiladi. Nafas kasalliklariga astma, emfizema, surunkali bronxit, o'pkaning kasb kasalliklari va o'pka tomir kasalligi kiradi, lekin faqat shulardan iborat emas. Pulmonologlar maxsus ventilatsiya bilan ta'minlashga va o'pkalarni ko'chirib o'tkazishga muhtoj bemorlarni ham parvarishlaydi. Umuman olganda, ular o'pka kasalliklari hamda o'tkir va surunkali nafas yetishmovchiliklarini tashxislash va davolashga ixtisoslashadi. O'pka kasalliklarini tashxislash va boshqarish o'z ichiga o'pka faoliyatini tekshiruv, arterial qonning gazga to'yinish darajasi tahlili, ko'krak qafasi rentgenografiyasi va kimyoviy yoki mikrobiologik tekshiruvlarni olishi mumkin.

ANATOMIK VA FIZIOLOGIK UMUMIY TUSHUNCHALAR

Nafas tizimi yuqori va quyi nafas yo'llaridan tashkil topgan. Yuqori nafas yo'llari burun, halqum, hiqildoq va kekirdakdan iborat. Quyi nafas yo'llari esa o'ng va chap bronxlar, bronxiolalar, alveolarlar hamda o'pkalarni o'z ichiga oladi (8-rasmga qarang). Nafas tizimining asosiy vazifasi tanani o'pka ventilatsiyasi bilan ta'minlashdir. Nafas tuzilmalari, yurak-qon tomiri tizimi tuzilmalari bilan bir qatorda, tana hujayralariga kislorodni tashiydi va ulardan uglerod dioksidi (qoldiq mahsulot) ni chiqaradi. Bu jarayon nafas olish, tashqi muhit havosi va o'pkada aylanayotgan qon orasida kislorod va ugrerod dioksidi almashinuvi hamda nafas chiqarish hodisalari orqali amalga oshadi. Nafas tizimining ikkilamchi vazifalariga tanaga o'tayotgan havoni ilitib berish va nutq faoliyatida qatnashish (hiqildoq va ovoz boylamlarini havo bilan ta'minlash) kiradi.

Nazorat savollari:

1. Lotin tilida nechta daraja bor ?
2. Oddiy daraja qo'shimchalari qanday ?
3. Qiyosiy daraja qo'shimchalari qanday ?
4. Orttirma daraja qo'shimchalari qanday ?

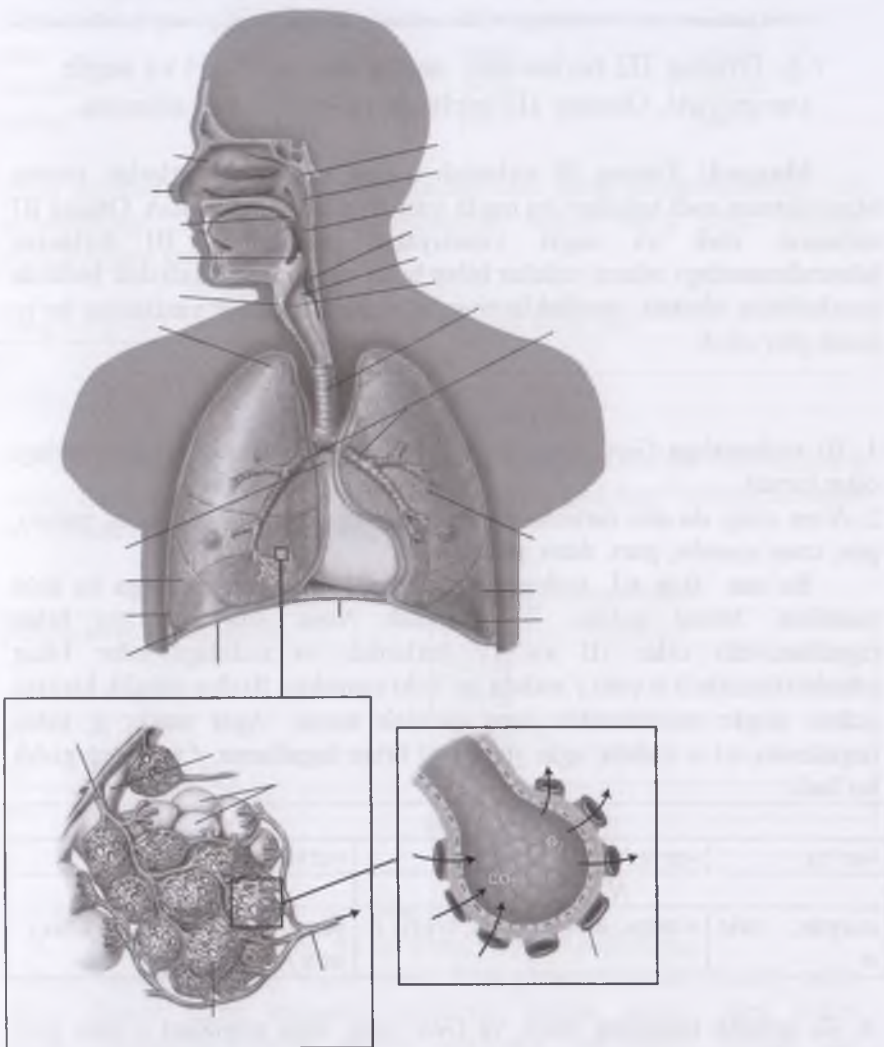
Nafas Tizimi

MAQSAD VA VAZIFALAR:

Bob oxirida qila olishingiz kerak:

- Pulmonolog o'tkazadigan davolash turini ta'riflash;
- Anatomik suratlarni belgilash orqali nafas tizimi tuzilmalarini niqlash;
- Nafas tizimi asosiy vazifalarini ta'riflash;
- Nafas tizimi bilan bo'liq keng tarqalgan kasalliklarni ta'riflash;
- Nafas tizimi bilan bog'liq umumiy tashxislash, konservativ va jarrohlika maliyotlarini ta'riflash;
- Nafas tizimi bilan bog'liq tibbiy atamalarni tuzish orqali so'z yasash ko'nikmalarini qo'llash;
- Nafastizimi bilan bog'liq umumiy qisqartma va ishoralarni ta'riflash;
- Atamalarni tanish, aniqlash, to'g'ri talaffuz qilish va yozish;
- Topshiriqlarni muvaffaqiyatli yakunlagan holda ushbu bobda olgan bilimlaringizni namoyish etish .

*Barbara A.Gyls, Regina M.Masters"Medical Terminology Simplified fourth edition
"USA2010/Chapter-4.P.104

8-rasm. Yuqori va quyi nafas yo'llarining old ko'rinishi.

Medicus amicus et servus aegrotorum est. — Shifokor bemorning ham do'sti, ham qulidir.

Nec quisquam melior medicus, quam fidus amicus. — A'lo shifokor yo'q, sodiq do'stdan boshqa.

7-§. Otning III turlanishi: uning rod belgilari va negiz xususiyati. Otning III turlanish Genus Masculinum.

Maqsad: Otning III turlanish o'ziga xos xususiyatlarini; otning Masculinum rodi belgilari va negiz xususiyatlarini *bilib olish*. Otning III turlanish rodi va negiz xususiyatini aniqlashni; III turlanish Masculinumdagi otlarni sifatlar bilan bosh va qaratqich kelishik birlikda moslashtira olishni; mushaklarning lotincha nomlarini vazifasiga ko'ra hosil *qila olish*.

Otlarning III turlanishi.

1. III turlanishga *Gen. sing.* da **-is** bilan tugallanuvchi uchala roddagi otlar kiradi.

2. *Nom. sing.* da ular turlicha qo'shimchalarga ega: cortex, radix, pulmo, pes, crus, canalis, pars, dens, pulvinar.

Ba'zan ikki xil roddagi otlar bir xil qo'shimchaga ega bo'lishi mumkin. Misol uchun, III turlanish *Nom. sing.* da **-us** bilan tugallanuvchi otlar (II va IV turlanish *m* rodidagi otlar bilan adashtirilmasin!) *n* yoki *f* rodida bo'lishi mumkin. Rodga aniqlik kiritish uchun negiz xususiyatida farq qidirish kerak. Agar negiz **-r** bilan tugallansa, ot *n* rodida, agar **-ty** yoki **-d** bilan tugallansa, *f* rodiga tegishli bo'ladi:

-us				
-or+is	-er+is	-ur+is	-ut+is	-ud+is
<i>N</i>			<i>f</i>	
corpus, oris <i>n</i>	viscus, eris <i>n</i>	crus, cruris <i>n</i>	senectus, utis <i>f</i>	incus, udis <i>f</i>

3. Ko'pchilik otlarning *Nom.* va *Gen. sing.* dagi negizlari o'zaro mos kelmaydi:

<i>Nom.</i>	cort-ex	rad-ix	crus	pes
<i>Gen.</i>	cortic-is	radic-is	crur-is	ped-is

4. III turlanish otlari *Nom.* va *Gen. sing.* da bo'g'inlar soni mos kelish yoki kelmasligiga ko'ra teng va noteng bo'g'inli otlarga bo'linadi:

Teng bo'g'inli		Noteng bo'g'inli	
<i>Nominativus</i>	<i>Genetivus</i>	<i>Nominativus</i>	<i>Genetivus</i>
rete	retis	apex	apicis
canalis	canalis	dens	dentis
pubes	pubis	pars	partis

5. **-es** tugallanmali (V turlanish f'rodidagi otlar bilan adashtirilmasin!) III turlanishdagi otlarning rodini aniqlash uchun teng yoki noteng bo'g'inlilikni inobatga olish kerak:

-es	
Teng bo'g'inli	Noteng bo'g'inli
<i>f'</i>	<i>m</i>
pubes, is <i>f</i>	paries, etis <i>m</i>

6. Negiz otning *Gen. sing.* shaklidan **-is** qo'shimchasini olib tashlash orqali aniqlanadi. Ushbu negizga birlik va ko'plikdagi boshqa kelishik qo'shimchalari qo'shilishi mumkin.

III turlanish Genus Masculinumdagi otlar

Nominativus Singularis	Genetivus Singularis
-os	-or+is
-or	-or+is
-o	-on/in+is
-er	-er+is
-es	-t/d+is
-ex	-ic+is

Mashqlar

I. Otlarni *Gen. sing.* ga qo'ying, negizni belgilang:

pulmo, carbo, embryo, sapo, mos, flos, tumor, humor, rubor, calor, dolor, doctor, tuber, masseter, sphincter, herpes, paries, apex, culex, pulex, (a)equator, liquor, levator, pronator, buccinator, pollex, aër, venter, gaster.

II. Sifatlarni otlar bilan moslashtiring, qaratqich kelishigda qo'ying, tarjima qiling:

paries (anterior, mastoideus, jugularis); tuber (ischiadicus, frontalis, parietalis); pes (calcaneus, planus); trochanter (major, minor); venter (posterior, frontalis); humor (vitreus, aquosus); liquor (cerebrospinalis,

flavus); pulmo (dexter, sinister); mater (pius, durus, arachnoideus); cor (adiposus).

III. III turlanishdagi otlarning rodini aniqlang:

apex cordis, apex nasi, apex linguae, angulus oris, tunica mucosa oris, liquor cerebrospinalis, paries labyrinthicus, paries mastoideus, liquor pericardii, flos ruber, flos albus, homo sapiens, homo sanus, cor sanum, gaster sana, cortex cerebelli, ala vomeris, cortex cerebri, vertex corneae, vertex cranii, os zygomaticum, os lacrimale, os pedis, os tarsi (s. tarsale).

IV. III turlanishdagi otlarning lug'at shaklini aniqlang:

A. pulmo dexter, pulmo sinister, apex pulmonis dextri, cortex glandulae suprarenalis, facies pulmonis, lobus pulmonis superior, fissura horizontalis pulmonis dextri, tuber frontale, tuber parietale, atrium cordis, os frontale, os parietale, os hyoideum, os planum, os nasale, apex pulmonis sinistri, paries jugularis, paries mastoideus, paries tympanicus ductus cochlearis, dura mater spinalis, tunica mucosa gastris seu ventriculi, ventriculus sinister cordis, trochanter major, cor pulmonale, pia mater encephali.

B. tuber ossis ischii, os breve, paries membranaceus, apex vesicae urinariae, pes hippocampi, os ut organum, caput stapedis, membrana stapedis, venter muscoli, venter posterior, vertex corneae, vertex cordis, os coxae, os ischii, apex ossis sacri.

C. apex linguae, tuber maxillae, ala vomeris, agger nasi, vertex cranii, angulus oris, rima oris, vestibulum oris, paries lateralis orbitae, musculus orbicularis oris, paries vestibularis ductus cochlearis.

V. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. miyacha po'stlog'i, katta bosh miya po'stlog'i, limfa tugunining po'stloq qavati, katta va kichik ko'st, yurak uchi, o'ng va chap o'pka, tilosti suyagi, bosh miyaning yumshoq pardasi, peshonaga oid do'mbog', bo'lmacha, dimog' egati, o'pkaning medial yuzasi, chap o'pkaning yurak o'ymasi, nog'ora bo'shlig'ining bo'yinturuq devori, ponasimon suyak, kekirdakning pardali devori, me'daning oldingi devori, til osti suyagining kichik shoxi, yonoq suyagining chakkaga oid o'simtasi, burun suyagining g'alvirsimon egati, yurak uchining o'ymasi.

B. mushakning oldingi qornchasi, dumg'aza suyagining uchi, quymuch do'mbog'i, oyoq kaftining orqasi, o'pka darvozasi, qinning oldingi devori, oyoq kaftining yuzasi, yonbosh suyakning qanoti, quymuch suyagining shoxi, uzangi pardasi, mushakning qorni, orqa miya suyuqligi, shishasimon suyuqlik, bosh miya yumshoq pardasi,

me'daning mushak pardasi, ikki qorinli mushakning oldingi qorni, bo'yinturuq devori, orqa shoxning uchi.

C. og'iz yorig'i, o'g'iz dahlizi, burun bo'shlig'i, yonoq suyagining lateral yuzasi, uzangi boshchasi, til uchi, dimog' qanoti, til osti suyagi, burun uchi, burun suyagi, ko'z kosasining medial devori, chig'anoq yo'lining nog'oraga oid devori.

Vazifasiga ko'ra mushaklar nomlanishi

-or- suffiksi yordamida amaldagi narsa va shaxslar mohiyatini beruvchi III turlanishdagi otlar hosil qilinadi.

Vazifasiga ko'ra mushaklarning lotincha nomi ikki otdan iborat: 1) musculus (PNA da odatda qisqartirilgan holatda: m.); 2) III turlanish m rodidagi -or-yoki kam holatda -er- (*yun.* sphincter, eris; cremaster, eris; masseter, eris) suffiksli ot. Ushbu ikki otning son va kelishik shakli doim o'zaro mos keladi.

m. abductor	uzoqlashtiruvchi mushak
m. adductor	yaqinlashtiruvchi mushak
m. buccinator	lunj mushagi(engak
m. constrictor	toraytiruvchi mushak
m. corrugator	jimiruvchi mushak
m. cremaster	moyakni ko'taruvchi mushak
m. depressor	tushiruvchi mushak
m. dilatator	kengaytiruvchi mushak
m. extensor	yoyuvchi mushak
m. flexor	bukuvchi mushak
m. levator	ko'taruvchi mushak
m. masseter	chaynovchi mushak
m. pronator	ichkari tarafga buruvchi mushak
m. rotator	aylantiruvchi mushak
m. sphincter	qisuvchi mushak
m. supinator	tashqari tarafga buruvchi mushak
m. tensor	taranglovchi mushak

Mashqlar

I. O'zbek tiliga tarjima qiling:

A. musculus tensor fasciae latae, musculus levator ani (prostatae, scapulae, palpebrae superioris), musculus rotator cervicis (thoracis), musculus constrictor pharyngis medius (superior), musculus depressor supercilii (anguli oris, septi nasi).

B. musculus extensor indicis, musculus flexor pollicis longus, musculus sphincter pupillae (ani, pylori, urethrae, ductus choledochi, vesicae

urinariae), musculus abductor digiti minimi (pollicis, hallucis), musculus flexor digiti minimi brevis, musculus pronator teres, musculus cremaster, musculus supinator, musculus corrugator supercilii, musculus dilatator pupillae.

C. m. buccinator, m. masseter, m. levator veli palatini (labii superioris alaeque nasi), m. tensor veli palatini, bursa tensoris veli palatini.

II. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. nog'ora pardansining taranglovchi mushak, pastki (o'rta) halqumning toraytiruvchi mushak, kurakning ko'taruvchi mushak, bo'yinning aylantiruvchi mushak, qalqonsimon bezning ko'taruvchi mushak, pastki labning tushiruvchi mushak.

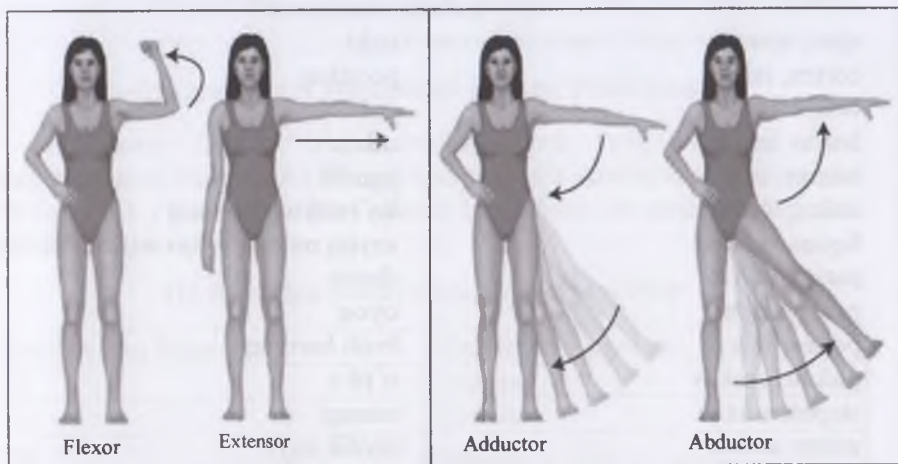
B. bosh barmog'ining (jimjiloq, oyoqning bosh barmog'i) uzoqlashtiruvchi uzun mushak, oyoqning bosh barmog'ini (qo'lning bosh barmog'ini) yaqinlashtiruvchi mushak, siydik pufagining (pilorus, o't yo'li, siydik chiqaruv kanali, qorachiq) qisuvchi (sfinkter) mushak, orqa chiqaruv teshigining tashqi sfinkter mushagi, prostataning (kurak, yuqori qovoq) ko'taruvchi mushak, qo'l kaftining yozuvchi uzun mushak, oyoq bosh barmog'ininig kalta yozuvchi mushagi, tirsakning bukuvchi mushak, qoshni jimiruvchi mushak.

C. tanglay pardasining taranglovchi mushak, chaynovchi mushak, lunj mushagi, tanglay pardasining (yuqori lab, qanot) ko'taruvchi mushak, og'iz burchagining (qosh, burun to'sig'i) tushiruvchi mushak, qorachiqning kengaytiruvchi mushak, qorachiqninig qisuvchi (sfinkter) mushak, yuqori qovoqning ko'taruvchi mushak.

Nazorat savollari:

1. III turlanishda turlanuvchi olarning asosiy xususiyatlari nimadan iborat?
2. Teng bo'g'inli otlar deganda nimani tushunasiz?
3. Noteng bo'g'inli otlar deganda nimani tushunasiz?
4. III turlanishda turianuvchi otlarning lug'at shakli qanday yoziladi?
5. III turlanishda turianuvchi otlarning lug'at shakli qanday yoziladi?
6. I guruh sifatleri III turlanishda turianuvchi otlar bilan qanday moslashadi?
7. Masculinum rodiga tegishli otlar Nom. Sing. da qanday qo'shimchalarga ega?

Rotator

Pronator

Supinator

Eversor

Inversor

Dorso flexor

Flexor

9-rasm. Tana harakatlari.

apex, icis *m*
 cortex, icis *m*
 flos, oris *m*
 homo, inis *m*
 humor, oris *m*
 index, icis *m*
 liquor, oris *m*
 paries, etis *m*
 pes, pedis *m*
 pollex, icis *m*
 pulmo, onis *m*
 stapes, edis *m*
 ureter, eris *m*
 venter, ntris *m*
 vertex, icis *m*
 vomer, icis *m*

cor, cordis *n*
 gaster, tris *f*
 mater, matris *f*
 dura mater
 pia mater
 os, oris *n*
 os, ossis *n*
 tuber, eris *n*

Leksik minimum

uchi
 po'stloq
 gul
 odam
 namlik
 ko'rsatkich barmoq
 suyuq modda (*orqa miyaniki*)
 devor
 oyoq
 bosh barmoq
 o'pka
 uzangi
 siydik nayi
 qorin
 cho'qqi
 dimog'

Istisno so'zlar

yurak
 me'da, oshqozon
 ona, miya pardasi
 miyaning qattiq pardasi
 miyaning yumshoq pardasi
 og'iz
 suyak
 do'mboq

Praesente medico nihil nocet. – Shifokor huzurida hech nima ziyonyetkazmaydi.

Tempus vulnera sanat. – Vaqt yaralarni davolaydi.

8-§. Otning III turlanishi Genus Femininum.

Maqsad: Otning III turlanishif rodi belgilari va negiz xususiyatlarini *bilib olish*. Otning *f* rodi va negiz xususiyatini aniqlashni; III turlanish *f* rodidagi otlarni sifatlar bilan bosh va qaratqich kelishik birlikda *moslashtira olish*.

III turlanish Genus Femininum dagi otlar

Nominativus Singularis	Genetivus Singularis
-io	-ion+is
-do	-din+is
-go	-gin+is
-as	-at+is
-is	-is
-es	-is
-s	-nt/rt+is
-x	-ng+is

Mashqlar

I. Qaratqich kelishigini birlik formasining hosil qiling, negizni belgilang:

Noteng bo`g`inlilar:

tuberositas, sanitas, asperitas, extremitas; salus, senectus, juvenus, virtus; ars, pars, dens, lens, mors, pons; mystax, thorax, appendix, cervix, fornix, helix, matrix, radix; larynx, pharynx, meninx; calx, falx; magnitudo, tendo, libido, hirudo, valetudo; cartilago, margo, origo; articulatio, constrictio, bifurcatio, decussatio, formatio, dilatatio, regio; carotis, cuspis, iris, parotis, epiglottis.

Teng bo`g`inlilar: cutis, auris, bilis, testis, unguis, aponeurosis, pelvis, basis, pubes.

II. Sifatlarni otlar bilan moslashtirib lotin tiliga tarjima qiling:

A. (xususiy, miyaga oid, plevraga oid, nog`oraga oid, bo`g`imga oid) bo`shliq; (deltasimon, qanotsimon, yonbosh, chaynovchi) do`mboqlik; (o`rta, ichki, tashqi) quiloq; tashqi asos; (toshsimon, medial, yuqori, oldingi, o`ng, chap, suyakka oid, chuqur, lateral, belga oid, to`shga oid, yurakka oi), qism; (qanotsimon, qovurg`aga oid, qanotga

oid, katta, qalqonsimon)tog'ay; (murakkab, pastki jag'ga oid, ko'ndalang, oddiy) bo'g'im; (katta, tanglayga oid, dumg'azaga oid, oziqlantiruvchi, ko'ruv, ko'z yoshiga oid, kesuvchi, umurtqaga oid, yuzga oid, uyquga oid) kanal; (kapillar, limfaga oid, lateral, qonga oid) tomir.

B. (o'rta, distal, proksimal) falanga; (oldingi, songa oid, tovonga oid) soha; (medial, lateral) ildiz; (to'shga oid, akromionga oid, yuqori, bachadonga oid) oxiri; (yurakka oid, me'daga oid, o'n ikki barmoq ichakka oid, buyrakka oid, qizilo'ngachga oid) botiqlik; (ichki, ko'ruv) o'q; (oldingi, peshonaga oid, tangachasimon, yuqori, ko'z yoshiga oid, erkin, so'rg'ichsimon, o'ng) qirg'oq.

III. O'zbek tiliga tarjima qiling:

A. *cavitas medullaris*, s. *cavum medullare*, *basis cranii externa*, *cartilago thy(r)eoidea*, *rima oris*, *synchondrosis sphenoooccipitalis*, *pars thoracica*, *pyramis medullae oblongatae*, *glandula parotis accessoria*, *cartilago alaris major*, *margo inferior pulmonis sinistri*, *auris externa*, *bifurcatio tracheae*.

B. *tuberositas phalangis distalis*, *phalanx media*, *basis phalangis mediae*, *apex patellae*, *basis patellae*, *symphysis intervertebralis*, *pars thoracica*, *pyramis renalis*, *basis pyramidis renalis*, *margo uteri dexter*, *extremitas uterina*, *axis bulbi externus*, *musculus helcis minor*, *cortex lentis*, *axis lentis*, *facies posterior lentis*, *pancreas accessorium*, *pars endocrina pancreatis*, *margo liber unguis*, *mons pubis*.

C. *cavitas*, s. *cavum nasi*, *aponeurosis linguae*, *cuspis dentalis*, *basis stapedis*, *tuberositas masseterica*, *pars libera gingivae*, *cartilago nasi*, *cuspis coronae dentis*, *cavitas*, s. *cavum oris propria (proprium)*, *fixatio epithelialis gingivae*.

D. *labyrinthus osseus auris internae*, *terminatio nervi cutis*, *vestibulum oris*, *caput pancreatis*, *os coccygis*, *vas capillare*, *ductus cochlearis auris internae*, *bifurcatio trunci pulmonalis*, *arteria carotis*, *regio thoracis posterior*, *regio cervicis anterior*, *pars thoracica aortae*, *pelvis major et minor*, *vas lymphaticum superficiale*, *cavitas*, s. *cavum thoracis*, *margo dexter cordis*, *sanguis venosus et arteriosus*, *canalis palatinus major*, *arteria carotis communis*, *margo inferior pulmonis sinistri*, *margo superior partis petrosae (=pyramidis)*.

E. *pars opticae retinae*, *bursa tendinis calcanei (Achillis)*, *articulatio capitis costae*, *inclinatio pelvis*, *arcus tendineus fasciae pelvis*, *axis pelvis*, *axis opticus*, *pia mater medullae (spinalis)*, *symphysis pubica*, *vagina tendinis musculi extensoris hallucis longi*, *articulatio*

humeri, canalis tendinis musculi flexoris carpi radialis, os pubis, margo lateralis pedis, margo ciliaris iridis, fornix sacci lacrimalis, regio mediana thoracis, arcus cartilaginis cricoideae, substantia, nucleus et cortex lentis.

F. cutis frontis, pars oralis, fornix pharyngis, vestibulum laryngis, pars laryngea pharyngis, margo linguae, canalis mandibulae, pulpa dentis, dens incisivus superior lateralis, facies contacta dentis, margo infraorbitalis, pars libera gingivae, musculus dilatator naris.

IV. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. bosh miya qattiq pardasi, pilorik kanal, miyachaning hayot daraxti, me'daning gumbazi, halqum gumbazi, katta toshsimon asab kanali, og'iz burchagi, fibroz qinning halqali qismi, yelka bo'g'imi, me'da osti bezining kapsulasi, o'rta quloqning nog'ora bo'shlig'i, katta tanglay kanali, burun to'sig'ining tog'ayi, halqumning pastki toraytiruvchi mushagi.

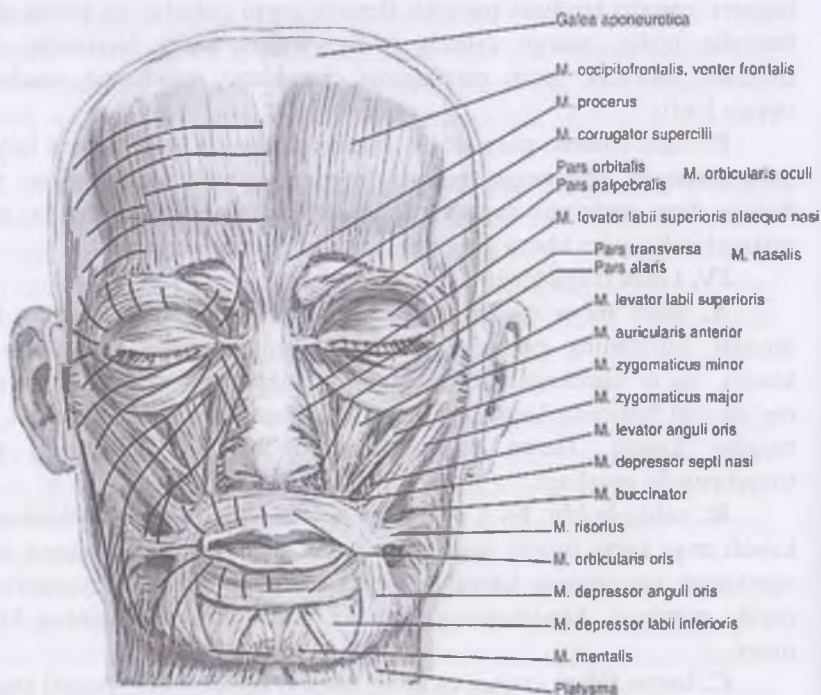
B. oshiq-boldir bo'g'imi orqa sohasi, bachadon bo'yinchasining kanali, orqa katta boldir suyagi payining sinovial qini, chanoq yuqori aperturasi, moyakning lateral yuzasi, tirnoqning ildizi, konyunktivaning pastki gumbazi, hiqildoqning qiyshiq qismi, to'r pardasining kiprikli qismi.

C. burun ildizi, orqasi va uchi; tanglay aponevrozi, yuqori jag'ning ko'z osti kanali, burun to'sig'ining tog'ayi, tishning dahlizga oid yuzasi, medial yuqori kesuvchi tish, tish bo'shlig'i, og'iz yorig'i.

Nazorat savollar:

1. III turlanish Femininum rodiga tegishli otlar Nom. Sing. da qanday qo'shimchalarga ega?
2. III turlanish Femininum rodiga tegishli otlar Gen. Sing. da qanday qo'shimcha oladi?
3. III turlanish Femininum rodiga oid istisno so'zlarni lug'at shakli bilan ayting.
4. I-II guruhdagi sifatlar III turlanishda turlanuvchi Femininum rodidagi otlar bilan qanday moslashadi?

10-rasm. Yuz muskullari.

Leksik minimum

appendix, icis *f*
 a. carotis, tidis *f*
 articulatio, onis *f*
 auris, is *f*
 basis, is *f*
 bilis, is *f*
 cavitas, atis *f* (=cavum, i *n*)
 cervix, icis *f*
 cutis, is *f*
 extremitas, atis *f*
 frons, frontis *f*
 gl. parotis, tidis *f*

ortiq, o' simta
 uyqu arteriyasi
 bo'g'im
 quloq
 asos
 o't, safro
 bo'shliq
 bo'yin
 teri
 oxir
 peshona
 quloq oldi bezi

impressio, onis *f*
 iris, idis *f*
 lens, lentis *f*
 meninx, ngis *f*
 pars, partis *f*
 radix, icis *f*
 pelvis, is *f*
 pelvisrenalis
 phalanx, ngis *f*
 pubes, is *f*
 pyramis, idis *f*
 regio, onis *f*
 synchondrosis, is *f*
 symphysis, is *f*
 tuberositas, atis *f*

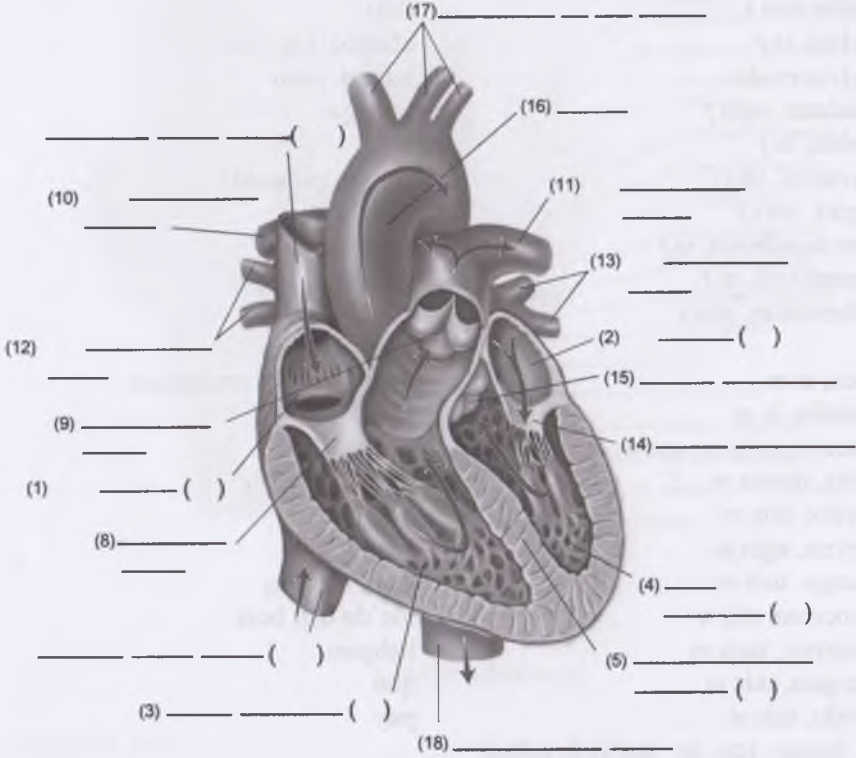
axis, is *m*
 canalis, is *m*
 coccyx, ygis *m*, seu os coccygis
 dens, dentis *m*
 fornix, icis *m*
 larynx, ngis *m*
 margo, inis *m*
 pancreas, atis *n*
 pharynx, ngis *m*
 sanguis, inis *m*
 tendo, inis *m*
 thorax, icis, *m* ko`krak qafasi

botiq, iz
 rangdor parda
 gavhar
 miya pardasi
 qism
 ildiz
 chanoq, tos, jom
 buyrak jomi
 falanga
 qov
 ehrom, piramida
 soha
 sinxondroz
 bitishma, simfiz
 g`adir- budirlik

Istisno so`zlar

o`q; II bo`yin umurtqasi
 kanal
 dum suyagi
 tish
 gumbaz
 hiqildoq
 chet, qirg`oq
 me`da osti bezi
 halqum
 qon
 pay

(6) (7)

9-§. Otning III turlanish Genus Neutrum

Maqsad: Otning III turlanish Neutrum rodi belgilari va negiz xususiyatlarini *bilib olish*. Otning *n* rodi va negiz xususiyatini aniqlashni; III turlanish *n* rodidagi otlarni sifatlar bilan bosh va qaratqich kelishik birlikda moslashtira olish.

III turlanish Genus Neutrum dagi otlar

Nominativus Singularis	Genetivus Singularis
-en	-in+is
-ma	-at/is
-us,ur	-o/e/u+ris
-e	-is
-l	-ll/al+is
-ar	-ar+is
-ut	-it+is

Mashqlar

I. Birlik qaratqich kelishigini hosil qiling:

abdomen, semen, nomen, inguen, foramen, pecten, tegmen, limen; genus, pectus, tempus, crus, pus; sulfur, femur; stroma, systema, carcinoma; rete, ile; fel, mel; pulvinar, calcar, thenar; caput, occiput, sinciput.

II. Soʻzlarni lugʻat shaklini belgilab, turlanishini aniqlang:

declive, raphe, rete, diploë, systole, chole, diastole, dyspnoë; zygoma, oedema, struma, squama, stroma, trauma, bregma, platysma, chiasma, parenchyma, mamma, diastema, diaphragma.

IV. Sifatlarni otlar bilan moslashtirib lotin tiliga tarjima qiling:

(boyinturuqqa oid, dumaloq, oval, kesuvchi, katta, ensaga oid, oʻtkir qirrali, soʻrgʻichsimon, engakka oid) teshik; (oʻng, chap, lateral, kalta, uzun, pardali, oddiy, umumiy, oldingi) oyoqcha; (uzun, kalta, chuqur, qiyshiq, koʻndalang, lateral) boshcha; (qadoqli, kiprikli, gʻorsimon, shishasimon, yogʻli) tana; (oʻng, chap, harakatchan, boʻlakka oid, kistaga oid) buyrak; (qoʻshimcha, harakatchan) taloq; (dum suyagiga oid, aortaga oid) koptok; (markaziy, asabga oid, limfaga oid) tizim; (moʻjizavor, arteriyaga oid, qoʻl kafti ustiga oid, boʻgʻimga oid) toʻr; (harakatchan, boʻlakka oid, zichlashgan) jigar.

IV. O'zbek tiliga tarjima qiling.

A. glomus caroticum, ren accessorius, systema lymphaticum, sinus occipitalis durae matris, cavitas (=cavum) abdominis, glomus pulmonale, caput superius musculi pterygoidei, pancreas accessorium, foramen palatinum majus, tegmen tympani, lobus anterior hypophysis, cavitas oris propria, foramen venae cavae, lobus hepatis dexter/sinister, crus anterius capsulae internae, stroma ganglii, hepar mobile, appendix fibrosa hepatis, rete venosum, porta hepatis, cortex thymi, hilus lienis, cortex renis, tuber frontale, musculus longus capitis.

B. pars cartilaginea tubae auditivae, arteria meningea media, caput ossis femoris, corpus adiposum infrapatellare, diaphragma urogenitale, pars dorsalis pontis, corpus pineale, calcar avis, crus membranaceum simplex, rete mirabile, corpus adiposum orbitae, systema nervosum centrale, radiatio corporis callosi, corpus vitreum, pecten anale, corpus medullare, systema urogenitale, pecten ossis pubis, caput et crus stapedis, stroma iridis, parenchyma testis, articulatio talocruralis, arteria circumflexa femoris lateralis.

C. diaphragma oris, basis cartilaginis arytenoideae, periodontium insertionis, corpus mandibulae, stroma glandulae, foramen infraorbitale maxillae, musculus rectus capitis posterior major, crus mediale cartilaginis alaris majoris, isthmus cartilaginis, foramen mentale, corpus adiposum buccae, canalis radices dentis corpus linguae, crus anterius, radix superior nervi hypoglossi, ganglion spirale cochleae, crus osseum commune, pars ossea tubae auditivae, apex capitis fibulae, rete articulare genus, canalis infraorbitalis maxillae, foramen apicis radices dentis, facies anterior lentis, foramen caecum linguae, musculus obliquus externus abdominis.

V. Sifatlarni lug'at shaklida yozing:

transversus, spinosus, cervicalis, osseus, spinalis, ethmoidalis, latus, obliquus, costalis, vertebralis, zygomaticus, orbitalis.

Nazorat savollari:

1. III turlanish Neutrum rodiga tegishli otlar Nom. Sing. da qanday qo'shimchalarga ega ?
2. III turlanish Neutrum rodiga oid otlarning Gen. Sing. da yasalishida qanday qo'shimcha oladi?
3. I-II guruh sifatleri III turlanish Neutrum rodidagi otlar bilan qanday moslashadi?
4. III turlanishdagi otlarning negiziniqanday aniqlash mumkin ?
5. III turlanish otlarning lug'at shakli qanday yoziladi ?

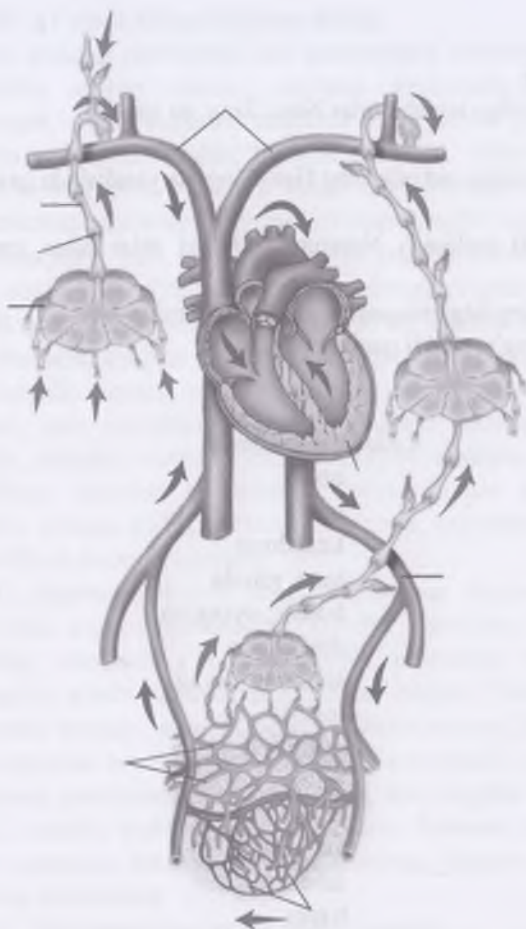

Leksik minimum

abdomen, inis <i>n</i>	qorin
caput, itis <i>n</i>	bosh
chiasma, atis <i>n</i>	kesishma
corpus, oris <i>n</i>	tana, gavda
crus, cruris <i>n</i>	boldir; oyoqqa
diaphragma, atis <i>n</i>	diafragma
femur, oris <i>n</i>	son, son suyagi
foramen, inis <i>n</i>	teshik
glomus, eris <i>n</i>	koptok
hepar, atis <i>n</i>	jigar
occiput, itis <i>n</i>	ensa
pectus, oris <i>n</i>	ko`krak
stroma, atis <i>n</i>	sinch
systema, atis <i>n</i>	tizim
tempus, oris <i>n</i>	chakka
tegmen, inis <i>n</i>	qoplama
viscus, eris <i>n</i>	ich, botin
zygoma, atis <i>n</i>	yonoq

Istisno so`zlar

lien, lienis <i>m</i>	taloq
ren, renis <i>m</i>	buyrak

11-rasm YURAK-QON TOMIR VA LIMFA SISTEMASI

Ne noceas, si juvare non potes. – Zarar yetkazma, gar yordam bermasang.

Mens sana in corpore sano. – Sog' tanda sog'lom aql.

10-§. I-V turlanishdagi ot va sifatlarning bosh kelishik

ko'plik son - Nominativus pluralis shakli

Maqsad: Ot va sifatlarning bosh kelishik ko'plik formasidagi qo'shimchalarini *bilib olish*. Sifatlarni otlar bilan bosh kelishik ko'plikda *moslashtira olish*.

Bosh kelishik ko'plik formasi

1. Jadval yordamida otlarning bosh kelishik ko'plik, turlanish va rodlarda o'zgarishlarni kuzating:

Turlanish Rod	<i>m</i>	<i>F</i>	<i>n</i>
I		-ae	
II	-i		-a
III	-es		-a, -ia (-e, -al, -ar qo'shimchali otlar)
IV	-us		-ua
V		-es	

Berilgan misollarni tahlil qiling:

Lug'at shakli	Turlanish	Negiz	Nom. pl.
vertebra, ae <i>f</i>	I	vertebr-	vertebrae
sulcus, i <i>m</i>	II	sulc-	sulci
ligamentum, i <i>n</i>	II	ligament-	ligamenta
dens, dentis <i>m</i>	III	dent-	dentes
cartilago, inis <i>f</i>	III	carilagin-	cartilagines
foramen, inis <i>n</i>	III	foramin-	foramina
processus, us <i>m</i>	IV	process-	processus
genu, us <i>n</i>	IV	gen-	genua
facies, ei <i>f</i>	V	faci-	facies

2. Jadval yordamida otlarning bosh kelishik ko'plik shaklining yasashiga diqqat qiling.

Otlarning bosh kelishik ko'plik shaklini yasash uchun quyidagi amallar bajariladi:

- 1) otning lug'at shakli olinadi;
- 2) turlanishi aniqlanadi;
- 3) negizi ajratiladi;
- 4) negizga bosh kelishik ko'plik qo'shimchasi qo'shiladi.

3. Jadval yordamida sifatlarning bosh kelishik ko'plik qo'shimchalarining rodlarda, guruhlarda va qiyosiy darajada o'zgarishini kuzating:

Rod	Birinci guruh (I-II turlanish) va orttirma daraja	Ikkinchi guruh (III turlanish)	Qiyosiy daraja (III turlanish)
<i>m</i>	-i	-es	(ior)-es
<i>f</i>	-ae		
<i>n</i>	-a	-ia	(ior)-a

4. Jadval yordamida sifatlarning bosh kelishik ko'plik shaklining yasallishiga e'tibor bering:

Nom. Sing.	Guruh	Turl.	Rod	Negiz	Nom. Plur.
pilosus	I	II	<i>M</i>	pilos-	pilosi
pilosa	I	I	<i>F</i>	pilos-	pilosae
pilosum	I	II	<i>N</i>	pilos-	pilosa
vertebralis	II	III	<i>m, f</i>	vertebral-	vertebrales
vertebrale	II	III	<i>N</i>	vertebral-	vertebralia
simplex	II	III	<i>m, f</i>	simplic-	simplices
simplex	II	III	<i>N</i>	simplic-	simplicia
posterior	qiyosiy daraja	III	<i>m, f</i>	posterior	posteriores
posterius	qiyosiy daraja	III	<i>N</i>	posterior	posteriora

Sifatlarning bosh kelishik ko'plik shaklini yasash uchun quyidagi amallar bajariladi:

- 1) sifatlarning lug'at shakli olinadi;
- 2) uning guruhi yoki darajasi aniqlanadi;
- 3) uning turlanishi aniqlanadi;
- 4) uning rodi aniqlanadi;
- 5) uning negizi ajratiladi;
- 6) bosh kelishik ko'plik qo'shimchasi qo'shiladi.

Nomenklaturada uchraydigan qisqartmalar

<i>Singularis</i>		<i>Pluralis</i>	
<i>Qisqartma</i>	<i>So'zning to'liq shakli</i>	<i>Qisqartma</i>	<i>So'zning to'liq shakli</i>
A.	Arteria	Aa.	arteriae
B.	Bursa	Bb.	bursae
Fasc.	Fasciculus	Fascc.	fasciculi

For.	Foramen	Forr.	foramina
Gangl.	Ganglion	Gangll.	ganglia
Gl.	Glandula	Gll.	glandulae
Lam.	Lamina	Lamm.	laminae
Lig.	Ligamentum	Ligg.	ligamenta
M.	Musculus	Mm.	musculi
N.	Nervus	Nn.	nervi
Nucl.	Nucleus	Nucll.	nuclei
R.	Ramus	Rr.	rami
Reg.	Regio	Regg.	regiones
Seg.	Segmentum	Segg.	segmenta
Sul.	Sulcus	Sull.	sulci
Sut.	Sutura	Sutt.	suturae
Tr.	Tractus	Trr.	tractus
Tun.	Tunica	Tunn.	tunicae
V.	Vena	Vv.	venae
Vag.	Vagina	Vagg.	vaginae

Mashqlar

I. Otlarni qaysi turlanishga mansubligini aniqlang. *Nom. pl.* hosil qiling:

pyramis, idis *f*; cellula, *ae f*; dens, dentis *m*; facies, *ei f*; os, ossis *n*; gyrus, *i m*; cornu, *us n*; septum, *i n*; ductus, *us m*; gingiva, *ae f*; sectio, *onis f*; bursa, *ae f*; crus, cruris *n*; t(a)enia, *ae f*; folliculus, *i m*; plexus, *us m*; appendix, *icis f*; ampulla, *ae f*; recessus, *us m*.

II. Lotin tiliga tarjima qiling, lug'at shaklini ko'rsating:

nomlar, segmentlar, kesiklar, gardishlar, sinxondrozlar, venalar, tizimchalar, qinlar, asablar, tishlar, yo'llar, kirish teshiklari, so'rg'ichlar, qirg'oqlar, kesishmalar, liqildoqlar, choklar, o'tkir qirralar, pushtalar, qovurg'alar, falangalar, o'ymalar, sinuslar, bezlar, to'siqlar, bo'g'imlar, egatlar, sohalar, tolalar, barmoqlar, chuqurlar, poyalar, o'zaklar, yaproqlar, botiqlar.

III. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. mushaklar: bosh, ko'z, til, tanglay, bo'yin, hiqildoq orqa, ko'krak, qorin, chanoq diafragmasining, yuqori a'zoning, ko'z olmasining; aylantiruvchi mushaklar: bo'yinning, ko'krakning, belning; suyaklar: yuz, kalla suyagining, yuqori a'zo, qo'l kaftining, oyoq kaftining, belbog'ning, ko'krak qafasi; venalar: miyaning, ko'prikning, miyacha; kesiklar: gipotalamusning.

B. katta bosh miya pushtalari, miyacha yaproqlari, kalla liqildoqlari, qoplama kesishmasi, gavhar nurlari, bosh sohalari, teri egatlari, ko'prik yadrolari, chambar ichak tasmalari, jigar boylamlari, kalla suyagining choklari, teri tutqichlari, tizza venalari, hiqildoq tog'aylari, ayrisimon bez bo'lakchalari, buyrak venalari, kalla sinxondrozlari, kamalak parda burmalari, burun tog'aylari, o'pka alveolalari, kekirdak tog'aylari, og'iz bezlari, ko'krak qafasi bo'g'imlari, nog'ora parda shoxlari, o'rta dumba mushagi haltalari, o't pufagi shilliq pardasining burmalari, yuqori a'zo mushaklari.

IV. *Nom. pl. dagi otlar bilan moslashgan sifatlarni belgilang, tarjima qiling:*

nodi (lumbales, lymphatici, pectoralia, epigastrici, pulmonales, dextri, internae, iliaci, occipitales, profunda, mastoidei, regionales); papillae (linguales, conicae, fungiformes, vallatae, filiformes, foliatae, flava, palmaria, cruciata, intercarpei, alaria, radiata, dorsalia, supraspinalia, costoxiphoidea); dentes (acustici, incisivi, molares, longae, canini, premolares, decidui, permanentes, majores, brevia, minores); plexus (iliaci, rectales, inferiores, gastricae, medii, vesicales, medianae, viscerales, vasculares); foramina (ethmoidalia, minora, nervosae).

V. O'zbek tiliga tarjima qiling:

A. musculi subcostales, glandulae labiales, tubercula dentis, dens caninus, pyramides renales, venter posterior, venulae rectae, sinus intermedii, cellula anterior, ganglia cardiaca, plicae gastricae, nervi craniales, nervi spinales.

B. spatia interglobularia, nomina anatomica, venae intercoslaes anteriores, canaliculi dentales, ductus sublinguales minores, crura ossea, arteriae ciliares posteriores longae, vasa sinusoidea lienis, facies articulares, labia oris, juga alveolaria, valvulae venosae, alveoli denales.

VI. O'zbek tiliga tarjima qiling:

A. musculi (suboccipitales, faciales, masticatores, suprahyoidei, infrahyoidei, rotatores, interspinales, intertransversii, intercostales); regiones (faciales, cervicales, pectorales, abdominales, dorsales, pleuropulmonales); arteriae (minores, ciliares, breves, posteriores, musculares, gastricae, articulares, nutriciae); articulationes (fibrosae, cartilagineae, synoviales, vertebrales); venae (vestibulares, rectae, minimae, atrioventriculares, tracheales, bronchiales, thoracicae, pharyngeae, nasales, meningeae, labiales, temporales, maxillares, tympanicae, parotideae, superficiales, occipitales, ethmoidales).

B. ligamenta (flava, supraspinalia, ventralia, auricularia); fibrae (longitudinales, externae, radiales, dentatae, circulares, corticospinales, periventriculares); rami (capsulares, pharyngeales, mastoidei, glandulares, intermedii, thymici, mammarii, duodenales, calcanei, gastrici, tracheales); foramina (papillaria, nervosa, alveolaria, minora, intervertebralia, pelvina, sacralia); articulationes (sternocostales, intercarpeae, interphalangeae); ganglia (cardiaca, renalia, thoracica).

C. dentes (incisivi, canini, premolares, molares, decidui, permanentes); glandulae (ciliares, oris, salivariae, lacrimales, buccales, molares, linguales, palatinae, mucosae, pharyngeae).

VII. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. bo'yinning qirralararo mushaklari, oldingi va orqa tepa suyakka oid arteriyalar, katta bosh miyaning pastki venalari, me'daga oid chuqurchalar, bo'laklararo yuzalar, ko'krak yurakka oid tarmoqlar, kichik til ostiga oid oqimlar, tilning dorsal shoxlari, oldingi orqa alveolaga oid arteriyalar.

B. o'rta dumba mushagining ko'stga oid haltalari, to'g'ri ichakning ko'ndalang burmalari, chambar ichakning yarimoysimon tasmalar, kichik buyrakka oid kosachalar, qora moddaning shoxchalari, yonbosh chigallar, chanoqqa oid tugunlar (asabga oid), qo'l kaftining venalari, orqa miya kesiklari, ko'prikning ko'ndalang tolalari, orolchaning kalta pushtalari.

C. qo'shimcha burun tog' aylari, ponasimon sinus aperturasi, pastki qoziq tishlar, yuqori katta oziq tishlar, kichik tanglay kanallari, katta va kichik toshsimon asab egatlari, orqa yuqori alveola teshiklari, peshona suyagining ko'zga oid qismi, yuqori va pastki burun chig'anoqlari, katta va kichik shoxlar, ponasimon suyakning qanotsimon o'simtali, yuqori va orqa quloqqa oid mushaklar.

Nazorat savollari:

1. I-V turlanishdagi otlarni Nom pl da qo'shimchalari qanday?
2. I-II guruh sifatleri I-V turlanishdagi otlar bilan Nom. Pluralis da qanday moslashadi ?
3. Moslashganda sifatlar otning nimalarini oladi ?
4. Ko'plik qo'shimchalarini olishda nimaga etibor berish kerak ?

Leksik minimum

I turlanishdagi otlar

ampulla, *ae f*
apertura, *ae f*
cellula, *ae f*
fibra, *ae f*
gingiva, *ae f*
glandula, *ae f*
palpebra, *ae f*
papilla, *ae f*
plica, *ae f*
retina, *ae f*

ampula
apertura (teshik)
hujayra
tola
milk
bez
qovoq
so'rg' ich
burma
to'r parda

II turlanishdagi otlar

alveolus, *im*
bulbus, *im*
bulbus oculi
cilium, *i n*
folium, *i n*
gyrus, *im*
metacarpus, *im*
metatarsus, *im*
nucleus, *i m*
ramus, *i m*
spatium, *i n*
supercilium, *i n*

katakcha, alveola
piyozcha (olmacha)
ko'z olmasi
kiprik
barg, yaproq
pushta
qo'l kafti
oyoq kafti
o'zak
tarmoq, shoxcha
sath (oraliq)
qosh

IV turlanishdagi otlar

manus, *usm*
recessus, *usm*

qo'l
chuqurlik, cho'ntak

I guruh sifatlar!

accessorius, *a, um*
cavernosus, *a, um*
fibrosus, *a, um*
flavus, *a, um*
gastricus, *a, um*
glut(a)eus, *a, um*
hepaticus, *a, um*
lymphaticus, *a, um*
mucosus, *a, um*
nutricius, *a, um*

qo'shimcha
g'orsimon
tolali, fibroz
sariq
me'daga oid
dumbaga oid
jigarga oid
limfaga oid
shilliqli
oziqlantiruvchi

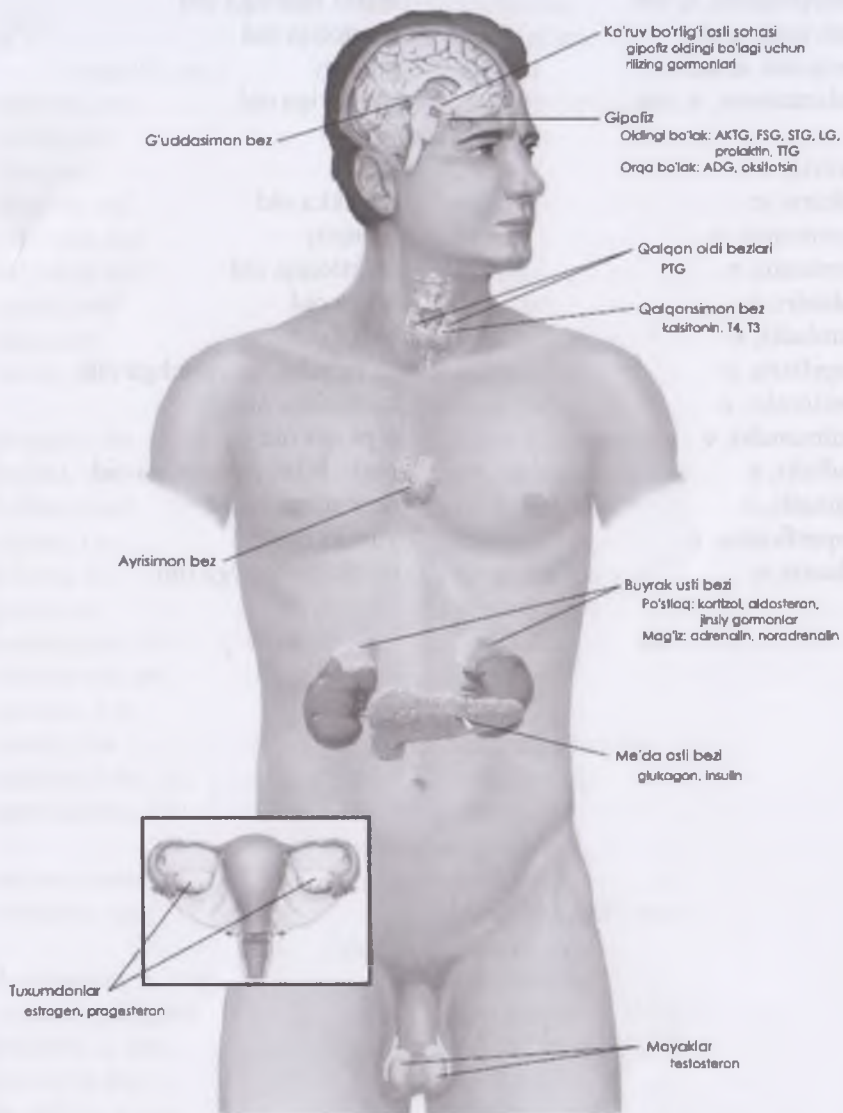
oesophageus, a, um
pelvinus, a, um
proprius, a, um
subcutaneus, a, um

brevis, e
ciliaris, e
communis, e
corticalis, e
labialis, e
lumbalis, e
papillaris, e
pectoralis, e
pulmonalis, e
radialis, e
spinalis, e
superficialis, e
ulnaris, e

qizilo`ngachga oid
chanoqqa oid
xususiy
teri ostiga oid

II guruh sifatlari

kalta
kiprikka oid
umumiy
po`stloqqa oid
labga oid
belga oid
so`rg`ichli, so`rg`ichga oid
ko`krakka oid
o`pkaga oid
nurli; bilak (*suyagi*)ga oid
orqa miyaga oid
yuzaki
tirsak (*suyagi*)ga oid

12-rasm. Tana qisimidagi ichki va jinsiy azolar (A) Posterior (B) Anterior

Quem medicamenta non sanant, natura sanat. –Dori davolamaganni tabiat davolaydi.

Cuivis dolori remedium est patientia. –Har og`riqqa vosita - sabr.

11-§. I-V turlanishdagi ot va sifatlarning qaratqich kelishik ko`plik son - Genetivus pluralis shakli

Maqsad: Ot va sifatlarning qaratqich kelishik ko`plik sonidagi tugallanmalarini *bilib olish*. Sifatlarni har bir turlanish Genetivus pluralis shaklidagi otlar bilan *moslashtiraolish*.

Qaratqich kelishik ko`plik formasi

Ot va sifatlarning *Genetivus pluralis* shaklini hosil qilish uchun taxminiy asosli harakatlar:

- 1) otl va sifatlarning lug`at shakli;
- 2) turlanishni aniqlash;
- 3) negizni ajratish;
- 4) negizga *Gen. Pl* qo`shimchasini qo`shish.

Eslab qoling:	<i>Turlanish</i>	<i>Gen. pl.</i>
	I	-arum
	II	-orum
	IV	-uum
	V	-erum

I, II, V turlanishdagi otlarning hamda I guruh sifatlari, xususan oltin daraja sifatlarning umumiy -um qo`shimcha komponenti negizning unli oxiriga -r- orqali, IV turlanishda esa bevosita -u- unlisiga qo`shiladi.

<i>Lug`at shakli</i>	<i>Turl.</i>	<i>Negiz</i>	<i>Unli oxir</i>	<i>Qo'shimcha</i>	<i>Gen. pl.</i>
<i>glandula, aef</i>	I	<i>glandul-</i>	<i>-a-</i>	<i>-r-um</i>	<i>glandularum</i>
<i>nervus, im</i>	II	<i>nerv-</i>	<i>-o-</i>	<i>-r-um</i>	<i>nervorum</i>
<i>septum, in</i>	II	<i>sept-</i>	<i>-o-</i>	<i>-r-um</i>	<i>septorum</i>
<i>ganglion, in</i>	II	<i>gangli-</i>	<i>-o-</i>	<i>-r-um</i>	<i>gangliorum</i>
<i>textus, usm</i>	IV	<i>text-</i>	<i>-u-</i>	<i>-um</i>	<i>textuum</i>
<i>cornu, us n</i>	IV	<i>corn-</i>	<i>-u-</i>	<i>-um</i>	<i>cornuum</i>
<i>facies, eif</i>	V	<i>faci-</i>	<i>-e-</i>	<i>-r-um</i>	<i>facierum</i>
<i>thoracicus</i>	II	<i>thoracic-</i>	<i>-o-</i>	<i>-r-um</i>	<i>thoracorum</i>
<i>thoracica</i>	I	<i>thoracic-</i>	<i>-a-</i>	<i>-r-um</i>	<i>thoracorum</i>
<i>thoracicum</i>	II	<i>thoracic-</i>	<i>-o-</i>	<i>-r-um</i>	<i>thoracorum</i>

III turlanishdagi ot, II guruh sifat va qiyosiy darajadagi sifatlarining

Genetivus pluralis qo'shimchalari

-um

1 undosh bilan tugallanuvchi
negizli otlar («undoshli tipdagi»)
Sifatlarning qiyosiy darajasi
(«undoshli tipdagi»)

-ium

2 undosh bilan tugallanuvchi
negizli otlar («aralash tipdagi»)
-is, -es teng bo'g'inilari
(«aralash tipdagi»)
-e, -al, -ar otlari («unli tipdagi»)
II guruh sifatleri («unli tipdagi»)

1. Otlarning *Gen. pl.* shaklini hosil qilishda inobatga olish kerak:

- a) negiz 1 yoki 2 undosh bilan tugallanganligiga: radix, icis *f*-radici-um; pars, partis *f*- part-ium;
- b) -es, -is otlari teng yoki noteng bo'g'inligiga: paries, etis *m*- pariet-um; pyramis, idis *f*- pyramid-um; auris, is *f*- aur-ium;
- c) -e, -al, -ar bilan tugallanganligiga: rete, is *n*- ret-ium.

2. Sifatlarning *Gen. pl.* shaklini hosil qilishda esda tutish kerak:

- a) II guruh sifatleri -ium qo'shimchasiga ega bo'lganda: brevis, e – brev-ium; simplex, icis – simplic-ium;
- b) qiyosiy daraja sifatleri -ior li negiziga -um qo'shimchasi qo'shiladi: anterior, ius (anterior-is – negiz anterior-) anterior-um.

Mashqlar

I. Otlarni qaysi turlanishga mansubligini aniqlang, lug'at shaklini belgilang:

concharum, sulcorum, processum, digitorum, facierum, lamellarum, arteriarum, oculorum, lingularum, ligamentorum, plexum, genuum, aperturatum, recessum.

II. Lotin tiliga tarjima qiling, *Gen. pl.* hosil qiling:

tugun, bez, sinus, yuza, kirish teshigi, boylam, arteriya, chigal, bo'lmacha, milk, lab, burchak, shox, egat, lunj, gangliy, dahliz.

III. Lotin tiliga tarjima qiling, *Nom. pl.* va *Gen. pl.* hosil qiling:
konussimon so'rg'ich, til osti-ustiga oid mushak, yonoqqa oid o'simta, tanglayga oid egat, jag'-til ostiga oid chizig', eng kichik vena, kesuvchi mushak, ko'ndalang tanglay burmasi, g'orsimon chigal, ko'ruv asabi.

IV. Berilgan otlardan *Gen. pl.* hosil qiling:

pes, pedism; cavitas, atis *f*; foramen, inis *n*; unguis, is *m*; thenar, aris *n*; dens, dentis *m*; caput, itis *n*; frons, frontis *n*; paries, etis *m*; tempus, oris

n; canalis, is *m*; apex, icis *m*; calcar, aris *n*; tuberositas, atis *f*; cervix, icis *f*; os, ossis *n*; ars, artis *f*; stapes, edis *m*; glans, glandi *f*; meninx, ngis *f*.

V. Berilgan sifatlardan *Gen. pl.* hosil qiling:

frontalis, *e*; anterior, ius; dentalis, *e*; orbitalis, *e*; posterior, ius; molaris, *e*; infraorbitalis, *e*; superior, ius; sphenoidalis, *e*; major, jus; premolaris, *e*; minor, us.

VI. *Gen. pl.* ga qo'ying:

vas sanguineum, valvula semilunaris, nervus spinalis, vena minima, dens premolaris, papilla lingualis, alveolus dentalis, cornu minus, septum interradiculare, concha nasalis, facies articularis, glandula lingualis, ligamentum flavum, canalis alveolaris, processus transversus, massa lateralis, foramen alveolare.

VII. Lotin tiliga tarjima qiling. *Nom. pl.* va *Gen. pl.* hosil qiling:

katta qanot, ko'z kosasiga oid qism, engak do'mboqchasi, alveolalararo to'siq, til osti burmasi, lateral yuza, kichik tanglay teshigi, pastki kichik oziq tish, bo'yin umurtqasi, kesuvchi tish, simpatik chigal, qoziq tish, peshonaga oid sinus, o'pkaga oid vena, katta oziq tish, belga oid umurtqa, quloqqa oid yuza, katta tanglay kanali, orqa uzunchoq boylam, tashqi qovurg'alalari mushak.

VIII. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. qovurg'alarining ko'taruvchi uzun mushaklar, qovurg'alarining ko'taruvchi kalta mushaklar, paylar kesishmasi, kesuvchi va qoziq tishlarning medial yuzasi, bukuvchi mushaklar paylarining bog'ichi, pastki yozuvchi mushak paylarining bog'ichi, paylar boylami, tomirlarning tomirlari, qizil va sariq suyak ko'miklari, peshonaga oid sinuslarning to'sig'i, chap bo'lmachaning o'pka arteriyalariga oid teshiklari, bo'yin umurtqalarining oldingi va orqa do'mboqlari, simpatik chigallarning gangliyalari, o'ng bo'lmachaning bo'sh venalariga oid sinus.

B. yuzaki barmoqlarni bukuvchi mushaklar, kalta barmoqlarni yozuvchi mushaklar, qo'l barmoqlari paylarining sinovial qinlari, yuqori kichik boldir mushaklari paylarining bog'ichi, qo'l barmoqlarining fibroz qinlari, umumiy bukuvchi mushaklarning sinovial qinlari, dumba mushaklarining mushaklararo haltalari, qo'l bosh barmog'ining uzun uzoqlashtiruvchi mushak va kalta yozuvchi mushak paylarining qini, qo'l kaftining bilakka oid yozuvchi mushaklar paylarining qini.

C. lablar jipislashuvlari, qovoqlar yorig'i, tomirlar asabi, kesuvchi va katta oziq tishlar, kesuvchi va kichik oziq tishlarning tilga oid yuzasi, ponasimon sinuslar, ponasimon sinuslar to'siqlari, qanotsimon

o'simtalar, qanotsimon o'simtalar medial va lateral plastinalari, katta va kichik toshsimon asablar, katta va kichik toshsimon asablar kanallari, katta va kichik toshsimon asablar kanallarining tirqishi, qovoqlar yon jipislashuvi.

IX. O'zbek tiliga tarjima qiling:

A. nuclei nervorum cranialium, facies anterior et posterior dentium premolarium et molarium, vagina synovialis mm. peroneorum (fibularium) communis, rr. trigeminales et trochleares, sinus venarum cavarum, mm. palati et faucium, forr. venarum minimarum, noduli valvularum semilunarium.

B. vincula tendinum, cavernae corporum cavernosorum, lunulae valvularum semilunarium, decussatio nn. trochlearium, stratum lamellarum generalium externarum et internarum, plexus cavernosi concharum, tunica conjunctiva palpebrarum, ligg. ossiculorum auditus, articulationes ossiculorum auditus.

Nazorat savollari:

1. III turlanishda Masculinum, Feminum va Neutrum rodlariga tegishli otir Nom.pl et Gen.pl. da qanday qo'shimchalariga ega bo'ladi?
2. Masculinum va Femininum rodlaridagi otir kelishiklarda turlanganda bir xil qo'shimchalarga ega bo'ladimi?
3. III turlanishda turlanuvchi otir sifatlar bilan Nom. pluralisda qanday moslashadi?
4. Gen. pl. da qanday qo'shimchalarga ega boladi?
5. Nom. pl. da qanday qo'shimchaga ega?

Leksik minimum

I turlanishdagi otir

comissura, ae f
glandula suprarenalis
medulla, ae f
medulla oblongata
medulla ossium
medulla spinalis
trachea, ae f
vagina, ae f
valvula, ae f

jipislashuv(bitishma)
buyrak usti bezi
miya
uzunchoq miya
suyak iligi, suyak ko'migi
orqa miya
kekirdak
qin
to'sqich

vesica, ae *f*
vesica fellea (s. biliaris)
vesica urinaria

atrium, i *n*
bronchus, i *m*
carpus, i *m*
lobus, i *m*
lumbus, i *m*
metacarpus, i *m*
nodulus, i *m*
retinaculum, i *n*
stratum, i *n*
thalamus, i *m*
thymus, i *m*

abscessus, us *m*
sensus, us *m*

arteriosus, a, um
cardiacus, a, um
membranaceus, a, um
oblongatus, a, um
opticus, a, um
peron(a)eus, a, um (s. fibularis)
pyloricus, a, um
ruber, bra, rum
sanguineus, a, um
spurius, a, um
urinarius, a, um

analís, e
biliaris, e
cerebellaris, e
generalis, e
intermuscularis, e
medullaris, e
paranasalis, e
semilunaris, e

pufak
o't pufagi
qovuq, siydik pufagi

II turlanishdagi otlar

bo'lmacha
bronx
qo'lning kaft usti qismi
bo'lak
bel
qo'l kafti
tuguncha
bog'ich
qavat, qatlam
ko'ruv bo'rtig'i
ayrisimon bez

III turlanishdagi otlar

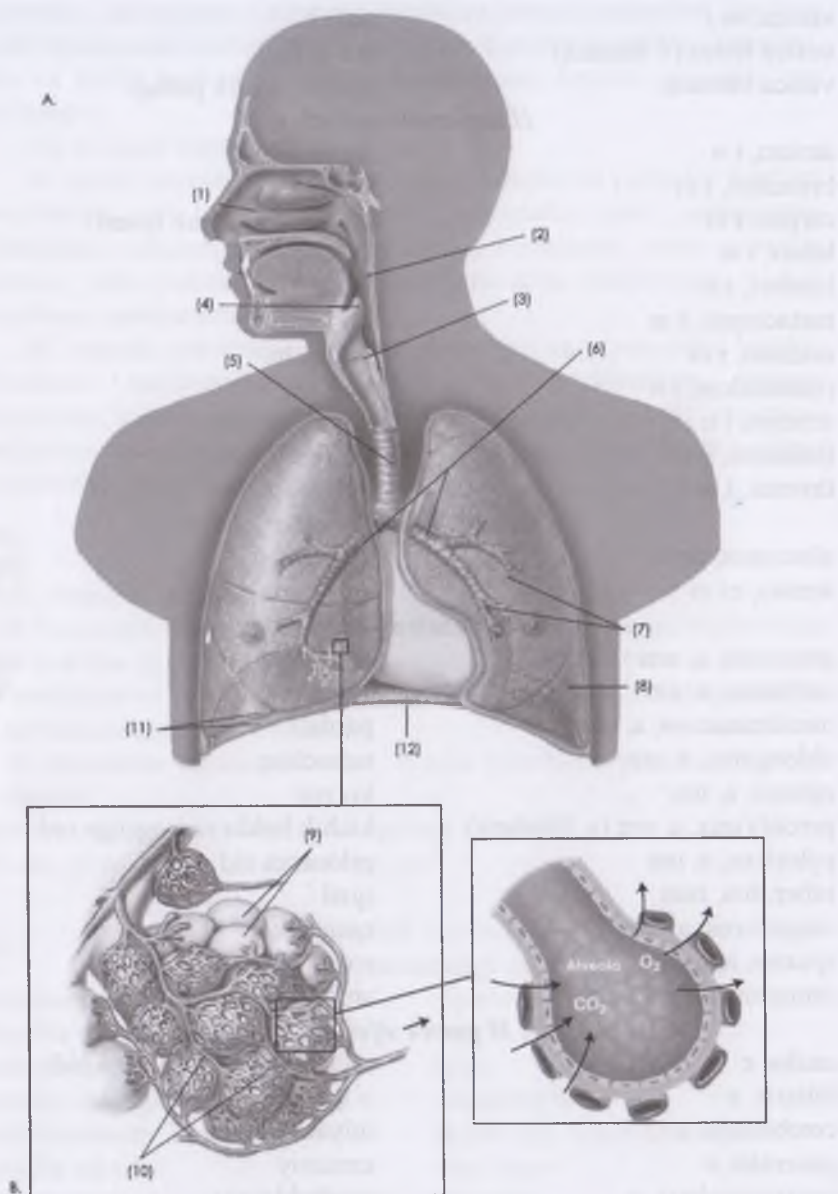
abscess
sezgi; ma'no

I guruh sifatлари

arteriyaga oid
yurakka oid
pardali
uzunchoq
ko'ruv
kichik boldir (*suyagi*) ga oid
pilorusga oid
qizil
qonga oid
soxta
siydikka oid

II guruh sifatлари

orqa chiqaruv teshigiga oid
o'tga oid
miyachaga oid
umumiy
mushaklararo
miyaga oid
burun atrofiga oid
yarimoysimon

Optimum medicamentum quies est. — A'lo dori vositasi - oromdir.

*Medicamenta heroica in manu imperiti sunt, ut gladius in dextra [manu] furiosi. —
Malakasizning qo'lidagi kuchli dori, jinnining o'ng [qo'l] idagi qurol kabi.*

12-§. Son.

Maqsad: 1 dan 15 gacha sanoq va tartib sonlarini; lotin va yunon kelib chiqishga ega son prefikslarini *bilib olish*. Terminlarda son prefikslarini *ajrata olish*.

1 dan 15 gacha miqdor va tartib sonlari

Arab raqamlari	Sanoq sonlar	Tartib sonlar	Rim raqamlari
1	unus, a, um	primus, a, um	I
2	duo, duae, duo	secundus, a, um	II
3	tres, tria	tertius, a, um	III
4	Quattuor	quartus, a, um	IV
5	Quinque	quintus, a, um	V
6	Sex	sextus, a, um	VI
7	Septem	septimus, a, um	VII
8	Octo	octavus, a, um	VIII
9	Novem	nonus, a, um	IX
10	Decem	decimus, a, um	X
11	Undecim	undecimus, a, um	XI
12	Duodecim	duodecimus, a, um	XII
13	Tredecim	tertius decimus, a, um	XIII
14	Quattuordecim	quartus decimus, a, um	XIV
15	Quindecim	quintus decimus, a, um	XV

Sanoq sonlar orasida faqat unus, a, um; duo, duae, duo; tres, tria rod qo'shimchasiga ega. Tartib sonlar I guruh sifatleri kabi moslashadi va turlanadi.

Old qo'shimcha sifatida qo'llaniluvchi lotin va yunon sonlari.

Anatomik terminshunoslikda lotin kelib chiqishiga ega son prefiksleri, farmasevtik va klinik terminshunoslikda esa yunon kelib chiqishiga ega son prefiksleri ustunlik qiladi.

	Lotin prefiksleri	Misollar	Yunon prefiksleri	Misollar
--	-------------------	----------	-------------------	----------

Yarim	semi-	semilunaris, e yarimoysimon	hemi-	hemispherium, i n yarim palla
Bir	uni-	unicornis, e bir shoxli	mono-	mononucleosis, is f mononukleoz
Ikki	bi-	biceps, ipitis ikki boshli	di-	dicheilia, ae f qo`sh lab
Uch	tri-	trigeminus, a, um uch shoxli	tri-	trioxazinum, i n trioksazin
to`rt	quadri-	quadriceps, ipitis to`rt boshli	tetra-	tetraboras, atis m tetraborat
Besh			pent-	pentaminum, i n pentamin
Olti			hex-	hexenalum, i n geksenal
Yetti			hept-	heptylresorcinum, i m geptilrezorsin
Sakkiz			octo-	octoestrolum, i n oktestrol

Nazorat savollari:

1. Lotin va yunon sonlar anatomiyada qanday qo`llaniladi?
2. Klinikada qaysi sonlar qo`llaniladi ?
3. Sonlar old qo`shimcha shaklida qaysi nomlarda ishlatiladi.
4. Sonlarni kelib chikish tarixi qanday ?

13-§. I bo`lim anatomiya va gistologiya atamashunoslik ta`limoti bo`yicha takrorlash

Maqsad: O`tilgan materialni tizimli qaytarish, tibbiyot terminlarini bosh va qaratqich kelishik birlik va ko`plik sonlarida tarjima qilish mahoratini mustahkamlash.

Mashqlar

I. Berilgan so`zlarning lotin tili lug`at shaklini aytin:
chigal, ichak, gangliy, til, ariq, teshik, yuza, yo`l, asab, o`simta, mushak, halta, qirg`oq, o`q, shox, yoriq, qism, boylam, sinus, qovoq, suyak, tish, tizim, muguz, bronx, tomir, do`mboqcha, yonoq.

II. Berilgan so`z birikmalarini og`zaki tarjima qiling:

A. margo anterior, os hyoideum, nodus lymphaticus, spina nasalis posterior, colon transversum, fissure orbitalis, radix vestibularis, foramen occipital magnum, crista tuberculi minoris, fornix pharyngis, meatus externus, incisura pancreatis, dura mater encephali, lobus hepatis dexter.

B. corpus vesicae felleae (biliaris), ampulla recti, ligamentum fibulare, cornu sacrale, musculus glut(a)eus minor, ductus hepaticus sinister.

C. nervus facialis, glandula lacrimalis, stratum cerebrale, musculus transversus menti, cavitas nasi propria, ductus sublingualis major, nervus musculi tensoris veli palatini, hiatus canalis nervi petrosi minoris, apex radices dentis.

III. Berilgan soʻz birikmalarini ogʻzaki tarjima qiling:

pastki kesuvchi tish, soʻrgʻichsimon katakcha, katta qanot, tishlararo boʻshliq, kichik togʻay, kesuvchi kanal, kichik til osti yoʻli, gʻalvirsimon teshik, qon tomir, kichik shox.

IV. Berilgan soʻz birikmalarini *Gen. pl.* ga qoyib yozing:

burun bezi, alveola teshigi, pastki boʻgʻim oʻsimtasi, tepa suyagi.

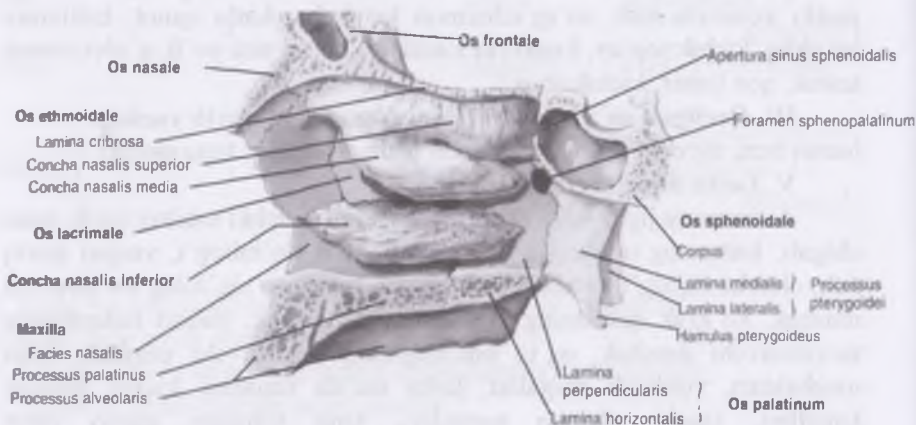
V. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. umumiy jigar yoʻli, orqa miya gangliyi, ichki eshituv yoʻli, vena chigali, katta nogʻoraning oʻtkir qirrasi, tepa doʻmbogʻi, yuqori qoziq tish, chakka chizigʻi, tishlararo soʻrgʻich, burun toʻsigʻining koʻtaruvchi mushak, koʻkrak qafasining aylantiruvchi mushak, yuqori halqumning toraytiruvchi mushak, ogʻiz burchagining tushiruvchi mushak, bosh mushaklari, yonbosh chigallar, kalta meʼda venalari, kichik tanglay kanallari, (asab) chanoq tugunlari, tana sohalari, qattiq miya pardalarining sinuslari, togʻay oʻymalari, oldingi oʻrta orqa miya venalari, ogʻiz lablari, hiqildoq mushaklari, qorin mushaklari, koʻkrak mushaklari, jigar boʻlaklari, tomirlar tomirlari, ensa mushaklari, oʻng boʻlmacha kavak venalari sinusi, aorta qopqoqlari yetishmovchiligi, orqa serbar mushagi, kalla asablarning oʻzaklari, yuqori chigʻanoq boylami, orqa miya asablarining chigallari, jigar boylamlari, umumiy uyqu chigali, ensa shoxining piyozchasi, bel asablari, umumiy oʻt yoʻlining qisuvchi mushagi, qizil suyak koʻmigi, taloqning visseral yuzasi.

B. qoʻshimcha umurtqaga oid vena, parietal qorin parda, qoʻl bosh barmogʻining yaqinlashtiruvchi mushak, orqa dumgʻazaga oid teshiklar, tizza boylamlari, qoʻl barmoqlarining fibroz qini, segmentga oid bronxlarning shoxlari, oʻt pufagining tanasi, siydik chiqaruv kanalining

tashqi (chiqish) teshigi, siydik pufagining mushakka oid pardasi, yuqori oldingi yonbosh o'tkir qirra, qovurg'a boshchasining bo'g'imi, oyoq falangalararo bo'g'imi, suyak ampulalari, synovial bog'lanmalar (bo'g'imlar), chot mushaklari, o'ng o'pka venalari, teri bog'ichlari, nog'ora pardasi orqa cho'ntagi, buyrak usti bezining yuqori qirg'og'i.

C. yuz va chaynovchi mushaklar, tishning medial plastinkasi, tilning o'rtancha egati, ko'z kosasining yuqori va pastki devorlari, pastki tish yoyi, milklar, tishlar, og'iz bezlari, kesuvchi tishlarning medial yuzasi, orqa til bezlari, burun to'sig'ining harakatchan qismi, kurak-til osti mushagining yuqori va pastki qornchasi, pastki milk shoxlar, pastki jag'ning alveolaga oid qismi, pastki jag'ga oid limfa tuguni, tilning ko'r teshigi, qo'shimcha burun tog'aylari, burun atrofi sinuslari.

14-rasm Bosh yuz jag' qismiga tegishli suyaklar nomi

Qisqartma	To'liq shakli	Ma'nosi
ABGs	arterial blood gases	arterial qonning gazga to'yinish darajasi
AIDS	acquired immune deficiency syndrome	orttirilgan immun tanqisligi sindromi
ARDS	acute respiratory distress syndrome	o'tkir nafas distressi sindrom
CA	cancer; chronological age; cardiac arrest	saraton; taqvim yosh; yurak to'xtashi
CF	cystic fibrosis	kistali fibroz
COPD	chronic obstructive pulmonary disease	surunkali obstruktiv o'pka kasalligi
CO ₂	carbon dioxide	uglerod dioksidi
CPAP	continuous positive airway pressure	doimiy musbat bosim
CPR	cardiopulmonary resuscitation	yurak-o'pka qayta jonlantirish
CT	computed tomography	kompyuter tomografiyasi
DPT	diphtheria, pertussis, tetanus	bo'g'ma, ko'kyo'tal, qoqshol
Dx	diagnosis	tashxis
FEV ₁	forced expiratory volume in one second	bir soniyada jadal chiqarilgan nafas hajmi
FVC	forced vital capacity	(o'pkalarning) jadal hayotiy sig'imi
HF	heart failure	yurak yetishmovchiligi
HMD	hyaline membrane disease	gialin pardalar kasalligi
IPPB	intermittent positive-pressure breathing	takrorlanuvchi musbat bosimda nafas
IRDS	infant respiratory distress	chaqaloqlar nafas distressi

	syndrome	sindromi
MRI	magnetic resonance imaging	magnit rezonans tomografiyasi
NMT	nebulized mist treatment	purkagich bilan davolash
O₂	oxygen	kislorod
OSA	obstructive sleep apnea	uyquda nafas to'xtashi sindromi
PCP	<i>Pneumocystic</i> pneumonia; primary care physician; phencyclidine (hallucinogen)	pnevmosistali zotiljam; birinchiyordam shifokori; fensiklidin (gallutsinatsiya chaqiruvchi vosita)
PFT	pulmonary function test	o'pka faoliyati tekshiruvi
PND	paroxysmal nocturnal dyspnea	tungi paroksizmal nafas qisishi
RD	respiratory disease	nafas yo'llari kasalligi
SIDS	sudden infant death syndrome	chaqaloqning to'stdan o'lishi sindromi
SOB	shortness of breath	nafas qisishi
TB	tuberculosis	Sil
URI	upper respiratory infection	yuqori nafas yo'llari infeksiyasi
VC	vital capacity	(o'pkaning) tiriklik sig'imi

**QO'LLANMANING BIRINCHI QISIMGA KIRITILGAN ASOSIY
GRAMMATIK MA'LUMOTLARNING UMUMIY JADVALI**

OTLAR						SIFATLAR							
Turlar	Rod	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Pl.	Gen. Pl.	Guruh	Rod	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Pl.	Gen. Pl.		
I	f	-a	-ae	-ae	-arum	I ortirma daraja (I-II tur)	M	-us, -er	-i	-i	- orum		
II	m	-us, -er	-i	-i	- orum		F	-a	-ae	-ae	- arum		
	n	-um -on		-a			N	-um	-i	-a	- orum		
III	m	-os, - or, -o, - er, -ex, -es	-is	-es	-um	II (III turlar)	m, f	-is, -x, -s va boshqa.	-is	-es	-ium		
	f	-s, -do, -io, -x, -go		N			-e, -x, - s va boshqa.	-ia					
	n	-en, - us, -l, - ur, - ma, -ut		-a	-ium	Qiyosiy daraja (III turlar)	m, f	-ior	-ioris	-iores	- ioru m		
		-al, -ar, -e		-ia									
IV	m	-us	-us	-us	-uum		N	-ius		-iora			
	n	-u		-ua									
V	f	-es	-ei	-es	-erum								

II BO'LIM

KLINIK TERMINOLOIYA. KLINIK TERMIN YASASH USULLARI

Primo diluculo surgere saluberrimum est. – Saharda turmoq foydali.

Facile omnes, cum valēmus, recta consilia aegrōtis damus. –

Barchamiz, sog'ligimizda, kasalga to'g'ri maslahatni oson bera olamiz.

Omnium artium medicina nobilissima est–Barcha san'atlar ichida
tibbiyot eng olijanobidir.

Bene dignoscitur, bene curator–Tashhis to'g'ri, bo'lsa kasallik yaxshi
davolanadi.

14-§. Yunon alifbosi. Terminologik soʻz yasalishining baʼzi umumiy tushunchalari: soʻz tarkibi → morfema → soʻz yasalishi strukturasi → soʻz yasovchi va yasama negiz → TE → soʻzlarning boʻlinishi → soʻz yasash usullari.

Terminologik soʻz yasalishida suffiksatsiya.

Maqsad: Terminologik soʻz yasalishining baʼzi umumiy tushunchalarini, lotin va yunon qoʻsimchalari minimumini *bilib olish*. Soʻz yasovchi qoʻshimchalar maʼnosini chiqarishni; berilgan maʼno boʻyicha qoʻshimchali soʻzlarni hosil *qila olish*.

MAQSAD:

Bob oxirida qila olishingiz kerak:

- Dasturlangan oʻqitish usulidan foydalangan holda tibbiyot atamashunosligini oʻrganishni;
- Tibbiy soʻzlar yasashda 4 elemetni ajratish va aniqlashni;
- Tibbiy atamalarning boshqa qismlarini tahlil qilish va aniqlashni;
- Ushbu bobda koʻrsatilgan qoidalarini qoʻllab tibbiy soʻzlarni toʻgʻri talaffuz qilishni;
- Jarrohlik, diagnostik, patologik va qoʻshma suffikslar namunalari ajratish va oʻzlashtirishni;
- Ushbu bobda koʻrsatilgan qoidalarini qoʻllab tibbiy soʻzlarning birlik va koʻplik shakllarini yozishni;
- Koʻplik sonda kelgan atamalar uchun qoʻllanmalardan foydalanishni;
- Ushbu bobda berilgan tibbiy atamalar talaffuzini tatbiq qilishni;
- Faoliyatingizni muvaffaqiyatli yakunlash uchun ushbu bobda olgan bilimlaringizni namoyish etishni.

Yunon alifbosi

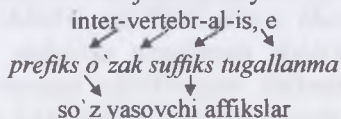
Yunon alifbosi 24 harfdan iborat.

Yozilishi	Nomi	Lotincha transliteratsiya
Α α	alfa	A
Β β	beta (vita)	bh, b, v
Γ γ	gamma	gh, g
Δ δ	delta	dh, d
Ε ε	epsilon	E
Ζ ζ	dzeta (zita)	Z
Η η	eta (ita)	I
Θ θ	teta (fita)	Th
Ι ι	yota	I
Κ κ	kappa	K
Λ λ	lambda (lamda)	L
Μ μ	mu (mi)	M
Ν ν	nu (ni)	N
Ξ ξ	ksi	x, ks
Ο ο	omikron	O
Π π	pi	P
Ρ ρ	ro	R
Σ σς	sigma	S
Τ τ	tau (tav)	T
Υ υ	ipsilon	y, v, f
Φ φ	Fi	ph, f
Χ χ	Xi	ch, kh
Ψ ψ	Psi	Ps
Ω ω	Omega	O

Soʻz yasalishining baʼzi umumiy tushunchalari

Soʻz tarkibi. Morfema turlari. Morfem tahlil. Soʻz tarkibi quyidagi na mazmun, na shakl jihatidan boʻlinmas, eng kichik maʼnoli qismlar farqlanadi: *old qoʻshimcha (prefiks), oʻzak, suffiks va tugallanma (fleksiya)*. Ushbu eng kichik maʼnoli qismlar *morfema* (yun. morphe - shakl) deyiladi. Oʻzakka nisbatan joylanishi bilan farq qiluvchi prefiks va suffiks birgalikda *soʻz yasovchi affikslar* (lot. affixus - qoʻshimcha) deyiladi. Ularning oʻzakka qoʻshilishidan yangi soʻzlar - *yasama soʻzlar* hosil boʻladi. Tugallanma - grammatik ahamiyatga ega

affiks bo'lib, shakl yasash (kelishik, son, rod) uchun xizmat qiladi. So'zni morfemalarga bo'lish *morfem tahlili* yoki *tarkibiy tahlil* deyiladi:

Tugallanmagacha bo'lgan so'zning o'zgarma qismi leksik ma'no tashiydi va *so'z negizi* deb ataladi.

Bevosita tarkib (BT) ga ko'ra so'z yasalishi tahlili. So'z yasovchi va yasama negizlar. So'z yasalishi tahlilining mohiyati – so'zdan ikki *bevosita tarkib* (BT) ni ajratib olishdir. Ular, qo'shilishi tufayli yasama so'z paydo bo'ladigan, yagona parcha (so'z yasovchi negiz) va affiks(lar).

Morfem tahlilni so'z yasalishi tahlili orasidagi farqni quyidagi misolda namoyish etish mumkin. Morfem tahlil nuqtai nazaridan *interlobularis* - bo'laklararo sifati 5 morfemaga ajraladi: *inter-* (prefiks), *-lob-* (o'zak), *-ul-*, *-ar-* (suffiks), *-is* (tugallanma); so'z yasalishi nuqtai nazaridan esa 2 BT ajratiladi: *inter-* (prefiks) + *lobular(is)* (so'z yasovchi negiz):

so'z
yasamaydigan
negiz
lob(us)

1-darajali yasama
negiz
lob-ul(us)
so'z yasovchi
negiz

2-darajali yasama
negiz
lobul-ar(is)
so'z yasovchi
negiz

3-darajali yasama
negiz
inter-lobular(is)
so'z yasovchi
negiz

Termin so'zlarning bo'linishi va yunon-lotin termin elementlari (TE)

Bir qismi qandaydir boshqa so'zda qaytarilgan va ma'nolari jihatidan bo'g'langan so'zlar *bo'linuvchi* so'zlar hisoblanadi. Bo'linish to'liq yoki noto'liq bo'lishi mumkin:

1) to'liq bo'linish – pod-algia (*yun.* pus, podos + algos), pod-o-metria (*yun.* metreo) va neur-algia (*yun.* neuron), my-algia (*yun.* mys, myos) hamda kephal-o-metria (*yun.* kephalos), thorac-o-metria (*yun.* thorax, thorakos);

2) yarim bo'linish – pod-agra (*yun.* podagra - oyoq uchun qopqon). So'zning birinchi qismi zamonaviy terminlar orasida uchragani uchun bo'linuvchi hisoblanadi, ikkinchi qismi – agra – esa amaliy jihatdan yagona.

Ko'plab qadimgi yunon va lotin tillari morfemalari terminshunoslikda o'ziga xos ma'noga, ba'zan ilgari ma'noning ona tiliga xos bo'lmagan

yangi ma'noga ega bo'lishadi. Bunday ma'nolarni *terminologik* deb atash mumkin. Misol tariqasida, yunon so'zi *kytos* - idish lotinlashgan holi *cytus* «hujayra» ma'nosida o'zak morfema sifatida o'nlab terminlar - yasama so'zlar - tuzilishida muntazam ravishda qo'llaniladi. Yunon sifatlari suffiksi *-itis* dastlab «tegishlilik» umumiy ma'nosini bergan bo'lsa, hozirda «yallig'lanish» ma'noli termin otlar qismiga aylandi.

Termin elementlar. (TE). Mavjud bo'lgan yoki yangi terminlar yaratishda tayyor holda muntazam foydalaniladigan va terminshunoslikda unga berilgan tushunchani saqlaydigan yasama so'z qismi (morfema, morfemalar bloki) *termin element* (TE) deyiladi. Bunda yunon-lotin kelib chiqishli xalqaro termin elementining qaysi transkripsiya, lotinchayoki o'zbekcha, shaklida namoyonligi muhim ahamiyat kasb etmaydi.

Termin so'zni TE ga bo'lish uni morfemalarga bo'lish bilan har doim ham mos kelavermaydi, chunki ba'zi TE o'zida *butun blok* - ikki-uch morfemaning bir butun qo'shilishini mujassam etgan. Bunday rasmiy va sermazmun muttasilligida ushbu morfemalar bloki bir turda hosil qilingan yasama so'zlar qatoridan bo'lib olinadi, mas., *asthen-opia*, *asthen-o-spermia*, *asthen-o-depressivus*, *asthen-isatio* terminlarida *asthen(o)-* (yun. *asthenes* - kuchsiz) blokli TE bo'lib olinadi. Ko'p uchrovchi TE *tom-ia* (yun. *tome* - kesish, qirqish), *rhaph-ia* (yun. *rhaphe* - chok), *log-ia* (yun. *logos* - fan) - yasama negizning tugallanma qismi - tarkibi bo'yicha ikki morfemali: o'zak + so'zlarga «harakat, hodisa» umumiy ma'nosini beruvchi *-ia* suffiksi. Ko'p uchrovchi TE *ectomia* esa 3 ta qadimgi yunon morfemalaridan iborat: *ek-* old qo'shimchasi + *tome* o'zagi + *-ia* suffiksi.

So'z yasash usullari

So'z yasashning asosiy usullari *affiksli*yoki *affiksiz* bo'ladi. Affiksli so'z yasash- so'z yasovchi affikslar (prefiks, suffiks) ni so'z yasovchi negizga qo'shish orqali amalga oshiriladi. Affiksiz so'z yasash, asosan, murakkab so'zlarni hosil qilishda ishlatiladi.

Suffiksatsiya

Suffiksatsiya deb suffiksni so'z yasovchi negizga qo'shishga aytiladi. Natijada olingan yasama negiz *suffiksal* deyiladi. Suffikslar muhim *tasniflash* vazifasini bajaradi. Suffiksatsiyada so'z yasovchi negiz sifatida turli so'z turkumlari - ot, sifat, fe'ldan foydalaniladi. Ayrim suffikslar faqat ma'lum bir so'z turkumi negizi bilan qo'shiladi, mas., *-al*, *-ar* suffikslari ot negizi bilan, *-io*, *-or* suffikslari fe'l negizi bilan. Undosh harf bilan boshlanuvchi suffiksning so'z o'zagiga

qo'shilishiyordamchi unli orqali sodir bo'ladi: i, odatda, lotin so'zlarida va o-yunon kelib chiqishli so'zlarda, mas.: *lot. cruc-i-formis* - xochsimon; *tuberos-i-tas* - do'mboqlik; *yun. bronch-o-genus* - bronxogen.

NB!

Sifat yasallishida suffiks ot negiziga (qar. k. birlikda) qo'shiladi: *thorax, acis* – *thorac-ic-us*; *cartilago, inis* – *cartilagin-e-us*.

Odatda, so'z yasovchi negiz va suffiks bir tilga oid – yo lotin tiliga, yo yunon tiliga. Lekin terminshunoslikda *gibrid* so'zlar ham kam emas, ayniqsa, sifatlilar orasida, mas.: *brachi-al-is*, *acromi-al-is*, *pyramid-al-is*, *petr-os-us*, *arteri-os-us* so'zlarida negiz yunoncha, suffikslar esa lotincha. O'zida ham yunon, ham lotin suffikslarini mujassam etgan sifatlilar ham uchraydi: *spheno-id-al-is* (*-id* – *yun.*, *-al* – *lot.*).

Lotin va lotinlashgan yunon suffikslari

Ot yasovchi suffikslar

1. Deminutivlar – kichraytirish ma'nosini beruvchi otlar:

Suffikslar	So'z yasovchi ot negizi		Yasama so'z misollari	
-ul- (us, a, um)	glob-us ven-a fren-um	kurra vena yugan	glob-ulus ven-ula fren-ulum	kurracha kichkina vena yugancha
-cul- (us, a, um)	canal-is aur-is gen-u	kanal quloq tizzacha	canal-i-culus aur-i-cula gen-i-culum	kanalcha quloqcha tizzacha
-ol- (us, a, um)	bronch-us are-a	bronx maydon	bronch-i-olus are-ola	bronxiola maydoncha
-ell- (us, a, um)	lam-ina cereb(rum)	varaqa katta bosh miya	lam-ella cereb-ellum	varaqa miyacha
-ill- (us, a, um)	mam(ma)	sut bezi	mam(m)-illa	ko'krak so'rg'ichi

NB!

So'z yasovchi negiz I yoki II turlanishga mansub bo'lgan holatda yasama kichraytiruvchi ot (deminutiv) turlanishni saqlab qoladi. Boshqa holatlarda so'z yasovchi negizning turlanishidan qat'iy nazar I yoki II turlanishni oladi, mas.: *nodus*, *i m nodulus*; *vas*, *vasis n vasculum*.

Eslatma:

1) odatda, III turlanishdagi otlarning unli va aralash turlariga -cul- (us, a, um) suffiksi qo`shiladi: *collis*, is *m* – *colliculus* - tepalikcha; *auris*, is *f* – *auricula* - quloqcha; *rete*, is *n* – *reticulum* - to`rcha. Agar so`z yasovchi negiz sifatida III turlanishdagi otning undosh turi qo`llanilsa ham -cul- (us, a, um) ishlatiladi: *corpus*, oris *n* – *corpusculum* - tanacha; *vas*, *vasis n* – *vasculum* - tomircha.

2) avval undosh kelgan unli bilan tugallanuvchi o`zakka -ol- (us, a, um) suffiksi qo`shiladi: *arter-i-a* – *arteri-ola*; *fov-e-a* – *fove-ola*.

3) -ll- suffiksi bilan ifodalangan so`zlar kichraytirish ma`nosini olib bo`lgan yasama negizlardan hosil bo`lgan 2-darajali kichraytiruvchi otlar hisoblanadi: *capsa* - idish, quti – *capsula* (1-darajali deminutiv) g`ilof, quticha – *caps-ella* (2-darajali deminutiv) kichik quticha.

4) o`zagida r, l, m, n undoshlarini tutgan so`zlardan deminutivlar -ll- (us, a, um) yoki -ell- (us, a, um) suffikslari bilan hosil qilinadi: *cerebrum* – *cerebellum*, *scalper* (*scalprum* - tig`, pichoq) – *scalpellum*.

5) kichraytirish ma`nosiga ega bo`lmagan otlarni deminutivlardan ajrata olish kerak: *macula* - dog`; *acetabulum* - quymuch kosasi.

6) ba`zi sun`iy yaratilgan terminlar kichraytirish ma`nosiga ega emas: *gastrula*, *blastula*, *morula*, *organella*.

2. Harakat va jarayonni anglatuvchi otlar:

Suffikslar	So`z yasovchi fe`l negizi (supin)		Yasama so`z misollari	
-io- (tio, sio, xio)	flex-um transsudat- um	bukmoq terga botmoq	flex-io transsudat-io	bukish transsudatsiya

Eslatma:

1) -io- nafaqat harakat va jarayonni, balki shu harakat natijasini ham anglatishi mumkin: *decussatio* - kesishma (X shaklidagi hosila); *impressio* - botiq; *terminatio* - oxir.

2) -io- dan sun`iy hosil bo`lgan so`zlar orasida ba`zilari fe`l emas, ot negizidan kelib chiqqan: *decapsula-tio* - dekapsulatsiya, a`zo qobig`ini operativ olib tashlash; *hepatis-a-tio* - jigarlanish, o`pka to`qimasining zichlashishi.

3. Harakat bajarilayotgan predmet (a`zo, asbob, uskuna), faoliyatni amalga oshirayotgan shaxsni anglatuvchi otlar:

Suffikslar	So`z yasovchi fe`l negizi (supin)		Yasama so`z misollari	
-or-	adduct-	yaqinlashtirmoq	m.	yaqinlashtiruvchi

(tor, sor, xor)	um flex-um extens-um curat-um extract-um	bukmoq yozmoq g'amxorlik qilmoq chiqarmoq	adduct-or m. flex-or m. extens-or curat-or extract-or	bukuvchi yozuvchi vasiy ekstraktor
-----------------	--	---	---	---

4. Harakat natijasini anglatuvchi otlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi fe'l negizi (supin)</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-ura- (tura, sura, xura)	rupt-um apert-um incis-um flex-um	uzmoq ochmoq o'ymoq bukmoq	rupt-ura apert-ura incis-ura flex-ura	uzilish tuynuk o'yma bukilma

Sifat yasovchi suffikslar

1. So'z yasovchi negizda ko'rsatilgan belgiga boy bo'lish ma'nosini anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-os- (us, a, um)	squam-a fibr-a infect-io	tanga tola yuqish	squam-osus fibr-osus infecti-osus	tangali tolali yuqumli

2. So'z yasovchi negizda ko'rsatilgan belgiga tegishlilik ma'nosini anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-al- (is, e)	coron-a	toj	coron-alis	toj tomirga oid; tish tojiga oid
-ar- (is, e)	clavicul-a	o'mrov	clavicul-aris	o'mrovga oid
-ic- (us, a, um)	thorax, acis zygoma, atis gaster, tris	ko'krak qafasi yonoq me'da	thorac-icus zygomat-icus gastr-icus	ko'krakka oid yonoqqa oid me'daga oid
-e- (us, a, um)	perone pharynx, ngis	kichik boldir suyagi halqum qizilo'ngach	peron-eus pharyng-eus oesophag-	kichik boldirga oid halqumga oid qizilo'ngachga

	oesophag-us		eus	oid
-in- (us, a, um)	palat-um uter-us pelv-is	tanglay bachadon chanoq	palat-inus uter-inus pelv-inus	tanglayga oid bachadonga oid chanoqqa oid

Eslatma:

1) agar soʻz yasovchi negizlar -lyoki -r bilan tugallansa, -al/-ar- suffikslari dissimilatsiyasi roʻy beradi: *vertebralis*, *clavicularis*.

2) -al/-ar- suffiksli bir qator sifatlar «oʻxshashlik» nostandart umumiy maʼno tashiydi: *circularis* - doiraviy; *reticularis* - toʻrsimon; *pyramidalis* - piramidasimon.

3. Soʻz negizida koʻrsatilgan belgiga oʻxshashlik maʼnosini anglatuvchisifatlar:

Suffikslar	Soʻz yasovchi ot negizi		Yasama soʻz misollari	
-ide- (us, a, um) -ides	rhombos delta	romb delta	rhombo- ideus delto-ideus delto-ides	rombsimon deltasimon
-form- (is, e)	crux, crucis	xoch	cruci-formis	xochsimon

Bu turdagi koʻpchilik sifatlar XVII asrda anatomlar tomonidan sunʼiy yaratilgan. Ulardan ayrimlari, mas., *m. arytaenoideus* - choʻmichsimon mushak; *m. hyoideus* - asl. ipsilonsimon mushak (ypsilon, υ), *m. mastoideus* - soʻrgʻichsimon mushak; *m. pterygoideus* - qanotsimon mushak, umuman soʻz yasovchi negizda berilgan jismlarga oʻxshash emas. Bunday «ziddiyat» bilan *vena mastoidea* - soʻrgʻichsimon vena termini ham taqdirlangan, negaki u soʻrgʻichga oʻxshamaydi; uning nomi *processus mastoideus* - soʻrgʻichsimon oʻsimtaga tegishliligi bilan tushuntiriladi. *venae sigmoideae* terminiga ham monand sabab topamiz: ushbu termin bilan ifodalangan venalar sigma yunon harfiga umuman oʻxshamaydi, ammo ular *colon sigmoideum* - sigmasimon chambar ichakka tegishli.

4. Soʻz yasovchi negizda koʻrsatilgan belgini tashuvchi maʼnosini anglatuvchisifatlar:

Suffikslar	Soʻz yasovchi ot negizi		Yasama soʻz misollari	
-fer (us, a, um)	semen, inis	urugʻ	semin-i-fer	urugʻga oid (urugʻ tashiydigan)

	sudor, oris	ter	sudor-i-fer	terga oid
-phor- (us, a, um)	Oon	tuxum	oo-phorus	tuxum tashiydigan

5. Negizdako`rsatilganbelgini 1) «tug`diradigan, yetishtiradigan, chaqiradigan» (faol ma`no); 2) «tug`iladigan, chaqiriladigan» (sustma`no) anglatuvchisifatlar:

Suffikslar	So`z yasovchi ot negizi		Yasama so`z misollari	
-gen- (us, a, um) -genes	cancer	saraton	cancero- genus	saraton chaqiradigan
	pyon	yiring	pyo-genus	yirinlatadigan; yiringlagan
	enteron	ichak	entero-genus	ichak kasalligi sababli

Klinik atamashunoslikda eng ko`p qo`llanadigan lotin suffikslari:

Suffikslar	Ma`nosi	Misollar	Ma`nosi
-osis -iasis	Surunkali yallig`lanish,	hepatosis	Jigarning surunkali kasallanishi
	Ko`payish,	acidosis	Kislota miqdorini oshishi
	Normadan oshish, hujayralar miqdorining ortib ketishi,	cytosis	Hujayra miqdori oshishi
	Patologik jarayon va uning natijasi	lithiasis	Tosh hosil bo`lishi
-ismus	O`zak ma`nosi bilan bog`liq patologik holat yoki ko`rinish	infantilism us	Jismoniy yoki aqliy jihatdan bola yoshi darajasida qolish
		virilismus	Ayollarda erkaklarga xos belgilarning paydo bo`lishi
-itis	Yallig`lanish	arthritis	Bo`g`imlarning yallig`lanishi
		stomatitis	Og`iz bo`shlig`ining yallig`lanishi

-oma	O'sma, shish, yig'ilish, to'planish	osteoma	suyak
		haematoma	Qon to'planishi

Mashqlar

I. O'zbek tiliga tarjima qiling:

tuberalis, tuberosus, tuberculum, tuberositas, tubercularis; tubus, tubulus, tuba, tubula, tubalis; bulla, bullosus; capitulum, capitalis; denticulus, dentalis; vesicula, vesicularis.

II. Qo'shimchalarni belgilang, o'zbek tiliga tarjima qiling:

cuticula, tuberculum, mamilla, frenulum, glomerulum, ossiculum, ventriculus, corpusculum, lingua, lingualis, lingularis, radícula, ventralis, dorsalis, tympanicus, caninus, meningeus, membranosus, cardiogenus (*yun. cardia* - yurak), spongiosus, analis, femoralis, geniculum, maxillaris, mandibularis, mucosa, serosa, granulosus, alveolaris, gluteus, coccygeus, carpeus, parotideus, tarseus, phalangeus, caroticus, pubicus, neurogenus.

III. Qo'shimchalar ma'nosini ko'rsating, o'zbek tiliga tarjima qiling:

papilla parotidea, ductus pancreaticus, fossa condylaris, fossula petrosa ossis temporalis, incisura fibularis, processus styloideus, ductus hepaticus, os scaphoideum, palatum osseum, vena gastrica, m. gluteus, arteria meningeae, ductuli prostatici, fossa canina maxillae, cavitas medullaris, cornu sacrale, apex ossis sacri, tuber ischiadicum, systema nervosum centrale.

IV. Ma'no jihatidan so'z yasovchi qo'shimchalardan foydalangan holda sifat yasang:

«- simon, o'xshash» - xanjar (*yun. xiphos*), bigiz (*yun. stylos*), pona (*yun. sphen*), trapetsiya (*yun. trapezion*), o'rgimchak to'ri (*yun. arachne*), qalqon (*yun. thyreos*), qanot (*yun. pteryg-*), so'rg'ich (*yun. mastos*), pona (*lot. cuneus*), zamburug' (*lot. fungus*), duk (*lot. fusum*), chuvalchang (*lot. vermis*).

«ko'p, boy» - tolali, shilliqli, g'orli, gangliyli, koptokchali, donchali, tomirchali, do'mboqli.

«tegishli, oid» - ko'krak qafasiga tegishli, nog'oraga oid, diafragma o'ld, uyqu arteriyasiga oid, me'daga oid, limfaga oid, ko'ruv bo'rtig'iga oid, siydik nayiga oid.

V. -io qo'shimchasi yordamida fe'l negizidan ot yasang:

A. resectum - kesib olmoq, qirqib olmoq; extirpatum - ildizi bilan yulib olmoq; sectum - kesmoq, qirqmoq; punctum - sanchmoq; extractum - chiqarmoq; extensum - uzatmoq, cho'zmoq.

B. obturatum - tiqinlamoq; occlusum - bekitmoq; contractum - tortmoq; luxatum - chiqmoq, siljimoq; invasum - bostirib kirmoq; transfusum - quymoq; secretum - ajratmoq; depressum - tushirmoq, bosmoq; commotum - chayqatmoq; compressum - qismoq; infectum - singdirmoq, yuqtirmoq; selectum - tanlamoq; mutatum - o'zgartirmoq; injectum - ichiga tashlamoq; perforatum - teshib o'tmoq.

VI. -or qo'shimchasi yordamida fe'l negizidan ot yasang:

constrictum - toraytirmoq; depressum - tushirmoq, bosmoq; injectum - ichiga tashlamoq; supinatum - to'ntarmoq, ag'darmoq; erectum - to'g'rilamoq; monitum - eslatmoq, nazorat qilmoq; excavatum - o'yib olmoq; acceptum - qabul qilmoq; receptum - olmoq; ordinatum - tartibga solmoq.

VII. -ura qo'shimchasi yordamida fe'l negizidan ot yasang:

junctum - bog'lamoq; strictum - toraymoq; curvatum - egmoq; fissum - tilmoq, yormoq; commissum - biriktirmoq; sutum - tikmoq; fractum - sindirmoq, buzmoq.

VIII. Klinik terminlarni tarjima qiling:

perforatio appendicis, abscessus chronicus, abscessus hepatis ascaridosus, glaucoma malignum pigmentosum, glaucoma juvenile, polypus mucosus simplex, polypus fibrosus, cancer papillaris, eruptio medicamentosa, ulcus gangraenosum, cysta dentalis radicularis, cysta bronchogena, cysta palatina, cancer pulmonis.

IX. Termin-so'z tuzilmalarini o'qing. Suffikslarni ajrating, ma'nosini tahlil qiling

1. necrosis pulpaе
2. resection apices radices dentis
3. dermatitis faciei(dermato-teri)
4. papillae fungiformes linguae
5. pulpitis diffusa acuta
6. periodontitis acuta
7. perforatio parietis sinus maxillaris
8. fractura mandibulae
9. glossitis purulenta profunda
10. pulpitis gangraenosa chronica
11. glossitis rhomboidea.

12. parodontosis chronica

X. Termin-so'z tuzilmalarini lotin tiliga tarjima qiling:

1. Tanglayda yiring bo'lishi (tilning, pulpaning)
2. Tishning kraiesi (tishlarning)
3. Chuqur yiringli o'yma
4. Kariesli tish (tishlar)
5. Kariesli bo'shliq (dog')
6. Katta shikastlanish (kichik)
7. Labdagi yara
8. Yuzning ishishi
9. Yaxshi sifatli (yomon sifatli) o'simta
10. Yuqori jag'ning sinishi (pastki)
11. Boshning shikastlanishi (yuzning, tishning)
12. Pastki labning yallig'lanishi (yuqori)
13. Yuqumli kasallik
14. Shikastlanishdan keyingi behush holat
15. Og'ish bo'shlig'ining xavfli osimtasi

Nazorat savollari:

1. Suffikslar qachon va qanday hollarda qo'llaniladi?
2. Otlardan qaysi suffikslar yordamida sifat hosil qilamiz?
3. Kichraytirish ma'nosini anglatuvchi suffikslarni ayting?
4. Tegishli va oid ma'nosini anglatuvchi sifatlarni ayting?
5. Boy va ko'p ma'nosini beruvchi suffikslarni ayting.
6. Kasallik chaqiruvchi ma'nosini beruvchi suffiksni ayting va misollar keltiring.

abscessus, us *m*
acutus, a, um
benignus, a, um
cancer, cri *m*
caries, ei *f*
colica, ae *f*

coma, atis *n*
comatosus, a, um

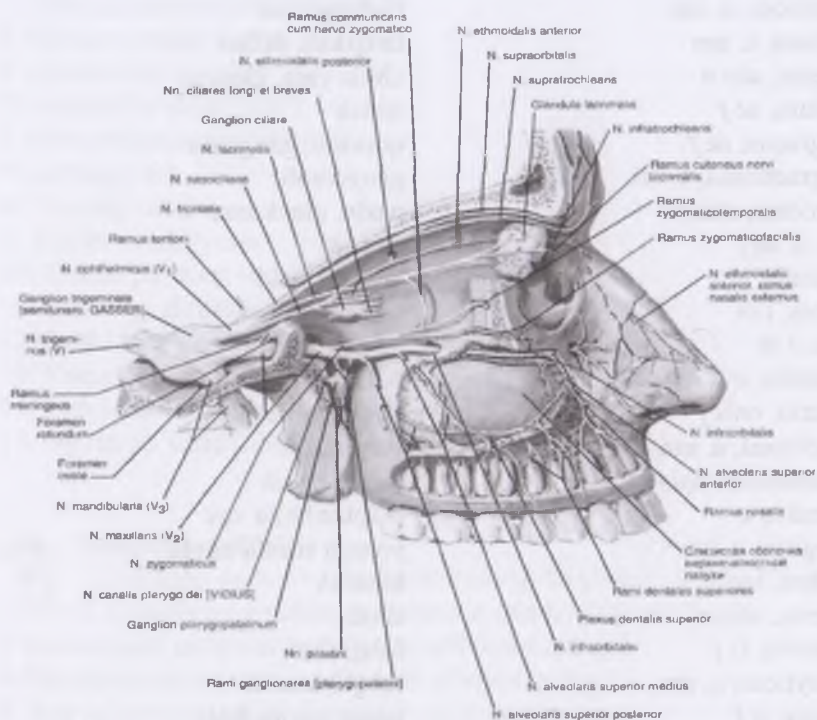
Leksik minimum

abscess
o'tkir
yaxshi sifatli, xavfsiz
saraton
karies, suyakchirishi
qorinda to'satdan bo'ladigan
oq'riq (sanchiq)
koma, behush holat
komaga oid

cysta, ae *f*
 cystosus, a, um
 diabetes, ae *f*
 diabeticus, a, um
 diffusus, a, um
 eczema, atis *n*
 fractura, ae *f*
 gangraena, ae *f*
 gangraenosus, a, um
 glaucoma, atis *n*
 hernia, ae *f*
 hernialis, e
 icterus, i *m*
 ileus, i *m*
 infantilis, e
 infectio, onis *f*
 infectiosus, a, um
 inflammatio, onis *f*
 juvenilis, e
 malignus, a, um
 morbus, i *m*
 oedema, atis *n*
 paralysis, is *f*
 paralyticus, a, um
 paresis, is *f*
 pneumonia, ae *f*
 senilis, e
 spasmus, i *m*
 spasticus, a, um
 trauma, atis *n*
 traumaticus, a, um
 ulcus, eris *n*
 ulcerosus, a, um
 varix, icis *m*, *f*
 varicosus, a, um
 volvulus, i *m*

pufak, kista
 kistali
 diabet
 diabetga oid
 tarqalish, diffuz
 chilla yara, ekzema
 sinish
 qorason, gangrena
 gangrenali
 nazla, glaukoma
 churra
 churraga oid
 sariqlik
 ichak tutilishi
 bolalarga xos
 yuqish, infeksiya
 yuqumli
 yallig'lanish
 o'spirinlarga xos
 yomon sifatli, xavfli
 kasallik
 shish
 falaj, shol
 falajlikka oid
 parez, yarim falaj
 zotiljam
 qarilikka xos
 tirishish, spazm
 spazmga oid
 shikastlanish
 shikastlanishga oid
 yara
 yarali
 vena tuguni, kengaygan vena
 kengaygan venaga oid
 ichaklarning buralib qolishi

KLINIK TERMINLARDA YOZING VA TALAFFUZ QILING. SUFFIKSLARNI AJRATIB KO'RSATING

dent/al <u>pancreat</u> /itis <u>dermat</u> /o/logist	pancreat/itis dermat/o/logist	1.1 Tibbiy terminlarda o'zaklar, odatda, yunon yoki lotin so'zlaridan kelib chiqqanligini ko'rishingiz mumkin. Quyidagi so'zlar o'zining tagiga chizing: dent/al
qisim		1-22 hoshiyada <u>dent</u> - tishni, <u>pancreat</u> - me'da osti bezini, <u>dermat</u> -terini anglatadi. Ushbu uch o'zak tana _____ (anatomik tuzilma) ni ifodalaydi

Unli tovush o'z mustaqil ma'nosiga ega emas, lekin ikki so'z elementini bog'lash imkonini beradi.

Birikma shakllar

Birikma shakl (BSh) so'z o'zining unli tovush bilan birikishidan hosil bo'ladi. Bu unli tovush, odatda, *o* dan iborat.

So'z o'zagi singari, BSh boshqa elementlar bilan qo'shib so'z hosil qilishda asosiy poydevor hisoblanadi. Ushbu darslikda <u>dent/o</u> va <u>gastr/o</u> kabi so'z o'zagi/unli tovush ko'rinishida	So'z o'zagi unli tovush (odatda, <i>o</i>) _____ nomli yangi elementni
---	---

birikma shakl

therm/o

Therm/o meter da BSh-

gastr/o

Gastr/o scope da BSh

birikma shakl <u>gastr</u> , o	<u>Gastr/o</u>	da o'zak - _____; birikma unli - _____
	<u>arthr/o</u> <u>phleb/o</u>	Quyidagi har bir element uchun birikma unli kiriting: _____ lith/o _____
therm/o abdomin/o neph/o	<u>therm/o</u> <u>abdomin/o</u> <u>neph/o</u>	Quyidagi birikma shakllarning so'z o'zagi tagiga chizing:

Barbara A.Gyls, Regina M.Masters "Medical Terminology Simplified fourth edition
"USA2010/Chapter-1.P.5

*Facile dictum, difficile factum. – Oson aytmq, qiyin qilmoq.
Otium post negotium. – Ishdan keyingi hordiq.*

15-§. Soʻz yasalishi (davomi...). Prefiksatsiya. Prefiks-suffiksli yasama soʻzlar.

Maqsad: Koʻp qoʻllaniluvchi yunon-lotin dubletlarini va anatomik prefikslarni *bilib olish*. Berilgan maʼnoda prefiksli va prefiks-suffiksli yasama soʻzlarni tahlil va hosil *qila olish*. (*Tana tuzilishiga va yuz soxasini ifodalovchi TE*)

Prefiksatsiya

Lotin- yunon prefikslari

Prefiks bu soʻz boshida joylashgan soʻz elementi. Bir prefiks oʻrniga boshqa prefiksni qoʻyish soʻz maʼnosini oʻzgartiradi. Prefiks, odatda, son, vaqt, makon yoki inkorni ifodalaydi. Ushbu darslikda prefiks yakka holda kelsa, oxiriga defis qoʻyiladi.

Prefiksatsiya – old qoʻshimchani (prefiksni) oʻzakka qoʻshish, bunda maʼno oʻzgarmaydi, balki ushbu tushunchaga *lokalizatsiyasi* (yuqori, quyi, oldingi, orqa), *yoʻnalishi* (yaqinlashish, uzoqlashish), *kechishi* (ilgari, keyin), *mavjudligiyoki inkor etishi* kabi tarkibiy qismni qoʻshadi.

Prefikslar koʻmakchilardan rivojlangan, shuning uchun ularning oʻz maʼnosi tegishli koʻmakchilamiki bilan mos keladi.

Baʼzi prefikslarning oʻz maʼnosi asosida *ikkilamchi*, *koʻchma* maʼnolar yuzaga kelgan. Shu tarzda yunon koʻmakchisi para (atrofi, yoni) da koʻchma maʼno “chekinish, ogʻish, maʼlum hodisaning tashqi namoyon mohiyatiga mos kelmaslik” rivojlangan, mas.: *paranasalis* – burun atrofi; *paramnesia* (*yun. mnesis* - xotira) – xotira buzilishi va yolgʻon xotiraning yuzaga kelishi; *paratyphus* – *Salmonella* avlodiga mansub maʼlum bakteriyalar tomonidan qoʻzgʻatiluvchi odam yuqumli kasalliklar guruhining umumiy nomi boʻlib, ich terlama (qorin tifi) alomatlariga oʻxshash (!) baʼzi klinik koʻrinish bilan xarakterlanadi.

Morfologiya fan sohalarida qoʻllaniluvchi tushunchalarda AE-prefikslar oʻz maʼnosiga ega. Patologik holatlar, kasalliklar, aʼzo faoliyatining buzilishlarini ifodalovchi terminlarda esa AE-prefikslar *ikkilamchi* maʼnoda foydalaniladi, misol uchun *anat. hypogastrium* - qorin osti; *pat. fiziol. hypotonia* - mushakning yoki kavak aʼzo mushak qavatining tonusi tushishi.

Anatomik nomenklaturada lotin prefikslari, patologik anatomiya, fiziologiya, klinika fan sohalarida esa yunon prefikslari ustunlikka ega.

Biroq istisnolar ham uchrab turadi: epicranialis - kalla usti, epifascialis - fassiya usti, endocervicalis - bo'yin ichi.

NB!

Prefikslarning negizga qo'shilishida negizning boshlang'ich tovushi ta'siri ostida prefiksdagi o'zgarish sodir bo'lishi mumkin. Bu, asosan, assimilatsiyada (*lot.* assimilatio - qiyoslash, o'xshatish) namoyon bo'ladi: prefiksdagi so'nggi undosh so'z yasovchi negizning boshlang'ich tovushiga to'liq yoki qisman qiyoslashadi, mas., ad- prefiksi c, f, g, n, p boshlang'ich undoshlari oldida mos ravishda ac-, af-, ag-, an-, ap- ga to'liq qiyoslashadi; prefikslardagi so'nggi n boshlang'ich b, p oldida m ga o'tadi yoki l, m, r oldida to'liq assimilatsiyaga uchraydi. Ba'zi lotin prefikslarida eliziya, ya'ni so'nggi undoshning tushib qolishi mumkin, mas., ex- va e-; con- va co-; dis- va di-. Yunon prefikslari ana-, dia-, cata-, meta-, para-, anti-, epi-, apo-, hypo-, meso- da eliziya so'nggi unlinegizning boshlang'ich unlisi oldida tushib qolishi bilan namoyon bo'ladi. Shu bilan unililarning qator kelishi bartaraf etiladi, mas., met-encephalon (meta+encephalon), di-encephalon (dia+encephalon).

Ko'p qo'llaniluvchi yunon-lotin prefikslari

Prefikslar		Ma'nosi	Misollar	Tarjimasi
Lot.	Yun.			
ad- (ac-, af-, al-, an-, ap-, as-, at-)		yaqinlashish, birlashish, qo'shilish	ad-ductio ag-gluntinatio ad-nexa (an-nexa) af-ferens as-sistens	yaqinlashtirish yopishtirish o'simtalar olib keluvchi yonda turuvchi
ab- (abs-, a-)	apo- (ap-, aph)	uzoqlashish	ab-oralis abs-tinentia a-vulsio apo-physis aph-aeresis (apo+haeresis)	og'izdan uzoqda tiyilish uzilish o'siq aferez (tortib olish)
intra-, intro-	endo-, ento-	ichkari, ichki	intra-abdominalis intro-itus endo-scopia	qorin ichi kirish tana bo'shliqlari va kanallarini

			ento-derma	vizual tekshirish usuli ichki pusht yaprog'i
--	--	--	------------	---

Eslatma: intra- "vaqt mobaynida" ma'nosiga ham ega: *intra-vitalis* - tiriklikdagi.

extra-, extero-	ecto-, exo-	tashqari, tashqi	extra-uterinus extero-receptor ecto-derma exo-glossia	bachadondan tashqari tashqi muhitdan taassurotni qabul qiluvchi retseptor tashqi pusht yaprog'i tilning yiriklashib og'izdan chiqib turishi
infra-, sub-	hypo- (hyp-)	ost, quyi, pastki normadan kam	infra-scapularis sub-acromialis hypo-gastrium	kurak osti akromion osti qorin osti hypotonia
supra-, super-	hyper-, epi-	usti yuqori normadan ortiq	supra-scapularis supra- acromialis super-medialis epi-gastrium epi-glottis	kurak usti akromion usti yuqori medial qorin usti hiqildoq usti sohasi hypertonia
ante-, prae- (pre-), pro-	pro-	oldingi, old; oldin, avval	ante-brachium prae-senilis pro-lapsus pro-nephros	bilak qarilikdan oldin a'zo tushib qolishi buyrak oldi
post-	meta- (met-)	keyin, so'ng	post-nasalis meta-thalamus	tug'ruqdan keyin ko'ruv bo'rtig'i

			met-encephalon	orti miya qismi
--	--	--	----------------	-----------------

Eslatma: meta- “bir joydan yoki holatdan boshqasiga o'tish”, “o'zgarish” ikkilamchi, ko'chma ma'nolariga ga ham ega: *meta-stasis* - patologik materialning organizm bir joyidan boshqa joyiga ko'chishi; *meta-bolismus* (yun. *metabole*) - moddalar almashinuvi.

inter-	meso- (mes-), dia- (di-)	oralik, ora, o'rta	inter-muscularis meso-derma dia-physis di-encephalon	mushaklararo o'rta pusht yaprog'i uzun naysimon suyaklarning o'rta qismi oralik miya
--------	--------------------------------	-----------------------	---	---

NB!

meso-prefiksi qorin ichi a'zosini anglatuvchi negizga qo'shilib, ushbu a'zoning *tutqichini* hosil qiladi: *meso-colon*—chambarichak tutqichi; *meso-gastrium* - me'da tutqichi.

dia- prefiksining o'zga ma'nosi quyidagi jadvallarda berilgan.

circum-	peri, para- (par-)	atrof, old	circum-analis peri-arterialis peri-cranium gl. par-otis para-metrium	orqa peshov atrofi arteriya atrofi kalla suyak usti pardasi quloq oldi bezi bachadon atrofi kletchatkasi
---------	--------------------------	------------	--	---

NB!

peri- prefiksi a'zo nomi bilan birga ushbu a'zoni qoplab turgan tashqi qobiq, g'ilof, to'qima, qorin pardani bildiradi: *peri-metrium* - bachadon seroz (qorin pardaga oid) pardasi; *peri-osteum* - suyak usti pardasi; *peri-bronchitis* - bronxni o'rab turuvchi to'qima yallig'lanishi; *peri-nephritis* - buyrak fibroz g'ilofining yallig'lanishi.

para-prefiksi ichki a'zo nomi bilan birga ushbu a'zoni atrofidagi kletchatka (siyrak tolali biriktiruvchi to'qima) ni anglatadi: *para-nephritis* - buyrak atrofi kletchatkasi yallig'lanishi.

para-prefiksi “normadan og'ish”, “berilgan so'z yasovchi negizdan farqlanuvchi” ikkilamchi ma'nolariga ham ega: *par-acusis* - eshitish taassurotlarini noto'g'ri yoki o'zgargan idrok qilish; *para-struma* - qalqon oldi bezlarining bo'qoqni eslatuvchi gipertrofiyasi.

trans-		orqali; ma'lum chegarada harakatlanish	trans- thoracalis trans-plantatio	ko'krak qafasi orqali ko'chirib o'tkazish
per-	dia-	orqali; harakat ma'nosining kuchayishi	per-foratus per-tubatio per-sistens per-tussis dia-rrho (dia+rrho)	teshilgan bachadon naylarini shishirish qolishining davom etishi ko'kyo'tal ich ketishi
retro-		orqa, ort	retro-nasalis retro-sternalis retro-versio retro-gnathia retro-bulbaris	burun orti to'sh orti orqaga burilish, og'ish yuqori jag'ning ortga siljishi ko'z olmasi orti
re-		qaytalanis, takrorlanish; javoban, qarshi harakat	re-spiratio re-currens re-animatio re-fluxus	nafas olish qaytalanuvchi jonlanish teskari oqim
con- (com-, cor-, col-, co-)	syn- (sym-, sy-)	birgalikda; aloqa, bog'lanish, bilan, birikish	con-junctiva m. con- strictor com-missura m. com- pressor con-tractio cor-rectio syn-apsis sym-biosis sy-stole	ko'zning biriktiruvchi to'qimali pardasi toraytiruvchi mushak bitishma toraytiruvchimushak qisqarish tog'rilanish ikki neyron hamda asab va mushak birlashish joyi birga yashash sistola
contra-	anti- (ant-)	qarama- qarshi,	contra- lateralis	qarama-qarshi tomonda joylashgan

		qarshi, holat, harakat	anti-tragus ant-acidum	quloq yumshog'iga qarshi kislotaga qarshi
	ana-	pastdan yuqoriga ko'tariluvchi harakat; harakat tiklanishi	ana-crota ana-biosis (ana+bioo) ana-mnesis	(yun. krote - zarba) puls to'liqini ko'tariluvchi qismi hayot jarayonlarining vaqtinchalik sekinlashishi yoki to'xtashi anamnez

ana- prefiksi "so'z yasovchi negiz ifodalagan man'oga qarama-qarshi harakat, holat" ma'nosiga ham ega: *ana-toxinum* - zahrini yo'qotgan toksin.

	cata-	yuqoridan pastga tushuvchi harakat; harakat ma'nosining kuchayishi	cata-crota cata-mnesis	puls to'liqini tushuvchi qismi (yun. katamnemoneuo - eslamok) katamnez
in- (im-, il-, ir-)	en- (em-)	Ichida	in-cretorius im-pressio en-tropion en-cephalon em-bolia	ichki sekretsiyaga oid botiq qovoqning ichkariga buralib qolishi bosh miya (yun. ballo - tashlamoq) emboliya
ex- (ef-, e-)	ec-, ex-	Ichidan	ex-cretorius ef-ferens e-missarium ec-topia ex-ostosis	tashqi sekretsiyaga oid olib ketuvchi bitiruvchi (olib chiquvchi kanal) (yun. topos - joy) a'zoning tug'ma

				siljishi (yun. osteon - suyak)suyakda o'siq
in- (im-, il-, ir-)	a-(an-)	so'z yasovchi negiz belgisini inkor etilishi yoki yo'qligi	in-sufficiencia in-nocens im-potentia im-munitas ir-regularis a-pathia an-algesia	yetishmovchilik ziyonsiz quvvatsizlik (asl. majburiyatdan ozodlik) immunitet nomuntazam hissiy befarqlik og'riqsizlantirish, og'riqli qo'zg'alishlarni sezmaslik
	dys-	buzilish, qiynalish; faoliyatning buzilishi; normadan sifat yoki miqdoriy og'ishi	dys-tonia dys-uria	tonusning buzilishi bovul buzilishi
	eu-	normal faoliyat; to'g'ri; yaxshi holatda	eu-rythmia eu-pnoë	to'g'ri ritm normal nafas
dis- (dif-, di-)	dia-	bo'linish, ajralish, ayrilish	dis-seminatio di-vergentia dif-fusus dia-lysis dia-gnosis	tarqalish ayrilish yoyilish taqsimlanish tashxislash
de- (des- , se-		ajratish, yo'qotish	de-pilatio des-infectio de-generatio de-ferens	soch yulish zararsizlantirish tubanlashish olib boruvchi

			se-paratio se-cretio	bo'lish ajratish
--	--	--	-------------------------	---------------------

de-prefiksi pastga harakatni ham bildirishi mumkin: *m. de-pressor* - tushiruvchi mushak.

Prefiks-suffiksli yasama so'zlar

O'zakka/negizga prefiks va suffiksning bir vaqtda qo'shilishi oqibatida hosil bo'lgan so'zlar *prefiks-suffiksli yasama so'zlar* deyiladi. Shu tariqa qadimgi yunon terminshunosligida *hypo-gastr-ium* (yun. hypogastrion) - qorin quyi sohasi, *mes-enter-ium* (yun. mesenterion) - tutqich terminlari hosil bo'lgan. Natijada shunday qolip asosida *mesogastrium*, *epigastrium* terminlari va barcha tutqich nomlari (mesometrium, mesovarium va h.). Dastlab *epithelium* ko'krak so'rg'ichi ustidagi yupqa terini anglatgan (yun. thele - so'rg'ich), keyinchalik bu terminning ma'nosi kengaygan va shu qolip asosida *mesothelium*, *endothelium* terminlari yaratilgan.

Mashqlar

I. Berilgan terminlarning ma'nosini tushuntiring:

A. infraorbitalis, supraclavicularis, infratrochlearis, supratrochlearis, interclavicularis, interosseus, intralobularis, intramuscularis, parasternalis, episternalis, suprasternalis, subcorticalis, subduralis, epitympanicus, endocervicalis, applicatio (*lot. applico* - qo'ymoq), antenatalis (*lot. natus* - tug'ilish), postnatalis, intertarsae, intranatalis, mesoduodenum, interalveolaris, subcutaneus, extrapulmonalis, extrapyramidalis, extramuralis (*lot. murus* - devor), paravesicalis, submandibularis, retrobuccalis, premolares, subpleuralis, connectivus (*lot. necto* - to'qimoq, biriktirmoq), adducens (*lot. duco* - olib bormoq), abducens, abductio, praeglaucoma, praecancerosus.

B. aggravatio (*lot. gravis* - og'ir) - og'irlashish (kasallikning); exhumatio (*lot. humus* - yer) - mayyitni kavlab chiqarish; adaptatio (*lot. aptus* - layoqatli, qulay), readaptatio; decompensatio; desactivatio; synphalangia; adsorptio (*lot. sorbeo* - singdirmoq, shimmoq); rehabilitatio (*lot. habilitas* - qobiliyat, yaroqlilik); praemorbidus (*lot. morbus* - kasallik); exenteratio seu eventratio - ichki a'zolarining chiqib qolishi; exarticulatio - oxirni bo'g'imdan ajratish; exstirpatio (*lot. sirps* - poyaning ildizli ostki qismi) - ildizi bilan yulib olish, a'zoni to'liq olib tashlash; dementia (*lot. mens, mentis* - fikr, aql) - aqli zaiflik; diastole - yurak bo'shliqlarining bir maromda kengayishi; systole - yurakning bir maromda qisqarishi; diathermia (yun. thermos - issiqlik) - chuqur yotgan to'qimalarning qizishi; invasio (*lot. vado* - yo'l olmoq, intilmoq);

dilatatio (*lot.* dilato - kengaytirmoq); disseminatio (*lot.* semino - sochmoq); differentialis - farqlovchi; endemia (*yun.* demos - muzofot, davlat, xalq) - ma'lum bir kasallik bilan kasallangan odamlar guruhining doimiy mavjudligi.

C. empema (*yun.* pyon - yiring) - tabiiy bo'shliqda yiring to'planishi; praesenilis (*lot.* senex, senis - qari, keksa); praeventivus - saqlaydigan; prodromalis (*yun.* prodromos - oldinda yuguruvchi) - darak beradigan; progrediens (*lot.* gradior - olg'a qadam bosmoq) - kuchayuvchi; prolongatus - uzaytirilgan; pronephros - buyrak oldi; metanephros - ikkilamchi buyrak, to'liq buyrak; sequestratio - jonsizlangan sohaning ko'chishi; secretum (*lot.* secerno - ajratish); metaplasia (*yun.* plasis - shakllanish, hosil bo'lish) - bir turdagi to'qimaning boshqasiga turg'un aylanishi.

D. metathalamus, hypothalamus, epithalamus, epitympanum, epiphysis (*yun.* phyo - o'smoq), diaphysis, metaphysis, apophysis, decapitatio (doyalikda - homilani yo'qotuvchi opertsiya), decompressio (*lot.* compressio - qisilish), eutopia (*yun.* topos - joy), dystopia, revaccinatio, reinfectio, regeneratio, degeneratio, antagonismus (*yun.* agon - kurash), invalidus (*lot.* validus - kuchli), conjunctiva, collectivus.

II. Sifatlarni lotin tiliga tarjima qiling:

pastki jag' osti, ensa osti, til osti (asabi), til osti (yo'li), bo'g'imlararo, qovurg'alararo, mushaklararo, to'sh orti, lunj orti, qorin pardadan tashqari, mushak ichi, qirg'oq usti, to'sh usti (ikki turli prefiks bilan), to'sh osti, chakka osti, umurtqalararo, qorin parda orti, halqum orti, g'ilof ichi, buyrak usti, ko'krak ichi.

Stomatologivaga oid mashqlar:

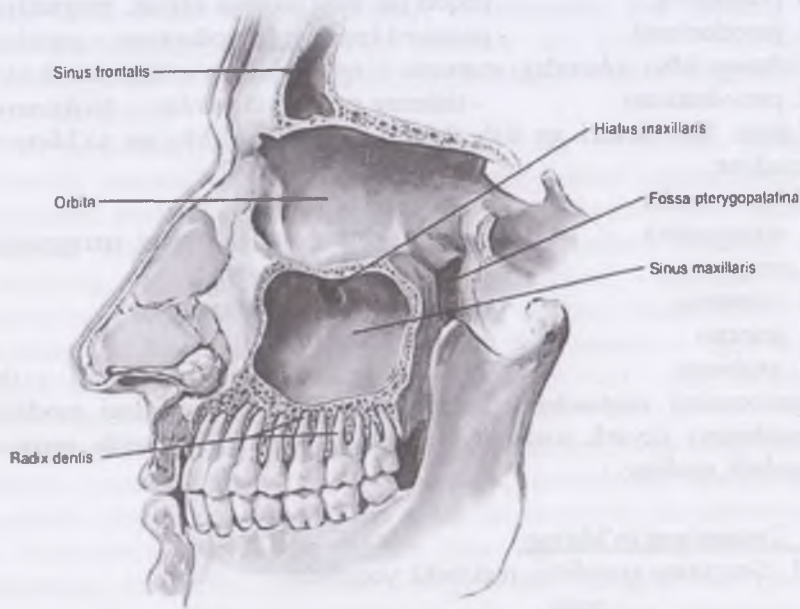
III. Terminlardagi pristavkalarni ajrating. Ularning ma'nosini izohlab bering:

1. analgesia	- og'riq xissini yo'qotish, analgeziya;
2. conjunctiva	- ko'zning biriktiruvchi pardasi, konyuktiva;
3. exoglossia	- tilning kattalashishi, uning og'iz bo'shlig'idan chiqib qolishi, egzoglossiya;
tashqariga	
4. endoscopya	- tananing bo'shliqlari va kanallarini ko'z orqali o'rganish usullari, endoskopiya;
5. epiglottis	- nadgortanik;
6. entropion	- qovoqning ichkariga o'girilib qolishi;
7. immunitas	- yuqumlikka chiqamlilik, kasalliklar, immunitet;
8. metathalamus	- miyaning ko'rish do'mbog'ining orqasida;
9. parotis (ot- -uxo)	- quloq oldi bezi;

10. prognathia - yuqori jag'ning oldinga siljishi, prognatiya;
11. parodontosis - paradont kasalligi (parodontium – parodont – tishning ildizi sohasidagi anatomic o'zgarishlar yig'indisi) parodontoz.
12. periodontium - tishning suyak usti pardasi – biriktiruvchi to'qima. tish devori va tish ildizi orasidagi bo'shlig'ini to'ldiruvchi periodont;
13. retronasalis - burunning orqa qismi;
14. retrognathia - yuqori jag'ning orqaga siljishi, retrognatiya;
15. respiratio - nafas olishi, respirasiya ;
16. recurrens - oqaga qaytuvchi, rekurrentniy;
17. sesretio - ajratish, sekretiya;
18. anabiosis - (gr. anabiosis -tirilmoq) – tirik organizmning vaqtinchalik holati, unda tirik organizmdagi moddalar almashinuvi deyarli toxtaydi, va hayot faoliyati ko'rinishi umuman yoqoladi, anabioz.

IV. Terminlarni to'ldiring:

1. Sezgining yoqolishi, reaktivlik yoqolishi:
...ergia
2. Hid bilishning yoqolishiyoki buzulishi:
...osmia
3. Yutishning qiyinlashishi:
...phagia
4. Qiyshayish (uzoqlashishi), misol uchun tish ildizi:
...viatio
5. Yuqori jag'ning orqaga siljishi
...gnathia
6. Pastki jag'ning oldinga siljishi:
...genia
7. Tiklanishi (misol uchun tishning ildizi):
...plantatio
8. Ajralishning kamayishi (so'lak):
...secretio
9. Yuqori umumlashgan tishlar:
...odontia
10. Sezgining kamayishi

15-rasm. Yuz qism lateral kesmasi.

Nazorat savollari:

1. Qaysi lotin va yunon prefikslar "orqali" biror narsa orasida bo'lish ma'nosini bildiradi ?
2. Qaysi prefikslar funktsiya buzilishi, ma'nosini bildiradi ?
3. O'zbek tilidagi "qarshi" prefiksi lotin va yunon tilidagi qaysi prefikslarga mos keladi ?
4. Endoderma, mesoderma, ektoderma so'zlaridan qaysi biri terining ichki qavatini hisoblanadi ?

Qui quaerit, reperit. – Qidirgan topadi.

Homo est mundi pars. – Inson - dunyoning bir qismi.

16-§. Murakkab soʻzlar. Murakkab yasama soʻzlar. Yunon-lotin dubletlari va yakka TE. Klinik terminlar tuzilishi haqida umumiy tushuncha.

Maqsad: Murakkab soʻzlar yasash qoidalarini; dublet va yakka TE minimumini; klinik terminlar oʻziga xos xususiyatlarini *bilib olish*. Murakkab soʻzlarning rasmiy va sermazmun (semantik) tomonlarini tahlil qilishni; yunon-lotin dubletlarini anatomik yoki klinik terminshunoslikga mos ravishda farqlab *qoʻllayolish*.

Murakkab soʻzlar

Agar soʻz yasovchi negizlar ikki va undan ortiq boʻlsa, yasama soʻz *murakkab soʻz* hisoblanadi. Murakkab soʻzlar ikki usulda hosil qilinadi: toza qoʻshish yoki suffiksatsiya bilan birga qoʻshish. Toza qoʻshishda soʻnggi, *tayanch qism* mustaqil soʻz holida ifodalanadi. Ushbu qism soʻzni grammatik jihatdan shakllantirib, maʼlum bir soʻz turkumiga mansubligini belgilaganligi uchun *tayanch qism* deyiladi, mas., glossopharyngeus: birinchi komponent *glosso-* + ikkinchi, *taynach*, komponent *pharyngeus* (I guruh sifati); *rhinencephalon*: birinchirhin- + ikkinchi, *taynach*, *encephalon* (II turlanishdagi ot).

Aʼzo, tana qismlarin va yuz jagʻni ifodalovchiyunon-lotin dubletlari

Yunon TE	Lotin soʻzlari	Maʼnosi
acro-, -acria (akron)	membrum, i n	tana qismining distal boʻlimi, mucha; qol-oyoq uchli
arthro- (arthron)	articulatio, onis f	boʻgʻim
cardio-, -cardium (kardia)	cor, cordis n ostium cardiacum (PNA)	yurak yurak, kardial teshik
cheilo-, -cheilia (cheilos)	labium, i n	lab
cheiro-, chiro-, -cheiria, -chiria (cheir)	manus, us f	qoʻl
-genia (geneion)	mentum, i n	engak
-genia (genys, genyos)	mandibula, ae f	pastki jagʻ
glosso-, -glossia	lingua, ae f	til

gnatho-, -gnathia	maxilla, ae <i>f</i>	jag', yuqori jag'
gon- (gony)	genu, us <i>n</i>	tizza
kephalo-, cephalo-, - cephalia (kephale)	caput, itis <i>n</i>	bosh
melo- (melon)	bucca, ae <i>f</i>	lunj
odonto-, -odontia (odus, odontos)	dens, dentis <i>m</i>	tish
osteo- (osteon)	os, ossis <i>n</i>	suyak
podo-, -podia (pus, podos)	pes, pedis <i>m</i>	oyoq
r(h)achi- (rhachis)	columna vertebralis	umurtqa pog'onasi
rhino- (rhis, rhinos)	nasus, i <i>m</i>	burun
somato-, -soma (soma, somatos)	corpus, oris <i>n</i>	tana
spondylo- (spondylos)	vertebra, ae <i>f</i>	umurtqa
stetho- (stethos)	pectus, oris <i>n</i> thorax, acis <i>m</i>	ko'krak ko'krak qafasi
stomato- (stoma, stomatos)	os, oris <i>n</i>	og'iz
ul-, ulo- (ulon)	gingiva, ae <i>f</i>	milk
urano- (uranos)	palatum, i <i>n</i> (durum)	tanglay (qattiq)

Tish va atrofidagi to'qimalarning anatomiyasi va gistalogiyasi

Dens, dentes	tooth [tooth]	tish, tishlar
Dens incisivus, dentes incisivi	incisor [in'sizər]	kurak tish, kurak tishlar
Dens caninus, dentes canini	-canine 'keɪ,nain	qoziq tish, qoziq tishlar
Dentes praemalaris	premalər , premal'ar	kichik jag' tish
Dentes praemalares	small molars 'smol mal'ars	kichik jag' tishlar
Dens molaris	painter 'peɪntər	katta jag' tish
Dentes molars	-painter 'peɪntər	katta jag' tishlar
Dens serotinus, dena sapientiae	wisdom tooth 'wɪzdəm 'tu:θ	aql tish
Dentes serotini, dentes supientiae	wisdom tooth 'wɪzdəm 'tu:θ	aql tishlar

Dens lacteus, dentis lactei seu deciduus, seu decidui	milk/dairy tooth	sut tish, sut tishlar, vaqtinchalik tishlar
Dens permanens	permanent tooth	doimiy tish
Dentes permanentes	permanent tooth	doimiy tishlar
Enamelum	enamel ə' næməl	emal
Dentinum	-dentine 'dentin	dentin
Caementum (cementum)	- cement sə'ment	sement
Canaliculi dentales	-dentine 'dentin	dentin kanalchalari
Dentinum externum dentin	gabardine 'gæbər,din dentine 'dentin	yopqich(tashqi)
Dentinum internum	dentine 'dentin	pulpa yoni dentini
Fibrae Thomseni	fibre ['faɪbə] Toms	Toms tolalari
Fibrae Ebneri	fibre ['faɪbə] Ebne	Ebner tolalari
Fibrae Korfi	fibre ['faɪbə] Korf	Korf tolalari
Conona dentis	crown of a tooth 'kraʊn	tish koronkasi
Collum dentis	cervix of the tooth 'sɜ:vɪks	tish bo'yni
Collum dentis anatomicum	anatomical [ˌænə'tɒmɪk]	anatomik
Collum dentis clinicum	clinical 'kəlɪnəkəl	klinik
Radix dentis	roots 'ru:t tooth 'tu:θ	tish ildizi
Facies dentis	surface 'sɜ:fɪs tooth 'tu:θ	tish yuzasi
Contactus	contact 'kɑ: n, tækt	tishning tutashuvchi yuzasi
Masticatoria	chewing ['tʃu: ɪŋ]	chaynov yuzasi
medialis	medial [medial]	o`rta (medial) yuzasi
Lateralis	-lateral [lateral]	yon
Distalis	distal [distal]	orqa
Anterior	anterior [aen'tierie]	oldingi yuzasi
Posterior	posterior [posterierie]	orqa yuzasi
Vestibularis	vestibular [vestibulier]	vestibulyar yuzasi
Palatine	palatine [palatine]	tanglay yuzasi
Lingualis	lingual [lingual]	til yuzasi
Margo incisalis	cutting [cAting]	kesuvchi yuzasi

Occulsiya	occlusive [okluzi:v]	jipslashish yuzasi
Tuberculum	hillocks [hiloks]	tish do'mboqchalari
Canalis radialis dentis	root canal tooth [rut ckenael tu:0]	tish kanali
Cavum dentis	tooth cavity [tu:0kaeviti]	tish bo'shlig'i
Apex radialis dentis	apex [eipek]	tish ildizi uchi
Macrocanalis, microcanalis	canal [kenael]	makrokanal mikrokanal
radialis dentis	enamel peel [i'neimlpi:l]	emal kutikulasi
Cuticula adamantina	enamel prisms [i'neimlprizms]	emal prizmalari
Prismata adamantina	interglobular space[spies]	interglobulyar bo'shlig
Spatia interglobularia	dental pulp [dental pAlp]	tish pulpasi
Pulpa dentis	coronal pulp [koronlpAlp]	koronka pulpasi
Pulpa coronalis	root pulp [ru:tpAlp]	ildiz pulpasi
Pulpa radialis Retinaculum ligamentum	connected pulp [konektidpAlp]	tish boylami
Fibrae dentogingivales	periodontal beams [periodontal bi:mz]	tish milki tutamlari
Fibrae dentoalveolares	dentoalveolar beams [dentoalveolarbi:mz]	tish alveolyar tutamlari
Fibrae interdentalis	interdental beams [interdental bi:mz]	tishlararo tutamlar
Fibrae dentoalveolares	slanting dentoalveolar beams[slanting]	og'ma tish
Fibrae apicales	apical beams [apiklbi:mz]	ildiz uchi tutamlari
Alveolus	alveoli tooth [alveolai tu:0]	alveola (tish uyachasi)
Lamina compacta (solida)	compact disc [compekt disk]	kompakt plastinka(zich)
Substantia spongiosa	sponge [spadz]	g'ovaksimon moddalar
Periosteum	periosteum [periosteum]	suyak pardasi

Gingiva	gum [gam]	milk
Processus alveolaris	alveolar bone [alveolar bo:n]	alveolar o'simta
Maxilla	maxilla [maksila]	yuqori jag'
Mandibula	mandibulla [mandibul]	pastki jag'
Corpus	jaw [jo:]	jag' tanasi
Corpus maxillae	maxilla [maksila]	yuqori jag' tanasi
Corpus mandibulae	mandibulla [mandibul]	pastki jag' tanasi
Parodontium	periodontal [periodontl]	paradont
Periodontium	periosteum tooth root	tish ildizining suyak pardasi

Ta'limot, fan, tashxislash usullari, davolash, dard va kasalliklarni ifodalovchi yunon TE

Yunon TE	Ma'nosi
alg-, -algia, -algesia (algos - og'riq; algesis - og'riq hissi) -odynia (odyne - og'riq)	og'riq
-gramma (gramma - yozma, tasvir)	rentgen surati; tasvir, ro'yxatga olish natijasi
-graphia (grapho-chizmoq, yozmoq, tasvirlamoq)	rentgenografiya; yozib olish, tasvirlash jarayoni; signallarni yozma ro'yxatga olish
-logia (logos - so'z, nutq, tushuncha, ta'limot, fan)	fan, ilmiy fan bo'limi
-logo- (qarang-logia)	nutq buzilishiga oid
-metria, -metr- (metreo - o'lchamoq, metron - o'lchov)	o'lchash, o'lchovchi, aniqlovchi (o'lchami, kattaligi bo'yicha)
noso- (nosos - kasallik)	kasallik
patho-, -pathia (pathos - sezgi, tashvish; dard, kasallik)	dard, kasallik, kayfiyat
-scopia (skopeo - ko'rmoq, kuzatmoq, tekshirmoq)	asboblilik ko'rik, kuzatish, tekshirish
-therapia (therapeia - parvarishlash, davolash)	davolash (jarrohliksiz)

Mashqlar

I. Ot negizlaridan yallig'lanishni ifodalovchi terminlar hosil qiling: gaster, ventriculus, larynx, appendix, pharynx.

II. Berilgan negizlardan o'smalarni ifodalovchi terminlar hosil qiling: neur-, lip-, angi-, oste-.

III. Terminlarni TE ga qarab tahlil qiling:

A. osteologia, osteoarthropathia, somatologia, somatoscopia, acroalgia, spondylodynia, arthropathia, stomatologia, pathologia, stethometria, cardiographia, hormonotherapia, vasoconstrictio, nosologia, brachialgia, logopathia, spondylographia, rhinologia, periosteum, osteogenus, hepatogenus, glossalgia, odontalgia, pancreatodynia, ileocecalis, ileocolicus, iliofemoralis, lymphonodus, thyreopathicus, thyroglossus, ischiococcygeus, thyreogenus.

B. podalgia, acheiria, chirosopia, gonalgia, apodia, chirospasmus, macropodia, brachiocephalicus.

C. cheilodynia, ulodynia, gnathodynia, genioglossus, geniohyoideus, meloplastica, gnathoplastica.

IV. So'zlarning ma'nosiga izoh bering:

A. somatik, analgeziyalovchi, akropatiya, artrografiya, enteroskop, enterologiya, ezofagodiniya, rinogen, patogen, rinofaringoskopiya, somatogen, somatometriya, osteoartropatiya, gepatologiya, stetoskop, analgin, kardial, kardiovaskular, glossodiniya, enteropatiya, rinoskop.

B. xeyroskop (*tib. texnika*), gonodiniya, gonartrotomiya, raxiotom.

C. mikrognatiya yoki mikrogeniya; gnatopatiya, gnatospazm.

V. Berilgan ma'noda terminlar hosil qiling:

umurtqada og'riq, yurak xastaligi bilan boq'liq, jigar zaralanishi bilan ifodalanuvchi, tishni davolash, ko'krak qafasida og'riq, boshni o'lchash, og'izni ko'rish, burun (devorlari) ni ko'rish, bosh miya rentgen tekshiruvi, qol- oyoq kasalligi, tishlar kasalligi, bosh miya kasalligi, tish og'rig'i, burun kasalligi, bo'g'im kasalligi, yurak kasalligi.

VI. Berilgan so'zlarni yunon-lotin dubletlaridan foydalangan holda ko'chiring:

ensefalometriya, kraniometriya, kardiogramma, bronxoezofagoskop, radiogepatografiya, pat(o)anatomik, pankreatalgiya, gelioterapiya (*yun. helios - quyosh*), peritoneoskopiya, pelvigrifiya, pelvioskopiya, vazodilatatsiya, kefalogramma, kefalograf, kefalografiya, logoterapiya, elektroterapiya, somatoretseptor, nozografiya, glossospazm, kardiospazm (*ostium cardiacum*), duodenografiya,

reogepatografiya, rektoskop, somatizatsiya, akropigmentatsiya, patogen, patologiya.

**Stomatologiyaga oid mashqlar:
To'g'ri joylashtiring:**

Lotin termini

Yunon termini

1-mandibula, ae f

a- odonto- -odontia

2- dens, dentis, m

b- ortho-

3-maxilla, ae f

v- gnatho- -gnathia

4-lingua-

g- genio-

5-palatum, i, n

d- melo-

6-gingiva, ae, f

e-ulo-, -ulia

7-os, oris, n

f-glosso - glossia

8-bucca, ae, f

j-stomato-stoma

V. Quyidagi terminlar bilan og'riqni, kasallikni davolashni bildiruvchi terminlar tuzing.

infraorbital

presakral

bukkal

spinal

mandibulyar

endonevral

mental

perinevral

lingval

retrobulbar (bulbusoculi)

palatinal

epibulbar

paravertebral

Nazorat savollari:

1. Yunon dubletlari deganda nimani tushunasiz ?
2. AElarni qanday ma'nosini tushuntirish kerak ?
3. Diagnostik usullarni ayting.
4. O'g'riqni ifodalovchi AE ni ayting ?

So'z o'zagi unli bilan boshlanuvchi suffiks bilan bog'lanag'ich

tonsill
arthritis
gastr/ectomy
arthritis

Quyidagi o'zamlarni unli bilan boshlanuvchi suffiks bilan bog'lang So'ng chap ustundagi talaffuzga yondashib ovoz chiqarib talaffuz qiling

So'z	Suffiks	Tibbiy terminlar
tonsill	-itis	gastr
	arthr	-ectomy

suffix

1-45 Suffiks o'zgarishi so'z ma'nosini o'zgartiring so'zi va so'z yasang

al

1-46 tish shifokori- *tishga oid* ma'nosini beradi

al

so'zi suffiks bo'lib ma'nosiga ega

so'zi suffiks bo'libga *oid* ma'nosini anglatadi

-ist

-al

birikma shakl E o'zak bilan boshlanuvchi suffiks bilan bog'lanadi

scler/o/derma
mast/o/ dynia
arthr/thro
plasty

1-47 Quyidagi o'zamlarni birikma shaklga o'zgartirib I unli bilan boshlanuvchi

talaffuz suffiks bilan bog'lang. So'ng chap ustundagi talaffuz yondashib I ovoz chiqarib o'qing

So'z	Suffiks	Tibbiy terminlar
scler	-derma	mast
	arthr	-plasty

scler/o/derma

R-ma' mast/o/ dynia

DI N-e -a

arthr/thro

plasty

Barbara A.Gyls, Regina M.Masters"Medical Terminology Simplified fourth edition
"USA2010/Chapter-1.P.8

*Qui quaerit, rep̄rit. – Qidirgan topadi.
Homo est mundi pars. – Inson - dunyoning bir qismi.*

**17-§. Soʻz yasalishi (davomi.). Klinik terminshunoslikda -
osis, -iasis, -ismus, -itis, -oma suffikslari. Qisqartma soʻzlar.**

Yunon-lotin dubletlari va yakka TE(davomi).

Maqsad: -osis, -iasis, -ismus, -itis, -oma suffikslari terminologik maʼnolarini; yangi yunon-lotin dublet va yakka AEBilib olish. Berilgan maʼnoda suffiksli, qoʻshma va qisqartma soʻzlarni tahlil va hosilqilaolish.

Klinik terminshunoslikda -osis, -iasis, -ismus, -itis, -oma suffikslari

1. -osis, -iasis suffikslari. Ushbu suffikslarni tutgan otlar, odatda, feʼl yoki otning soʻz yasovchi negizlaridan hosil boʻladi. Yasama soʻzlar “berilgan negiz jarayoni yoki natijasi” soʻz yasovchi maʼnosiga ega, mas. *stenosis* - stenoz, torayma; *sclerosis* - skleroz, zichlanish, qattiqlashish; *narcosis* - narkoz, qotib qolish, uxlatish; *lithiasis* - litiaz, tosh hosil boʻlishi; *helminthiasis* yoki *helminthosis* - gelmintiaz yoki gelmintoz, gijja kasalligi; *psoriasis* - psoriaz, teri kasalligi; *amoebiasis* - amebiaz; mitosis (*yun.* mitos - ip) - mitoz; *phagocytosis* (phagos+cytus) - fagositoz.

-osis suffiksli soʻz yasovchi negizlarning asosiy qismi quyidagi maʼnolarga ega:

a) kasallik bilan zararlangan toʻqima, aʼzo, tana qismi, organizm tizimi: *fibrosis* - fibroz buzilish; *nephrosis* - nefroz, buyrak kanalchalarining degenerativ kasalligi; *neurosis* - nevroz, asab tizimi faoliyati kasalligi; *psychosis* - psixoz, ruhiy buzilish;

b) kasallik chaqiruvchi modda: *toxicosis* (*yun.* toxicon - zahar) - toksikoz, zaharli moddalar tomonidan chaqirilgan kasallik; *siderosis* (*yun.* sideros - temir) - sideroz, toʻqimalarda temir tuzlarining toʻplanishi; *amyloidosis* - amiloidoz, toʻqimalarda amiloid choʻkishi;

c) kasallik qoʻzgʻatuvchisi: *ascaridosis* - askaridoz, askarida chaqiruvchi gijja kasalligi; *actinomycois* - aktinomikoz, nursimon zamburugʻ chaqirgan surunkali yuqumli kasallik;

d) koʻpayish va tarqalish: *leucocytosis* - leykositoz, periferik qonda leykositlar sonining oshishi; *fibromatosis* - fibromatoz, koʻplab fibromalar mavjudligi.

2. -ismus suffiksi. Ushbu suffikslarni tutgan otlar turli maʼnolarni bildiradi, xususan, “berilgan negiz belgisiga xos hodisa, xususiyat, dalil”, mas. *infantilismus* (*lot.* infantil - bolalarga xos) - bolalikka yoki

o'smirlikka xos hislatlarni saqlagan holda jismoniy va/yoki ruhiy rivojlanishning to'xtashi; strabismus (*yun.* strabismos) - g'ilaylik; *alcoholismus* (*ar.* al-kuhl - surma) - alkogolizm; *virilismus* (*lot.* virilis - erkakka xos) - ayol kishida erkaklik hislatlarining yuzaga kelish sindromlari guruhi; *daltonismus* (ingliz kimyogari va fizigi Dalton sharafiga) - qizil va yashil ranglarni ajrata olmaslik.

3. **-itis suffiksi.** XVIII asrdan -itis suffiksi faqat yallig'lanish tabiatli kasalliklar nomini hosil qilish uchun foydalana boshlandi, mas. *gastritis* - gastrit, me'da shilliq qavati yallig'lanishi; *nephritis* - nefrit, buyraklar yallig'lanishi. So'z yasovchi negiz sifatida a'zo va to'qimalarning yunoncha, kamdan-kam holatda lotincha nomlari qo'llanadi. Yasama so'z *f* rodi III turlanishda ifodalanadi, qaratqich kelishigi birlikda -itidis bilan tugallanadi.

4. **-oma suffiksi.** Tibbiyot terminshunosligida -oma suffiksi yordamida to'qimalar nomining ot yoki sifat so'z yasovchi negizlaridan o'sma nomlari hosil qilinadi, mas. *fibroma* - fibroma, tolali biriktiruvchi to'qima xavfsiz o'smasi; *osteoma* - suyak to'qimasi xavfsiz o'smasi. O'sma nomlari *n* rodi III turlanishda ifodalanadi, qaratqich kelishigi birlikda -atis bilan tugallanadi.

Eslatma:

Qadimgi yunon tilida -oma suffiksi yordamida "fe'l negizida ifodalangan faoliyat natijasi" umumiy ma'noli otlar hosil qilingan, mas. *symptoma* - tashxis; *stoma* - stoma; *glaucoma* - nazla; *trachoma* - shilpiq.

Qisqartma so'zlar

1. Bir yoki bir necha so'z yasovchi negizlar yasama so'z tarkibiga butunligicha emas, balki qisqartirilgan holda kirs, ushbu so'z *qisqartma* so'z deyiladi. Misol uchun, agar so'zning birinchi komponenti, tarkibida -(o)id-, -al/-ar-, -os-, -ic- suffikslari tutgan sifat negizidan tuzilgan bo'lsa, so'z yasovchi negizning shu suffiksga qisqarishi sodir bo'ladi: *glandula thy(r)e(o)idea* - qalqonsimon bez yoki *cartilago thy(r)e(o)idea* - qalqonsimon tog'ay so'z birikmalari tarkibiga kiruvchi *thy(r)e(o)ideus* sifati negizidan kesib olingan thy(r)e(o)- (*yun.* thyreos - qalqon) tub morfemasidan *thyreotropus* - tireotrop, qalqonsimon bezga ta'sir etuvchi; *thyreotomia* - tireotomiya, qalqonsimon tog'ayni kesish; *thyreotoxicosis* - tireotoksikoz terminlari yuzaga kelgan.

2. Agar so'z yasovchi negiz murakkab bo'lsa, tub morfemalardan biri tushirib qoldirilishi mumkin. Shu tariqa, qon faoliyati buzilishi

patologiyalari terminlarida -cyt(us) tub morfemasi, odatda, tushib qoladi, mas., *leucocytus* terminsidan *leucopenia*, *leucosis* terminlari yasaladi.

A'zo, tana qismlarini ifodalovchiyunon-lotin dubletlari

Yunon TE	Lotin so'zlari	Ma'nosi
cholangio- (chole+angeion)	ductus biliferi	o't yo'llari
cholecysto- (chole+kystis)	vesica fellea s. v. biliaris	o't pufagi
choleodocho- (chole+doche)	ductus choledochus	umumiy o't yo'li
colpo- (kolpos)	vagina, ae <i>f</i>	qin
cysto- (kystis - pufak; qovuq)	vesica, ae <i>f</i> vesica urinaria	pufak; qop qovuq, siydik pufagi
dacryocysto- (dakryon+kystis)	saccus lacrimalis	ko'z yoshi qopi
entero- (enteron; entera <i>pl.</i>)	intestinum, i <i>n</i> intestina <i>pl.</i> intestinum tenue	ichak ichak-chovoq ingichka ichak
gastro-, -gastria (gaster, gastros)	ventriculus, i <i>m</i>	me'da
laparo- (lapare - chov, biqin; <i>pl.</i> qorin)	abdomen, inis <i>n</i> venter, ntris <i>m</i>	qorin, qursoq
metro-, -metra, -metrium (metra) hystero- (hystera)	uterus, i <i>m</i>	bachadon
nephro- (nephros)	ren, renis <i>m</i>	buyrak
omphalo- (omphalos)	umbilicus, i <i>m</i> funiculus umbilicalis	kindik kindik tizimchasi
oo- (oon)	ovum, i <i>n</i>	tuxum
oophoro- (oophoron)	ovarium, i <i>n</i>	tuxumdon
orchi-, orchidi-, - orchidia, -orchia (orchis; orchidion)	testis, is <i>m</i>	urug'don, moyak
pneumo-, pneumono- (pneumon)	pulmo, onis <i>m</i>	o'pka
procto- (proktos)	anus, i <i>m</i> rectum, i <i>n</i>	orqa peshov to'g'ri ichak

pelo- (pelos)	pelvis renalis	buyrak jomi
salpingo- (salpinx, salpingos - nay; bachadon nayi)	tuba uterina tuba auditiva	bachadon nayi eshituv nayi
splanchno- (splanchna pl.)	viscera pl.	ichki a'zolar
spleno- (splen)	lien, enis m	taloq
trachelo- (trachelos)	cervix, icis f(uteri)	bachadon bo'yni
typhlo- (typhlon)	c(a)ecum, i n	ko'r ichak

A'zo va to'qimalardagi patologik o'zgarishlarni, terapevtik va xirurgik usullarini ifodalovchi yunon AE

Yunon TE	Ma'nosi
-centesis (kentesis - sanchish)	igna sanchish, punksiya
-clasia (klasis - buzish, shikastlash)	tana qismi, a'zoni buzish jarrohlik operatsiyasi yoli bilan
-desis (desis - bog'lash, biriktirish)	a'zoni harakatsizlantirish, holatini mustahkamlash jarrohlik operatsiyasi
-ectasia, -ectasis (ektasis)	bo'shliqli a'zoning cho'zilishi, kengayishi
-ectomia (ektome - kesib olish)	a'zo yoki to'qimani olib tashlash jarrohlik operatsiyasi
-eurynter (euryno - kengaytirmoq)	a'zoni kengaytiruvchi asbob
-euryasis (euryas - keng)	a'zoni kengaytirish usuli
-iatria, -iater (iatreia; iatros)	katta guruh bemorlarini davolash; shifokor
-lysis, -lyt (lysis - yechilish, parchalanish, erish)	1) parchalanish, buzilish, erish, so'rilish; 2) a'zoni bitishma, chandiqlardan ozod qilish jarrohlik operatsiyasi
-malacia (malakos - yumshoq; malakia - yumshoqlik)	nenormal yumshoqlik, yumshab ketish
-pexia (pexis - mustahkamlash)	ichki a'zoni mustahkamlash jarrohlik operatsiyasi
-plastica (plasso - shakl bermoq; plastike - kulolchilik, haykaltaroshlik san'ati)	qayta tiklovchi va plastik jarrohlik operatsiyasi

-privus (privus - yetishmaslik)	a'zoning yo'qligi yoki olib tashlanganligi
-ptosis (ptosis - qulash, tushish)	a'zoning tushishi, joyidan ko'chishi
-r(h)aphia (raphe - chok)	chok qo'yish jarrohlik operatsiyasi
-rhesis (rhesis - yorish)	a'zoni yorish, buzish
-schisis (schisis - maydalash)	a'zoni parchalanishi
sclero-, -sclerosis (scleros - zich, qattiq; sclerosis - zichlashish, qattiqlashish)	1) zich, qattiq; 2) sklera (ko'zning oqsil pardasi) ga oid
steno-, -stenosis (stenos - tor; stenosis - torayish)	tor, torayish
-stomia (stoma, stomatos - teshik)	sun'iy teshik ochish yoki anastomoz teshigi (a'zolar orasida) qo'yish jarrohlik operatsiyasi
tomo- (tomos - kesma, qirqma)	qatlamga oid; qatlamlab (rentgenografiyada)
-tomia (tome - kesish, qirqish)	a'zo yoki to'qimani kesib ochish (kesish) jarrohlik operatsiyasi

Nazorat savollari:

1. Laparaoectasia qanday ma'noni anglatadi ?
2. Tomia va toma AE qanday ma'nolarni bildiradi ?
3. Ectomia va stomia AE qanday ma'noni bildiradi ?
4. Salpingo va salpingos AE qanday ma'noni anglatadi ?

Mashqlar

Quyidagi misollarda birikma shaklni (o'zak+o) qo'llagan holda bir o'zakni boshqa bir o'zak bilan bog'lab murakkab so'z shakllantiring:

<i>oste + chondr + -itis</i>	
<i>oste + chondr + -oma</i>	
<i>oste + arthr + -itis</i>	
<i>gastr + enter + -itis</i>	

-algia, -edema va -uria suffiksilariga _____ bog'lanadi.

Cardi va -gramdan so'z yasang: _____ / _____ / _____

Ushbu misolda qaysi qoidadan foydalanilgan?

Carcin va **-oma** dan soʻz yasang: _____ / _____

Ushbu misolda qaysi qoidadan foydalanilgan?

Enter + cyst + -plasty dan soʻz yasang: ____ / ____ / ____ / ____ / ____

Ushbu misolda qaysi qoidalardan foydalanilgan?

Leuk + cyt + -penia dan soʻz yasang: _____ / ____ / ____ / ____ / ____

Ushbu misolda qaysi qoidalardan foydalanilgan?

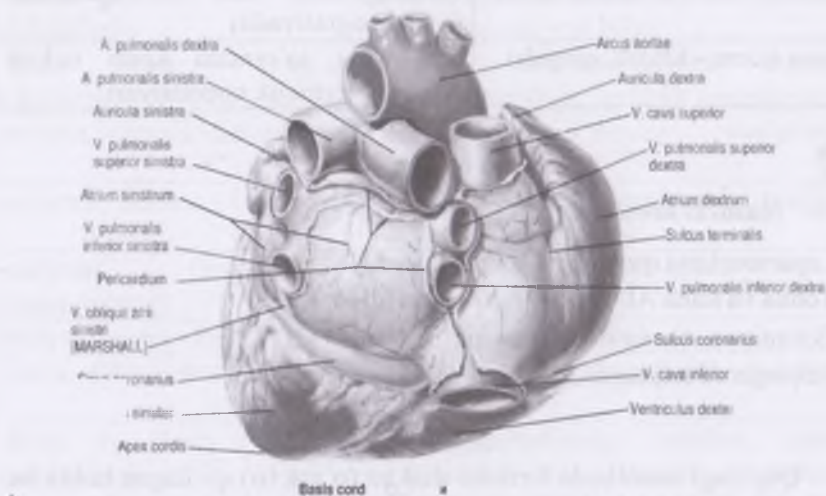
Erythr + cyt + -osis dan soʻz yasang: _____ / ____ / ____ / ____

Ushbu misolda qaysi qoidalardan foydalanilgan?

Siz ushbu bobda berilgan suffikslar maʼnosini bilishingiz yoki bilmasligingiz mumkin. Muhimi shundan iboratki, Siz soʻzning tarkibiy qismlarini (oʻzak, birikma shakl, suffiks) aniqlashni bilasiz.

Pancreat/itis atamasida **pancreat** _____ va **-itis** _____.

!Qizil harflar bilan ajratilgan soʻz oʻzagi va birikma shaklga qoʻshimcha ravishda, yakka holda kelgan barcha suffikslar yashil rangda beriladi.¹

16-rasm. Yurak tuzilishi²

²Barbara A.Gyls, Regina M.Masters”Medical Terminology Simplified fourth edition “USA2010/Chapter-I.P.6-9

Mashqlar

I. Terminlarning AE larini aniqlang, ma'nosini tushuntiring:

A. acidosis (acidum - kislota), coniosis (*yun.* konia - chang), pneumoconiosis, ascaridosis, mycosis (*yun.* mykos - zamburug'), fibrosis (tolali biriktiruvchito'qimaning o'sib ketishi), osteofibrosis, tuberculosis, lymphologia, lymphocytus, lymphocytosis, lymphocytoma, lymphoma, morphinismus, mercurialismus (simob bilan surunkali zaharlanish), prostatismus, arthrosis, arthritis, nephrosis, nephritis, hepatosis, hepatitis, cholangitis, spondylosis, spondylitis, thrombocytosis, cretinismus (*frans.* crétin - kretin), amoebiasis, pelitis, helminthosis, silicosis (silicium - kremniy), myocardium, myocardiosclerosis, myocardiofibrosis, myositis, myoma, myoblastoma, ventriculitis, thrombosis, rhinitis, thrombocytus, thrombocytosis, sarcomatosis, papillomatosis, varicosis.

B. omphalitis, typhlitis, oophoritis, dacryocystitis, tracheitis s. cervicitis, salpingitis, orchitis, gonarthrosis, diverticulosis, diverticulitis, mastoiditis, thyreotoxicosis, sigmoiditis, thyreocytus, thyreoiditis, gigantismus, ureteritis.

C. cheilosis, cheilitis, gingivitis s. ulitis, parodontitis, pulpitis, meloschisis, meloplastica, uranoplastica, geniohyoideus, genioglossus, odontoma, glossoptosis, papillitis, cheilognathouranoschisis, sinusitis maxillaris s. haighmoritis.

II. O'zbek tiliga tarjima qiling:

hernia vaginalis, hernia subcutanea, lymphocytosis infectiosa acuta, colitis cystosa, colitis superficialis, resectio pylori, colitis ulcerosa non specifica, inflammatio fibrinosa, inflammatio purulenta, sarcoma osteogenum, chondromatosis ossium, punctio pancreato-duodenalis, ductus biliferi, hernia femoralis, refluxus intestino-renal, splenitis maligna, pelitis cystosa, pelonephritis tuberculosa, bursitis articulationis genus, ankylosis dentium, albuminuria gravidarum, bursitis radiohumeralis, pelonephrosis chronica; lien mobilis, splenopexia; carcinoma ovarii, carcinoma renis, carcinoma mammae, carcinoma fibrosum, carcinoma gigantocellulare, tumor malignus, tumor benignus, carcinoma hepatocellulare, refluxus caecocoliacus, nephrosis acuta, icterus haematogenus, nephrosis congenita, ileus congenitus, pleuritis carcinomatosa, osteoarthritis senilis.

III. Berilgan sohalarning yallig'lanish kasalliklari, jarayonlarini *Nom.* va *Gen. sing.* da hosil qiling:

og'iz, til, me'da, qorin parda, to'g'ri ichak, siydik nayi, buyrak, taloq, siydik chiqaruv yo'li, qovuq, o't pufagi, bosh miya, hiqildoq, bosh miya pardasi, kekirdak, bodomcha, murtak, bo'g'im, bachadon, buyrak jomi, umurtqa, plevra, o't yo'li, me'da osti bezi.

IV. Berilgan to'qimalarning o'sma kasalliklarini *Nom.* va *Gen. sing.* da hosil qiling:

tog'ay, suyak, mushak, jigar, limfa, tish, epiteliy, endoteliy.

V. Terminlarni AE ga bo'ling, ma'nosini tushuntiring:

A. splanchnologia, gastroenterologia, intestinoplastica, ileocoloplastica, laparotomia, laparothoracotomia, gastrectasia, bronchoectasis, vagotomia, spondylotomia, enteroptosis, proctospasmus, hydrotherapia, pneumonopexia, stenocardia, ileosimostomia, pylorostenosis, choledochoplastica, phthisiatria (*yun.* phthisis - sil), choledochostomia, colostoma, colostomia, acroparalysis, choledochogastrotomia, splenoptosis, hysteroscopia, tomographia, nephrotomographia, nephrostomia, splenitis, hepaticoduodenostomia, splenorrhaphia, osteomalacia, chondromalacia, splanchnoptosis, metroplastica, pancreatotomia, pancreatocholangioenterogenographia, thoracalaparotomia, thoracogastroschisis.

B. salpingolysis, patellodesis, renoprivus, thyreoprivus, ovarioprivus, dacryocystographia, colporrhaphia, metreurynter, rhachischisis, salpingectomy, trachelotomia, rachiectomia, thoracocentesis, cranioschisis, dacryocystostenosis, laparocentesis, arthrodesis, cardiorrhesis, spondylodesis, cholangioma, spondyloschisis, urethritis, hysterocervicotomia, ureterographia, ureterotomia, orchipexia, orchiectomia, trachelotomia, diverticuloectomy, salpingostomia, cholangitis, colpopexia.

VI. Lotin tiliga tarjima qiling:

gangrenali zotiljam, yuzaki chov churrasi, xavfli o'sma, katakchali sarkoma, ko'p qon ketishli sarkoma, o'tkir appenditsit, seroz gepatit, yiringli gepatit, dumba churrasi.

Stomatologiyaga oid mashqlar:

VII. Berilgan elementlardan murakkab termin yasang:

1. Tishning tug'ma yo'q bo'lishi
2. Yuqori jag'ning tug'ma yo'q bo'lishi
3. Bo'g'imlardagi og'riq
4. Tishning yallig'lanishi

5. Tish og'rig'i
6. To'g'ri shakllangan tish-jag' sistemasi (jag')
7. Til kasalligi
8. Tilni ko'rish
9. Yuqori jag'ning yallig'lanishi
10. Tishning yallig'lanishi
11. Tish to'qimasining o'simtasi (tishning)
12. Bo'g'imning surunkali degenerativ kasalligi
13. Parodont to'qimasi o'simtasini rivojlanishi
14. Periodontni yallig'lanishi
15. Og'iz bo'shlig'idagi og'riq
16. Og'iz bo'shlig'ini asbob yordamida tekshirish
17. Milkni yallig'lanishi
18. Jag'larning xarakatsizlanishi
19. Bosh og'rig'i
20. Og'iz bo'shlig'ini tuzilishi faoliyatini

Yurak devorlari

1. Yurak —*mediastin/um* (ko'krak qafasining o'pkalar orasidagi sohasi) da joylashgan to'rt kamerali mushakli a'zo. U arteriya, vena va kapillarlardagi qon uchun nasos vazifasini bajaradi. Yurak devorlari (1) **endokard**, (2) **miokard** va (3) **perikard**dan tashkil topgan.

17- rasmda yurak tuzilishini ko'rib chiqing va yurak devorlarini belgilang.

2. *Endo/cardi/um*, ichki pardali qavat, yurak ichki yuzasi va yurak qopqoqlari uchun tekis yuza hosil qiladi. *Myo/cardi/um*, o'rta mushakli qavat, o'ziga xos mushaklardan iborat bo'lib, qisqargan mushak tutamlari yurak kameralarini qisqartirib, qonni ulardan haydab chiqaradi. *Peri/cardi/um*, tolali xalta, butun yurakni o'rab turadi.

3. *Peri/cardi/itis* perikardga oid suyuqlikning perikard xaltasiga to'planishi bilan kechuvchi yallig'lanishi. Agar suyuqlik yurakni ezsa va faoliyatiga to'sqinlik qilsa, yurak tamponadasi yuzaga keladi. Ushbu holatda *peri/cardi/o/centesis* o'tkaziladi.

4. *Peri/cardi/um* barcha qismini kesib olish jarrohlik amaliyoti _____ / _____ / _____ deb nomlanadi.³

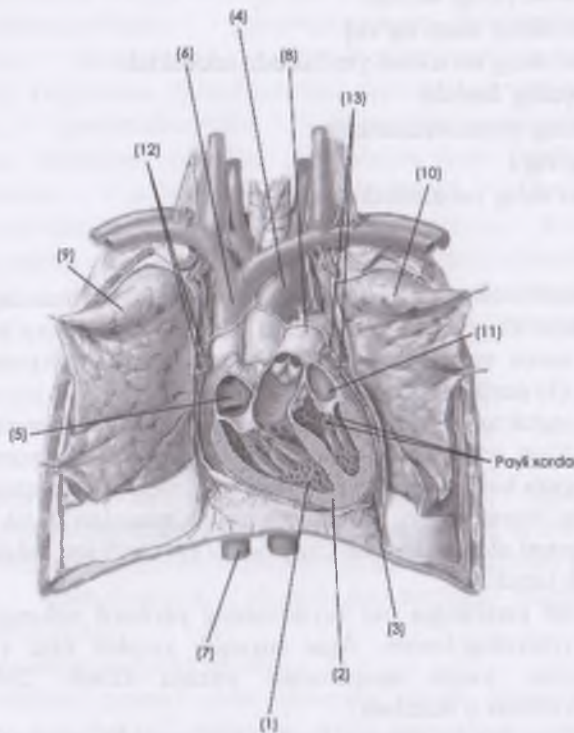
5. *Peri/cardi/um* dagi jarohatga chok qo'yish _____ / _____ / _____ deb ataladi.

Qon aylanish tizimi va yurak tuzilishi

6. Qon aylanish tizimi yurak va qon tomirlaridan iborat **yurak-qon tomiri tizimi** hamda limfa tomirlari, limfa tuguni va limfoid a'zolar (taloq, ayrismon bez va murtaklar) dan iborat **limfa tizimiga** bo'linadi.

7. *Atri/o/ventricul/ar* atamasi bo'lmacha va qorinchaga oid ma'nosini beradi. U bo'lmachalar va qorinchalar orasidagi o'tkazuvchanlikka ham taalluqli.

8. Titrash – bo'lmachalar yoki qorinchalarda juda tez, lekin tartibli ritmning mavjudligi (250-300 qisqarish daqiqasiga) bilan izohlanuvchi *rrhythm/ia*. Yurak kameralari keyingi qisqarish uchun qon bilan to'lishga ulgurmaydi. Titrash zo'rayib, hilpillash (fibrillatsiya) ga o'tishi mumkin.⁴

17 - rasm. Yurak tuzilishi.

⁴ Barbara A. Gylys, Regina M. Masters "Medical Terminology Simplified fourth edition
"USA2010/Chapter-4.P.154-158

So'z elementlari

1. 18

Hyph

Tibbiy so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish bo'lib, ularning noto'g'ri so'zlash boshqacha tibbiy talqin qilinishiga va davolashga sabab bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, noto'g'ri talaffuz qilingan terminlar tibbiy xulosaning huquqiy munozaraga olib kelishi mumkin. Tibbiy terminlar qanday talaffuz qilinishini bilib olish va ularni ijro etish tajribaga bog'liq. Tibbiy terminlarni o'zlashtirish uchun har safar talaffuzi berilganda, ularni og'zaki ijro etishni odat qiling.⁵

1. 49

Quyidagi so'zlarda suffiksning tagiga chizing:

dent/ist

arthr/o/centesis

neur/algia

angi/oma

gastr/ic

nephrititis

scler/o/

derma

dent/ist

arthr/o/centesis neur/algia

angi/omagastr/ic nephrititis

o/derma

1. 51

Suffiksdan oldin kelgan elementlar ham o'zak, ham birikma shakl bo'lishi mumkin. 1.29 misolini ko'rib chiqib, suffiksdan oldin kelgan birikma shakllarni yozing: _____ / ____ va _____ / _____

Suffiksdan oldin kelgan o'zaklarni yozing: _____, _____, _____ va _____

arthr/o, scler/o

dent, neur, angi, gastr, nephrit

Non quaerit aeger medicum eloquentem, sed sanantem. – Bemor notiq shifokorni emas, balki davolovchini izlaydi.

Repetitio est mater studiorum. – Takrorlash - ilm onasi.

18-§. Soʻz yasalishi (davomi...). Toʻqima, aʻzo, ajralma, jins, yoshni ifodalovchi yunon-lotin dubletlari. FunkSIONAL va patologik holat, jarayonlarni ifodalovchi yakka AE. Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlar va boshqa belgilarni ifodalovchi yakka AE.

Maqsad: Yangi yunon-lotin AE maʼnolarini *bilib olish*. Berilgan maʼnolardan turli yasama soʻzlarni tahlil va hosil *qila olish*.

Toʻqima, aʻzo, ajralma, jins, yoshni ifodalovchi yunon-lotin dubletlari

Yunon TE	Lotin soʻzlari	Maʼnosi
adeno- (aden - bez)	1) glandula, ae <i>f</i> 2) nodus lymphaticus (lymphonodus)	1) bez, bezli epiteliy 2) limfa tuguni 3) burun-halqum murtaklarining oʻsmasimon shishlari
andro-, -andria (aner, andros - erkak kishi)	mas, maris <i>m</i> masculus, a, um vir, i <i>m</i>	erkak kishi erkakka oid
angio- (angeion - tomir)	vas, vasis <i>n</i> vasculum, i <i>n</i>	tomir (asosan, qonga oid)
blasto-, blastus (blastos - kurtak, pusht)	germen, inis <i>n</i>	kurtak; blast - pusht hujayrasi yoki erta embrional bosqich
blepharo- (blepharon - qovoq)	palpebra, ae <i>f</i>	Qovoq
carcino- (karkinos - qisqichbaqa; karkinoma - oʻyuvchi yara, saron)	cancer, cri <i>m</i>	Saron
-cele (kele - shish; churra)	hernia, ae <i>f</i>	churra; shish
chondro- (chondros - don; togʻay)	cartilago, inis <i>f</i>	togʻay

chole-, -cholia (chole - safro)	fel, fellis <i>n</i> bilis, is <i>f</i>	o't, safro
chylo-, -chylia (chylos - shira, sutsimon shira)	lymphā, ae <i>f</i>	Limfa
copro- (kopros - najas)	faeces, ium <i>f pl.</i> stercus, oris <i>n</i>	najas, axlat
cyto-, -cytus (kytos - qavariq idish, bo'shliq)	cellula, ae <i>f</i>	Hujayra
dacryo- (dakryon - ko'z yoshi)	lacrima, ae <i>f</i>	ko'z yoshi
dermo-, dermat-, - derma (derma, dermatos - teri)	cutis, is <i>f</i>	teri
galacto- (gala, galaktos - sut)	lac, lactis <i>n</i>	sut
geri-, gero-, geronto- (geron, gerontos - qariya)	senex, senis <i>m</i> senilis, e	qariya qarilikka xos
gyno- gynaeco- (gyne, gynaikos - ayol kishi)	femina, ae <i>f</i> femininus, a, um	ayol kishi ayolga oid
haemo-, haemato-, - aemia (haima, haimatos - qon)	sanguis, inis <i>m</i>	qon
hidro- (hidros - ter)	sudor, oris <i>m</i>	ter
histo-, histio- (histos, histion - to'qima)	textus, us <i>m</i>	to'qima
hydro- (hydor, hydatos - suv, suyuqlik)	aqua, ae <i>f</i>	1) suv 2) suyuqlik; a'zo yoki kasallik nomi bilan birga - seroz suyuqlik, suyuq tarkibning to'planishi
kerato- (keras, keratos - shox)	cornea, ae <i>f</i>	shox, muguz; muguzlanish
lipo- (lipos - yog')	adeps, ipis <i>m</i>	yog'

litho-, -lithiasis (lithos - tosh)	calculus, <i>i m</i>	konkrement, tosh mavjudligi
masto- (mastos - ko'krak; so'rg'ich)	mamma, <i>ae f</i>	ayol ko'kragi, sut bezi
melo-, -melia (melos - suyak iligi)	medulla spinalis medulla ossium	orqa miya suyak iligi
myo-, -mysium (mys, myos - mushak)	musculus, <i>i m</i>	mushak
neuro-, neurī- (neuron - tomir, pay; tola, asab)	nervus, <i>i m</i>	asab, asab tizimi
onco- (onkos - 1. hajm, massa; 2. shish; onkoma - o'sma)	tumor, <i>oris m</i>	1) o'sma; 2) hajm
onycho-, -onychia (onyx, onychos - tirmoq)	unguis, <i>is m</i>	tirmoq
ophthalmo-, - ophthalmia (ophthalmos - ko'z)	oculus, <i>i m</i>	ko'z
-op-, -opt-, optico-, - opia, -opsia (ops, opos - ko'z, ko'rish)	visus, <i>us m</i> - ko'rish visio, <i>onis f</i> - ko'rish qobiliyati	ko'z; ko'rish, ko'ruv idroki
oto-, -otia (us, otos - quloq)	auris, <i>is f</i>	quloq
paedio-, paedō- (pais, paidos, paedion - bola)	infans, <i>ntis m, f</i> puer, <i>eri m</i>	bola, farzand
-paedia (paideia - tarbiya)		davolash usullari
phaco-, -phakia (phakos - yasmiq)	lens, <i>lentis f</i>	gavhar
pharmaco- (pharmakon - dori)	medicamentum, <i>i n</i>	dori
phlebo- (phleps, phlebos - tomir,	vena, <i>ae f</i>	vena

vena)		
phono-, -phonia (phone - ovoz, tovush)	vox, vocis <i>f</i> sonus, i <i>m</i>	ovoz tovush
pyo- (pyon - yiring)	pus, puris <i>n</i>	yiring, fasod
sialo-, -sialia (sialon - so'lak)	saliva, ae <i>f</i>	so'lak
sphygmo-, - sphygmia	pulsus, us <i>m</i>	puls
teno- (tenon - pay)	tendo, inis <i>m</i>	pay
topo- (topos - joy)	locus, i <i>m</i>	joy
toxo-, toxico-, toxi- (toxon - kamon, o'q; toxicon - zahar)	venenum, i <i>n</i>	zahar
tricho-, -trichia (thrux, thricos - soch)	capillus, i <i>m</i>	soch
uro-, -uresis, -uria (uron - siydik)	urina, ae <i>f</i> urinarius, a, um	siydik, peshob siydikka oid

Funksional va patologik holat, jarayonlarni ifodalovchi yakka AE

Yunon TE	Ma'nosi
aëro- (aër, aëros; <i>lot.</i> aër, aëris)	havo, havoga oid
aesthesio-, -aesthesia (aisthesis)	sezgi, his, sezuvchanlik
aetio- (aitia - sabab)	kasallik sababiga oid
astheno- (a- + sthenos)	kuchsizlik, zaiflik
athero- (athere - suyuq bo'tqa)	yog', yog'simon moddalarning cho'kishi
bio- (bios)	hayot, hayot jarayonlari
-crin-, -crinia (krino - ajratmoq; qaror qilmoq)	ajratish
-cytosis (cytus+osis)	normaga nisbatan huayralar sonining oshishi
dynamo-, -dynamia (dynamis)	kuch
ergo-, -ergia, -urgia (ergon - ish, faoliyat)	1) ish, harakatga oid; 2) faoliyat; 3) tashqi ta'sirga javob berish qobiliyati
geno-, -genesis, -genesia, -genia	tug'ilish, yaralish, kelib chiqish,

(genos - urug', tug'ilish; genesis - kelib chiqish, rivojlanish)	rivojlanish
-gnosis, -gnosia (gnosis)	1) bilim, fan; 2) bilish qobiliyati
-kinesia, kinemato-, kinemo-, kineto- (kinesis)	harakatga oid
-mnesia (mnosis)	xotira, eslash qobiliyatiga oid
morpho-, -morph- (morphe - qiyofa, shakl, hosil bo'lish)	qiyofa, shakl, tuzilish
oxy-, -oxia (oxys - o'tkir, nordon; lot. oxygenium - kislorod)	1) oksidlangan; 2) kislorodga oid
-penia (penia - faqirlik, muhtojlik)	kamchilik, miqdoriy kamayish
phago-, -phagia (phagein - yemoq)	1) yeyish, yutish jarayoni; 2) yeyuvchi, yutuvchi
philo-, -philia (phileo - sevmok; philia - sevgi, qiziqish, mayl)	sevgi; moyillik
phobo-, -phobia (phobos - qo'rquv, hadik)	qo'rquv; azobli nafrat
phrenico- (nervus phrenicus - diafragma asabi)	diafragma o'ld
-phreno-, -phrenia (phren - ruhiyxususiyatlarga'chog'i; ruh, aql, idrok)	aql, es-hush, ruhiy xususiyatlarga oid
-plasia (plasis - haykaltaroshlik, shakllantirish)	to'qima, hujayra, a'zo rivojlanishi, hosil bo'lishi
-plegia (plege - zarb, shikastlanish)	zarb, falaj
pneumo-, pneumato- (pneuma, pneumatosis - nafas, havo, esish)	havo, a'zodagi gaz
pnoe-, -pnoea (pnoe; pnoia)	nafas
-po(i)esis, -po(i)et- (poiesis)	ishlab chiqarish, hosil qilish
psycho-, -psychia (psyche - ko'ngil, qalb, ong)	ruh, ruhiyat, ruhiy xususiyatlarga oid
-rhagia (rhagos - yorilgan, yirtilgan; haimorrhagia - qon ketishi)	a'zodan qon ketishi
-rheoa (rheo - oqmoq)	oqish, ajratma yoki suyuqlikning oqishi
spiro- (lot. spiro, spiratum - puflamoq, nafas olmoq, nafas	nafasga oid

chiqarmoq)	
-stasis (stasis - turish, ushlanish, dimlanish)	dimlanish, tabiiy to'xtash
-tensio (<i>lot.</i> tensio - taranglik)	muvozanatdagi suyuqlik bosimi
tono-, -tonia (tonos; <i>lot.</i> tonus)	taranglik, tonus
-tropho-, -trophia (trophe - oziqlanish)	a'zo va to'qimalarning qon bilan ta'minlanishi, oziqlanishiga oid yoki bog'liq
tropo-, -tropia (tropos; trope - burilish, yo'nalish, ta'sir usuli)	yo'nalish, yo'nalganlik; ta'sir etuvchi

NB!

1. Boshlang'ich TE pneumo- a'zo nomi bilan birga qo'llansa, ushbu a'zoda havo borligini ifodalaydi. Agarda terminda tayanch AE - graphia bo'lsa, bu holatda pneumo- kontrast rentgenografiya maqsadida a'zoga gaz yuborilishini anglatadi. O'pka, odatda, pneumon-, kamdan-kam holatda -pneum- negizi bilan belgilanadi.

2. Boshlang'ich TE haemo-yoki haemato- a'zo nomi bilan birga qo'llansa, ushbu a'zoga qon quyilganligini ifodalaydi. Xuddi shunday ravishda a'zo bo'shlig'ida suyuqlik yoki yiring to'planishini bildiruvchi terminlar hosil bo'ladi: *hydrometra* - bachadonda suyuqlik mavjudligi.

Mashqlar

I. TE va yoki so'z yasovchi negizlarni tushuntiring:

A. 1) haemolysis, haemotherapia, haemostasis, empema, haemangioma, haemangiomatosis, haemarthrosis, haematologia, haematoma, haematonephrosis, azotaemia, cholaemia, uraemia, haematuria, urohaematoma, urethritis, ureteritis, vasoresectio, vasotomia, ectopia, vasoconstrictio, myoma, myoblastus, thymocytus, myoblastoma, perimysium, endomysium, acrohidrosis.

2) myocardium, myometrium, carcinosarcoma, cytopenia, hydraemia, lymphocytus, lympho(cyto)penia, hydrarthrosis, lymphorrhoea, chondroblastus, chondroblastoma, chondrogenesis, herniorrhaphia, perivasculitis, epicranium, epipharynx, gastrocele, meningocele, anaemia, toxemia, myasthenia.

3) neurosis, neuritis, neuroma, neurolysis, angioneurosis, adenotomia, lymphadenitis, lymphangitis, hyperaemia, lymphadenoma, lymphoangiadenographia, hidradenitis, anhidrosis, aesthesiologia.

4) angiectasia, phlebectasia, anaesthesia, hypaesthesia, phlebosclerosis, erythroblastus, ovocytus, dermatosis, dermographia, mesoderma, periderma, dermatitis, dermatostomatitis, sphymographia, ureterolysis, pneumolysis, pneumomalacia, lithotomia, lithiasis, cholelithiasis, urolithiasis, broncholitus, broncholithiasis, dysfunctio, chylothorax, chyluria, chylocele.

5) pyodermia, pyaemia, pyorrhoea, pyothorax, pyuria, pyometra, dyscrinia, secretio, incretio, endocrinologia, haemorrhagia, gastrorrhagia, odontorrhagia, oncogenesis, oncogramma (hajm).

6) synostosis, melopathia, aplasia, hyperplasia, dysplasia, metaplasia, melodysplasia, mesoduodenum, melosis, osteomelitis, mastoptosis, hydrocephalus, otoneurologia, otitis, ophtalmologia, cholekinesis, hypopituitarismus, ductus bilifer, vesica biliaris s. vesica fellea, gynaecologia, paediatrica, logopaedia, chondrocytus, haemocyti, gerontologia, hydrophilia, hydrophobia, geriatria.

7) apnoë, hypopnoë, pneumocephalia, tenorrhaphia, aërohaemotherapia, pneumographia, respiratio, inspiratio, pneumarthrosis, sphymogramma, atrophia, dystrophia, hypertrophia, hypotrophia, vagotropus (a, um), anoxia, hypoxia, haemophilia, aërophagia, aërotherapia, ophtalmorheographia.

B. 1) anergia, synergia, asynergia, hypergia, chirurgia, chondrodysplasia, tenodesis, atrichia, anonychia, onychorhexis, dacryoadenitis, dacryolitus s. calculus lacrimalis, hyperdynamia, hypodynamia, amnesia, sialadenitis, sialorrhoea, coprostasis, galactostasis, epoophoron, lipoma, dysmorphosis, pyoophoritis, pyosalpinx, pyoovarium, morphologia, phacomalacia, blepharitis, keratoma (terida), keratosis (terida), keratitis (ko`zda), asthenopia, biopsia.

2) cardioplegia, ophtalmoplegia, hypertrichia, aphonia, sphymophonia, aetiologia, aetiopathogenesis, phrenicotomia, schizophrenia (schizo - sindirmoq), paraphrenia, phacoma, phacomatosis, lipodystrophia, dacryocystographia, dacryocystorhinostomia, hydrorrhachis, mesovarium, lipaemia, haemopoësis.

C. atelodontia (ateles - noto`liq), atelocheilia, ulorrhagia, uranoplegia, uranorrhaphia, meloplastica, meloschisis, odontolithus, odontogenesis, dysontogenesis, parodontitis, endodontitis, gnathitis, prognathia, progenia.

II. Berilgan ma'nolardan lotin tilida termin hosil qiling:

A. 1) ter bezlaridan rivojlangan o'sma, ayrisimon bezdan rivojlangan o'sma, siydikda gemoglobin mavjudligi, qonda o't (tarkibiy qismlari) mavjudligi, tomirda konkrement, yog' to'qimasi (xavfsiz) o'smasi, yutishga qiynalish, perikard (bo'shlig'i) da yiring va qon to'planishi, qorin (bo'shlig'i) da yiring mavjudligi, mushaklar kuchsizligi, qon (kasalliklari) haqida ta'limot, hujayralar patologiyasi, teri yallig'lanishi, rivojlanishning buzilishi, ingichka ichak tutqichi, limfa tomirlari yallig'lanishi, limfa tuguni yallig'lanishi, qon bilan davolash.

2) limfositlar sonining oshishi, o't to'xtashi, limfa to'xtashi, qon (oqimi) to'xtashi, harakat buzilishi, hujayralar parchalanishi, bachadondan qon ketishi, to'qimalar parchalanishi, hujayradan tashqari, oziqlanishning buzilishi, sezuvchanlikning buzilishi, tomirlar spazmi, past taranglik, past bosim, perikardda havo va qon to'planishi, kamaygan (susaygan) nafas.

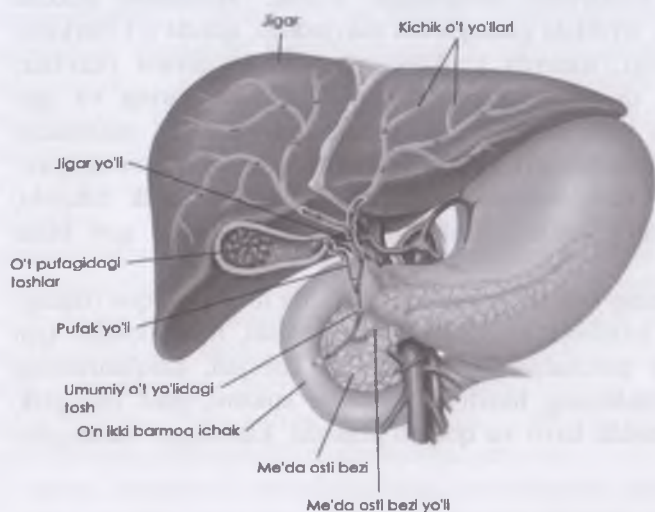
III. Berilgan ma'nolardan "yallig'lanish" terminini hosil qiling:

sut bezi, me'da osti bezi, venalarning tashqi pardasi, venalarning ichki pardasi, me'da osti bezi atrofi (to'qimalari).

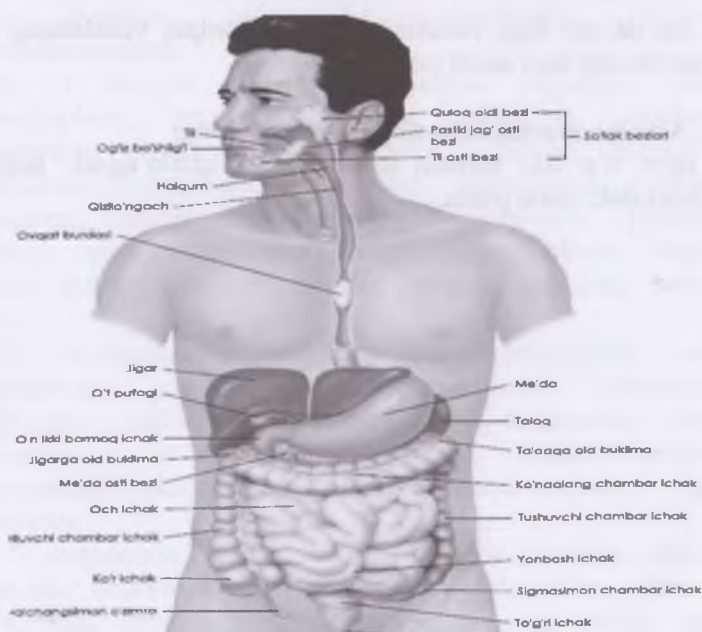
IV. A'zo nomlarini lotin tiliga tarjima qiling:

pilorus, jigar, o'n ikki barmoq ichak, me'da, qizilo'ngach, hiqildoq, halqum, kekirdak, qorin parda.

Rasmlarga qarab klinik terminlar tuzing

18-rasm. Ovqat hazm qilish tizimiga tegishli organlar

19-rasm. Ichki organlar

Stomatologik kasalni tekshirish sxemasi. Kasallik tarixi.

Anamnesis morbi	kasallik tarixi
Molestiae	bemor shikoyati
Anamnesis morbi	kasallik anamiozi
Anamnesis vitae	hayot anamiozi
Status praesens obiectivus	kasallikning tashqi manzarasi
Communis	Umumiy
Localis	Mahalliy
Methodi explorationis	asosiy klinik tekshirish usullari
clinicae basales	
Inspectio	bemorni ko'zdan kechirish
Palpatio	Paypaslash
Percussio	Perkussiya
Sonder	Zondlash
Thermometria	haroratni o'lchash, termometriya
Electroodontodiagnostic	elektroodontodiagnostika
Methodi explorationis succumturiati	qo'shimcha tekshirish usullari
Biochemicae	Biokimyoviy
Cytologicae	Sitologik
Bacteriologicae	Bakteriologik

Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlar va boshqa belgilarni ifodalovchi yakka TE

aniso- (anisos - noteng)	noteng, nomutanosib
allo- (allos - boshqa, o'zga)	boshqa, o'zga, o'zgargan, o'zgacha
auto- (autos - o'zi)	1) o'z, xususiy; 2) beixtiyor
bary-, baro- (barys - og'ir; baros - og'irlik)	1) o'g'ir, og'irlik; vazn; 2) atmosfera bosimi
bathy-, batho- (bathys - chuqur; bathos - chuqurlik)	chuqur, chuqurlik
brachy- (brachys - kalta)	kalta, kaltalangan
brady- (bradys - sekin)	sekin, sekinlashgan
chloro- (chloros - yashil, sarg'ish-yashil)	1) yashil; 2) xlor tutuvchi
chromo-, chromato-, -chromia (chroma, chromatosis - bo'yoq, rang, tus)	1) rang, tus; 2) xromga oid

cryo- (kryos - muzdek sovuq, ayozi)	sovuq, past harorat, muzlashga oid
cyano- (kyanos - to`q ko`k)	1) to`q ko`k, ko`kargan; 2) sianid kislotaga oid
dolicho- (dolichos - uzun)	uzun, uzaygan
erythro- (erythros - qizil)	1) qizil; 2) eritrositlarga oid
glyco-, gluco- (glykys - shirin)	shirin; shakar mavjudligi; glukoza
hemi- (<i>yun.</i>), semi- (<i>lot.</i>)	yarim; bir tomonlama
hetero- (heteros - boshqa, turli)	ikkisidan biri, boshqa, o`xshamagan
homeo-, homo- (homoios - o`xshash; homos - xuddi o`sha)	o`xshash, bir xil
iso- (isos - teng)	teng, mutanosib, bir xil
lepto- (leptos - nozik, yumshoq, ojiz)	nozik, yumshoq, ojiz; tor
leuco- (leukos - oq)	1) oq; 2) leykositlarga oid
macro- (makros - katta)	katta, yirik
megalo-, -megalia (megas, megalu - katta)	katta, kattalashgan
melano- (melas, melanos - qora)	1) qora, qoramtir; 2) melanin tutuvchi
micro- (mikros - kichik)	kichik, kichkina
necro- (nekros - o`lik, murda)	jonsizlanish; murdaga oid
neo- (neos - yosh, yangi)	yosh, yangi; qayta yaralgan yoki vujudga kelgan
oligo- (oligos - kichik, kam)	kichik, ozgina, kamaygan
ortho- (orthos - to`g`ri)	1) to`g`ri, tik yo`nalgan; 2) normal holatga tegishli
pachy- (pachys - semiz, qalin, zich)	zich, zichlangan, qattiq
pan-, panto- (pan, pantos - barcha)	barcha, butunlay
platy- (platys - yassi)	yassi, yassilangan, keng
polio- (polios - kulrang)	1) kulrang; 2) bosh miya kulrang moddasiga oid
poly- (polys - ko`p)	ko`p; meyordan ko`proq
pseudo- (pseudos - soxta)	soxta, yolg`on
pyr-, pyro-, pyreto- (pyr - olov, cho`g`i; pyreto - isitma)	isitma holati

tachy-, tacho- (tachys - tez; tachos - tezlik)	tez, tez-tez takrorlanadigan
tele-, teleo-, telo- (tele - uzoq; telos - oxir; teleos - tugallangan)	1) uzoqlashgan (fazoda va vaqtda); 2) oxir, yakun
thermo-, -thermia (therme - issiqlik; thermos - issiq)	issiq; haroratga oid
xantho- (xanthos - sariq)	sariq
xeno- (xenos - begona)	begona, yot
xero- (xeros - quruq)	quruq

Eslatma:

Boshlang'ich TE auto-, allo-, xeno- erkin tayanch tarkibiy qismlar -plastica va -transplantatio bilan birga kelganda quyidagi ma'nolarni cradi: auto- to'qima yoki a'zolari o'sha organizm chegarasida foydalanish; allo- boshqa odam to'qima yoki a'zolaridan foydalanish; xeno- hayvon to'qima yoki a'zolaridan foydalanish.

Mashqlar

I. TE ga bo'ling, ma'nosini tushuntiring:

A. 1) gomogen, geterogen, izomeriya, anizomeriya, termofil, kriokauter (*yun.* kauter - tang'a kuydirib bosish uchun asbob), termokauter, braxisefaliya, braxidaktiliya, bradikardiya, taxikardiya, somatogen, psixogen, feminizatsiya, maskulinizatsiya, androfobiya.

2) geterotopiya, izotop, geteroxromiya, neofiliya, neofobiya, neonatologiya, melanoma, kseroftalmiya, braxispondiliya, bradisistoliya, taxisistoliya, gomeostaz, gipoksiya, akrosianoz.

3) mieloskleroz, akroosteoliz, atsidofil, makrospandiliya, telarentgenoterapiya, psevdoretinoblastoma, neoplazma, psixoterapiya, oksigemometr, oksigemograf, tonometriya, topografik, panoftalmit, farmakoterapiya, farmakoangiografiya, psixosomatika, psixogigiena, gerontopsixiatriya, poliangiit, poliarteriit, poliartrit, polimastiya, polinevrit, poliradikulit, pankadit.

B. paximeninks, leptomeninks, dolixosefaliya, dolixokolon, geteromorfoz, nekrotomiya, allergiya, laktogenez, gipermneziya, fonopediya, gemiplegiya, poliomielit, polioensefalomielit, gemiglossit.

C. braxignatiya; adentiya yoki anodontiya; kseroxeyliya, kserostomiya, agnatiya, xeylorragiya, retrogeniya, progeniya, retrognatiya, prognatiya.

D. xenotransplantatio, xerodermia, xerophilus, telepathia, orthopaedia, pseudostenosis, orthopnoe, cryoretinopexia, cryothalamotomia, thermoplegia, brachyphalangia, sclerodermia,

necrobiosis (to'qimalar fiziologik nobud bo'lishi, nekrozdan farqli ravishda qaytar jarayon), melanoderma, leucoderma, hyperglykemia, glucosuria, melanoma, melanomatosis, cyanoderma, cyanosis, cyanuria, dyschromatopsia, chromatophorus, acroanaesthesia.

E. hemiparesis, platycephalia, bathyaesthesia (mushak, bo'g'im, pay - tana chuqur qismlari sezgisi), xanthoderma, chloropsia, poliometitis, anonychia, chlorodontia, hemispherium.

II. O'zbek tiliga tarjima qiling:

stupor psychogenus, xanthochromia congestiva liquoris cerebrospinalis, leptomeningitis serosa acuta, gingivitis hypertrophica, abscessus peritonealis, poliometitis acuta, sclerosis angiogena, parodontopathia trophica, resectio ventriculi subtotalis, exstirpatio uteri supravaginalis, tuberculosis pulmonum cavernosa, abscessus palati duri, sanatio cavitatis oris.

III. Berilgan ma'nolar bilan lotin terminlarini hosil qiling:

qarilik haqida ta'limot, sut bezini olib tashlash, sut bezi sohasida og'riq, nafas olish, qonda kaliy miqdori kamayishi, barcha arteriyalar yallig'lanishi, bovu buzilishi, bir tomonlama parez, sezuvchanlikning buzilishi, yuqori sezuvchanlik, nafas buzilishi (xansirash), oziqlanish buzilishi, yuqori muvozanatdagi suyuqlik bosim, kichkina taloq, kattalashgan jigar, quruq lab, ko'r ichakning kengayishi, qonda kislorod miqdorining kamayishi, yurak (qisqarishlarishi) ning tezlashishi, (qonda) eritrositlar miqdorining kamayishi, o't pufagi rentgenologik tekshiruv, siydik pufagini asbob yordamida ko'rish, bachadon tushishi, bachadondan qon ketishi, bachadonni to'liq olib tashlash, siydik ajralishining kamayishi, siydik ajralishining ko'payishi, (qonda) leykositlar miqdorining ko'payishi, pastki jag'ning kichik bo'lishi, yuqori jag'ning kichik bo'lishi.

Stomatologiyaga oid mashqlar:

IV. Terminlarni lotincha yozing, ularni analiz qiling:

dismorfoz, morfologiya, etiologiya, afoniya, piodermiya, dentinogenez, onkogenni, angidremiya, tonometriya, gipoksiya, gidrofobiya, fotodermatit, glossoplegiya, gemostaz, giperesteziya, disgevziya, gipergidroz, peresteziya, patogenez, flebopatiya, tromboflebit, anosmiya, uranoplegiya, sialolitiaz, limfangiit, xlorodontiya, fonogramma, glossopiroz, aerofagiY.

. Kasallangan chuvalchangsimon o'simfa

C. Kasallangan chuvalchangsimon o'simtani kesib olish

20-rasm. Ichak

V. Mashqdan terminlarni toping va analiz qiling, keying so'zlar bilan moslang:

1. soxta torayish

2. tilning falaji
3. tilda yallig'lanishi
4. terlash miqdorining ortishi
5. tishlarining yashilsimon rangli bo'lishi
6. kasallikning kelib chiqishi va rivojlanishi
7. bronxda tosh yig'ilishi
8. limfosit hosil bo'lish jarayoni
9. qon ketishini to'xtatish
10. tish hosil bo'lish jarayoni

Nazorat savollari

1. Angiectasia bilan phlebectasia ning ma'nolarini tushuntiring.
2. Permia va pyaemia qanday ma'nolarni anglatadi ?
3. Neurosis va neuritis AE ma'nosini tushuntiring.

Maxsus klinik iboralar

Habitus aegroti	-Bemor ko'rinishi
Status praesens [aegroti]	-[Bemorning] hozirgi ahvoli (bemor ko'rigi paytida)
Exitus letalis	-O'lim oqibati
Facies Hippocratica	-Buqrot yuz (o'layotgan odam yuzi)
Rubor, tumor, calor, dolor et functio laesa	-Qizarish, shish, harorat, og'riq va faoliyatning buzilishi(yallig'lanishning klassik klinik belgilari)
Prognosis dubia	-Shubhali bashorat
Prognosis mala	-Yomon bashorat
Prognosis pessima	-Salbiy bashorat
Prognosis letalis	-O'lim bashorat
Prognosis bona	-Yaxshi bashorat
Prognosis optima	-Ijobiy bashorat
Foetor ex ore	-Og'izdan badbo'y hid

1-qoida: Quyidagi misollarda so'z o'zagini unli bilan boshlanuvchi
suffikslarga bog'lang:

leuk -emia _____ / _____ cephal -algia _____ /
gastr -itis _____ / _____ append -ectomy
_____ / _____

leuk/emia cephal/algia gastr/itis
append/ectomy

2-qoida: Quyidagi misollarda birikma shaklni (o'zak + o')
undosh bilan
boshlanuvchi suffikslarga bog'lang. Wo

gastr -scope _____ / _____ men -rrhea
_____ / _____ angi -rrhexis _____ / _____
ureter -lith _____ / _____

gastr/o/scope
men/o/rrhexis ureter/o/lith

3-qoida: Quyidagi misollarda birikma shaklni (o'zak + o')
qo'llagan
holda bir o'zakni boshqa bir o'zak bilan bog'lab murakkab
so'z shakllantiring:

chondr + -itis _____ / _____ / _____ / _____

chondr + -oma _____ / _____ / _____ / _____

oste/o/chondr/itis
oste/o/chondr/oma
oste/o/arthr/itis
gastr/o/enter/itis

oste + arthr + -itis _____ / _____ / _____ / _____
oste + enter + -itis _____ / _____ / _____ / _____
gastr + _____ / _____ / _____ / _____

-algia, -edema va -uria suffikslariga
bog'lanadi.

word root

19-§. Soʻz yasalihi va klinik terminshunoslik boʻlimini takrorlash uchun mashqlar

Maqsad: Oʻtilgan materialni tizimli qaytarish, struktur-semantik tahlilva turli soʻz yasalihi strukturalari terminlarini hosil qilish mahoratini mustahkamlash.

Mashqlar

I. TE maʼnosini aniqlang:

A. 1) arthralgia	pnevmotaxometr
cephalalgia	psixrometr
encephalalgia	pulsotaxometr
otalgia	A. 2) cystotomia
glossalgia	adenotomia
myalgia	thoracotomia
neuralgia	laparotomia
nephralgia	phlebotomia
cystalgia	cholecystotomia
cardialgia	tonsillotomia
gastralgia	tracheotomia
rhinalgia	spondylotomia
lumbalgia	osteotomia
odontalgia	gastroenterotomia
A. 4) colopexia	oesophagotomia
coloplastica	
colopathia	A.3) dysbacteriosis
coloptosis	dysaesthesia
colostasis	dysgenesis
colostomia	dysplasia
colotomia	dystopia
A. 5) algezimetr	dysstosis
audiometr	dysuria
baresteziometr	dyshidrosis
batometr	dyskinesia
gemositometr	dyscrinia
mioesteziometr	dysmenorrhea (yun. men - oy)
oksigemometr	dysmorphosis
tonometr	dyspepsia (yun. pepsis - hazm qilish)
urometr	dyspnoë
stetometr	dysproteinaemia
pirometr	

dysthyreosis
dystonia
dystrophia
dysphagia

A.6) endoskop

amnioskop
anoskop
keratoskop
laparoskop
laringoskop
otoskop
oftalmoskop
fotosistoskop
rektoskop
stetoskop
fonendoskop
telebatoskop
uretroskop

xoledoxoskop

ezofagoskop

aerosistoskop

gastroduodenoskop

gastroskop

torakoskop

fotokeratoskop

enteroskop

B. 3) makrotiya

makropodiya
makroxeyriya
makrosefaliya
makrodaktiliya
makroglossiya
makroxeyliya
makrogeniya
makrodentiya
makrostomiya

dysfunctio
dyscholia
dyschromia

B. 1) cholestasis

homeostasis

bacteriostasis

hypostasis *(tan ava a'zolarning
quyi qismlarida qon dimlanishi)*

lymphostasis

chylostasis

sialostasis

coprostasis

urostasis

galactostasis

haemostasis

B. 2) colpeuryasis

colpeurynter

colpitis

colpographia

colpokeratosis

colpopexia

colpopo(i)esis

colpor(r)haphia

colpotomia

colposcopia

B. 4) oligemiya

oligoartrit

oligodaktiliya

oligokineziya

oligopnoe

oligostaz

oligosteatoz

oligositemiya

oliguriya

oligodentiya

oligosialiya

II. Berilgan ma'noda lotin terminsini hosil qiling:

A. miya pardalari churrasi, yarim kanal, asabni ozod qilish (chandiqlardan), asabga chok qo'yish, asab dardi, asabni kesib ochish, ko'p (periferik) asablarning yallig'lanishi, yiringlatadigan, ko'p bo'g'imlarning yallig'lanishi, limfa tugunlarining yallig'lanishi.

B. bir tomonlama (yarim) falaj, harorat sezgisining yo'qligi, boshqa odamdan olingan muguz pardadan foydalaniladigan keratoplastika, yolg'on sariqlik, yolg'on podagra, sekinlashgan yutish, yurak (o'lchami va vazni) kattalashishi, kardial teshik (sohasi) plastic operatsiyasi, yarimoysimon, vena barcha qavatlarining yallig'lanishi, vena ichki qavatining yallig'lanishi.

C. yuqori jag' ortida joylashgan, pastki jag' ostida joylashgan, qora til, halqum orti, yuqori jag'-ko'z yoshiga oid, tildan qon ketishi, til choki, til falaji, til-tanglayga oid, jag'-yuzga oid, til kasalligi, milkni kesish, lab tirqishi, tanglay tirqishi, so'lak bezining yallig'lanishi.

III. Berilgan anatomo-gistologik hosilalarning yunon-lotin dubletlarini ayting:

A. o'pka, mushak, bosh, asab, tomir, vena, taloq, og'iz, suyak, tog'ay, suyak iligi, orqa miya, to'qima, hujayra, bez, limfa tuguni, ko'krak, bo'g'im, me'da, yo'g'on ichak, ingichka ichak, to'g'ri ichak, qorin, umurtqa, yurak, ko'z, quloq, burun, tish, buyrak, buyak jomi, sut bezi, bachadon.

B. qin, tuxumdon, bachadon nayi, kindik, oyoq, barmoq, ko'r ichak, siydik pufagi, o't ufagi.

C. jag', yuqori jag', pastki jag', engak, tanglay, milk, ko'z yoshi qopi, so'lak bezi.

IV. Berilgan terminlarda teri tusini aniqlang:

melanosis, xanthosis, leucodermia, erythrodermia, chlorosis.

V. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. gangrenali adenit, yuqumli adenit, pastki jag' osti adeniti, jigar hujayralari adenomasi, seroz adenofibroma, teri osti emfizemasi, atrofiyali emfizema, o'pka arteriyasi emboliyasi, orqa miya emboliyasi, gematogen xolangit, yoshlar zo'rayadigan falaji.

B. sil empiemasi, arteriya-vena angiomasi, bosh miya gematomasi, orqa miya (pardalari) gematomasi, gemolitik koma, giperglikemik koma, bo'lmachalar asistoliyasi, surunkali mushaklar atrofiyasi, limfa bezlari absessi, epidural absess, bo'g'im ichi sinishi, do'ng usti o'siqchasi sinishi, qirg'oq yuzaki keratiti, shikastlanish keratiti, idiopatik keratoz,

me'da piloroantral rezeksiyasi, tashqi qorin laparotomiyasi, teri osti simfizotomiyasi, oq teri atrofiyasi, yurak yorilishi, yoki kardioreksis.

C. parodontoz, yoki alveola pioreyasi, tishni qayta o'tkazish, kataral o'tkir rinit, aftali stomatit, vasomotor sinusit, gangrenali stomatit, seroz periodontit, tish chiqishi.

VI. O'zbek tiliga tarjima qiling:

paralysis glosso-labio-pharyngea, status praeinfarcticus, infarctus myocardii transmuralis, rupture septi interventricularis, extrasystolae ventriculares polytopicae, pulpa lienalis s. pulpa splenica, atherosclerosis arteriarum coronarium et aortae, glandula sudorifera, ductus sudorifer.

VII. TE va/yoki so'z yasovchi negizlarga ajrating, ma'nosini tushuntiring:

A. haematomelia, splanchnomegalia, xenogenus (a, um), cholangioenterostomia, polyotia, chylothorax, anhidrosis, hypaesthesia, endophytus (a, um), exophytus (a, um), autopyotherapia, erythrocytus, erythrocytosis, erythrophobia, bradypnoë, tachypnoë, bradysystolia, hemiparesis, osteoarthritis, osteogenesis, lymphadenitis, lymphangiitis, lymphangioma, lymphadenographia, lymphadenosis, glycolysis, lymphangioendothelioma, lymphangiomatosis, lymphangiomyoma, lymphoma, lymphoma, lymphomatosis, lymphopenia, panserositis, lymphorhoea, lymphosarcoma, lymphosarcomatosis, lymphocytus, lymphocytoma, lymphocytosis.

B. giperkineziya, teleendoskopiya, platispondiliya, spondilodez, xoledoxoduodenostomiya, xolangioenterostomiya, xolesistoyeyunostomiya, paratireopriv, koloproktektomiya, psixortopediya, splenoportoxolangiografiya, mieloradikulit, dekapitatsiya, mielsele, panmieloz, pantofobiya, psixoterapiya, megakolon, megaduodenum; megalomastiya, yoki makromastiya; megaloureter, megarektum, splenomegaliya, geterogen, poliuriya, geteroxromiya, melanoma, ksantoma, ksantopsiya, telerentgenografiya, xloroma, desensibilizatsiya, allomielotransplantatsiya, degenerativ, neyrotrop, etiotrop, morfogenez, polimastiya, patogenez, ksenoplastika, kseroftalmiya, krioterapiya, krioxirurgiya, polispleniya, bradisfigmi Y.

C. osteodentin, osteodisplaziya, osteodistrofiya, osteoliz, osteoma, osteomielit, retromandibular, retronazal, perixondrit, periodontit, parotit, paranazal, rinofoniya, rinorragiya, autokranioplastika, dakriosistosele, dakriosistostenoz, dakrioreya, sialoadenit, sialogen, sialografiya, sialolitiaz, sialolitotomiya, sialoreya, gnatonekroz, gnatoplastika,

gingivoosteoplastika, perikoronit, retromolar, papilloma, papillomatoz, gnatosxizis, distoniya, ortoped, logoped, ortodontiya, ortogeniya, poliodontiya, gomodont, onkostomatologiya, glossoptoz, gipersalivatsiya, palatoplastika, kserostomiY.

Stomatologiyaga oid mashqlar:

*** Orthodontia (ortodontiya)** – Bu og'iz bo'shlig'idagi tishlarning prikusi va tuzilish anomaliyasini hamda nuqsonlarni davolash usullarini o'rganuvchi bo'lim

**** Orthopaedia (ortopediya)**- Bu tibbiyotning oyoq qo'l umurtqa tayanch organlarning harakatini davolash usullarini o'rganuvchi bo'lim

1. Bir-biriga moslashtiring:

1. orthodontia	1. tishlarning bir xilligi ;
2. heterochromia	2. tishlarning har xilligi;
3. heterodontia	3. to'g'ri prikus, frontal tishlarning vertikal joylashuvi;
4. homodontia	4. og'iz bo'shlig'ini o'rganuvchi
o'rganuvchi bo'lim	
tish-jag' ;	
5. homeostasis	5. Pastki jag'ning rivojlanmasligi;
6. allognathia	6. Tilning bir qismidagi mushaklarni
yallig'lanishi	
7. hemiglossitis	7. Notekis ranglanish (ko'zning kamalak
pardasi);	
8. orthognathia	8. Anomal prikus;
9. orthogenia	9. Ichki muhitning dinamik bir xilligi ;
10. microgenia (brachygenia)	10. Normal (to'g'ri) prikus;

2. So'zlardan foydalanib termin hosil qiling. Ularni lotin va o'zbek tilida yozing:

1. havo yutish
2. barcha arteriyalarni yallig'lanishi
3. lab qurishi
4. qonda kislorod miqdorining kamayishi
5. pastki jag'ning kichik o'lchami
6. yuqori jag'ning kichik o'lchami
7. normal prikus
8. tishlarning kichikligi
9. bir taraflama paralich, yarimparalich
10. so'lak ajralishiyetishmovchiligi

11. tilning tug'ma kattalashuvi
12. uning tabiiy to'qimasini ko'chirib o'tkazish (operiruemomu)
13. orqa miya kulrang moddasini yallig'lanishi
14. (ko'pchilik) nervlarning yallig'lanishi
15. qayta tiklanish

3. Quyidagi sezgi yo'qligini bildiruvchi terminlarni tarjima qiling
anesteziya:

Infraorbital

Buccal

Mandibulyar

Mental

Lingval

Palatinal

Paravertebral

Peresakral

Spinal

Endonevral

Perinevral

Retrobulbar (bulbusoculi)

Epibulyar

Epidural

4. Berilgan terminlarni struktur-semantik analiz qiling:

1) haematomeliapolyomyositis

polyotia

glycolysis

anhidrosislymphopenia

hypaesthesia

lymphorrhoea

ageusiahyperosmia

autopyotherapia

hyperkinesia

erythrocytostelescopia

erythrophobiathyreoprivus

bradypnoyopanmelosis

tachypnoyopanencephalitis

osteoarthritis

heterochromia

lymphadenitis

melanoma

lymphangiitisxanthoma

lymphangiomaxanthochromia

lymphadenographiachloroma

lymphadenosispanphlegmone

2)

Osteodentindakrioreya

Osteodisplaziyagnatoplastika

osteodistrofiyagnatosxis

osteolizdakrisistostenoz

osteomasialadenit

osteomielit

sialogenniy

dakriosistomiyasialografiya

rinopatiyasialolitiaz

rinoreyasialolitotomiya

rinorragiyasialoreya

rinoplastika

kserostomiya

perixondrit

periodontit

parotit

glossoptozpoliodontiya

onkostomatologiya

gomotontli

gingivoosteoplastika

autokranioplastika

ortoped

logoped

ortodontiya

5. Berilgan so'zlardan termin hosil qiling*:

1. bezni olib tashlash

2. limfa tugunning yallig'lanishi

3. tishlarning tug'ma bo'lmasligi

4. labning yorilishi

5. bezni asbob yordamida tekshirish

6. tug'ma organlarning yo'qligi

7. anomal prikus

8. reaktivlik yo'qligi

* mashq kalitlar asosida bo'ladi

9. yuta olmaslik

10. bo'g'imlardagi og'riq

11. lab nuqsonlarini plastik operatsiyasi

12. lab tikilishi

13. sut tishlarning yashilsimon rangli bo'lishi

14. tog'ay usti pardasining yallig'lanishi

15. yuqori jag' va tanglayni qo'shilib ketmasligi

16. bosh og'rig'i

17. yutishning buzilishi
18. oziqlanishning buzilishi (to'qimalarda)
19. tish-jag' tizimini to'g'ri shakllanganligi
20. tezgining kuchayishi
21. milkni olib tashlash
22. tilni asbob yordamida tekshirish
23. yaxshi sifatli o'simta, qon tomirlardan keladigan
24. yarimparalich (muskulning bir tomonlama paralichi)
25. qon ketishini toxtatish
26. to'qimaning buzilishi
27. suv yordamida davolash
28. ter ajralishining kuchayishi
29. nutqning buzilishi
30. kasallikning kelib chiqishi va rivojlanishi
31. suyak usti pardasini yallig'lanishi
32. so'lak bezlarini yallig'lanishi
33. so'lak yo'llarida tosh yig'ilishi
34. og'iz bo'shlig'idagi og'riq
35. tug'ma tanglay yorig'larini jarrohlik yo'li bilan tiklash

6. Berilgan termin-so'zlarni lotin tiliga tarjima qiling. Ularning ma'nosini izohlab bering*:

1. Paradontal gipesteziya
2. Pulpaning giperemiyasi
3. Paradontal giperesteziya
4. Gipertrofik gingivit
5. Tish displaziya
6. O'tkir limfadenit
7. O'tkirosteomiyelit
8. Distrofik parodontoz
9. Lab gematoma
10. Pastki jag'ning xavfli o'simtasi
11. Markaziy anosmiya
12. Tam bilishning gipergevziyasi yoki giperesteziyasi (tam bilish – gustatorius, um)

7. Terminlarni o'zbek tiliga tarjima qiling va ma'nosini tushuntirib bering*:

1. stupor psychogenus
2. xanthochromia congestiva liquoris cerebro spinali
3. leptomeningitis serosa acuta
4. gingivitis hypertrophica
5. poliomyelitis acuta
6. sclerosis angiogena
7. parodonto pathiatrophica
8. abscessus palatiduri
9. sanatio cavitatisor

10. necrosis pulpaе
11. periadenitis mucosa necrotica
12. parodontosis seu pyorrhea alveolaris
13. replantatio denti
14. paralysis glosso-labio-pharyngea
15. adenitis submandibularis

8. Lotin tiliga tarjima qiling va shu terminni sinonimini analiz qiling “parodontoz”:

Amfodontoz = parodontoz (ampho – oba; oba odnovremenno)

Paradentit

Paodontoklaziya

Periodontoz

Periodontoliz

Polialveoliz

Muddatidan oldin alveola atrofiyasi atrofiya

Tish qattiq to'qimalarining kariesga aloqador bo'lmagan shikastlanishi

hypoplasia	gipoplaziya/ yetarlichaaakillanmaslik/
pathologica	patalogik yedirilish
lacunacuneiformis	ponosimon nukson
erosio	eroziya, yemirilish
necrosis	nekroz, chirish
acidosa	kislotali
alcalina	ishkorli
endogenes	ichki sababli
traumadentis	tish shikasti
mechanicum	mexanik shikastlanish
chemicum	ximiyaviy shikastlanish
physicum	fizikaviy shikastlanish
pigmentatio	pigmentatsiya, ranglanish
pigmentationigrities	korayish, kora pigmentatsiya
indumentum	karash
osteopetrosis	mramor kasalligi
dysplasia	displaziya
amelogenesisimperfecta	yetilmagan amilogenez

dentinogenesis imperfecta	yetilmagan dentinogenez
osteogenesis imperfecta	yetilmagan osteogenez
fracturadentis	tish sinishi

cardi/o/gram	57	1.57 misolidan 1.62 misoligacha so'z yasalishi uch qoidasidan foydalaning	
		Cardi va -gram dan so'z yasang: _____ / _____	
	2 - qoida:	Ushbu misolda qaysi qoidadan foydalanilgan?	(root) (suffix)
carcin/oma	58	Carcin va -oma dan so'z yasang: _____	
		Ushbu misolda qaysi qoidadan foydalanilgan?	(root) (suffix)
	1 - qoida:		
enter/o/cyst/o/plasty	59	Complete the following frames to reinforce the three rules of word building on page 10. Enter + cyst + -plasty dan so'z yasang: _____/_____/_____/_____/_____ Ushbu misolda qaysi qoidalardan foydalanilgan? to indicate combining form.)	
	3 - qoida:		
	2 - qoida:		
	60	Leuk + cyt + -penia dan so'z yasang: _____/_____/_____/_____/_____ Ushbu misolda qaysi qoidalardan foydalanilgan?	
	3 - qoida:		
	2 - qoida:		

Barbara A.Gyls, Regina M.Masters"Medical Terminology Simplified fourth edition
"USA2010/Chapter-1.P.12

III BO'LIM
RETSEPTURA BILAN BOG'LIQ LOTIN GRAMMATIKASI
ELEMENTLARI. FARMASEVTIK TERMINSHUNOSLIK
VA RETSEPT

*Nulla regula sine exceptione. – Hech qaysi qoida istisnosiz emas.
Consuetudo est altera natura. – Odat - ikkinchi tabiat.*

20-§. Farmasevtik terminologiyaga kirish. Dori vositalari nomenklaturasi.

Maqsad: Ba'zi asosiy farmasevtik terminlarni; dori vositalarining nomlarining yasalish usullari va namunali tuzilishini *bilib olish*. Dori-darmon nomlari va qisman, ularning tarkibiy qismlari yozilish xususiyatlarini *bog'lay olish*.

Farmasevtik terminshunoslik

Farmasevtik terminshunoslik «farmatsiya» (yun. *pharmakeia* – dori tayyorlash va qo'llash) nomi ostiga birlashuvchi va dori-darmonlar tarkibini o'rganish, qidirib topish, ishlab chiqarish va qo'llash bilan shug'ullanuvchi qator maxsus fanlar majmuasidan iborat. Bu majmuada markaziy o'rinni qo'llash uchun rasmiy ruhsatnomaga ega bo'lgan dorivor moddalar va preparatlar ya'ni dori darmonlar nomenklaturasi egallaydi. Dorivor moddalar sifatida qo'llanuvchi ko'pchilik kimyoviy birikmalar 2 xil nomga ega:

- 1) ilmiy yoki tizimli nom;
- 2) trivial (lot. *trivialis* - odatiy) nom

Trivial nomlardagi tarkibiy qismlar

1. Kimyoviy tarkib haqida ma'lumot beruvchi tarkibiy qismlar:

<i>Tarkibiy qism</i>	<i>Ma'nosi</i>	<i>Misol</i>
-acet(yl)-	atsetilsalitsil kislota mavjudligi	<u>Acetosal</u>
-aeth(yl)- (yun. aither - efir)	etil, etilen mavjudligi	<u>Aethacardinum</u>
-arsen-	margimush mavjudligi	<u>Mvarsenolum</u>
-az(o)-, -(a)zid-, -(a)zin-, -zol- (yun. azotos - hayotsiz)	azot yoki azot guruhi mavjudligi	<u>Azetidin</u>
-benz- (ar. benzoa - xushbo'y shira)	benzol halqa mavjudligi	<u>Benzohexonium</u>
-bis-	vismut mavjudligi	<u>Bisalum</u>
-cyan-	sianid kislota yoki uning unumlari mavjudligi	<u>Cyanocobalaminum</u>
-fer(r)-	temir mavjudligi	<u>Ferramidum</u>
-form- (lot. formica -	chumoli kislotasi	<u>Formalinum</u>

chumoli)	unumlari mavjudligi	
-glyc-	glukoza, shakar mavjudligi	<u>Corglyconum</u>
-io(d)-	yod mavjudligi	<u>Iodolein</u>
-merc- (lot. Mercurius - Merkuriy, savdo-sotiq homiysi)	simob vositalari mavjudligi	<u>Mercuropin</u>
-meth(yl)- (yun. methy - asal)	metil, metilen mavjudligi	<u>Methacyclinum</u>
-ox(y)- (yun. oxys - nordon)	kislorod mavjudligi	<u>Oxytetracyclinum</u>
-phen(yl)- (yun. phaino - yoritmoq)	fenil mavjudligi	<u>Phenobarbitalum</u>
-phosph- (yun. phosphoros - nur sochuvchi)	fosfor mavjudligi	<u>Phosphemidum</u>
-phthor- (yun. phthoros - buzilish)	ftor mavjudligi	<u>Phthorocort</u>
-thi(o)- (yun. theion - oltingugurt)	oltingugurt mavjudligi	<u>Thiodipinum</u>
-yl- (yun. hyle - modda; daraxt)	kislota va uglevodorod radikallari mavjudligi	<u>Methylandrostandiol</u>
-zep(am)-	benzodiazepin unumlari mavjudligi	<u>Phenazepanum</u>

2. Dori vositasining terapevtik yo`nalganligini ko`rsatuvchi tarkibiy qismlar:

-alg-, -dol-	og`riq qoldiruvchi, analgetik	<u>Promedolum</u>
-aller(g)-	allergiyaga qarshi	<u>Allergival</u>
-atraz-	Tinchlantiruvchi	<u>Atraxin</u>
-barb-	uyqu chaqiruvchi	<u>Barbamylum</u>
-chol(e)-, -bil-	o`t haydovchi	<u>Cholenzimum</u>
-cid- (lot. occidere - o`ldirmoq)	mikrobg, parazitga qarshi	<u>Streptocidum</u>
-cor-, -card-	yurakka oid, toj tomirlarini kengaytiruvchi	<u>Corvalolum</u>
-c(o)um-, -arol-	qon ivishiga to`sqinlik qiluvchi	<u>Acenocumarol</u>
-haem(at)-, -aem-	qon yaralishini rag`batlantiruvchi	<u>Haematogenum</u>

-lax-	bo'shashtiruvchi, surgi	<u>Acetolax</u>
-myc(o)-, -fung-	zamburug'ga qarshi	<u>Amvcazolum</u>
-orex-	ishtaha tushiruvchi	<u>Anorex</u>
-peps-	ovqat hazm bo'lishini tartibga soluvchi	<u>Pepsinum</u>
-pres(s)-, -ten-	qon bosimini tushiruvchi, gipotenziv	<u>Apressinum</u>
-phlog- (-flog-)	yallig'lanishga qarshi	<u>Flogicort</u>
-pyr-	harorat tushiruvchi	<u>Antipyrinum</u>
-sed-, -tranqu-, -val-	tinchlantiruvchi, sedativ	<u>Sedonal</u>
-sept-	zararsizlantiruvchi, antiseptik	<u>Enteroseptolum</u>
-trast-, -gnost-, -graf-	rentgen kontrast, tashxisga oid	<u>Choletrast</u>
-tromb-	tromblar agregatsiyasiga to'sqinlik qiluvchi	<u>Trombolytinum</u>
-ur-	siydik haydovchi	<u>Diuremetan</u>
-vas-, -angi-	qon tomirini kengaytiruvchi, spazmni yo'qotuvchi	<u>Vasodilatol</u>
-verm-, -helm(int)-	gijjaga qarshi	<u>Univerm</u>
-vom(it)-, -emet-	qayt qilishga qarshi	<u>Emetisan</u>

3. Dori vositaning farmakologik guruhini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

a) og'riqsizlantiruvchilar:

-aesthes-	og'riqsizlantiruvchi, anestetik	<u>Anaesthesinum</u>
-cain-	mahalliy og'riqsizlantiruvchi	<u>Novocainum</u>
-morph- (yun. Morpheus - Morfey, tush ma'budi)	umumiy og'riqsizlantiruvchi (narkotik)	<u>Morphinum</u>
-narc-	umumiy og'riqsizlantiruvchi (narkotik)	<u>Narcotan</u>

b) antibiotiklar, mikrobgga qarshilar:

-ceph- (-cef-, -cep-)	sefalosporinlar antibiotiklari	guruhi	<u>Cephaloridinum</u>
-cillin-	penitsillinlar antibiotiklari	guruhi	<u>Oxacillin</u>
-cyclin-	tetrasiklin guruhi antibiotiklari		<u>Tetracyclinum</u>
-mycin-, -mycetin-	<i>Streptomyces</i> zamburug'laridan chiqariladigan antibiotiklar	shtammi ishlab	<u>Laevomycetinum</u>
-sulfa-	mikrobgga qarshi		<u>Norsulfazolum</u>

	sulfanilamidlar	
--	-----------------	--

c) gormonal:

-cort(ic)-	buyrak usti bezi po'stlog'i gormonlari	Hydrocortisonum
-gest-	sariq tana gormonlari	Progesteronum
-insul-	me'da osti bezi gormonlari	Insulincridesum
-oestr- (yun. oistros - ehtiros)	ayol jinsiy gormonlari vositalari	Dimoestrolum
-stan-, -ster-, -vir-, -andr-, -test-	erkak jinsiy gormonlari vositalari	Tetrasteronum
-parathyr-	qalqon oldi bezi vositalari	Parathyroidinum
-pitu(itr)-	gipofiz orqa bo'lagi vositalari	Pituitrinum
-thyr- (-tyr-, -tir-)	qalqonsimon bez faoliyatiga ta'sir etuvchi vositalar	Liothyroninum

d) fermentli:

-as-	Fermentlar	Lydasum
------	------------	---------

e) vitaminli:

-vit-	vitaminlar	Hexavitum
-------	------------	-----------

4. O'simlik yoki hayvon mahsulotlarini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

-al(li)-	sarimsoq, piyoz	Allisatum
-anth-	gul	Strophanthinum
-api-, -virap-	asalari hayot faoliyati mahsulotlari	Apisatronum
-haemato-	hayvon qoni	Haematogenum
-ichthy- (yun. ichthyos - baliq)	qazilma baliq va boshqa dengiz hayvon qoldiqlari tutgan tog' jinslari	Ichthvolum
-papaver-	ko'knor boshchasi, guli, urug'i	Papaverinum
-phyll-	barg	Euphyllinum
-phyt-	o'simlik	Phytinum
-rhiz-	ildiz, ildizpoya	Glycyrrhizin
-theo- (1. yun. theobroma - "ma'budlar taomi", kakao; 2. xit. thea - choy)	choy bargi	Theophyllum
-vipr-	ilon zahri	Vipraxonum

Keng tarqalgan dori shaddlari

aerosolum, <i>in</i>	aerazol
applicatio, <i>onis f</i>	applikasiya (<i>balchiq, parafin qo'yish muolajasi</i>)
auristilla, <i>ae f</i>	quloq tomchisi
bacillus, <i>i m</i>	tayoqcha
butyrum, <i>i n</i>	sariyog'
capsula, <i>ae f</i>	kapsula
capsula, <i>ae f</i> amylacea seu oblata	kraxmalli kapsula yoki g'ilofli
capsula, <i>ae f</i> gelatinosa	jelatinali kapsula
charta, <i>ae f</i>	qog'oz
caramelum, <i>i n</i>	karamel
cataplasma, <i>atis n</i>	kataplasma (<i>mahalliy isitish uchun xamirsimon yoki bo'tqasimon qorishma</i>)
collyrium, <i>i n</i>	ko'z malhami
conspersio, <i>onis f</i>	sepki
cremor, <i>oris m</i>	krem
decoctum, <i>i n</i>	qaynatma
dragée (<i>fr.</i>)	draje
emplastrum, <i>i n</i>	plastir
emulsum, <i>i n</i>	emulsiya
extractum, <i>i n</i>	ekstrakt
globulus, <i>i m</i>	sharcha
granulum, <i>in</i>	granula
gutta, <i>ae f</i>	tomchi
infusum, <i>i n</i>	damlama
limonatum, <i>i n</i>	limonad
linimentum, <i>i n</i>	surtma
lotio, <i>onis f</i>	losyon
membranula ophtalmica seu lamella ophtalmica	ko'z plyonkalari
mixtura, <i>ae f</i>	aralashma
naristilla, <i>ae f</i>	burun tomchisi
oleum, <i>i n</i>	moy
pasta, <i>ae f</i>	pasta
potio, <i>onis f</i>	ichimlik

<i>pulvis, eris m</i>	kukun
<i>sapo, onis m</i>	sovun
<i>serum, i n</i>	zardob
<i>sirupus, i m [medicinalis]</i>	sirop
<i>solutio, onis f</i>	eritma
<i>solvella, ae f</i>	eriydigan tabletka
<i>species, ei f (ko'plikda species, eris m)</i>	yig'ma
<i>suppositorium, i n</i>	shamcha
<i>suspensio, onis f</i>	suspenziya
<i>stylus, i m seu stylum, i n</i>	qalam
<i>tabulella, ae f</i>	tabletka
<i>tabulella obducta</i>	qobiqli tabletka
<i>tinctura, ae f</i>	tindirma
<i>unguentum, i n</i>	malham
<i>vaccinum, i n</i>	vaksina, emlik

20-rasm. Dori shakllari

Mashqlar

1. Dori vositalari nomidagi sizga ma'lum tarkibiy qismlarni belgilang, ma'nosini tushuntiring:

A. Valocordinum, Cocarboxylasum, Morphinum, Testoenatum, Mycosenolon, Sarcoclysinum, Bicillinum, Rifothyroinum, Amycazolom,

Mammophysinum, Oestronum, Erythromycinum, Aëvitum, Valosedan, Diiodthyrosinum, Polyoestradiolum, Pharyngosept, Adriamycinum, Mycoseptin, Chinocidum, Chlorophthalmum, Methicillinum, Kanamycinum, Cholosasum.

B. Rifamycinum, Novurit, Sulfazinum, Pantocidum, Pyocidum, Streptodecasum, Norsulfazolum, Urodanum, Adrenalinum seu Epinephrinum, Gonadotropinum, Somatotropinum, Histidinum, Novocainum, Haemodesum, Enterodesum, Haemophobinum, Panangin, Quadevitum.

C. Synoestrolum, Gentamycinum, Synthomycinum, Phenobarbitalum, Barbamylum, Leucogenum, Laevomycetin, Mycoheptinum, Melosanum, Glycerinum, Glucosum, Asthmatinum, Anaesthesinum, Hydrocortisonum.

II. Dor vositalarining nomini lotin transkripsiyasida yozing:

A. streptosid, heparin, fibrinogen, pankreatin, lidaza, apressin, gidrolizin, dikloksatsillin, dikain, korvalol, insulin, nitroglitsrein, rezorsin, raunatin, rezerpin, validol, neodikumarin, papaverin, akrixin, pantotsid, angiotenzinamid.

B. tetrasiklin, penitsillin, xinin, bruneomitsin, olivomitsin, amidopirin, piromekain, kardiovalen, oraza, rutin.

III. O'zbek tiliga tarjima qiling:

A. solutio Strophanthini, tabulatae Prednisolini, granula Orasi, tabulatae Oestrostroli, tabulatae Pantocriini, unguentum "Psoriasinum", species antiasthmaticae, solutio Camphorae oleosa, emplastrum Epilini, Streptocidum solubile, solutio Streptocidi solubilis.

B. suspensio "Cindolum", suppositoria vaginalia "Osarbonum", tabulatae Mycoheptini obductae, species cholagogae, unguentum Tetracyclini ophtalmicum, linimentum "Sanitas", tabulatae "Cholenzymum", tabulatae "Praegoestrolum", flores Calendulae, solutio Glucosi, tabulatae "Panhexavitum", dragée "Aëvitum", species amarae.

C. extractum placentae, tabulettae olei Menthae, folium Farfaeae, radix Althaeae, solutio Dicaini, cortex Frangulae, emplastrum Plumbi compositum, tabulettae Barbamyli, extractum Leonuri fluidum, suppositoria "Anaesthesolum", tabulettae "Bellasthesinum", tabulettae Aloës obductae, infusum foliorum Digitalis, fructus Crataegi, chole conservata medicata.

IV. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. siroplar, ekstraktlar, eritmalar, moylar, damlamalar va qaynatmalar, shamchalar, murakkab kukunlar, urug`lar, gullar, ildizlar, oq ildizpoya, oq po`stloq, tomchilar, rutin tabletkalari, promeran tabletkalari, lutenurin surtmasi, vazelin moyi, monomitsin tabletkalari, mielosan tabletkalari, moychechak gullari, nitroglitserin tabletkalari, "Piramein" tabletkalari, dibiomitsin ko`z malhami.

B. "Flakarbin" granulalari, arpabodiyon moyi, novokain eritmasi, "Undevit" dragesi, arpabodiyon mevalari, streptosid surtmasi, geparin malhami, arnika gullari, arnika gullari damlamasi, valeriana tindirmasi, arslonquyruq tindirmasi, eman po`stlog`i qaynatmasi, gazanda barglari.

C. tetrasiklin malhami, daktinomitsin eritmasi, yod spirtli eritmasi, "Kamfomen" aerizoli, follikulin moyli eritmasi, eruvchan furagin, tinchlantiradigan yig`ma, amidopirin va butadion tabletkalari, valeriana ildizi damlamasi, valeriana ekstrakti qobiqli tabletkalari, marvaridgul maysasi.

Leksik minimum

cortex, icis *m*
flos, floris *m*
folium, i *n*
fructus, us *m*
gemma, ae *f*
herba, ae *f*
radix, icis *f*
rhizoma, atis *n*
semen, inis *n*
succus, i *m*

po`stloq
gul
barg, yaproq
meva
kurtak
o`t, maysa
ildiz
ildizpoya
urug`
sharbat

20-rasm. Tindirma

Nazorat savollari:

1. Trival nomlar bilan ilmiy nomlarni farqini tushuntiring.
2. Farmakologik axborat beruvchi tarkibiy qismlarni tushuntiring.
3. Yumshoq dori shakillarini sanab bering.
4. Qattiq dori shakillarini sanab bering.
5. Suyuq dori shakillarini sanab bering.

l'ita brevis, ars longa, tempus praeceps, experimentum periculosum, judicium difficile. – Umr qisqa, san'at boqiy, vaziyat o'tkinchi, tajriba shubhali, mulohaza qiyin.

Vivere naturae si convenienter amarent mortales, medica nil opus esset ope. – Agar odamlar tabiatga muvofiq yashashga moyil bo'lganlarida tibbiyot yordami kerak bo'lmas edi.

21-§. Fe'l. Fe'lning grammatik kategoriyalari va lug'at shakli. 4 tuslanish va negiz haqida tushuncha. Buyruq mayli (Imperativus). Istak mayli (Conjunctivus).

Maqsad: Buyruq mayli birlik shakli hamda III shaxs istak mayli birlik va ko'plik shakllarini hosil qilish qoidalarini; fe'lli retseptura formulirovkalarini *bilib olish*. Fe'l negizini topish va uning tuslanishini aniqlashni; buyruq va istak mayllarining ba'zi shakllarini hosil va tarjima *qila olish*.

Fe'lning grammatik kategoriyalari

Predmetning harakatini bildirib “nima qildi?, nima qilyapti?, nima qilmoqchi?” so'roqlarga javob beradigan so'z turkumi *fe'l* deb ataladi. Lotin tilida fe'llar shaxs, son va zamonda o'zgaradi. Fe'l 3ta shaxs, 2ta son (birlik va ko'plik), 6ta zamon, 4ta mayli, 4ta tuslanishga ega:

I tuslanish	II tuslanish	III tuslanish	IV tuslanish
-a	-e	undosh yoki -u	-i

Retseptura formulirovkalari

Retseptning lotincha qismi buyruq maylidagi “Recipe” – “Ol” fe’li bilan boshlanadi. Uning lug’at shakli *recipio, ere, 3* - “olmoq” bo’lib, retseptda shart maylida ishlatilmaydi.

Imperativus (buyruq mayli)		Conjunctivus (shart mayli)	
<i>Da. Signa.</i>	Ber. Belgila.	<i>Detur. Signetur.</i>	Berilsin. Belgilansin.
<i>Misce. Da. Signa.</i>	Aralashtir. Ber. Belgila.	<i>Misceatur. Detur. Signetur.</i>	Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.
<i>Sterilisa!</i>	Sterilizatsiya qil!	<i>Sterilisetur!</i>	Sterilizatsiya qilinsin!
<i>Repete.</i>	Takrorla.	<i>Repetatur.</i>	Takrorlansin.
<i>Da tales doses.</i>	Shunday dozalarda ber.	<i>Dentur tales doses.</i>	Shunday dozalarda berilsin.

Retseptura formulirovkalarida fio, fieri fe’li

fio, eri noto’g’ri fe’li tuslanganda aniq nisbat tugallanmasini oladi, lekin majhul ma’noga ega. Ushbu fe’ldan shart mayli *fi-* negiziga *-a* suffiksini qo’shish yo’li bilan hosil qilinadi; III shaxs birlik – *fiat*, III shaxs ko’plik – *fiant*. Bu shakllar *misce* fe’li bilan boshlanuvchi ergash gapda *ut-* “uchun” bog’lovchisi bilan qo’llaniladi. Odatda, retseptlarda *ut* bog’lovchisi tushirib qoldiriladi:

Misce, (ut) fiat + Nom. sing. da dori shakli nomi

Retseptda bunday formulirovka ingredientlardan sanalganidan keyin ularga ma’lum dori shaklini berish uchun qo’llaniladi. Fe’l va dori shakli nomi, odatda, kukun, malham, pasta, surtma, emulsiya, shamcha yozib berilganda birlikda hamda yig’ma yozib berilganda ko’plikda ko’rsatiladi:

Singularis

Misce, fiat pulvis.

Misce, fiat unguentum.

Misce, fiat linimentum.

Misce, fiat pasta.

Misce, fiat emulsum.

Aralashtir, kukun hosil bo’lsin.

Aralashtir, malham hosil bo’lsin.

Aralashtir, surtma hosil bo’lsin.

Aralashtir, pasta hosil bo’lsin.

Aralashtir, emulsiya hosil
Misce, fiat suppositorium.
Misce, fiat suppositorium
vaginale.

bo'lsin.
Aralashtir, shamcha hosil bo'lsin.
Aralashtir, qin shamchasi hosil
bo'lsin.

Pluralis

Misce, fiant species.

Aralashtir, yig'ma hosil bo'lsin.

NB!

Ushbu formulirovkalarda *misce* fe'li buyruq mayli birlikda turadi va hech qachon shart mayli bilan almashtirilmaydi.

Mashqlar

I. Fe'llardan lotin tilida buyruq va shart mayllarini hosil qiling: belgilamoq, sterillamoq, bermiq, davolamoq, aralashtirmoq, qo'llamoq, qaytarmoq, yashamoq, sog' bo'lmoq, tugatmoq, eshitmoq, oziqlantirmoq.

II. Terminlarni lotin tiliga tarjima qiling:
kseroform malhami, dibazol tabletkalari, yalpiz tindirmasi, papaverin eritmasi, yalpiz barglari damlamasi, mavrak barglari damlamasi, adrenalin eritmasi, qalampir yalpiz moyi, amidopirin granulari, ixtiol malhami, evkalipt barglari damlamasi, sulfadimezin tabletkalari, evkalipt moyi, kanakunjut moyining emulsiyasi, novshadil spiriti.

III. Gaplarni lotin tiliga tarjima qiling:

A.1) 5 ml kanakunjut moyi qo'sh. 2) 30,0 kseroform malhami ol. 3) 10 ml marvaridgul tindirmasi va 15 ml valeriana tindirmasini aralashtir. 4) 3 ml qalampir yalpiz moyi qo'sh. 5) 25,0 sintomitsin surtmasi ber. 6) 20,0 kanakunjut moyi emulsiyasi ol. 7) 10 ml adrenalin eritmasi ber. 8) 20 ml kanakunjut moyini sterilla. 9) Salom; xayr.

B. 1) dibazol va papaverin berilsin. 2) 6 dona shamcha berilsin. 3) evkalipt moyi berilsin. 4) amidopirin eritmasi berilsin. 5) valeriana ildizi damlamasi berilsin. 6) novokain eritmasi sterillansin. 7) malham qaytarilsin. 8) ekstrakt berilsin! 9) qin shamchalari berilsin!

Nazorat savollari:

1. Lotin tilida shart va buyruq mayillari qanday ?
2. Yig'malar yozilganda qanday ibora ishlatiladi ?
3. Misce. Da. Signa. Shart maylida qanday bo'ladi ?
4. Accusativus qanday kelishik ?
5. Retseptura iboralari qanday ?
6. Fe'l nechta tuslanishga ega ?

7. Fe'lda nechta mayl bor ?

Leksik minimum

Fe'llar

addo, ere 3
audio, ire 4
curo, are 1
do, dare 1
finio, ire 4
misceo, ere 2
recipio, ere 3
repeto, ere 3
salveo, ere 2
signo, are 1
steriliso, are 1
valeo, ere 2

qo'shmoq
eshitmoq
davolamoq
bermoq
tugatmoq
aralashtirmoq
olmoq
qaytarmoq
sog' bo'lmoq, salomlashmoq
belgilamoq
sterillamoq
sog' bo'lmoq, kuchli bo'lmoq,
xayrlashmoq
burmoq

verto, ere 3

Dorivor o'simliklar

Convallaria, ae f
Eucalyptus, i f
Mentha (ae f) piperita (us, a, um)
Salvia, ae f
Valeriana, ae f

marvaridgul
evkalipt
qalampir yalpiz
mavrak
valeriana

Dorivor moddalar

Adrenalinum, i n
Amidopyrinum, i n
Dibazolum, i n
Ichtyolum, i n
Norsulfazolum, i n
Novocainum, i n
Oleum (i n) Ricini (us, i m)
Papaverinum, i n
Solutio Ammonii (um, i n)
caustici (us, a, um)
Sulfadimezinum, i n
Synthomycinum, i n
Xeroformium, i n

adrenalin
amidopirin
dibazol
ixtiol
norsulfazol
novokain
kanakunjut moyi
papaverin
ammiak eritmasi, novshadil spirti
sulfadimezin
sintomitsin
kseroform

Boshqa so'zlar

rectificatus, a, um
spiritus, us *m*
spirituosus, a, um

tozalangan
spirt
spirtli

21-rasm. Glitserin shamchasi

Si juvatur, natura laudatur, si non juvatur, medicus accusatur. – Yordam bersa, tabiatni maqtashadi, yordam bermasa, shifokorni ayblashadi. Venterem nimis replere nocet. – Qorinni ortiqcha to'ldirish ziyon.

22-§. Tushum va ablativ kelishiklari. Ko'makchilar

Maqsad: Tushum va ablativ kelishiklari qo'shimchalarini; akkuzativ va ablativ kelishiklarini boshqaruvchi ko'makchilarni; retsept yozib berish asosiy qoidalarini *bilib olish*. I-V turlanishdagi otlar hamda I-II guruh, qiyosiy darajadagi sifatlarning tushum va ablativ kelishik shakllarini hosil qilish.

Ko'makchilar

Lotin tilida ko'makchilar ikkita kelishik: tushum va birgalikda ishlatiladi.

1. Tushum kelishigida qo'llanadigan ko'makchilar:

ad (gacha, uchun, ichida) 20,0 - 20,0 gacha
ad usurn internum - ichkariga qo'llash uchun

ad vitrum nigrum	- qora shishada
contra (qarshi) tissum	- yo`talga qarshi
per (orqali) os	- og`iz orqali
per inhalationem	- ingalyatsiya yordamida
post (keyin) mortem	- o`limdan so`ng
2. Ablativ kelishigida qo`llanadigan ko`makchilar:	
cum (bilan) extracto	- ekstrakt bilan
ex (-dan) aqua	- suvdan
pro (uchun) injectionibus	- ineksiya uchun

Keng foydalaniladigan ko`makchili retseptura formulirovkalari va kasbiy iboralar

ex tempore	ehtiyojga qarab, talab darajasida
in ampullis	ampulalarda
in capsulis	kapsulalarda
in oblatiis	g`iloflarda
in spritz-tubulis	shprits-tubiklarda
in tabulettis	tabletkalarda
in tabulettis obductis	qobiqli tabletkalarda
in vitro	probirkada, laboratoriya sharoitida
in vitro nigro	qora shishada
in vivo	tirik organizmda
per inhalationem	ingalatsiya yordamida
per os	og`iz orqali
per rectum	to`g`ri ichak orqali
per se	toza holda
pro auctore (pro me)	yo`zganda sharifi o`rniga
muallif uchun (men uchun)	qo`llaniladigan termin)
(shifokor retseptni o`zi uchun)	
pro die	kuniga, sutkalik doza
pro dosi	bitta qabulga, bir martalik doza
pro infantibus	bolalar uchun
pro inhalatione	ingalatsiya uchun
pro injectionibus	ineksiya uchun
pro narcosi	narkoz uchun
pro r(o)entgeno	rentgen uchun

Ko'makchilar yordamida nuqtalar o'rnini to'ldiring:

methylenum coeruleum in capsul..., solutio Oestradioli oleosa in ampull..., Collargolum in vitr... nigr..., rhizoma cum radic..., suppositoria cum extract... Belladonnae, suppositoria cum Euphyllin..., tabulettae contra tuss..., tabulettae Dimedroli pro infant..., aqua pro injection..., oleum pro inhalation..., praepara ex tempor..., solutio Iodi ad us... intern..., Chloroformium pro narcos..., remedium pro dos..., 'pulvis pro suspension..., solutio Dimedroli in spritz-tubul...

22-rasm. Sirop

Nazorat savollari:

1. Ko'makchilar qaysi kelishik qo'shimchalarini oladi ?
2. Cum ko'makchisini retsepda qo'llanilishini tushuntiring.
3. II-turlanish neutrumdagi otlar ablativda qanday

qo'shimchaga ega ?

23-§ Retsept. Retsept strukturasi

Maqsad: Retsept yozib berish asosiy qoidalarini *bilib olish*; retseptdagi lotincha qismni *rasmiylashtira olish*.

Retsept Recipe (Ol) fe'lidan boshlanadi. Har bir dori-darmon yangi qatordan yoziladi. Qatorning boshlanishida *Rp*; dan keyin dorivor modda va o'simliklar nomi bosh harf bilan boshlanadi. Dorivor moddalarning nomlari qaratqich kelishligida yoziladi.

Masalan: Recipe: Infusi herbae Thermopsidis 0,1- 100 ml.
Liquoris Ammonii anisati 1 ml.

Natrii benzoatis 0,6.

Sirupi Althaeae 20 ml.

Misceatur. Detur. Signetur.

Qattiq va sachratuvchi dorivor modallar miqdori grammlar bilan belgilanadi «gramm» so'zi yozilmaydi, uning raqami o'nli kasr bilan ifodalanadi.

Masalan: Recipe: Unguenti Zinci 30,0

Recipe: Extracti Belladonnae 0,015

Suyuq dorilarning miqdori millilitrda beriladi:

Recipe: Olei Vaselini 30 ml. (30,0)

Recipe: Extracti Crataegi fluidi 20,0

Suyuq dorivor preparatlarning miqdori 1 ml kam bo'lsa u tomchilarda dozirovka qilinadi va birlikda akkuzativda (guttam), ko'plikda (guttas) yoziladi.

Ikki yoki bir nechta dorivor moddalar teng miqdorda berilsa uning dozasi oxirgi dorivor moddadan so'ng ko'rsatiladi va raqam oldida ana (tengma-teng) so'zi yoziladi.

Recipe: Amidopyrini.

Analgin ana 0,25.

Da tales doses numero 32 in tabulettis.

Signa.

Mashqlar

I. Lotin tiliga tarjima qiling:

ineksiya uchun dibazol eritmasi, valeriana ildizi bilan ildizpoyalar, bolalar uchun dimedrol bilan shamchalar, yo'talga qarshi tabletkalar, tashqariga qo'llash uchun furatsilin eritmasi, ampulalarda diprofillin eritmasi, shprits-tubiklarda dimedrol eritmasi, kapsulalarda kanakunjut moyi, toza holda kanakunjut moyi, narkoz uchun efir, tabletkalarda

validol, kapsulalarda "Aevit", 0,25 dan amidopirin tabletkalari va fenatsetin, suspenziya uchun ampitsillin kukuni.

II. Yetmayotgan tugallanmalarni qo'ying:

Recipe: Suppositori... cum Ichtyol... numero 10

Recipe: Tabulett... extract... Valerian... 0,02 obduct... numero 50

Recipe: Spirit... aethylic... 95% - 20 ml

Aqu... pro injection... 10 ml

Recipe: Pulver... cum Oxytetracyclin... pro suspension... 30,0

III. O'zbekcha so'zlarni lotinchaga almashtiring:

Recipe: Tabulettas (yo'talga qarshi) numero 12

Recipe: Tabulettas Furacilini 0,02 (tashqariga qo'llash uchun) numero 10

Recipe: Suppositoria (ekstrakti bilan) Belladonnae 0,015 numero 6

Recipe: Aetheris (narkoz uchun) 100 ml

Da (qora shishada)

Recipe: Solutionis Diprophyllini 10% - 5 ml

Da tales doses numero 6 (ampulalarda)

IV. Retseplarni lotin tiliga tarjima qiling:

1. Ol: Valeriana ekstrakti 0,3

Do'lana tindirmasi 0,15

Rovoch tindirmasi 0,8

Barbital natriy 0,2

Etil spirti 20 ml

Distillangan suv 200 ml gacha

Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin: *1 choy qoshiqdan kuniga 3 marta*

2. Ol: Itshumurt po'stlog'i

Gazanda barglari 15,0 dan

Qalampir yalpiz barglari

Valeriana ildizi bilan ildizpoyalar 5,0 dan

Yig'ma hosil bo'lsin

Ber. Belgila: *1 stakan qaynatilgan suvga 1 osh qoshiq hisobidan qaynatma tayyorlansin, 1/2 stakan ertalab va kechqurun qabul qilinsin*

3. Ol: Eufillin 0,1

Dimedrol 0,0125

Shakar 0,2

Aralashtir, kukun hosil bo'lsin

Shunday dozalarda ber kapsulalarda 12 dona

Belgila: *1 kapsula kuniga 3 marta*

4. Ol: Marvaridgul tindirmasi

- Valeriana tindirmasi 10 ml dan
 Nitroglitserin eritmasi 1% - 1 ml
 Validol 2 ml
 Aralashtirilsin, berilsin, belgilansin: *15 tomchidan kuniga 3 marta*
5. Ol: Do'lana suyuq ekstrakti 25 ml
 Berilsin, belgilansin: *20 tomchidan kuniga 3 marta ovqatdan oldin*
6. Ol: Barbital natriy 0,5
 Kakao moyi qancha kerak bo'lsa, shamcha hosil bo'lishi uchun
 Shunday dozalarda berilsin 12 dona
 Belgilansin: *kechasi 1 shamchadan*
7. Ol: Furatsillin tabletkasi 0,02
 Shunday dozalarda ber 10 dona
 Belgila: *1 tabletkani 1 stakan suvda eritilsin, chayish uchun*
8. Ol: Monomitsin 0,25
 Shunday dozalarda ber tabletkalarda 50 dona
 Belgila: *1 tabletkadan kuniga 2 marta*
9. Ol: Amidopirin
 Fenatsetin 0,25 dan
 Shunday dozalarda berilsin tabletkalarda 12 dona
 Belgilansin: *1 tabletkadan kuniga 3 marta*
10. Ol: 12 dona sulfadimezin tabletkalari 0,5
 Ber. Belgila: *1 tabletkadan kuniga 4 marta*
11. Ol: 6 dona "Anuzol" shamchalari
 Berilsin. Belgilansin: *kechasi 1 shamchadan to'g'ri ichakka*
12. Ol: 50 dona "Revit" drajesi
 Berilsin, belgilansin: *1 draje kuniga 3 marta*
13. Ol: 30 dona florenal bilan ko'z pardalari
 Berilsin. Belgilansin: *pastki qovoqqa qo'yilsin sutkasiga 2 marta*

23-rasm. Mazlar

Belladonna, ae *f*
Crataegus, i *f*
Frangula, ae *f*
Rheum, i *n*
Urtica, ae *f*

Aether, eris *m*
Barbitalum-natrium, i *n*
Cacao
Cordigitum, i *n*
Dimedrolum, i *n*
Diprophyllinum, i *n*
Euphyllinum, i *n*
Furacilinum, i *n*
Mentholum, i *n*
Nitroglycerinum, i *n*
Phenacetinum, i *n*
Saccharum, i *n*
Tetracyclinum, i *n*
Validolum, i *n*

aethylicus, a, um
aqua, ae *f*
destillatus, a, um
fluidus, a, um
obductus, a, um
oleosus, a, um
quantum satis

Nazorat savollari:

1. Akuzativda qo'llaniladigan ko'makchilarni ayting?
2. Ablativda qo'llaniladigan ko'makchilarni ayting?
3. Recipe so'zining ma'nosini ayting?
4. Misce, fiat ... formulirovkasining ma'nosini ayting?

Leksik minimum

Dorivor o'simliklik

belladonna
do'lana
itshumurt
rovoch
gazanda, qichitqi o't

Dorivor moddalar

efir
barbital natriy
kakao
kordigit
dimedrol
diprofillin
eufillin
furatsilin
mentol
nitroglitserin
fenatsetin
shakar
tetrasiklin
validol

Boshqa so'zlar

etilli
suv
distillangan
suyuq
qoplangan, qobiqli
moyli
qancha kerak bo'lsa

5. Akuzativda qo'llaniladigan ko'makchilar ishtirokida retsept qanday yoziladi?
6. Ablativda qo'llaniladigan ko'makchilar ishtirokida retsept qanday yoziladi?
7. Ko'makchilar ishtirokida retsept qanday yoziladi?

Oratio medicus est. – Til shifokordir.

Summum bonum cumulatür ex integritate corporis et ex mentis ratione perfecta. – Oliy saodat jismoniy va aqliy salomatlikda erishiladi.

24-§. Lotin tilida kimyoviy nomenklatura. Kimyoviy moddalar, kislotalar, oksidlar nomlari

Maqsad: Muhim kimyoviy moddalar lotincha nomlarini bilish olish. Kislota va oksidlarning nomlarini lotin tilida hosil qila olish.

Kimyoviy moddalarning nomlari

Barcha kimyoviy moddalarning nomlari II turlanish *n* rodidagi otlar bo'lib, faqat ikkita: *Sulfur, uris, n* (III turlanish) – oltingugurt va *Phosphorus, i, m* – fosfor kimyoviy moddalarining nomi bundan istisno. NB! Kimyoviy moddalarning belgisi lotincha nomlardan olingan bo'lib, ularning orfografik xususiyatini aks ettiradi: Ca - Calcium, Fe - Ferrum, K – Kalium va boshqalar.

Muhim kimyoviy moddalar lotincha nomlari

Kimyoviy modda	Lotincha nomi	O'zbekcha nomi
Al	Aluminium, <i>i n</i>	aluminium
Ag	Argentum, <i>i n</i>	kumush
As	Arsenicum, <i>i n</i>	margimush
Au	Aurum, <i>i n</i>	oltin
B	Bromum, <i>i n</i>	brom
Ba	Barium, <i>i n</i>	bariy
Bi	Bismuthum, <i>i n</i>	vismut
C	Carboneum, <i>i n</i>	uglerod
Ca	Calcium, <i>i n</i>	kalsiy
Cl	Chlorum, <i>i n</i>	xlor
Cu	Cuprum, <i>i n</i>	mis
F	Fluorum, <i>i n</i> (lot.) seu Phthorum (yun.)	ftor
Fe	Ferrum, <i>i n</i>	temir
H	Hydrogenium, <i>i n</i>	vodorod

Hg	Hydrargyrum, i n	simob
I	Iodum, i n	yod
K	Kalium, i n	kaliy
Li	Lithium, i n	litiy
Mg	Magnesium, i n seu Magnium, i n	magniy
Mn	Manganum, i n	marganets
N	Nitrogenium, i n	azot
Na	Natrium, i n	natriy
O	Oxygenium, i n	kislorod
Pb	Plumbum, i n	qo'rg'oshin
Ph	Phosphorus, i m	fosfor
S	Sulfur, uris n	oltingugurt
Si	Silicium, i n	kremniy
Zn	Zincum, i n	ruk

Kislotalar

Kislotalarning lotincha nomi ikkita so'zdan iborat: *acidum*, i, n - kislota va mos kelgan sifat. Birinchi o'rinda ot, ikkinchi o'rinda sifat keladi. Sifat kislota nomini yasovchi modda negiziga *-ic+um*, *-os+um* qo'shimchasi yordamida yasaladi.

- *icum* qo'shimchasi kislota tarkibida kislorod miqdorining ortiqqligini bildiradi va o'zbek tilidagi *-at-* qo'shimchasiga to'g'ri keladi:

Acidum sulfuricum – sulfat kislota

- *osum-* qo'shimchasi kislota tarkida kislorod miqdorining kamligini bildiradi va o'zbek tilidagi *-it-* qovshimchasiga to'g'ri keladi:

Acidum sulfurosum – sulfid kislota

Kislorodsiz kislotalarning nomlaridagi sifatlarning tarkibi quyidagicha yasaladi: *hydro-* prefiksi + kislota nomini yasovchi modda nomining o'zagi + *-icum* va o'zbek tilidagi *-id* qo'shimchasiga to'g'ri keladi:

Acidum hydrosulfuricum – sulfid kislota

Oksidlar

Oksidlarning nomlari ikkita so'zdan iborat: birinchi o'rinda moddaning nomi qaratqich kelishigida, ikkinchi o'rinda oksid nomi keladi.

Oxy- kislorod borligini ko'rsatadi, prefikslari esa birikma tarkibini aniqlaydi:

oxydum, i, n

oksid

peroxydum, i, n peroksid

hydroxydum, i, n

gidroksid

Nazorat savollari:

1. Kimyoviy elementlarning rod va turlanishini ayting ?
2. Istisno kimyoviy elementlarni ayting ?
3. Kislota nomlari nechta so'zdan iborat ?
4. "icum" suffiksi nimani bildiradi ?
5. O'zbek tilida qaysi qo'shimchaga to'g'ri keladi ?
6. "Osum" suffiksi nimani bildiradi ?
7. O'zbek tilida qaysiqo'shimchaga to'g'ri keladi ?
8. Kislordsiz kislotalar qanday yasaladi ?

Mashqlar

I. Retseptlarni o'zbek tiliga tarjima qiling:

1. Recipe: Acidi folici 0,0008
Acidi ascorbinici 0,1
Dentur tales doses numero 30 in tabulettis
Signetur: *1 tabletkadan kuniga 3 marta*
2. Recipe: Solutionis Hydrogenii peroxydi dilutae 50 ml
Detur. Signetur: *1 stakan suvga 1 osh qoshiqdan, chayish*

uchun

3. Recipe: Sulfuris depurati
Magnesii oxydi
Sacchari ana 10,0
Misce, fiat pulvis
Detur. Signetur: *qabulga ½ choy qoshiqdan*
4. Recipe: Unguenti Hydrargyri albi 5% - 25,0
Detur. Signetur: *zaralangan teri sohalariga surtilsin*
5. Recipe: Solutionis Iodi spirituosae 5% - 20 ml
Tannini 3,0
Glycerini 10,0
Misce. Da. Signa: *milkka surkash uchun*
6. Recipe: Magnesii peroxydi 0,25
Da tales doses numero 12
Signa: *1 kukundan kuniga 3 marta*
7. Recipe: Solutionis Chlorophthalmi 1% - 15 ml
Da. Signa: *2 tomchidan kuniga 4 marta (glaukomada)*

II. Retseptlarni lotin tiliga tajima qiling:

1. Ol: 50 dona yog' kislota tabletkalari
Ber. Belgila: *1 taletkadan kuniga 3 marta*

Kimyoviy ma'noga ega bo'lgan tarkibiy qismlarning orfografiyasini esda tuting:

meth - metil guruh

aeth - etil guruh

phen - fenil guruh

benz - benzol guruh

Mashqlar

I. Quyida berilgan dori vositalarini lotin tilida yozing, qaratqich kelishigi birlikka qo'ying:

kaliy yodid, temir laktat, mis sitrat, gidrokortizon atsetat, adrenalin gidroxlorid, strixnin nitrat, kalsiy glitserofosfat, platifillin gidrotartrat, vismut asosli nitrat, oleandomitsin fosfat, papaverin gidroxlorid, kaliy atsetat, kalsiy xlorid, magniy sulfat, magniy asosli karbonati, kaliy arsenit, kofein-natriy benzoat, testosteron propionat, efedrin gidroxlorid, qo'rg'oshin atsetat, litiy karbonat, litiy benzoat, metilandrostendiol.

II. Quyida berilgan tuz va efir nomlarini lotin tiliga o'giring:
simob (metil, fenil, natriy) salitsilat; etilmorfin (adrenalin, platifillin, oksitetrasiklin) gidroxlorid; oleandomitsin (kodein, kalsiy, natriy) fosfat; strixnin (kumush, natriy) nitrat; rux (atropin, bariy, streptomitsin) sulfat.

III. Quyida berilgan retseptlarni lotin tiliga tarjima qiling:

1. Ol: Metilen ko'ki 0,5
Glukoza eritmasi 25% - 50 ml
Shunday dozalarda ber ampulalarda 3 dona
Belgila: *sianid kislotasi bilan zaharlanganda vena ichiga yuborilsin*
2. Ol: Kumush nitrat 0,25
Vinilin 1,0
Vazelin 30,0
Aralashtir, malham hosil bo'lsin
Berilsin. Belgilansin: *zararlangan teri sohalariga surtilsin*
3. Ol: Fenoksimetilpenitsillin 100 000 TB
Shunday dozalarda berilsin tabletkalarda 10 dona
Belgilansin: *1 tabletkadan kuniga 4 marta*
4. Ol: Mentol 0,1
Fenilsalitsilat 0,3
Vazelin moyi 10 ml gacha
Aralashtir. Ber. Belgila: *burun tomchisi*
5. Ol: Xloroform
Kungaboqar moyi

- Metilsalitsilat 15 ml dan
Aralashtir, surtma hosil bo'lsin
Ber. Belgila: *surtish uchun*
6. Ol: Morfin gidrokslorid 0,015
Apomorfin gidrokslorid 0,05
Eritilgan xlorid kislota 1 ml
Distillangan suv 200 ml gacha
Aralashtirilsin, berilsin, belgilansin: *zaharlanishda 1 choy qoshiqdan har 2 soatda*
7. Ol: Streptotsid
Norsulfazol 1,5 dan
Natriy benzilpenitsillin 25 000 TB
Efedrin gidrokslorid 0,05
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin
Ber. Belgila: *burunning har yarmiga tortilsin yoki yuborilsin kuniga 3 marta*
8. Ol: 30 dona metilandrostandiol tabletkalari 0,025
Berilsin. Belgilansin: *konyunktivida ko'z hammomi uchun kuniga 2 marta*
9. Ol: Platifillin gidrotartrat 0,003
Natriy bromid 0,15
Kofein-natriy benzoat 0,05
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin
Shunday dozalarda berilsin 12 dona
Belgilansin: *1 kukundan kuniga 3 marta*
10. Ol: Barbamil 0,3
Distillangan suv 25 ml
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin: *huqna uchun*
11. Ol: Kodein fosfat 0,015
Atsetilsalitsil kislota 0,5
Askorbin kislota 0,1
Rutin 0,02
Dimedrol 0,02
Kalsiy laktat 0,1
Aralashtir, kukun hosil bo'lsin
Shunday dozalarda ber 20 dona
Belgila: *1 kukundan kuniga 3 marta*
12. Ol: Etilmorfin gidrokslorid 0,1
Vazelin 10,0

Aralashtir, malham hosil bo'lsin

Ber. Belgila: *ko'z malhami*

13. Ol: Natriy tetraborat eritmasi 20% 30 ml glitserinda

Ber. Belgila: *shilliq pardaga surkash uchun*

14. Ol: Linkomitsin gidrokslorid 0,25

Shunday dozalarda ber kapsulalarda 20 dona

Belgilansin: *2 kapsuladan ovqatdan 2 soat oldin*

15. Ol: Natriy tiosulfat 10,0

Natriy xlorid izotonik eritmasi 100 ml gacha

Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin: *zaxarlanishda 2 osh qoshiqdan har 10 daqiqada*

16. Ol: Tiamin bromid eritmasi 3% - 1 ml

Shunday dozalarda berilsin ampulalarda 10 dona

Belgilansin: *1 ml dan mushak orasiga*

17. Ol: 25 dona 0,125 oleandomitsin fosfat qobiqli tabletkalari

Berilsin. Belgilansin: *1 tabletkadan kuniga 4 marta*

27-rasm. Tuzlar, oksidlar.

Nazorat savollari:

1. Oksidlarning nomlari nechta so'zdan iborat ?
2. Retseptda oksid qaysi kelishikda turadi ?
3. Oxy-prefiksi nimani anglatadi ?
4. Tuzlarning nomlari nechta so'zdan iborat ?
5. Birinchi bo'lib nima turadi va qaysi kelishikda ?
6. Ikkinchi bo'lib nima turadi va qaysi kelishikda ?
7. Kislarod miqdori ko'p anionlarga qanday qo'shimcha qo'yiladi ?
8. Kislarod miqdori kam anionlarga qanday qo'shimcha qoyiladi ?
9. Kislarodsiz anionlar qanday qo'shimcha oladi ?
10. Asosli tuzlarga qanday prefiks qo'yiladi ?
11. Nordon tuzlargachi ?

Leksik minimum

Dorivor moddalar

Aethylmorphinum, i <i>n</i>	etilmorfin
Atropinum, i <i>n</i>	atropin
Barbamylum, i <i>n</i>	barbanil
Benzylpenicillinum, i <i>n</i>	benzilpenitsillin
Camphora, ae <i>f</i>	kamfora
Chloroformium, i <i>n</i>	xloroform
Codeinum, i <i>n</i>	kodein
Coffeinum (i) -natrii benzoas (atis)	kofein-natriy benzoat
Ephedrinum, i <i>n</i>	efedrin
Glucosum, i <i>n</i>	glukoza
Lincomycinum, i <i>n</i>	linkomitsin
Methylii salicylas (atis)	metil salitsilat
Morphinum, i <i>n</i>	morfin
Oleandomycinum, i <i>n</i>	olendomitsin
oleum Helianthi	kungaboqar moyi
oleum Olivarum	zaytun moyi
Phenobarbitalum, i <i>n</i>	fenobarbital
Phenoxymethylpenicillinum, i <i>n</i>	fenoksimetilpenitsillin
Phenylii salicylas (atis)	fenil salitsilat
Pilocarpinum, i <i>n</i>	pilokarpin
Platyphyllinum, i <i>n</i>	platifillin
Rutinum, i <i>n</i>	rutin
Streptocidum, i <i>n</i>	streptosid
Strychninum, i <i>n</i>	strixnin
Synoestrolum, i <i>n</i>	sinestrol
Theophyllum, i <i>n</i>	teofillin
Thiaminum, i <i>n</i>	tiamin
Vinylum, i <i>n</i>	vinilin

Boshqa so'zlar

glycerophosphas, atis <i>m</i>	glitserofosfat
hydrotartras, atis <i>m</i>	gidrotartrat
isotonicus, a, um	izotonik
thiosulfas, atis <i>m</i>	tiosulfat

Dñec eris felix, multòs numeràbis amicos. – Baxtli ekansan, do'stlaringning soni ko'p.
Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt. – O'zgalar nuqsoni ko'zimizni xiralashtiradi,
o'zimizniki esa orqamizda.

26-§. Retseptdagi muhim qisqartmalar

Maqsad: Umum qabul qilingan retseptura qisqartmalarini *bilib olish*. Qisqartmalarni qo'llagan holda retseptdagi lotincha qismni *rasmiylashtira olish*.

Retseptdagi qisqartmalar

Shifokor retsept yozib berar ekan, umum qabul qilingan qisqartmalardan foydalanadi. Dori shakllari, o'simlik qismlarining nomlari va standart retseptura formulirovkalari qisqartiriladi.

Dori vositalari va o'simliklarning nomlari qisqartirilmaydi.

Retsepturadagi muhim qisqartmalar

Qisqartma	To'liq yozilishi	Ma'nosi
Aa	Ana	~dan, teng miqdorda
ac., acid.	Acidum	kislota
ad us. ext.	ad usum externum	tashqariga qo'llash uchun
ad us. int.	ad usum internum	ichkariga qo'llash uchun
aq.	Aqua	Suv
aq. dest.	aqua destillata	distillangan suv
comp., cps., cpt.	compositus	murakkab
concentr.	concentratus	to'yingan
cort.	Cortex	po'stloq
D.	Da, Detur, Dentur	Ber, Berilsin
dec., dct.	Decoctum	qaynatma
dep.	depuratus, a, um	tozalangan
dil.	dilutus, a, um	eritilgan
D. t. d.	Da (Dentur) tales doses	Shunday dozalarda ber (berilsin)
empl.	emplastrum	plastir
emuls.	Emulsum	emulsiya
extr.	Extractum	ekstrakt
f.	fiat, fiant	hosil bo'lsin
fl.	Flos	Gul
fluid.	fluidus, a, um	suyuq

fol.	Folium	Barg
fr.	Fructus	Meva
gel.	gelatinosus, a, um	jelatinali
gran.	Granulum	granula
gtt., gtts.	guttam, guttas	tomchi, tomchilar
h., hb.	Herba	maysa
in amp.	in ampullis	ampulalarda
in caps.	in capsulis	kapsulalarda
inf.	Infusum	damlama
in obl.	in oblatis	g' iloflarda
in tab.	in tabulettis	tabletkalarda
in vitr. nigr.	in vitro nigro	qora shishada
linim.	linimentum	surtma
liq.	Liquor	suyuqlik
M.	Misce, Misceatur	Aralashtir, Aralashtirilsin
mucil.	Mucilago	shilliq
N.	Numero	sonda, dona
obd.	obductus, a, um	qoplangan, qobiqli
ol.	Oleum	Moy
past.	Pasta	Pasta
praec., pct., ppt.	praecipitatus, a, um	cho'kma
pro inject.	pro injectionibus	ineksiya uchun
pulv.	Pulvis	kukun
q. s.	quantum satis	qancha kerak bo'lsa
r., rad.	Radix	Ildiz
Rp.	Recipe	Ol
rectif.	rectificatus, a, um	tozalangan
rhiz.	Rhizoma	ildizpoya
S.	Signa, Signetur	Belgila, Belgilansin
sem.	Semen	urug'
simpl.	Simplex	oddiy
sir.	Sirupus	Sirop
sol.	Solutio	eritma
spec.	Species	yig'ma
spir.	Spiritus	Spirit
Steril.	Sterilisa! Sterilisetur!	Sterilla! Sterillansin!
supp.	suppositorium	shamcha

supp. vagin.	suppositorium vaginale	qin shamchasi
susp.	Suspensio	suspenziya
tab.	Tabuletta	tabletk
t-ra, tinct.	Tinctura	tindirma
ung.	unguentum	malham

Mashqlar

I. O'zbek tiliga tarjima qiling:

membranulae ophtalmicae cum Dicaino, membranulae ophtalmicae cum Atropini sulfate, sirupus Althaeae, species pectorales, sirupus Aloës cum Ferro, aërosolum "Cametonum", solutio Natrii chloridi isotonica, pulvis foliorum Digitalis, emulsum olei Persicorum, extractum Adonidis vernalis siccum, pulvis Phenoxymethylpenicillini pro suspensione, membranulae ophtalmicae cum Pilocarpini hydrochlorido, solutio Lugoli cum Glycerino, emplastrum Plumbi simplex.

II. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. nistatin, nitroglitserin, furazolidon, kseroform, xloroform, ixtiol, anestezin, salazodimetoksin, piotsid, vazografina, xlorofillipt, xinozol, bromkamfora, aminazin, ampitsillin, sintomitsin, oleandomitsin, oksatsillin, kofein-natriy benzoat, tiamin, korazol, streptomitsin, tetrasiklin, teobromin, teofillin, amidopirin, eufillin, fenobarbital, fenatsetin, vinilin, sulfatsil, oksilidin, metilandrostandiol, kokarboksilaza, strofantin.

B. chilibuxa - strixnin; yalpiz - mentol; efedra - efedrin; gulxayri, kungaboqar, do' lana, dalachoy, ildizpoya, astmaga qarshi, ko'zga oid.

III. O'simlik xom ashyolarini ifodalovchi terminlarni lotin tiliga tarjima qiling:

do' lana mevalari, bahor adonisi maysasi, marvaridgul maysasi, dalachoy maysasi, valeriana ildizili ildizpoya, qalampir yalpiz bargi, bo'yimodaron maysasi, itshumurt po'stlog'i, gulxayri ildizi, eman po'stlog'i, gazanda bargi, mavrak bargi, evkalipt bargi, digitalis bargi, rovoch ildizi, chilibuxa urug'i, zig'ir urug'i, belladonna ildizi.

IV. Berilgan dorivor moddalarni lotin tiliga tarjima qiling:

natriy tiosulfat, tiamin bromid, tiamin xlorid, dixlotiazid, tiopental-natriy, sulfatsil, sulfadimezin, norsulfazol, korazol, etazol, dibazol, aminazin, sulfamonometoksin, saluzid, fltoruratsil, fltoratsizin, fltorokort.

V. Retseptni lotin tiliga tarjima qiling:

1. Ol: 10 dona metilestradiol tabletkalari 0,0002

- Berilsin. Belgilansin: *1 tabletkadan kuniga 3 mahal til ostiga*
2. Ol: Aminazin eritmasi 2,5% - 2 ml
 Glukoza eritmasi 5% - 20 ml
 Aralashtirilsin. Sterillansin!
 Berilsin. Belgilansin: *venaga quyish uchun*
 3. Ol: Aloe suyuq ekstrakti 1 ml
 Shunday dozalarda ber ampulalarda 10 dona
 Belgila: *1 ml dan teri ostiga*
 4. Ol: Novshadil-arpabodiyonli tomchilar 15 ml
 Berilsin. Belgilansin: *10 tomchidan kuniga 3 marta*
 5. Ol: Mentol 2,5
 Novokain
 Anestezin 1,0 dan
 Etil spirti 70% 100 ml gacha
 Aralashtir. Ber. Belgila: *og'riqli teri sohasiga surkalsin kuniga 2 marta ("Menovazin" vositasi)*
 6. Ol: 20 dona furazolidon tabletkalari 0,1
 Berilsin. Belgilansin: *1 tabletkadan kuniga 4 marta ovqatdan so'ng*
 7. Ol: Sinestrol moyli eritmasi 0,1% - 1 ml
 Shunday dozalarda berilsin ampulalarda 6 dona
 Belgilansin: *1 ml dan mushak orasiga*

VI. Berilgan retseptni lotin tiliga tarjima qiling, qisqartmalardan foydalaning:

1. Ol: Streptosid eritmasi 0,8% - 15 ml
 Furatsillin 0,003
 Dimedrol 0,02
 Efedrin gidroxlorid 0,2
 Adrenalin gidroxlorid eritmasi 0,1%
 Aralashtirilsin, berilsin, belgilansin: *burunga 3 tomchidan kuniga 2 marta*
2. Ol: Itshumurt po'stlog'i 30,0
 Gazanda barglari 20,0
 Bo'yimodaron maysalari 10,0
 Aralashtir, yig'ma hosil bo'lsin
 Berilsin. Belgilansin: *1 qoshiq yig'mani 1 stakan qaynatilgan suv bilan damlatilsin, yarim stakandan ertalab va kechasi ichilsin*
3. Ol: Dalachoy maysalari 100,0

Aloe, *es f*
 Althaea, *ae f*
 Digitalis, *is f*
 Hypericum, *i n*
 Millefolium, *i n*

aloe
 gulxayri
 digitalis
 dalachoy
 bo'yimodaron

Dorivor moddalar

Aethazolum, *i n*
 Aminazinum, *i n*
 Ampicillinum, *i n*
 Anaesthesinum, *i n*
 Bromisovalum, *i n*
 Chinosolum, *i n*
 Corazolum, *i n*
 Desoxycorticosteronum, *i n*
 Dichlothiazidum, *i n*
 Erythromycinum, *i n*
 Furazolidonum, *i n*
 Liquor (oris) Ammonii anisatus
 (i)

etazol
 aminazin
 ampitsillin
 anestezin
 bromizoval
 xinozol
 korazol
 dezoksikortikosteron
 dixlotiazid
 eritromitsin
 furazolidon
 novshadil-arpabodiyonli tomchi

Methyloestradiolum, *i n*
 Neomycinum, *i n*
 Nystatinum, *i n*
 Osarsolum, *i n*
 Phenazepamum, *i n*
 Phthoracizinum, *i n*
 Streptomycinum, *i n*
 Sulfadimezinum, *i n*
 Theobrominum, *i n*

metilestradiol
 neomitsin
 nistatin
 osarsol
 fenazepam
 ftoratsizin
 streptomitsin
 sulfadimezin
 teobromin

Boshqa so'zlar

antiasthmaticus, *a, um*
 ophthalmicus, *a, um*
 sirupus, *i m*
 solubilis, *e*

astmaga qarshi
 ko'zga oid
 sirop
 eruvchan

27-§. Retseptura va farmasevtik terminshunoslik bo'limi bo'yicha takrorlash

Maqsad: O'tilgan retseptura materialini qaytarish, nazorat ishiga tayyorlanish.

I. Tarkib bo'yicha nomlanishlarni tahlil qiling, tanish tarkibiy qismlarni ajrating, ma'nosini tushuntiring:

Methyloestradiolum, Methylenum coeruleum, Neomycinum, Aethylchloridum, Lincomycinum, spiritus aethylicus, Aether, Aethazolum, Aethylmorphinum, Barbamylum, Diprophyllinum, Phenoxymethylpenicillinum, Phenylli salicylas, Dichlothiazidum, Phenazepamum, Thioproperazinum, Synoestrolum, acidum acetylsalicylicum, Platyphyllinum, Mentholum, Erythromycinum, Benzylpenicillinum, Norsulfazolum, Phenylsulfathiazolum, Sulfadimezinum, Corazolum, Cordigitum, Phthorothanum, Phthoracizinum, Thiaminum, Rifamycinum, Oxytetracyclinum, Chlorophylliptum, Vinylinum, Sulfacylum, acidum dioxybenzoicum, Oxylidinum, Phenacetinum, Diazolinum, Hydrocortisonum, Phenobarbitalum, Aethinyloestradiolum, Phenylum, Methylandrostendiolum, Medrotestronum, Methacinum, Methioninum, Hydrargyri oxycyanidum, Coffeinum-natrii benzoas, Natrii thiosulfas, Calcii glycerophosphas, Benzohexonium, Benzonalum, Oxaphenamidum, Dipheninum, Sulfamonomethoxinum, unguentum «Phthorocort», Furazolidonum, Diprophenum, Benzodixinum, Sulfapyridazinum-natrium, Thiopentalum-natrium, Desoxycorticosteronum, Aethaminalum-natrium, aerosolum «Oxycort», Oxacillinum, Aethacridinum, Tetracyclini hydrochloridum, Monomycinum, Morphocyclinum, Dimeostrolum, Octoestrolum, Sulfadimezinum, acidum hydrochloridum, acidum benzoicum, Streptomycinum, Synthomycinum, Bicillinum, Euphillinum, Podophyllinum, Ampicillinum, Norsulfazolum, Hydrogenii peroxydum, Aluminii hydroxydum, Oleandomycinum.

II. Dorivor moddalar va vositalar nomlarini lotin tiliga o'giring:

diazolin dragesi, natriy tiosulfat, tiamin bromid, tiamin xlorid, dixlotiazid tabletkalari, thiopental-natriy ampulalarda, sulfatsil-natriy malhami, streptomitsin sulfat, natriy sulfit, natriy sulfid, sulfadimezin tabletkalarda, norsulfazol-natriy eritmasi, korazol ampulalarda, etazol tabletkalarda, papaverin bilan dibazol, eruvchan saluzid, «Ftorokort»

Radices litterarum amarae sunt, fructus dulces. – Ta'limot o'zagi achchiq, mevasi shirin.

Rara temporum felicitas, ubi quae velis sentire et quae sentias dicere licet. – Nimaniki xohlasang, o'ylash, nimaniki o'ylasang, so'zlash mumkin bo'lgan baxtli onlaring kamdan kam.

28-§. “Gaudeamus” - talabalar gimni

Gaudeamus – XIII asrda vujudga kelgan qadimiy talabalar qo'shig'i. U Geydelberg va Parij universitetlari talabalari orasida keng tarqalgan. Matn va musiqa mualliflari noma'lum. XV asrda flamandlik bastakor Jan Okkengeym uning musiqasini qayta ishlab yozib oldi va shundan beri u talabalarning an'anaviy madhiyasiga aylandi.

*Gaudeamus igitur,
Juvēnēs dum sūmus!
Post jucūdam juventūtem,
Post molēstam senectūtem
Nos habēbit humus. (bis)*

*Ubi sunt, qui ante nos
In mundo fuēre?
Vadite ad supēros,
Transite ad infēros,
Ubi jam fuēre. (bis)*

*Vita nostra brevis est,
Brevi finiētur;
Venit mors velociter,
Rapit nos atrociter,
Nemini parcētur. (bis)*

*Vivat, Academia,
Vivant professōres!
Vivat membrum quodlibet!
Vivant membra quaelibet!
Semper sint in flōre! (bis)*

*Vivant omnes virgīnes,
Gracīles, formōsae!
Vivant et muliēres,
Tenērae, amabīles,
Bonae, laboriōsae! (bis)*

*Vivat et respublica,
Et qui illam regit!
Vivat nostra civitas,
Maecenatum caritas,
Quae nos hic protegit. (bis)*

*Pereat tristitia,
Pereant dolores,
Pereat diabolus,
Quivis antiburschius
Atque irrisores! (bis)*

Mustahkamlash uchun mashqlar.

1-mashq

I. Atama elementlarini ajrating, atamalar ma'nosini ko'rsating.

Vesicographia, gynaecophobia, dyplasia, hysterectomy, myologia, myelotomy, physiotherapia, phlebotherapia, phlebographia, physiologus, strumectomy, urolithus, cholelithiasis, myoma, amnesia, adenocarcinoma, perimetritis, enteropathia, colonoscopy, chyluria, dysentery, endometritis, paraproctitis, dysergia, cheilosis, gasastroenterologia, hyperthyreosis, hysteropexia, hyperchlorhydria, mammogramma, lymphocytus, paracolitis, psychologist, trichalgia, enteropexia, ophthalmologia, tonsillectomy, thrombophlebitis, sympathia, myelographia, dystrophia, cytologia, enteroplastica, hyperplasia, hypochylia, hypoplasia, keratotomy, rhinorrhoea, spondylopathia, hyperergia.

II. Quyidagi boshlang'ich atama elementlaridan atamalar hosil qiling.

Gastr-: me'dam butunlay olib tashlash, me'dadagi og'riq, me'da shilliq qavatini yallig'lanishi, me'da va 12 barmoqli ichakni ichki yuzasini tekshirish, me'da va ingichka ichak shilliq qavatini yallig'lanishi, me'dadan qon ketishi.

Hyster-: bachadonni kesib ochish, bachadon devoriarini tikish, bachadonni olib tashlash

Kerat-: shox pardani yallig'lanishi, shox pardaning bir qismini olib tashlash, shox pardanikesib ochish, shox pardani plastic jarrohiik amaliyoti

Cyst-: siydik pufagi bo'shlig'ini kesib ochish, siydik pufagi ichki yuzasini tekshirish, siydik pufagi shilliq qavatini yallig'lanishi, siydik pufagini olib tashlash, siydik pufagini roentgen tasviri

Neur-: nerv tolalari o'smasi, nerv kasalliklarini o'rganuvchi tibbiyot bo'limi, uzilgan nerv oxiriarini choklar orqali tikish.

Proct-: to'g'ri ichakdagi og'riq, to'g'ri ichak shilliq qavatini yallig'lanishi, to'g'ri ichakni pastga tushib qolishi, to'g'ri ichakdan yiringli qon ketishi, to'g'ri ichak kasalliklarini davolovchi vrach, to'g'ri ichakni olib tashlash.

Rhin-: burun toshi, burun shilliq qavatini yallig'lanishi, burun shilliq qavatida eksudat ko'p miqdorda ajralishi, burundan qon ketishi, burun devorini oyna yordamida tekshirish.

Psych-: ruhiy kasalliklarni o'rganuvchi fan, ruhiyatning buzilishi, ruhiy ta'sir metodlari bilan davolash, ruhiy kasalliklar shifokori.

III. Quyidagi yakunlovchi atama elementlaridan atamalar hosil qiling.

-logia: tibbiyot bo'limi, ayoliar jinsiy sistemasini o'rganuvchi tibbiyot bo'limi, normal hayotiy jarayonlarni o'rganuvchi fan, ichki kasalliklarni o'rganuvchi bo'lim, oshqozon-ichak traktini o'rganuvchi bo'lim, ko'z kasalliklarini o'rganuvchi bo'lim.

-ectomia: shox pardani olib tashiash, surunkali yallig'langan bodomchasimon bezni olib tashiash, ko'z yosh qopim olib tashiash, o't pufagini olib tashlash, bachadonni olib tashiash, me'dani butunlav olib tashiash.

-scopia: qinni skopik tekshirish, burun bo'shlig'i devorlarini tekshirish, ko'z tubini skopik tekshirish, to'g'ri ichak skopik tekshirish, siydik pufagi ichki yuzasini skopik tekshirish

-tomia: siydik pufagi bo'shlig'ini kesib ochish, orqa miya kesib ochish, mushakni kesib ochish, venani kesib ochish, o't pufagi bo'shlig'ini kesib ochish, shox pardani kesib ochish

-graphia: sut bezini rentgen tekshiruvi, venani rentgen tekshiruvi, siydik pufagini roentgen tekshiruvi, orqa miya rentgen tekshiruvi

-rrhagia: bachadondan asiklik qon ketishi, to'g'ri ichakdanyiringli qon ketishi, ichakdan qon ketishi, me'dadan qon ketishi, tildan qon ketishi

-itis: tilning yallig'lanishi, bachadon oldi kietchatkani yallig'lanishi, bachadon seroz qavatini yallig'lanishi, bachadon shilliq qavatini yallig'lanishi, tanglay bodomchasimon bezini yallig'lanishi, sut bezlarini yallig'lanishi, bosh miya yallig'lanishi

-lithus: vena toshi, siydik toshi, burun toshi, ichak toshi

III. Atamalarni lotin tilida yozing.

Flebogramma, fagotsit, fiziologiya, axiliya, flebolit, enterrogiya, xeyloplastika xilotoraks, ensefalopatiya, diskineziya, miopatiya, gidrofobiya, disfagiya, gnaoplastika, gastroenterokolit, ginekologiya, giperkeratoz, gipoxlorgidriya, mammografiya, limfadenit, parasistit, psixiatr, enterolit, endoftalmit, afagiya, dakrioadenalgiya, sistografiya, disbakterioz, sindaktiiya, trombofiya, tiflotomiya, trixopatiya, sinergizm, ensefalomiyelit, distireoz, daktilalgiya, gipertermiya, xolesistopatiya, mastopativa, nevropatolog, oftalmoskopiya, allotransplantatsiya, adenotsit, nevropatiya.

IV. Quyidagi ma`nolarni beruvchi atamalar hosil qiling.

Suv bilan davoilash, ko'z yosh bezining yallig'lanishi, gipertrofiyalangan bodomchani olib tashlash, turli organizmlarning birga yashashi, o't pufagining rentgen tasviri, siydik pufagida konkrementlarning yig'ilishi, qin devorini kesib ochish, gipofiz oldingi bo'lagining bezli hujayrasi, tildagi og'riq, jag' nevrologiyasi, ayollar jinsiy sistemasini davolovchi vrach, shox pardani plastik jarrohlik, sut bezini olib tashlash, xotirani susayishi, orqa miyani kasalliklarining umumiy nomi, vena toshi, hayot haqidagi fan, chamber ichakning fiksatsiyasi, umurtqalarning yallig'lanishi, lablarning yallig'lanishi, ingichka va yo'g'on ichak shilliq qavatini yallig'lanishi, burun toshi, zaharlanishdan qo'rqish hissi, qonda trombotsitlarni yetishmasligi, tromblar yig'ilishiga moyillik, to'g'ri ichak atrofidagi kletchtkani yallig'lanishi, ko'r ichakni kengayishi, uzilgan nerv oxirlarini chok bilan ulash, ozuqa yetishmasligi, asiklik bachadondan qon ketishi, ruhiy kasalliklar bilan shug'ullanuvchi tibbiyot bo'limi, barmoqlardagi og'riq, sochlarni patologik to'kilishi, me'da shirasida fermentlarning bo'lmashligi, yutishning qiyinlashishi.

2-mashq

1. O'zbek tiliga tarjima qiling

Resection mandibulae, asthenia totalis, hernia abdominalis externa, herniotomia umbilicalis, struna radialis, linguae, lingua plicata, cystotomia vaginalis, embolia, cellularis, abscessus tonsillarum, angina tonsillae lingualis, galactocoele, gastrocele, iaryngocoele

2. Lotin tiliga tarjima qiling.

Me'da qismini olib tashlash, sut bezini amputatsiyasi, o't pufagida suv yig'ilishi, me'daosti bezi kistasi, o'tkir arterial emboliya,

atrioventrikulyar klapan yetishmovchiligi, chov churrasi operatsiyasi, tug'ma astit

3-mashq

1. O'zbek tiliga tarjima qiling

Amputatio digiti, hydrops sacci lacimalis, exstirpatio uteri, ophthalmopathia externa et interna, phlegmone sacci lacimalis, amnesia retrograda, hypoxia acuta (chronica), gastrectomia abdominalis, keratoplastica totalis (subtotalis), psychosis senilis (medicamentosa), anuria renais (subrenalis), hyperplasia glandularis, rhinoscopia anterior (posterior), myopathia congenita, implantatio abdominalis (superficialis), replantatio manus dextrae, implantatio ovocyti, aliotransplantatio laminae cartiagineae.

2. Lotin tiliga tarjima qiling.

Bachadon amputatsiya, til o'smasi, qin o'smasi, yuqori jag' o'smasi, o'tkir yarali kasallik, surunkali yarali kasallik, bachadon gipoplazivasi, buyrakni ko'chirib o'tkazish, ichak dispepsiyasi, me'dani yorib kirishi, suyakning fibroz displaziyasi, jigar yetishmovchilik sindromi, suyak iligini gipoplaziyasi, buyrak art eriyasining giperplaziyasi, yiringli miozit, fibrozli miozit

4-mashq

1. O'zbek tiliga tarjima qiling

Resectio recti, diarrhoea epidemica, emphysema pulmonum, emphysema alveolare, allergia gastrointesfinalis, panatrim profundum, glaucoma malignum, colitis acuta, pancreatitis acuta, adenoma glandulae thyreoideae toxicum, glossitis atrophica, dacryocystitis chronica, anuria calculosa, dyspepsia toxica, dyspepsia nervosa, dyspepsia hepatica, dyspepsia phisiologica, miocarditis diffusa, myocarditis infectiosa, enteropathia exsudativa, encephalitis subacuta, encephalitis allergica, replantatio digiti, autotransplantatio vasis.

2. Lotin tiliga tarjima qiling.

Yo'g'on ichak rezeksiyasi, bosh miyaabsessi, o't yo'li diskineziyasi, uchlik nerv nevralfiyasi, lab o'smasi, to'g'ri ichak o'smasi, yuz nervi nevriti, atrofik jigar serrozi, portal jigar serrozi, ichak dispepsiyasi, flegmonoz duodenit, tug'ma gidroftalm, orttirilgan gidroftalm, yiringli enterokolit, o'tkir enterokolit, surunkali enterokolit, infeksiyon enterokolit, o'tkir yiringli parametrit, infeksiyonniy toksikoz, o'pka allotransplantatsiyasi

5-mashq

1. O'zbek tiliga tarjima qiling

Abscessus haemorrhagicus, haemorrhagia cereбрalis, haemorrhagia pulmonalis, tumor metastaticus, splenomegalia haemolytica, psychosis uraemica, psychosis endogena, dysplasia cerebri polycystosa, hyperaemia arterialis, hyperaemia venosa, hyperaemia medicamentosa, oliguria renalis, leucosis monocytica, leucosis acuta, leucosis chronica, haemophilia renalis, ulcus varicosum, polyneuritis allergica, polyneuritis infectiosa, calculus dentalis, Jipaemia pathologica, lipaemia physiologica, hypoxia exogena, odontoma simplex, odontoma compositum, allotransplantatio renis. enteroragiya, tiflit, diskineziya, distireoz, mioma, nevrozafiya, gisterorafiya, rinoreya, gnatalgiya, urolit, gastroenterokolit, atrofiya, flebolit, parasistit, enterorafiya, ensefalit, sistolitiaz, dakrioadenit, disbakterioz, emfizema, gastroenterologiya, limforeya

2. Quyidagi ma'nolarni beruvchi atamalami hosil qiling.

Chambar ichakni kesib ochish, ko'richakni kesish, qalqonsimon bezning kuchaygan faoliyati, bezli epiteliy o'zmasi, skelet mushaklarining yallig'lanishi, to'qima yoki butun organism ozuqiamshini buzilishi, ko'z oimasi ichki qavatining yallig'lanishi, yo'g'on va ingichka ichak shilliq qavatining yallig'lanishi, siydik pufagida toshning bo'lishi, ko'z yosh bezining og'rig'l, limfa tugunimng yallig'lanishi.

Atamalami tarkibiga ko'ra tahlil qiling. Mazmunini tushuntiring Haematoma, megalodactylia, dactyiomegalia, oligomenorrhoea, splenomeglia, megalosplenja, pneumonectomy, oncologia, seborrhea, lipoma, logopaedia, orthopaedia, xerophthalmia, pathogenesis, microglossia, leucosis, hepatosplenomegalia, paediatrica, parodontopathia, polyarthralgia.

3. Atamalarni lotin tilida yozing

Oligomenoreya, uremiya, gemofiliya, eritrotsit, ortodontiya, leykositoz, nefrit, daktilomegaliya, psixogenniy, ortognatiya, kseroxeyliya, pnevmoliz, seboireya, gemopoez, odontorragiya, lipemiya, iogopediya, psixiatriya, giperemiya, mastit, nefropatiya, nevralsiya, perinefrit

6-mashq

I Atamalar tarkibini ajrating. Bu o'zakdosh so'zlar uchun umumiy bo'lgan atama elementlarini ajrating. Atamalar ma'nosini ko'rsating

1. bronchostenosis
2. Cardiostenosis
3. Esophagostenosis
4. Typhlosthenosis
5. Dacryostenosis
6. haemarthrosis
7. Arthralgia
8. Pan arthritis
9. Arthropathia
10. osteosclerosis
11. Osteotomia
12. Osteolysis
13. Osteo
14. Osteonecrosis
15. pylorospasmus
16. Gastrosasmus
17. Dactylosasmus
18. Esophagospasmus
19. Proctospasmus
20. dermatitis
21. Dermatologus
22. Xerodermia
23. Dermatosi
24. Erythrodermia
25. angiectasia
26. Lymphangioma
27. Angiogramma
28. Angiofibroma
29. Angiomastosis

II. Quidagi atama elementlaridan atamalarni hosil qilisg. Atama elementlari va atamalar ma nosini taqqoslang.

- Oste- (-oma, -genesis, -plastica, -sclerosis, -necrosis)
- Cardi- (-logia, -l,ogus, -lysis, -megalia, -pathia)
- Chol(e)- (aemia, -stasis, -lithiasis, -cystitis, -cystogramma)
- Stomat- (-it is, -logus, -rrhagia, -scopia, -logia)
- stasis (haem-, galact-, hyp-, lymph-)
- sclerosis (cardi-, oste-, pneum-, arteri-, ather-)

III. Atamalarni tarkibiga ko'ratahlil qiling. Mazmimini tushuntiring Osteomyelitis, cardiomyopathia, gastroduodenostomia,

hypogalactia, chondrogenesis, otorhinolaryngologia, otoscopya, meningoencephalitis, pyelonephritis, pyelectasia, haemodialysis, macrocephalia, megalcephalia, pericarditis, proctostomia, pylorostenosis, melanoderma

IV. Atamalami lotin tilida yozing

Angiokardiografiya, araxnodaktiliya, endokrinologiya, eritema, ezofagektaziya, fibromioma, keratit, laringospazm, gidrosefaliya, nefropiyelostomiya, parodontoz, penodontit tiflatoniya, giperglikemiya, bradikardiya, dizopiya, giperesteziya, pangisterektomiva, oftalmoplegiya, monodaktiliya, akrofobiya, taxifagiya

7-mashq

1 Atama elementlarim ajrating, atamalar ma'nosini ko'rsating.

Cacerogenus, cardiologia, macrogenia, pneumosclerosis, megalosplema, stomatologus, biopsia, melanoma, xerostomia, pyoderma, bradyphagia, cardiostenosis, proctostomia, pylorospasmus, angiocardioraphia, prognosis, parodontopathia, iipaemia, haemarthrosis, leucocytus, metastasis, oligomenorrhoea, monophobia, oncologia, otoscopya, pyeiotomia, bronchoectasis, diplegia, megalodactylia, xerocheilia, microgenia, paediatr, orthostasis, epigastralgia, cystopyelogramma, cystopyelographia, epidemiologia, ardimegalia, tachycardia, dermatitis, progenia, prognathia, polyuria, polyarthritus, periodontitis, osteonecrosis, glucosuria, panalgia, oligokinesia, vasodilatatio, otorhinolaryngologia, homogenus, heterogenus, hemianopsia, hypotension, hypertension, leucosis, meningitis, nephropyelostomia, myopia, pneumatosis.

2. Quyidagi boshlang'ich atama elementlaridan atamalar hosil qiling.

Cardi-: yurak mushaklarining ateroskleroz natijasida buzilishi, yuyrak oldi xaltasini yallig' lanishi, yurak qon-tomir kasalliklari shifokori, yurak urishinin

tezlashishi, yurak mushaklarini yallig' lanishi

Micr-: mikroskopik tekshiruv uslubi, tilning kichik bo'lishi, me'dani kichik bo'lishi, bosh miyani kichik bo'lishi, pastki jag kichik bo'lishi

Leuc-: leykotsitlarning yoril ishi, qonda leykotsitlarning ko'payishi, qonda leykotsitlarning yetishmasligi, leykotsitlarning hosil bo' lishi, siydik tarkibida ko'p miqdorda leykotsitlarning ajralishi

Olig-: siydik ajralishini kamayishi, tug'ma aqliy ojizlik, tish sonining yetishmasligi, qonda shaklli elementlarning yetishmasligi, kamharakatlik

Derm- : terming yallig' lanishi, terini o'rganuvchi fan, turli etiologiyali teri kaslliklarning umumiy nomi, teri kasalliklari vrachi

Arthr-: bo'g'imdagi og'riq, bo'g'imning yallig'lanishi, bir vaqtda bir nechta bo'g' lmnig yallig' lanishi

Erythr-: qonda eritrotsitlarning ko'payishi, qonda eritrotsitlarning kamayishi, qizil qon tanachalari, eritrotsitlarning hosil bo'lishi

4. Quyidagi ma nolarni bemvchi atamalarni hosil qiling.

Yurak biopotensiallarini o'lchash, bolalar kasalliklari vrachi, qon tomirlardagibezarar o'sma, qon tomir devorlarini yallig lanishi, to'g'ri ichakni pastga tushib qolishi, qon tomirlarni kengayishi, quloqdan qon ketishi, tog ay usti pardani yallig lanishi, qonda glyukozani bo'lishi, og'riq qoldirish biian shug'ullanuvchi wach, bachadonni yorilishi, arterial bosimni pasayishi, embrion taraqqiyotini o'rganuvchi fan, korish qobilyatini yo'qolishi, monositlami hosil bo'lishi, siydik ajralishini ko'payishi, terini quruqligi, bachadon bo'shlig'ida yiringning to' planishi, yurak urishini tezlashishi, sutbezlarining rivojlanmasligi, lablarning kattalashuvi, teri kasalliklarini o'rganuvchi tibbiyotbo'limi, siydikda meloninni bo' lishi, tananing distal qismida sezgining ortishi, yog' to'qimasining bezarar

Lotin tilidagi hikmatli so`zlar, maxsus iboralar, maqollar

Ab imo pectore. – Chin ko'ngildan.

Ab origine. – Ibtidosidan.

Ab ovo. – asl. Tuxumdan; ibtidosidan.

Absente aegroto [consilium]. – Bemor yo`qligida [konsilium].

Abusus in Baccho.–Musallasni suiiste'mol qilish.

Ad absurdum. – Bema'ni xulosaga [kelish].

Ad disputandum. – Muzokara uchun.

Ad exemplum. – Misol uchun.

Ad hoc. – asl. Bunga; mazkur holat uchun.

Ad hominem. – Odam uchun [moslab].

Ad infinitum. – Cheksiz.

Ad Kalendas Graecas. – asl. Yunonlar oy boshigacha; hech qachon.

Ad maximum. – Yuqori darajagacha.

Ad oculos. – Ko'rish uchun; yaqqol.

Ad opus! –Ishga [kirish]!

Ad rem. – asl. Ishga [oid]; maqsadga oid.

Alea jacta est (*Qaysari Rum*). – Qur'a tashlandi.

Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt. – O'zgalar nuqsoni ko'zimizni xiralashtiradi, o'zimizniki esa orqamizda.

Aliis inserviundo cōsumor. – O'zgalarga xizmat qila yonaman (*shifokorlik timsoli hisoblangan yonayotgan shamchiroqqa hamroh shior*).

Alit aemulatio ingenia. ~ Musobaqa qobiliyatni rivojlantiradi.

Alma-mater. – Boquvchi ona (*oliy o'quv yurti haqida*).

Alter ego. – Ikkinchi men; yaqin do'st va sherik; mening o'xshashim.

Amantes - amentes. – Oshiqlar - beboshlar.

Amantium irae amoris integratio est. – Oshiqlar g'azablanishi- ishqning qaytishi.

Amat victoria curam. – Intilganga tole yor.

Amīci - fures temporis. ~ Do'stlar - vaqt og'rilari.

Amīcus certus in re incerta cernitur. – Sodiq do'st musibatda bilinadi.

Amīcus Plato, sed magis amica veritas (Arastu). – Aflotun [menga] do'st, lekin haqiqat ustunroq.

Amor et tussis non celatur. – Sevgi va yo'talni yashirib bo'lmaydi.

Amōre, more, ore, re probantur amicitiae. – Sevgi, xulq, so'z, ish bilan sinaladi do'stlik.

Amor non est medicabilis herbis. – Muhabbat gilyohlar bilan davolanmaydi.

Anamnēsis morbi. – Kaşallik haqida ma'lumot.

Anamnēsis vitae. – Hayot haqida ma'lumot.

Aquila non captat muscas. – Burgut pashshalarni ovlamaydi.

Arbor vitae. – Hayot daraxti.

Ars longa, vita brevis. – San'at boqiy, umr qisqa.

Arte et humanitāte, labōre et scientia. – San'at va insoniylik bilan, mehnat va ilm bilan.

Artefactum. – Artefakt; organizmga qandaydir ta'sirotdan so'ng yuzaga kelgan, organizm uchun nomuvofiq hosila yoki jarayon.

Asinus asinōrum in saecula saeculōrum. – Eshaklar eshagi abadulabad.

Audentus fortuna juvat. – Jasurlarga taqdir ko'maklashadi.

Audiatur et altera pars. ~ Boshqa tomoni ham eshitilsin.

Aurea mediocritas (Goratsiy). – Oltin mo'tadil.

Ausculat et perpende. – Tingla va chamala.

Aut Caesar, aut nihil. – Yo Qaysari Rum, yo hech kim [bo'lmoq].

Aut vincere, aut mori. – Yo yengmoq, yo o'lmoq.

Avis rara. – Kamyob qush; kamyob narsa.

Barba non facit philosophum. – Soqol faylasufni yasamaydi.
Bene dignoscitur, bene curatur. – Yaxshi aniqlangan yaxshi davolanadi.
Bis dat, qui cito dat. – Tezda bergangina ikki marta beradi.

Caecus non judicat de colore. – Koʻr rang haqida mulohaza qilmaydi.
Carpe diem (*Goratsiy*). – *asl.* Kunni il; fursatdan foydalan.
Casus belli. – Urush [eʻlon qilish] uchun [rasmiiy] sabab.
Casus extraordinarius. – Gʻayrioddiy holat.
Casus ordinarius. – Oddiy holat.
Cave! – Ehtiyot boʻl!

Cedant arma togae. – *asl.* Qurol toga oldida chekinsin; urush tinchlik oldida chekinsin.

Chirurgiae effectus inter omnes medicinae partes evidentissimus est (*Sels*). – Jarrohlik samarasi barcha tibbiyot boʻlimlari ichida eng sezilarli.

Circulus vitiosus. – *asl.* Illatli aylana; oʻzi isbot talab qilinadigan narsa bilan boshqa narsani isbotlashga urinish; chorasiz ahvol.

Citius, altius, fortius. – Tezroq, balandroq, kuchliroq (*olimpiya medallari shiori*).

Cito! – Tezda!

Cogito, ergo sum (*Dekart*). – Fikrlayman, demak mavjudman.

[Cognitio] a posteriori. – Tajriba asosida [bilish].

[Cognitio] a priori. – Tajribadan holi [bilish].

Conditio sine qua non. – Qatʼiy shart.

Conscientia mille testes. – Vijdon mingta guvohga ega.

Consensus omnium. – Barchaning roziligi.

Consuetudo est altera natura. – Odat - ikkinchi tabiat.

Contra principia negantem disputari non potest. – Tub vaziyatlarni inkor etuvchi bilan bahslashib boʻlmaydi.

Contra spem. – Umidga qarshi.

Contra vim mortis non est medicamen in hortis. – Ajal qudratiga qarshi bogʻlarda meva yoʻq (*«Salerno sogʻliq kodedsi» dan*).

Contraria contrariis curantur. – Zid ziddi bilan davolanadi (*allopatiya koʻlma prinsipi*).

Copia verborum. – Ezmalik.

Corpus sine spiritu cadaver est. – Qalbsiz tana jasaddir.

Cui prodest. – Kimga foyda?

Cum grano salis. – *asl.* Bir chimdim tuz bilan; zaharxanda.

Curriculum vitae. – Hayot yoʻli; tarjimai hol.

D. D. D. = Dat. Dicat. Dedīcat. – In'om qiladi. Bag'shida qiladi. Hurmat qiladi (*hadyanoma*).

Debes, ergo potes. – Majbursan, demak qila olasan.

De facto. – De-fakto; aslida.

De gustibus non est disputandum. – Did to'g'risida bahslashilmaydi.

De jure. – De-yure; huquqiy jihatdan.

De lingua stulta veniunt incommoda multa. – Ahmoq tilni deb ko'plab ko'ngilsizliklar sodir bo'ladi.

De mortuis aut bene, aut nihil. – Murdalar haqida yoki yaxshi, yoki hech nima [gapirish kerak].

Desiderāta. – Dezideratlar; istaklar; kolleksiyani to'ldirish uchun zaruriy ashyolar.

Diagnōsis bona - curatio bona. – Durust tashxis - durust davo.

Diagnōsis ex juvantibus. – Yordamchi vositalar asosidagi tashxis.

Diagnōsis ex observatiōne. – Kuzatish asosidagi tashxis.

Dictum - factum. – Aytildi - qilindi.

Dies diem docet. – Kun kunni o'rgatadi.

Divide et impere. – Taqsimla va hukmron qil.

Dixi et animam levavi. – Izhorettdim va ruhim yengil tortdi.

Docendo discimus. – O'rgatib [o'zimiz] o'rganamiz.

Doctrīna multiplex, veritas una. – Ta'limotlar turli-tuman, haqiqat yagona.

Dōnec eris felix, multos numerabis amicos. – Baxtli ekanсан, do'stlaringning soni ko'p.

Donum auctoris. – Muallif in'omi.

Dosis pro cursu. – Davolanish kursi dozasi.

Dosis pro die. – Kunlik doza, sutkalik doza.

Dosis pro dosi. – Bir martalik doza.

Do, ut des. – Berdim, berishing uchun.

Dr. med. = Doctor medicinae. – Tibbiyot doktori.

Dum spiro, spero. – Nafas olar ekanman, umid qilaman.

Dum viris annique sinunt, tolerare labores (*Ovidiy*). – Kuching va yoshing ruxsat berar ekan, mehnat qil.

Dura lex, sed lex. – Qonun qattiq, lekin bu qonun.

Dura necessitas. – Qattiq zarurat.

Edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus. – Yeymiz, yashash uchun, yashamaymiz, yeyish uchun.

Enumerát milés vúlnera, pástor ovés. – Askar yaralarini sanaydi, cho'pon qo'ylarini.

Eo ipso. – Shuning bilan.

Errāre humānum est. – Yanglishish insonga xos.

Error fundamentalis. – Asosiy yanglish.

Eruditio aspēra optima est. – Qat'iy ta'lim - eng maqbul.

Est modus in rebus (*Goratsiy*). – Har narsaning meyor bor.

Est rerum omnium magister usus. – Tajriba barchaga muallim.

Etc. = et c(a)etēra. – Va hokazo.

Ex cathedra. – *asl.* Minbardan; qat'iy ishonch bilan; rasmiy vaziyatda; *ist.* shubhasiz.

Ex libris. – [Falonchining] kitoblaridan.

Ex necessitate. – Zaruratdan.

Ex nihilo nihil fit. – Hech narsadan hech narsa [hosil bo'lmaydi].

Ex officio. – Majburiyatdan.

Ex promptu. – Tayyorgarliksiz.

Ex tempore. – Kerakli paytda; ehtiyojga qarab.

Ex ungue leōnem. – Arslonni timog'idan [tanishadi].

Exempli causa. – Masalan.

Exitus letalis. – Oqibati o'lim.

Experimentum crucis. – *asl.* Xochli tamg'a; hal qiuvchi tajriba.

Fac et spera! – Yarat va umid qil!

Fac simile. – *asl.* O'xshatib qil; faksimile; qo'lyozma, hujjat yoki imzoning aynan tiklangan nusxasi; imzodan olingan klishe.

Facies Hippocratica. – Buqrot yuzi; o'layotgan yuzi.

Facile omnes, cum valēmus, recta consilia aegrōtis damus. – Barchamiz, sog'ligimizda, kasalga to'g'ri maslahatni oson bera olamiz.

Fēci, quod potuī, faciānt meliōra potēntes. – Qo'limdan kelganini qildim, kim uddalasa, yaxshiroq qilsin.

Ferro ignique. – *asl.* Temir va otash bilan; shafqatsizlik bilan.

Festīna lente. – *asl.* Sekin shoshil.

Fiat lux. – Bor bo'lsin nur.

Fide, sed cui fidas, vide. – Ishon, lekin ishonganingga qara.

Finis corōnat opus. – Mehnatmahsuli rag'batlantiradi.

Gratis. – Tekinga.

Gutta cavat lapidē, non vī, sed saepe cadēdo (*Ovidiy*). – Tomchi toshni kuch bilan emas, balki takroriy tushishi bilan teshadi.

Habent sua fata libelli. – Kitoblar ham o'z ixtiyoriga ega.

Habitus aegrōti. – Bemor ko'rinishi.

Haurit aquam cribro, qui studet sine libro. – Suvni g'alvir bilan olmoqdir, kitobsiz o'rganish.

Hic locus est, ubi mors gaudet succurrere vitae. – Bu yer - o'lim hayotga yordam beradigan joydir (*anatomik teatr*).

Hic mortui vivunt, hic muti loquuntur. – Bunda o'liklar yashaydi, bunda soqovlar so'ylaydi (*qadimiy kutubxonadagi yozuv*).

Homīnis est errare, insipientis perseverāre. – Insonga yanglishish, ahmoqqa [o'zining xatolariga] qaysarlik qilish xos.

Homo est mundi pars (*Sitseron*). – Inson - dunyoning bir qismi.

Homo sapiens. – Idrokli odam; odam jonivorlar olamida ongli jonzot sifatida.

Homo sum, humāni nihil a me aliēnum puto (*Terentsiy*). – Insonman, insoniylikning hech qaysi xislati menga begona emas.

Honōris causa. – *asl.* Hurmat sababli; xizmatiga yarasha; dissertatsiya himoyasisiz ilmiy daraja berish.

Hostium munēra non munēra. – Dushmanlar tortig'i tortiq emas.

Hygiēna amīca valetudinīs. – G'igiena - sog'liqning dugonasi.

Ignorantia non est argumentum. – Bilmaslik bahona bo'la olmaydi.

Ignōti nulla curatio morbi. – Aniqlanmagan kasallikni davolab bo'lmaydi.

In absentia. – Yo'qligida.

In abstracto. – Mavhum tarzda.

In brevi. – Qisqasi.

In compacto. – Ixcham tarzda.

In concreto. – Muayyan tarzda.

In corpore. – To'liq tarkibda.

In dubio. – Shubha ostida.

In extenso. – Tamomila.

In medias res. – Ishning mohiyati.

In pleno. – To'liq tarkibda.

In saecula saeculōrum. ~ Abadulabadga.

In scientia naturali principia observationibus confirmāri debent (*Linney*).

– Tabiiy fanda qarashlar kuzatishlar bilan tasdiqlanishi kerak.

In situ. – Joyida; joylashish joyida.

In spe. – Umidida.

In statu nascendi. – Yuzaga kelish holatida; hosil bo'lish paytida.
 In statu praesenti. – Ayni paytdagi holatida.
 In statu, quo ante. – Avvalgi holatida.
 In summa. – Pirovardida.
 In toto. – Umuman olganda.
 In vestimentis non est sapientia mentis. – Bilim kiyimda [namoyon] emas.
 In vitro. – Shishada; probirkada (*laboratoriyada ilmiy tajriba*).
 In vivo. – Jonivorda; tirik organizmda.
 Indicatio causalis. – Sababli ko'rsatma (*kasallik sababini bartaraf etmoq*).
 Indicatio vitalis. – Hayotiy ko'rsatma (*o'lim xavfini bartaraf etmoq*).
 Inter arma silent leges (*Sitseron*). – Qurollar qurshovida qonun jim qoladi.
 Inter collegas [colloquium]. – Hamkasblar orasida [suhbat].
 In via est in medicina via sine lingua Latina. – Tibbiyotga yo'l yo'q lotin tilisiz.
 Ipsa scientia potestas est (*F. Bekon*). – Bilim kuchdir.
 Ira furor brevis est. – Jahl - qisqa muddatli jinnilik.

Labor corpus firmat. – Mehnat tanani chiniqtiradi.
 Laboremus! – Mehnat qilamiz!
 Labor omnia vincit (*Vergiliy*). – Mehnat barcha ustdan g'alaba qozaonadi.
 Lapsus calami. – Qalam xatosi; xatdagi xato.
 Lapsus linguae. – Til xatosi; gapdagi xato.
 Lapsus memoriae. – Xotira xatosi; faromushxotirlik.
 Lege artis. – San'at (fan, texnologiya) qoidasi bo'yicha.
 Littera scripta manet. – *asl*. Yozilgan xat qoladi.
 Loc. cit. = Loco citato. – Sitata parchasida.
 Locus minoris resistentiae. – Eng kam qarshilik joyi.

Mala herba cito crescit. – Begona o't tez o'sadi.
 Manu scriptum. – *asl*. Qo'lyozma; manuskript.
 Mea culpa, mea maxima culpa. – Mening aybim, mening katta aybim.
 Medica mente, non medicamentis. – Aql bilan davola, dori bilan emas.
 Medicamenta heroica in manu imperiti sunt, ut gladius in dextra [manu] furiosi. – Malakasizning qo'lidagi kuchli dori, jinnining o'ng [qo'l] idagi qurol kabi.

Medice, cura aegrōtum, sed non morbum. – Shifokor, kasalni davola, kasallikni emas.

Medice, cura te ipsum. – Shifokor, sen o'zingni davola.

Medici, si omnibus morbis mederi possent, felicissimi essent hominum. – Shifokorlar barcha kasalliklarni davolay olishganlarida, odamlardan eng baxtlisi bo'lar edilar.

Medicina fructuosior ars nulla (*Pliniy*). – Tibbiyotdan unumliroq san'at yo'q.

Medicīna soror philosophiae (*Demokrit*). – Tibbiyot - falsafa singlisi.

Medicus amicus etservus aegrotorum est. – Shifokor bemorning ham do'sti, ham qulidir.

Medicus nihil aliud est, quam anīmi consolatio (*Petroniy*). – Shifokor - faqat ko'ngilga taskindan ko'ra o'zga narsadir.

Medicus philosophus est; non enim multa est inter sapientiam et medicinam differentia (*Bugrot*). – Shifokor faylasufdir; axir donishmandlik va tabobat o'rtasida katta farq yo'q.

Memento mori. – O'limni yodda tut.

Mens sana in corpore sano bonum magnum est (*Yuvenal*). – Sog' tanda sog'lom aql - buyuk ezgulik.

Modus vivendi. – Yashash tarzi.

Mollities corpus debilitat (*Linney*). – Noziklik tanani bo'shashtiradi.

Morbi non eloquentia, sed remediis curantur (*Sels*). – Kasalliklar notiqlik bilan emas, balki dorilar bilan davolanadi.

Multi multa sciunt, nemo omnia. – Ko'plar ko'pni biladi, barchasini - hech kim.

Multum vinum bibere, non diu vivere. – Ko'p sharob ichmoq - erta hayotdan kechmoq.

Mutatis mutandis. – O'zgarishi kerak bo'lgan narsani o'zgartirib.

Natūra arte adjūta interdum facit miracūla (*Linney*). – Tabiat san'at yordamida ba'zida mo'jiza yaratadi.

Natūra incipit, ars dirigit, usus perficit. – Tabiat boshlaydi, san'at yo'naltiradi, mahorat mukammallashtiradi.

Natūra rerum. – Narsalar tabiati.

Natūra sanat, medicus curat morbos (*Bugrot*). – Tabiat sog'lomlashtiradi, shifokor kasallikni davolaydi.

Naturalia non sunt turpia (*Sels*). – Tabiiylik beo'xshov emas.

Natūram mutāre difficile est (*Seneka*). – Tabiatni o'zgartirish qiyin.

Ne quid nimis! – Hech qanaday ortiqchalik!

Nec plus ultra. – Boshqa iloji yo`q; iloji boricha; eng a`lo.

Nec quisquam melior medicus, quam fidus amīcus. – A`lo shifokor yo`q, sodiq do`stdan boshqa.

Nemo iudex in causa sua. – Hech kim qozi emas o`ziga kelganda.

Nemo sapiens nisi patiens. – Hech kim donish emas bardosh bermasa.

Nihil aequae sanitatem impedit, quam remedium crebra mutatio (*Seneka*). – Hech nima sog`liqqa xalaqit bermaydi, tez-tez dorilarni o`zgartirishchalik.

Nihil fit sine ratione sufficienti (*Lomonosov*). – Hech nima yetarli asossiz qilinmaydi.

Nihil pathologicum. – Patologik hech nima.

Nihil supra. – Ortiqcha hech nima.

Nil (nihil) admirari. – Hayratlanarli hech nima.

Nil desperandum. – Umidsizlikka tushma.

Noli me tangere. – Menga tegmang.

Nomen est omen. – Ism - timsoldir.

Nomina sunt odiōsa. – *asl.* Ismlar manfiur; nom bermaylik.

Non bis in idem. – *asl.* Xuddi o`shanga ikki marta emas.

Non curatur, qui curat. – Davolanmas, g`amda bo`lsa.

Non est vivere, sed valere vita. – Hayotyashash uchun emas, balki kuchli bo`lish uchun.

Non licet! – Nojoiz!

Non multa, sed multum. – *asl.* Ko`p emas, lekin ko`p; oz so`yla - soz so`yla.

Non numeranda, sed ponderanda argumenta. – Dalillar soni bilan emas, balki sifati bilan.

Non omnis error stultitia est. – Har bir xato ham ahmoqlik emas.

Non progredi est regredi. – Olg`a bormaslik - chekinmoqlikdir.

Non quaerit aeger medicum eloquentem, sed sanantem. – Bemor notiq shifokorni emas, balki davolovchini izlaydi.

Non scholae, sed vitae discimus. – Maktab uchun emas, balki hayot uchun ta`lim olamiz.

Nosce te ipsum (*Suqrot*). – O`zingni angla (*Qadimgi Yunonistonda Delfi orakuliibodatxonasidagi hamda ko`hna anatomik teatrlar frontonidagi yozuv*).

NB! = Nota bene! – Yaxshi tushun! (*kitoblar va hujjatlar hoshiyalaridagi yozuv*).

Nulla aetas ad discendum sera. – Hech qaysi yosh ta`lim olish uchun kech emas.

Nulla dies sine linea. – *asl.* Hech qaysi kun chiziqsiz o'tmaydi; hech qaysi kun mashg'ulotsiz o'tmaydi.

Nulla regula sine exceptione. – Hech qaysi qoida istisnosiz emas.

O magna vis veritatis! (*Sitseron*). – Haqiqatning oh buyuk kuchi!

O tempora, o mores! (*Sitseron*). – Oh zamonlar, oh urflar!

Officium medici est, ut tuto, ut celeriter, ut jucunde sanet. – Shifokor burchi - xavfsiz, tezkor, yoqimli davolashdir.

Omne nimium nocet. – Har birhaddan ziyodlik ziyon.

Omne principium difficile. – Har ish boshi qiyin.

Omnia mea mecum porto (*Yunon donishmandi Biant*). – Barcha narsamni o'zim bilan olib yuraman; insonning asl boyligi - uning ichki qadr-qimmat.

Omnia praeclara rara (*Sitseron*). – Barcha ajoyibot kamyob.

Omnis ars naturae imitatio est (*Seneka*). – Har bir san'at tabiatga taqliddir.

Omnium artium medicina nobilissima [est]. – Barcha san'atlar ichida tibbiyot eng olijanobi.

Opus et studio. – Mehnat va intilish bilan.

Optima est legum interpretis consuetudo. – Qonunning eng yaxshi tahlili - an'ana.

Optimum medicamentum quies est (*Sels*). – A'lo dori vositasi - oromdir.

Oratio medicus est. – Til shifokordir.

Otium post negotium. – Ishdan keyingi hordiq.

Pacta servanda sunt. – Shartnomaga amal qilish kerak.

Per aspera, ad astra. – Mashaqqatlar orqali yulduzlar sari.

Per os. – Og'iz orqali.

Per rectum. – To'g'ri ichak orqali.

Per risum multum cognoscimus stultum. – Ko'p kulgandan ahmoqni bilamiz.

Per scientiam ad salutem aegroti. – Bilim orqali bemor sog'ligi tomon.

Per vaginam. – Qin orqali.

Per vias naturales. – Tabiiy yo'l orqali [tug'ruq].

Periculum in mora! – Xatar kechikishda!

Perpetuum mobile. – Abadiy motor.

Persona grata. – Rasmiy vakil; ishonchli diplomatik namoyonda; alohida sharoitda bo'lgan shaxs.

Persōna non grata. – Mamlakat uchun nomaqbul diplomatik namoyonda, nomaqbul shaxs.

Pia desideria. – Ezgu tilaklar.

Pigritia mater vitiōrum. – Bekorchilik - illatlar onasi.

Plenus venter non studet libenter. – Toʻq qorin xohlamasdan oʻqiydi.

Plus honōris est aliēna vera agnoscere, quam sua falsa tueri (*Lomonosov*). – Oʻzyolgʻonini himoyalamoqqa nisbatan, oʻzganing haqiqatini tan olmoq sharafliroq.

Pollice verso. – Bosh barmoqni tushira (*yaralangan gladiator oʻldirilishini talab qilish uchun Rim sirki tomoshabinlari ishorasi*).

Post factum. – *asl.* Voqeadan keyin.

Post factum nullum consilium. – Voqeadan keyin hech qanday maslahat kerak emas.

Post hoc non est propter hoc. – Bundan keyin, lekin buning natijasida emas.

Post mortem. – Oʻlimdan keyingi.

Post mortem medicīna. – Oʻlimdan keyingi davo.

Post partum. – Tugʻruqdan keyin.

P.S. = Post scriptum. – *asl.* Xatdan keyingi; postskriptum; xatga qoʻshimcha.

Praesente medico nihil nocet. – Shifokor huzurida hech nima ziyonyetkazmaydi.

Primum nōli nocere (*Bugrot*). – Avvalambor, ziyonetkazma.

Primus inter pares. – Tenglar ichida birinchi.

Pro analoʻci. – Tahlil uchun.

Pro auctōre seu pro me. – Muallif uchun yoki men uchun (*shifokor oʻzi uchun retsept yozganda*).

Pro diagnōsi. – Tashxis uchun.

Pro domo sua. – *asl.* Oʻz uyi uchun; oʻzi xususida; oʻz manfaatlari himoyasi uchun.

Pro et contra. – *asl.* Uchun va qarshi.

Pro forma. – *asl.* Shakl uchun; rasmiyatchilik.

Pro memoria. – Xotira uchun.

Pro narcōsi. – Narkoz uchun.

Pro usu externo (interno). – Sirtga (ichga) qoʻllash uchun.

Procul ex oculis, procul ex mente. – Koʻzdan yoʻqol, xayoldan yoʻqol.

Prognosis optīma (pessima). – Ijobiy (salbiy) bashorat.

Propria manu. – Oʻz qoʻli bilan.

Qualis rex, talis grex. – Qanaqa qiro!l, shunaqa olomon.

Qualis vir, talis oratio. – Qanaqa er, shunaqa der.

Qualis vita, finis ita. – Qanaqa hayot, shunaqa vafot.

Qui bene interrōgat, bene dignoscit; qui bene dignoscit, bene qurat. – Kim yaxshi surishtirsa, yaxshi tashxis qo'yadi; kim yaxshi tashxis qo'ysa, yaxshi davolaydi.

Qui bibit immodice vina, venēna bibit. – Kim meyorsiz may ichsa, og'u ichar.

Quod licet Jovi, non licet bovi. – *asl.* Yupiterga mumkin bo'lgan, buqaga mumkin emas; kattalarga mumkin bo'lgan hamma narsa ham kichiklarga mumkin emas.

Quot capita, tot sensus. – Qancha bosh, shuncha aql.

Quot homīnes, tot sententiae. – Qancha odam, shuncha fikr.

Radīces litterārum amārae sunt, fructus dulces. – Ta'limot o'zagi achchiq, mevasi shirin.

Rara temporum felicitas, ubi quae velis sentīre et quae sentias dicere licet. – Nimaniki xohlasang, o'ylash, nimaniki o'ylasang, so'zlash mumkin bo'lgan baxtli onlaring kamdan kam.

Ratio medendi. – Davolash usuli.

Re, non verbis. – Amalda, so'zda emas.

Repetitio est mater studiōrum. – Takrorlash - ilm onasi.

Res loquītur ipsa (*Sitseron*). – Ishning o'zi gapiryapti.

Respice finem! – Oxirini (natijani) inobatga ol!

Restitutio ad intēgrum. – Tiklanish butunlikda.

Rubor, tumor, calor, dolor et functio laesa. – Qizarish, shish, harorat, og'riq va faoliyat buzilishi (*yallig'lanish klinik belgilari*).

Salus aegrōti suprema lex medicōrum. – Bemor sog'ayishi - shifokorlar oliy qonuni.

Salus popūli - suprema lex (*Sitseron*). – Xalq manfaati - oliy qonun.

Sancta sanctōrum. – *asl.* Muqaddaslar muqaddasi.

Sapere aude, incipe! – Donolikka intil, boshla!

Sapienti sat. – Oqil uchun yetar.

Scientia potentia est. – Bilim kuchdir.

Sēmp̄er avārus egēt. – Xasis doim muhtoj.

Senectus insanabilis morbus est (*Seneka*). – Qarilik bedavo kasallikdir.

Sensu largo. – Keng ma'noda.

Sensu stricto. – Tor ma'noda.

Sermo est imāgo anīmi. – Nutq - ko'ngil surati.

Sero (tarde) venientibus - ossa. – Kech kelguvchilarga - suyaklar.
 Si juvatur, natura laudatur, si non juvatur, medicus accusatur. – Yordam bersa, tabiatni maqtashadi, yordam bermasa, shifokorni ayblashadi.
 Si vir es atque vires, cape vires et cape vi res (*Lomonosov*). – Gar sen erkak va quvvatda, kuch to'pla va narsalarni (tabiatni) egalla.
 Sic transit gloria mundi. – Olam dovrug'i shunday o'tadi.
 Simile semper parit simile (*Linney*). – O'xshash doim monandini yaratadi.
 Similia similibus curantur. – O'xshash monandi bilan davolanadi (*gomeopatiya prinsipi*).
 Sine causa. – Besabab.
 Sine cura. – *asl.* Beg'am; mehnat talab etilmaydigan serdaromad ish.
 Sine dubio. – Begumon.
 Sine ira et studio (*Tatsit*). – G'azab va ishtiyoqsiz; taxminlarga asoslanmagan mulohaza.
 Sine spe. – Noumid.
 Situs viscerum inversus. – Ichki a'zolarning teskari joylashishi.
 Sol lucet omnibus. – Quyosh barchaga porlaydi.
 Spes vana. – Behuda umid.
 Statim. – Darhol.
 Status communis. – Umumiy ahvoli.
 Status idem seu status quo [*ante*] qarang Status quo. – O'sha ahvol yoki oldingi ahvol.
 Status localis. – Mahalliy ahvoli.
 Status naturalis. – Tabiiy ahvoli.
 Status praesens aegrōti. – Bemorning hozirgi ahvoli.
 Status quo. – Mavjud ahvoli.
 Stultorum infinitus est. – Ahmoqlar soni cheksiz.
 Sub operatione. – Operatsiyada.
 Sui generis. – O'ziga xos.
 Summum bonum cumulatur ex integritate corporis et ex mentis ratione perfecta (*Sitseron*). – Oliy saodat jismoniy va aqliy salomatlikda erishiladi.
 Summum bonum medicinae sanitas. ~ Tibbiyotning oliy manfaati - sog'liqda.
 Suum cuique. – Har kimniki o'ziga.

Tabula rasa. – *asl.* Siyqa taxta; tegilmagan allanima.
 Te hominem esse memento. – Insonligingni esda tut.

Témpora mutántúr et nós mutámur in illis (Ovidiy). – Zamonlar o'zgaradi, ular bilan biz ham o'zgaramiz.

Tempus vulnëra sanat. – Vaqt yaralarni davolaydi.

Terra incognita. – *asl.* Noma'lum yer; noma'lum bilim sohasi.

Tertium non datur. – *asl.* Uchinchisi berilmagan; ikkisidan biri.

Tertius gaudens. – *asl.* Uchinchisi quvnoq; ikki kishining kurashidan foyda oluvchi uchinchishaxs.

Theoria cum praxi. – Nazariya amaliyot bilan (*shior*).

Timeo Danaos et dona ferentes. – Hadyalar olib keluvchi danayliklardan qo'rqaman.

Tres faciunt collegium. – Uchtasi uyushmani hosil qiladi.

Tuto, cito, jucunde [curare]. – Xavfsiz, tez, yoqimli [davolash].

Ubi concordia - ibi victoria. – Qayerda yakdillik - u yerda g'alaba.

Ubi facta loquuntur, non opus est verbis. – Qayerda dalillar gapirsa, so'zga hojat yo'q.

Ubi mel, ibi fel. – *asl.* Qayerda asal, u yerda zarda.

Ubi pus, ibi evacuayoki Ubi pus, ibi incisio. – Qayerda yiring, u yerni bo'shat yoki Qayerda yiring, u yerni kes.

Ultima ratio. – Yakunlovchi sabab.

Ultimum refugium. – So'nggi boshpana.

Una hirundo non facit ver. – Bitta qaldirg'och bahor olib kelmaydi.

Usus est optimus magister. – Tajriba eng yaxshi ustozdir.

Vade mecum yoki Vade cum me. – *asl.* Men bilan yur; yo'lko'rsatkich, ma'lumotnoma.

Vale! – Omon bo'l, xayr!

Valetudo bonum optimum. – Sog'liq eng oliy saodatdir.

Vanitas vanitatum et omnia vanitas. – Behudadan-behuda va turlicha behudalik.

Veni, vidi, vici (Qaysari Rumi). – Keldim, ko'rdim, yengdim.

Venterem nimis replere nocet (Sels). – Qorinni ortiqcha to'ldirish ziyon.

Verba magistri. – Ustoz so'zi; obro'li odam so'zi.

Verba volant, scripta manent. – So'zlar uchib ketadi, yozuv qoladi.

Veto! – Taqiqlayman!

Viribus unitis. – Birlashgan kuchlar bilan.

Vis a tergo. – Orqadan ta'sir etuvchi kuch (*masalan, yurak ishi natijasida qon oqimining tezlashishi*).

Vis legis. – Qonun kuchi.

Vis medicatrix naturae. – Tabiatning shifobaxsh kuchi.

Vita brevis, ars longa, tempus praeceps, experimentum periculosum, judicium difficile (*Buqrot*). – Umr qisqa, san'at boqiy, vaziyat o'tkinchi, tajriba shubhali, mulohaza qiyin.

Vita sine litteris mors est (*Vilyam Garvey*). – Ilmsiz umr - o'lim.

Vivat pax inter populos. - Yashasin xalqlar o'rtasidagi inoqlik.

Vivere est cogitare (*Sitseron*). - Yashamoq fikrlamoq demakdir.

Vivere memento. - Yashashni esda tut.

Vivere militare est (*Seneka*). - Yashamoq kurashmoq demakdir.

Volens nolens. - Xohlasang xohlamasang.

Volentem ducunt fata, nolentem trahunt. - Taqdir xohlovchini boshlaydi, xohishi yo'qni sudraydi.

Voluntas populi suprema lex est. - Xalq irodasi - eng ulug' qonun.

Vox clamantis in deserto. - asl. Hayqiruvchining cho'ldagi nidosi (*hech kim quloq solmagan gap to'g'risida*).

Vox populi - vox dei. - Xalq ovozi - xudo ovozi.

Vultus est index animi. - Yuz ifodasi - ko'ngil ko'rsatkichi.

Lug'at

A

a, ab (*Abl. bilan*) - ~dan uzoq
 abdōmen, īnis *n* - qorin
 abdominalis, e - qoringa oid
 abdūcens, entis -
 uzoqlashtiruvchi (*asab tolas*)
 abdūco, ēre 3 - uzoqlashmoq
 abductor, ōris *m* -
 uzoqlashtiruvchi (*mushak*)
 ablatio, ōnis *f* - olib tashlash,
 ko'chib tushish, ablyatsiya
 abortus, us *m* - bola tashlash,
 abort
 abscessus, us *m* -yiring bog'lagan
 yara, chipqon, abscess
 absens, entis - mavjud emas
 absentia, ae *f* - mavjud emaslik
 absque (*Abl. bilan*) - ~dan
 uzoqda, ~siz
 abstractus, a, um -mavhum,
 abstrakt
 ac - va, hamda
 academia, ae *f* - akademiya
 accessorius, a, um - qo'shimcha
 accidentalis, e - tasodifiy,
 ikkinchi darajali
 accumulatio, ōnis *f* - to'plash
 accūso, āre 1 - ayblamoq
 acetabūlum, i *n* - quymuch kosasi
 acetylsalicylicus, a, um -
 atsetilsalitsilat
 Achilles, is *m* - Axill (*yunon*
qahramoni)
 acīdum, i *n* - kislot
 acquisītus, a, um -orttirilgan
 acromialis, e - akromionga oid
 acromion, i *n* - akromion
 actio, ōnis *f* -harakatlanish

activātus, a, um - faollashgan
 actus, us *m* -harakat, ta'sir, akt
 acusticus, a, um - tovush
 beruvchi
 acūtus, a, um - o'tkir
 ad (*Acc. bilan*) - ~ga, uchun
 addo, ēre 3 - qo'shmoq
 adductor, ōris *m* -
 yaqinlashtiruvchi (*mushak*)
 adhibeo, ēre 2 - qo'llamoq
 adipōsus, a, um - yog'li, yog'ga
 oid
 adītus, us *m* - kirish
 adjūto, āre 1 -ko'maklashmoq,
 yordam bermoq
 adjūvans, antis -ko'makchi,
 yordamchi
 adjūvo, āre 1 - yordamlashmoq
 adminiculum, i *n* - tirkagich
 adōnis, īdis *m*, *f*-sug'uro't
 adonisīdum, i *n* - adonizid
 adrenalīnum, i *n* - adrenalin
 adultus, a, um - voyaga yetgan,
 balog'atga yetgan
 adventitiūs, a, um - biriktiruvchi
 to'qimali, adventitsial
 aeger, gra, grum - bemor,kasal,
 xasta, betob
 aeger, gri *m* - bemor, kasal
 aegrōtus, a, um - kasallangan,
 xastalangan
 aemulatio, ōnis *f* - bellashish
 aequalis, e - teng, baravar
 aeque - teng ravishda, bir xil
 aēr, aēris *m* - havo
 aērōnum, i *n* - aeron

Aesculapius, i m - asklepiy (*tabobat ma'budi*)
 aetas, ātis f - yosh
 aeternus, a, um - abadiy
 aether, ēris m - efir
 aethereus, a, um - efirli
 aethylicus, a, um - etilli
 aethylium, i n - etil
 aethylmorphinum, i n - etilmorfin
 aevitum, i n - aevit
 afferens, entis - olib keluvchi,
 afferent (markazga intiluvchi)
 affero, afferre - olib kelmoq
 agger, ēris m - to'p
 aggregatum, i n - to'planma
 agito, āre 1 - 1) harakatga
 keltirmoq, harakatlantirmoq; 2)
 chayqatmoq
 agnosco, ēre 3 -tan olmoq, rozi
 bo'lmoq
 ala, ae f - qanot
 alaris, e - qanotga oid
 albūmen, īnis n - oqsil
 albus, a, um - oq
 alcōhol, olis n - alkogol
 alcoholicus, a, um - alkogolli
 alea, ae f - qur'a
 aliēnus, a, um - begona
 alimentarius, a, um - oziq-
 ovqatga oid, alimentar
 alius, a, ud - boshqa, o'zga
 allergicus, a, um - allergik
 alo, ere 3 -parvarish qilmoq,
 tayanch bo'lmoq
 aloē, ēs f - aloē, sabur
 alopecia, ae f - alopetsiya
 alter, ēra, ērum - ikkisidan biri,
 ikkinchi, boshqa

alternans, antis -navbatlanadigan,
 o'zgaruvchan
 althaea, ae f - gulxayri
 altus, a, um - baland
 alūmen, īnis n - achchiqtosh
 (*aluminium-kaliyli*)
 alveolaris, e - alveolaga oid
 alveolus, i m - katakcha, alveola
 amabilis, e - muloyim, yoqimli
 amans, antis - sevuvchi, sevikli
 amārus, a, um - achchiq
 amens, entis - aqlsiz
 amīca, ae f - dugona
 amicitia, ae f - do'stlik
 amīcus, i m - do'st
 amidochloridum, i n -
 amidoxlorid
 amidopyrinum, i n - amidopirin
 aminazinum, i n - aminazin
 ammoniatus, a, um - ammiakli
 amnion, i n - qog'onoq, amnion
 amo, āre 1 - sevmoq
 amor, ōris m - sevgi
 amorphus, a, um - amorf
 ampicillinum, i n - ampitsillin
 ampulla, ae f - kengayma,
 ampula
 ampullaris, e - ampular
 amputatio, ōnis f - kesib tashlash,
 amputatsiya
 amylium, i n - amil
 amo'lum, i n - kraxmal
 ana - teng, ~dan
 anaesthesinum, i n - anestezin
 analginum, i n - analgin
 analis, e -orqa chiqaruv teshigiga
 oid, anusga oid
 analo'sis, is f - tahlil
 anamnēsis, is f - xotira, anamnez

anatomicus, a, um - anatomik
 anconeus, a, um - tirsakka oid
 (*mushak*)
 aneurysma, ātis *n* - anevrizm
 angioneuroticus, a, um -
 angionevrotik
 angūlus, i *m* - burchak
 ānimus, i *m* - ruh, qalb; aql
 anīsum, i *n* - arpabodiyon
 ankylōsis, is *f* - ankiloz
 annus, i *m* - yil
 ansa, ae *f* - sirtmoq
 anserinus, a, um - g'ozga oid
 ante (*Acc. bilan*) - ~dan oldin
 antebrachium, i *n* - bilak
 anterior, ius - old, oldingi
 anthelminthicus, a, um - gijjaga
 qarshi
 anthrax, ācis *m* - kuydirgi
 antiasthmatus, a, um - astmaga
 qarshi
 antibioticum, i *n* - antibiotik
 antidōtum, i *n* - ziddi zahar,
 antidot
 antisepticus, a, um - antiseptik
 antrum, i *n* - g'or, kavak
 anūlus, i *m* - halqa, uzuk
 anus, i *m* - orqa chiqaruv teshigi,
 anus
 aorta, ae *f* - aorta
 aorticus, a, um - aortaga oid
 apertūra, ae *f* - tuynuk, apertura
 apertus, a, um - ochiq
 apex, īcis *m* - cho'qqi, oxir
 apthae, ārum *f* - aftlar
 apomorphīnum, i *n* - apomorfin
 aponeurōsis, is *f* - serbar pay,
 aponevroz

appendix, īcis *f* - ortiq, o'simta,
 appendiks
 appetitus, us *m* - ishtaha
 aqua, ae *f* - suv
 aqu(a)eductus, us *m* - suv yo'li
 aquila, ae *f* - burgut
 arachnoidea, ae *f* - o'rgimchak
 to'ri
 arbor, ōris *f* - daraxt
 arcuātus, a, um - ravoqsimon
 arcus, us *m* - ravoq, yoy
 area, ae *f* - maydon (*doiraviy*)
 argumentum, i *n* - dalil, isbot
 armātus, a, um - qurollangan
 arnica, ae *f* - arnika (*o'simlik*)
 ar(r)hythmia, ae *f* - aritmiya
 ars, artis *f* - san'at, fan, hunar,
 mashg'ulot
 arsenis, ītis *m* - arsenit
 artefactum, i *n* - sun'iy hosila,
 artefakt
 arteria, ae *f* - arteriya
 arteriōsus, a, um - arterial
 articularis, e - bo'g'imga oid
 articulatio, ōnis *f* - bo'g'im
 arytenoideus, a, um -
 cho'michsimon
 ascendens, entis - ko'tariluvchi
 ascendo, ēre 3 - ko'tarilmoq
 aseptica - aseptik, aseptik
 sharoitda
 asinus, i *m* - eshak
 asper, ēra, ērum - g'adir-budur;
 qattiqqo'l
 asperitas, ātis *f* - g'adir-budurlik
 asthenicus, a, um - kuchsiz,
 astenik
 astrum, i *n* - yulduz

atheroscleroticus, a, um -
 aterosklerotik
 atlas, antis *m* - birinchi bo'yin
 umurtqasi, atlant
 atque - va, hamda
 atrium, i *n* - dahliz
 atrium cordis - yurak
 bo'lmachasi
 atrociter - berahm, beshafqat
 atropinum, i *n* - atropin
 auctor, ōris *m* - muallif
 audeo, ēre 2 - botinmoq, qaror
 qilmoq
 audio, īre 4 - eshitmoq
 auditivus, a, um - eshitishga oid
 auditus, us *m* - eshitish qobiliyati
 augeo, ēre 2 - ko'paytirmoq,
 yiriklashtirmoq
 aureus, a, um - tilla rang
 auricula, ae *f* - quloqcha, quloq
 supراسي
 auricularis, e - quloqqa oid,
 quloqsimon
 auris, is *f* - quloq
 auscultatio, ōnis *f* - eshitib
 ko'rish, auskultatsiya
 aut - yoki
 autonomicus, a, um - muxtor,
 vegetativ
 aveo, ēre 2 - sog' yashamoq,
 barhayot bo'lmoq
 avis, is *f* - qush
 axillaris, e - qo'ltiqosti
 axis, is *m* - o'q; ikkinchi bo'yin
 umurtqasi
B
 bacca, ae *f* - rezavor meva
 barba, ae *f* - soqol
 barbitālum, i *n* - barbitol

basilaris, e - asosiy
 basis, is *f* - asos, bazis (murakkab
 retseptdagi asosiy vosita)
 beātus, a, um - baxtli
 belladonna, ae *f* - belladonna
 bene - yaxshi
 benignus, a, um - yaxshi sifatli,
 xavfsiz
 benzoas, ātis *m* - benzoat
 benzoicus, a, um - benzoyli
 benzonaphtholum, i *n* -
 benzonaftol
 benzylpenicillinum, i *n* -
 benzilpenitsillin
 bibo, ēre 3 - ichmoq
 biceps, cipitis - ikki boshli
 bicuspidalis, e - ikki tavaqali
 bifurcatio, ōnis *f* - ikkilanish, ayri
 biliaris, e - o'tga oid
 bilifer, ēra, ērum - o'tga oid
 biliōsus, a, um - o'tga oid
 bini, ae, a - ikkitadan
 bis - ikki marta
 bivalens, entis - ikki valentli
 biventer, tra, trum - ikki qorinli
 bolus, i *f* - loy, gil
 bonum, i *n* - yaxshilik, ezgulik
 bonus, a, um - yaxshi, xayrli,
 ezgu
 boricus, a, um - borli
 bos, bovis *m* - buqa
 bovīnus, a, um - buqaga oid
 brachium, i *n* - yelka
 bregma, ātis *n* - bregma
 brevis, e - kalta
 breviter - qisqa
 bromcamphōra, ae *f* -
 bromkamfora
 bromidum, i *n* - bromid

bronchialis, e - bronxial, bronxga oid

bronchus, i *m* - bronx

bubo, ōnis *m* - limfa tugunidagi yallig'lanishli shish, bubon

bucca, ae *f* - lunj

buccalis, e - lunjga oid

buccinator, ōnis *m* - lunj (*mushagi*)

bulbus, i *m* - piyozbosh

bulbus oculi - ko'z olmasi

bullā, ae *f* - pufak

bullosus, a, um - pufakli

bursa, ae *f* - halta

C

cacāo *n* - kakao

c(a)ecum, i *n* - ko'r ichak

c(a)ecus, a, um - ko'r

cadāver, ēris *n* - murda

calāmus, i *m* - qalam

calcaneus, a, um - tovonga oid

calcaneus, i *m* - tovon suyagi

calcar, āris *n* - pix

calcificatio, ōnis *f* - ohaklanish, kalsifikatsiya

calculōsus, a, um - toshli, toshga oid yoki toshlar tomonidan chaqirilgan

calcūlus, i *m* - toshcha

callōsus, a, um - qadoqli

calor, ōris *m* - issiq; tanadagi yuqori harorat

calvaria, ae *f* - kalla gumbazi

calx, calcis *f* - tovon

calyx, o'cis *m* - kosacha

camēra, ae *f* - kamera

camphōra, ae *f* - kamfora

canalicūlus, i *m* - naycha, kanalcha

canālis, is *m* - nay, kanal

cancer, cri *m* -xavfli o'sma, rak

candidus, a, um - qordek oppoq

canīnus, a, um - itga oid; dens

canīnus - qoziq tish

canis, is *m, f* - it

cantus, us *m* - kuy, qo'shiq

capillaris, e - qil tomirga oid, kapillar

capitātus, a, um - boshchali

capitūlum, i *n* - boshcha

capsūla, ae *f* - g'ilof, kapsula (*anat., dori shakli*)

caput, itis *n* - bosh

carbo, ōnis *m* - ko'mir

carbōnas, ātis *m* - karbonat

carcinōma, ātis *n* - saraton

carcinomatōsus, a, um - saratonga oid

cardiācus, a, um - yurakka oid

cardinalis, e - bosh, asosiy, muhim

cardiovalēnum, i *n* - kardiovalen

caries, ēi *f* - karies

carītas, ātis *f* - mehr, iltifot

caroticus, a, um - uyqu arteriyasiga oid

carōtis, tidis (arteria) *f* - uyqu arteriyasi

carpēus, a, um - qo'lning kaft usti qismiga oid

carpus, i *m* - qo'lning kaft usti qismi

cartilagineus, a, um - tog'ayga oid

cartilāgo, īnis *f* - tog'ay

caruncūla, ae *f* - etcha

casus, us *m* - hodisa; kelishik

cataracta, ae *f* - katarakta

catarrhalis, e - shilliq qavatning
 yallig'lanishiga oid, kataral
 cathēdra, ae *f* - minbar, kafedra
 cauda, ae *f* - dum, quyruq
 causa, ae *f* - sabab, bois, *Abl.*
 causā - ~ sababli, ~ tufayli
 causalis, e - sababli
 caute - ehtiyotlik bilan
 caveo, ēre 2 - ehtiyot bo'lmoq
 caverna, ae *f* - bo'shliq, g'or
 cavernōsus, a, um - g'orsimon
 cavitas, ātis *f* - bo'shliq
 cavum, i *n* - bo'shliq, cho'nqir
 cavus, a, um - kavak
 celer, ēris, ēre - tez
 celeriter - tezkor
 cellūla, ae *f* - hujayra; katakcha
 cellularis, e - hujayraga oid
 cementum, i *n* - sement (*tishniki*)
 census, us *m* - baho, narx
 centralis, e - markaziy
 cerebellaris, e - miyachaga oid
 cerebellum, i *n* - miyacha
 cerebralis, e - bosh miyaga oid,
 serebral
 cerebrosplanialis, e - bosh-orqa
 miyaga oid
 cerēbrum, i *n* - bosh miya
 cerno, ēre 3 - farqlamoq,
 muhokama qilmoq
 certus, a, um - sodiq, ishonchli,
 ma'lum, aniq
 cervicalis, e - bo'yinga oid
 cervicobrachialis, e - bo'yin-
 yelkaga oid
 cervix, īcis *f* - bo'yin
 chamomilla, ae *f* - moychechak
 chiasma, ātis *n* - kesishma
 chininum, i *n* - xinin

chinosolum, i *n* - xinozol
 chirurgia, ae *f* - jarrohlik,
 xirurgiya
 chloridum, i *n* - xlorid
 chloroformium, i *n* - xloroform
 chlorophylliptum, i *n* -
 xlorofillipt
 choānae, ārum *f* - xoanalar,
 yoriqlar
 chole, es *f* - o't, safro
 choledōchus, a, um - o'tga oid
 chondrocŷtus, i *m* - xondrotsit
 chorda, ae *f* - tor, sim, xorda
 chorioideus, a, um - tomirli
 chorion, i *n* - xorion
 chronicus, a, um - surunkali
 cibus, i *m* - ovqat, taom
 cicatrix, īcir *f* - chandiq, tirtiq
 ciliaris, e - kiprikli
 cinereus, a, um - kulrang
 cingo, ēre 3 - o'rab olmoq
 cingulum, i *n* - kamar, belbog'
 circularis, e - aylana, sirkular
 circūlus, i *n* - aylana
 circumductio, ōnis *f* - aylanma
 harakatlanish
 circumferentia, ae *f* - atrof,
 tevarak
 circumflexus, a, um - aylanib
 o'tuvchi
 cirrhōsis, is *f* - sirroz
 cisterna, ae *f* - sisterna (suv
 ombori)
 citissime - zudlik bilan,
 shoshilinch
 cito - tez
 citras, ātis *m* - sitrat
 civitas, ātis *f* - jamiyat, davlat;
 shahar

claudicatio, *ōnis f* - oqsoqlanish,
 cho'loqlanish
 clausus, *a, um* - yopiq
 clavicūla, *ae f* - o'mrov suyagi
 clavicularis, *e* - o'mrov suyagiga
 oid
 clīvus, *i m* - nishab
 clūnes *pl.* - ket
 coagulatio, *ōnis f* - ivish,
 koagulyatsiya
 coccygēus, *a, um* - dum suyagiga
 oid
 coccyx, *ȳgis m* - dum suyagi
 cochlea, *ae f* - chig'anoq
 cochlear, *āris n* - qoshiq
 cochlearis, *e* - chig'anoqqa oid
 codeīnum, *i n* - kodein
 coffeīnum, *i n* - kofein
 coffeinum(i)-natrii benzoas(ātis)
 - natriy kofein-benzoati
 cogīto, *āre 1* - fikrlamoq
 cognitio, *ōnis f* - bilish
 cognosco, *ēre 3* - anglamoq,
 bilmoq
 cogo, *ēre 3* - majburlamoq
 collargōlum, *i n* - kollargol
 collateralis, *e* - yonlama
 collēga, *ae m, f* - sherik, hamkasb
 collegium, *i n* - jamiyat, kengash
 colloquium, *i n* - suhbat,
 musohaba
 collum, *i n* - bo'yin
 colon, *i n* - chambar ichak, qarta
 color, *ōris m* - rang, tus
 columna, *ae f* - pog'ona, ustun
 coma, *ātis n* - og'ir behushlik
 holati, koma
 comitans, *antis* - kuzatuvchi,
 hamroh

comissūra, *ae f* - bitishma
 commotio, *ōnis f* - chayqalish
 communicans, *antis* -
 biriktiruvchi
 communīco, *āre 1* - bog'lamoq,
 birlashtirmoq
 commūnis, *e* - umumiy
 commūto, *āre 1* - o'zgartirmoq,
 almashtirmoq
 compactus, *a, um* - zich
 compartimentum, *i n* - o'rin
 complētus, *a, um* - to'liq
 complexus, *us m* - bog'lanish,
 birikma
 complicātus, *a, um* - asoratlangan
 compōno, *ēre 3* - taxlamoq,
 ulamoq; hosil qilmoq, tarkib
 topmoq
 compositio, *ōnis f* - tarkibtopish
 composītus, *a, um* - murakkab
 concentrātus, *a, um* - to'yingan
 concha, *ae f* - chig'anoq
 concīsus, *a, um* - kesilgan
 concordia, *ae f* - yakdillik
 concrementum, *i n* - konkrement
 (*tana bo'shlig'i va*
to'qimalaridagi zich hosila)
 concrētus, *a, um* - qalin, tig'iz;
 ashyoviy, muayyan
 conditio, *ōnis f* - sharoit
 condylaris, *e* - do'ngga oid
 condo'lus, *i m* -
 do'ng(*qubbasimon o'siqcha*)
 confirmo, *āre 1* - tasdiqlamoq
 confluens, *entis* - qo'shiluvchi
 confluo, *ēre 3* - qo'shilmoq
 congenītus, *a, um* - tug'ma
 congestīvus, *a, um* - turib qolgan,
 dimlangan

conicus, a, um -konussimon
 conjunctivus, a, um -
 biriktiruvchi to'qimaga oid
 conjungo, ěre 3 - biriktirmoq
 connexus, a, um - bog'langan
 conoideus, a, um - konussimon
 consensio, ōnis *f* -hamfikirlik,
 rozilik
 consilium, i *n* - majlis, kengash
 consolatio, ōnis *f* -taskin; taskin
 so'zlari
 conspergo, ěre 3 -sochib
 tashlamoq
 constitūens, ēntis -
 shakllantiruvchi, shakl hosil
 qiluvchi
 constituo, ěre 3 - shakllantirmoq;
 o'rnatmoq
 consto, āre 1 - iborat bo'lmoq
 constrictio, ōnis *f* - torayma
 constrictor, ōris *m* - toraytiruvchi
 (*mushak*)
 constructio, ōnis *f* -tuzish
 consuetudo, īnis *f* -odat
 consūmo, ěre 3 -sarflamoq; *Pass.*
*da g'*oyib bo'lmoq, vafot etmoq
 contactus, a, um -kontaktli
 contineo, ěre 2 -asramoq
 contingēns, entis - yetuvchi
 contortus, a, um -taxlangan
 contra (*Acc. bilan*) - qarshi ~, ~
 xilof
 contractio, ōnis *f* -qisqartirish
 contractūra, ae *f* -tirishish,
 kontraktura
 contraho, ěre 3 -tortishmoq,
 qisqartirmoq
 contrarius, a, um -qarama-qarshi
 contusio, ōnis *f* -lat yeyish

convalesco, ěre 3 - sog'aymoq
 convallaria, ae *f* - marvaridgul
 convulsivus, a, um -
 tirishtiradigan
 coquo, ěre 3 - qaynatmoq
 cor, cordis *n* - yurak
 coracoideus, a, um -
 tumshuqsimon
 corazōlum, i *n* - korazol
 cornea, ae *f* -muguz parda
 corneus, a, um - muguzli
 cornu, us *n* - shox, muguz
 corōna, ae *f* - toj
 coronarius, a, um -tojsimon
 corōno, āre 1 -toj kiydirmoq
 corpus, ōris *n* - tana; to'plam
 corpusculum, i *n* - tanacha
 corrīgens, entis -tuzatuvchi
 corrīgo, ěre 3 - tuzatmoq
 corrugātor, ōris *m* - chimiruvchi
 (*mushak*)
 cortex, īcis *m* - po'stloq
 corticalis, e - po'stloqqa oid
 corticopontocerebellaris, e -
 po'stloq-ko'prik-miyachaga oid
 costa, ae *f* - qovurg'a
 costalis, e - qovurg'aga oid
 costarius, a, um - qovurg'ali
 cotylicus, a, um - kosachali
 coxa, ae *f* - chanoq; sonning
 yuqori qismi
 cranialis, e - kallaga oid
 cranium, i *n* -kalla
 crassus, a, um -yo'g'on, semiz
 crataegus, i *f* -do'lana
 creber, bra, brum -tez-tez
 cremaster, ēris *m* - moyakni
 ko'taruvchi (*mushak*)
 crēna, ae *f* - yoriq, darz

creo, āre 1 - yaratmoq
 crescentia, ae *f* - o'sish,
 yiriklashish
 cresco, ēre 3 - o'smoq
 cribrōsus, a, um - g'alvirsimon
 cribrum, i *n* - g'alvir
 cricoesophageus, a, um - uzuk-
 qizilo'ngachga oid
 cricoideus, a, um - uzuksimon
 cricopharyngēus, a, um - uzuk-
 halqumga oid
 crista, ae *f* - qirra
 crouposus, a, um - krupoz
 cruciātus, a, um - kesishgan,
 xochsimon
 cruciformis, e - xochsimon
 crus, cruris *n* - boldir; oyoqcha
 crux, cruris *f* - xoch
 crystallisātus, a, um - kristalli
 cuboideus, a, um - kubsimon
 culex, īcis *m* - kuleks (*chivini*)
 culmen, īnis *n* - cho'qqi
 culpa, ae *f* - ayb
 cum (*Abl. bilan*) - ~ bilan; ~
 paytida
 cumūlo, āre 1 - yig'moq; yetmoq
 cuneiformis, e - ponasimon
 cunēus, i *m* - pona
 cura, ae *f* - g'amxo'rlik
 curatio, ōnis *f* - davolash;
 g'amxo'rlik qilish
 curo, āre 1 - davolamoq;
 g'amxo'rlik qilmoq
 curriculum, i *n* - yugurish
 cursus, us *m* - yo'l, yo'nalish
 curvatura, ae *f* - egrilik
 cuspis, īdis *f* - tig', nish; tavaqa
 cutaneus, a, um - teriga oid
 cuticūla, ae *f* - pardapo'st

cutis, is *f* - teri
 cyanīdum, i *n* - sianid
 cylindricus, a, um - silindrsimon
 cysta, ae *f* - pufak, kista
 cysticus, a, um - pufakli; siydik
 yoki o't pufagiga oid
 cystōsus, a, um - kistoz

D

damno, āre 1 - mahkum qilmoq
 de (*Abl. bilan*) - ~ haqida
 debeo, ēre 2 - majbur bo'lmoq
 debilitio, āre 1 - susaytirmoq
 decem - o'n
 deciduus - tushib qoluvchi,
 to'kilib tushuvchi; sut (tishi)
 decimus, a, um - o'ninchi
 declīve, is *n* - nishab
 decoctum, i *n* - qaynatma
 decubītus, us *m* - yotoq yarasi
 decussatio, ōnis *f* - kesishma
 dedico, āre 1 - sharaflamoq,
 bag'ishlamoq
 deformans, *antis* -
 xunuklashtiruvchi,
 deformatsiyalovchi
 deformatio, āre 1 -
 xunuklashtirmoq, badbashara
 qilmoq
 delirium, i *n* - alahsirash, jinnilik
 deltoideus, a, um - deltasimon
 (*yunoncha Δ ga o'xshash*)
 demonstratio, ōnis *f* - namoyish
 etish
 denīque - nihoyat, endi
 dens, ntis *m* - tish
 dentalis, e - tishga oid
 dentīnum, i *n* - dentin
 depressor, ōris *m* - tushiruvchi
 (*mushak*)

depressivus, a, um - tushkun
 depuratus, a, um - poklangan
 descendens, entis - tushuvchi,
 pasayuvchi
 descendo, ěre 3 - tushmoq,
 pasaymoq
 desideratus, a, um - tilangan,
 kutilgan
 desiderum, i n - tilak, istak
 desino, ěre 3 - yakunlamoq,
 tugallanmoq
 destillatus, a, um - distillangan
 desum, deesse - kam bo'lmoq,
 yetishmaslik
 deus, i m - xudo
 dexter, tra, trum - o'ng
 diabetes, ae m - diabet
 diabeticus, a, um - diabetga oid
 diabŏlus, i m - iblis
 diagnŏsis, is f - tashxis
 diaethylstilboestrolum, i n -
 dietilstilbestrol
 diamĕter, tri f - ko'ndalang kesim
 o'lchami, diametr
 diaphragma, ātis n - ko'krak-
 qursoq pardasi, diafragma
 diapho'sis, is f - diafiz
 diarrhoea, ae f - ich ketishi
 diastĕma, ātis n - oraliq
 dibazŏlum, i n - dibazol
 dicendum - aytib o'tish kerak
 dichlothiazidum, i n - dixlotiazid
 dico, āre 1 - voqif qilmoq
 dico, ěre 3 - so'zlamok
 dictum, i n - ifoda, hikmat
 dies, ěi m, f - kun
 differens, entis - farqlanuvchi
 differentia, ae f - farq
 diffĕro, differre - farqlanmoq

difficĭle - qiyinchilik bilan
 difficĭlis, e - qiyin
 diffundo, ěre 3 - to'kmoq,
 sochmoq
 diffusus, a, um - yoyiq, diffuz
 digastricus, a, um - ikki qorinli
 digitalis, e - barmoqqa oid
 digitalis, is f - digitalis (o'simlik)
 digitatus, a, um - barmoqsimon
 digitus, i m - barmoq
 dignosco, ěre 3 - aniqlamoq,
 tashxis qo'ymoq
 dignus, a, um - munosib
 dilatatio, ŏnis f - kengayish,
 dilatatsiya
 dilatator, ŏris m - kengaytiruvchi
 (mushak)
 diluo, ěre 3 - eritmoq
 dilutus, a, um - eritilgan
 diploe, ěs f - diploe (kalla
 gumbazi suyaklarining o'rta
 g'ovak qatlami)
 dirigo, ěre 3 - yo'naltirmoq
 disciplina, ae f - ta'lim, fan
 discipulus, i m - ta'lim oluvchi
 disco, ěre 3 - ta'lim olmoq,
 o'rganmoq
 discus, i m - gardish
 disseminatus, a, um - tarqoq
 distalis, e - markazdan
 uzoqlashgan, distal
 distantia, ae f - masofa; farq
 distinguo, ěre 3 - farqlamoq
 diu - uzoq vaqt
 diverticulūm, i n - bo'rtma,
 divertikul
 divido, ěre 3 - bo'lmoq
 divĭsus, a, um - bo'lingan
 divisio, ŏnis f - bo'lim

divitiae, ārum *f* - boylik
 do, āre 1 - bermoq
 doceo, ēre 2 - ta'lim bermoq,
 o'rgatmoq
 doctor, ōris *m* - ustoz, muallim,
 murabbiy
 doctrīna, ae *f* - ta'limot
 dolens, entis - og'riqli, og'riqqa
 oid
 doleo, ēre 2 - og'rimoq
 dolor, ōris *m* - og'riq
 domesticus, a, um - xonaki
 donum, i *n* - hadya, sovg'a
 dorsalis, e - orqa tomonga
 qaragan, dorsal
 dorsum, i *n* - orqa, orqa tomon
 dosis, is *f* - doza
 dragée - draje
 dubium, i *n* - shubha
 duco, ēre 3 - olib bormoq
 ductulus, i *m* - oqimcha
 ductus, us *m* - oqim
 dulcis, e - shirin
 dum - hali
 duo, duae, duo - ikki
 duodēcim - o'n ikki
 duodecimus, a, um - o'n ikkinchi
 duodenojejunalis, e - o'n ikki
 barmoq-och ichakka oid
 duodēnum, i *n* - o'n ikki barmoq
 ichak
 duplex, ĩcis - ikki karra
 dura mater - qattiq miya pardasi
 durus, a, um - qattiq
 dyspnoë, ēs *f* - harsillash, nafas
 qisishi
E
 eczēma, ātis *n* - ekzema
 edo, ēre 3 - yemoq, oziqlanmoq

effectus, us *m* - ta'sir, harakat
 effērens, entis - olib chiquvchi,
 olib ketuvchi
 effēro, efferre - olib chiqmoq
 efficio, ēre 3 - chaqirmoq
 ego - men
 ellipsoideus, a, um - ellipssimon
 elōquens, entis - so'zamol
 eloquentia, ae *f* - so'zamollik,
 notiqlik
 embryo, ōnis *m* - pusht, homila
 emīnens, entis - ajralib turuvchi,
 turtib chiqqan
 eminentia, ae *f* - tepalik, bo'rtiq
 emphysemā, ātis *n* - a'zolda
 havoning ko'payishi
 emplastrum, i *n* - malham
 emulsum, i *n* - emulsiya
 enamēlum, i *n* - emal
 encephālon, i *n* - bosh miya
 endemicus, a, um - mahalliy
 enim - axir
 epicondo'lus, i *m* - do'ng usti
 o'siqchasi
 epidemicus, a, um - epidemiya
 epigastricus, a, um - oshqozon
 usti soha
 epiglottis, ĩdis *f* - hiqildoq usti
 sohasi
 epilepticus, a, um - tutqanoqli
 epiphysialis, e - epifizga oid
 epipho'sis, is *f* - epifiz
 epithelialis, e - epiteliyga oid
 equator, ōris *m* - ekvator
 erector, ōris *m* - to'g'rilovchi
 (*mushak*)
 ergo - demak, binobarin
 erro, āre 1 - yanglishmoq, xato
 qilmoq

error, ōris *m* - xato, ishtiboh,
gumrohlik
eruditio, ōnis *f* - ta'limolish;
ziyoli bo'lish
eruptio, ōnis *f* - toshma
esophagēus, *a*, *um* -
qizilo'ngachga oid
esophāgus, *i m* - qizilo'ngach
esse - qarangsum. esse
est - qarangsum. esse
et - va
ethmoidālis, *e* - g'alvirsimon
etiam - hamda
eucalyptus, *i f* - evkalipt
evacuo, āre *l* - bo'sh
e, *ex* (*Abl. bilan*) - ~dan chiqqan
exceptio, ōnis *f* - ro'yxatdan
chiqarish
exemplar, āris *n* - namuna, misol
exemplum, *i n* - misol
exercitatio, ōnis *f* - mashq qilish
exītus, *us m* - oqibat
exophthālmus, *i m* - eksoftalma
experimentum, *i n* - ilmiy
tadqiqot
exsisto, ēre *3* - paydo bo'lish
exstirpatio, ōnis *f* - barham
berish
extensio, ōnis *f* - yozilish
extensor, ōris *m* - yozuvchi
(*mushak*)
extensus, *a*, *um* - yozilgan
externus, *a*, *um* - tashqi
extractum, *i n* - ekstark
extrāho, ēre *3* - chiqarib olmoq
extraordinarius, *a*, *um* -
favqulotda
extrasystōle, *es f* - ekstrasistola

extrauterīnus, *a*, *um* -
bachadondan tashqari
extremītas, ātis *f* - oxir, uch
exulcērans, *antis* - buzilish
exulceratus, *a*, *um* - buzilgan
exulcēro, āre - buzmoq
F
fabūla, *ae f* - masal, ertak
facialis, *e* - yuzga oid, yuzaki
facies, ēi *f* - yuz; yuza
facīle - yengil
facio, ēre *3* - qilmoq, harakat
qilmoq
factitius, *a*, *um* - sun'iy
factum, *i n* - qilingan, bajarilgan
factus, *a*, *um* - sodir etilgan
fallo, ēre *3* - aldamoq
falsus, *a*, *um* - yolg'on; qalbaki
falx, falcis *f* - o'roq
fames, *is f* - ochlik
familia, *ae f* - oila
farfāra, *ae f* - tuyatovon (*o`simlik*)
fascia, *ae f* - o'ram; fassiya
fasciculus, *i m* - tutam, tizimcha
fauces, *um f pl.* - esnash
febrīlis, *e* - yuqori harorat
febris, *is f* - isitma
fel, fellis *n* - o't, safro
felicitas, ātis *f* - baxt
felleus, *a*, *um* - safroga oid
femīna, *ae f* - ayol kishi
feminīnus, *a*, *um* - ayolga oid
femur, ōris *n* - son, son suyagi
fenestrātus, *a*, *um* - tugallangan
festīno, āre *l* - shoshilmoq
fetus, *us m*, foetus, *i m* - xomila
fibra, *ae f* - tola
fibrosus, *a*, *um* - tolali, fibroz
fibūla, *ae f* - kichik boldir suyagi

fibularis, e - kichik boldir
 suyagiga oid
 fido, ěre 3 - ishonmoq
 fidus, a, um - ishonchli
 filia, ae f - qiz
 filiformis, e - ipsimon
 filum, i n - ip
 finio, ěre 4 - tugatmoq
 finis, is m - chegara, oxiri,
 maqsad
 fio, fiěri - hosil bo'lmoq
 firmo, ěre 1 - mustahkamlamoq
 fissūra, ae f - yoriq
 fixus, a, um - qotirilgan,
 mustahkam, harakatsiz
 flavus, a, um - sariq
 flexio, onis f - bukilish
 flexor, ōris m - bukuvchi
 (mushak)
 flexura, ae f - bukilma
 flos, floris m - gul
 fluctuans, antis - tebranuvchi;
 yetim (qovurg'a)
 fluīdis, a, um - suyuq
 flumen, ĩnis n - daryo, oqim
 fluo, ěre - oqmoq
 fluvius, i m - daryo
 foetor, oris m - yoqimsiz hid
 folium, i n - barg, yaproq
 foliātus, a, um - yaproqsimon
 follicūlus, i m - folikula
 fonttūlus, i m - liqildoq
 forāmen, ĩnis n - teshik
 forma, ae f - shakl, ko'rinish
 forma, ěre 1 - shakl, ko'rinish
 formōsus, a, um - chiroyli
 fornix, ĩcis m - gumbaz
 fossa, ae f - cho'zinchoq chuqur
 fovea, ae f - dumaloq chuqur

foveōla, ae f - dumaloq
 chuqurcha
 fractūra, ae f - sinish
 frangūla, ae f - itjumrut
 frenūlum, i n - yugancha
 frequens, entis - tez-tez puls
 frons, frontis f - peshona
 frontalis, e - peshonaga oid;
 frontal
 fructuōsus, a, um - mevali
 fructus, us m - meva
 frustra - maqsadsiz, foydasiz,
 bekorga
 fumus, i m - tutun
 functio, ōnis f - funksiya
 funda, ae f - sopqon
 fundamentalis, e - asosiy
 fundiformis, e - sopqonsimon
 fundus, i m - tub
 fungiformis, e - zamburug'simon
 furiōsus, a, um - qahrli, aqldan
 ozgan
 furor, ōris m - quturish
 fusiformis, e - duksimon
G
 galanthus, i m - boychechak
 galea, ae f - qalpoq
 gallus, i m - xo'roz
 ganglion, i n - nerv tuguni
 gaster, tris f - oshqozon, me'da
 gastrīcus, a, um - oshqozonga
 oid
 gastrocnemius, a, um - orqa
 boldirga oid
 gastroduodenalis, e - oshqozon -
 12 barmoqli ichakka oid
 gaudeo, ěre 2 - shodlanmoq
 gaudium, i n - xursandchilik
 gemellus, a, um - egizak

gemma, ae *f* - kurtak
 generalis, e - umumiy; urug`ga
 oid
 genioglossus, a, um - engak-tilga
 oid
 geniohyoideus, a, um - engak-til
 osti
 genitalis, e - jinsiy
 gens, gentis *f* - xalq, qabila
 genu, us *n* - tizza
 genus, ėris *n* - rod, jins
 gigantocellularis, e - yirik
 hujayraga oid
 gigno, ėre 3 - tug`moq
 gingīva, ae *f* - milk
 gingivalis, e - milkka oid
 ginglymus, i *m* - g`altaksimon
 bo`g`im
 glabella, ae *f* - qanshar
 gladium, i *n*; gladius, i *m* - xanjar
 glandula, ae *f* - bez
 glans, glandis *f* - boshcha
 glaucōma, ātis *n* - gloukoma
 glenoidalis, e - bo`g`im
 chuquriga oid
 globūlus, i *m* - sharcha
 glomus, ėris *n* -koptok
 gloria, ae *f* - shuhrat
 glossopharyngēus, a, um - til-
 halqumga oid
 glottis, Idis *f* - xususiy ovoz
 aparati
 glucōnas, ātis *m* - glukonat
 glucōsum, i *n* - glukoza
 glu(a)ēus, a, um - dumbaga oid
 glycerophosphas, ātis *m* -
 glitserofosfat
 gracīlis, e - nozik
 gradus, us *m* - qadam

gramma, ātis *n* - gramm
 granūlum, i *n* - granula
 gratis - tekinga, bepul
 gratus, a, um - yoqimli
 gravīda, ae *f* - xomilador
 graviditas, ātis *f* -xomila
 gravis, e - o`g`ir
 grex, gregis *m* - poda
 grossus, a, um - yirik
 gutta, ae *f* - tomchi
 gyrus, i *m* - pushta
H
 habeo, ėre 2 - ega bo`lmoq
 habitus, us *m* - ko`rinish
 haec - qarang hic
 haemorrhagicus, a, um -
 gemoragik
 haereo, ėre 2 - osilb turmoq
 hallux, ūcis *m* - oyoqning bosh
 barmog`i
 hamātus, a, um - ilmoqsimon
 hamūlus, i *m* - ilmoqcha
 haurio, ėre 4 - chizmoq
 haustum, i *n* - charxpalak;
 gaustra (*chambar ichakning*
aylana qavarig`i)
 helianthus, i *m* - kungaboqar
 hemispherium, i *n* - yarimshar
 hepar, ātis *n* - jigar
 hepaticus, a, um - jigarga oid
 herba, ae *f* - o`t
 hernia, ae *f* - churra
 hernialis, e - churraga oid
 heroicus, a, um - kuchli ta`sir
 qiluvchi
 herpes, ėtis *m* - gerpes
 hiātus, us *m* - tirqish
 hic, haec, hoc - bu
 hic - shu yerda

hilaritas, ātis *f* - quvnoq
 hilus, i *m* - darvoza
 hippocampus, i *m* - gipokamp,
 dengiz oti
 hippocraticus, a, um - gipokratga
 oid
 hippophae, es *f* - oblipixa
 hirudo, īnis *f* - zuluk
 hirundo, īnis *f* - qaldirg'och
 historia, ae *f* - tarix
 homotropinum, i *n* - gomotropin
 homo, īnis *m* - odam
 honor, ōris *m* - sharaf
 horizontalis, e - ufqiy, gorizontal
 horreo, ēre 2 - qo'rqmoq
 hostis, is *m* - dushman
 humanitas, ātis *f* - inson
 parvarlik
 humanus, a, um - insoniy
 humeralis, e - yelkaga oid
 humerus, i *m* - yelka suyagi
 humor, ōris *m* - namlik
 humus, i *f* - yer, tuproq
 hydrobromidum, i *n* -
 gidrobromid
 hydrocarbōnas, ātis *m* -
 gidrokarbonat
 hydrochloridum, i *n* - gidroxlorid
 hydroiodidum, i *n* - gidroyodid
 hydrotartras, ātis *m* - gidrotartrat
 hydroxo'dum, i *n* - gidroksid
 hygiēna, ae *f* - gigiyena
 hyoglossus, a, um - til osti-tilga
 oid
 hyoideus, a, um - til osti (*suyagi*)
 hypericum, i *n* - zveroboy
 hypogastricus, a, um - oshqozon
 osti

hypoglossus, a, um - til osti
 (nerv)

hypophysis, is *f* - gipofiz
 hypothēnar, āris *n* - gipotenar
 (qo'l jimjilog'i asosidagi tepalik)

I

ibi - u yerda
 ichthyolum, i *n* - ixtiol
 ictērus, i *m* - sariq kasalligi
 idem, eadem, idem - o'sha
 igītūr - shunday qilib
 ignis, is *m* - olov
 ignorantia, ae *f* - bilmaslik
 ignōtus, a, um - noma'lum
 ile, ilis *n*, ilia, ilium *pl* - yonbosh
 sohasi
 ileum, i *n* - yonbosh ichak
 ileus, i *m* - ichak tutilishi
 iliācus, a, um - yonboshga oid
 iliohypogastricus, a, um -
 yonbosh-qorin ostiga oid
 ille, illa, illud -u, o'sha
 imāgo, īnis *f* - tasvir
 imitatio, ōnis *f* - taqlid qilish
 immāturus, a, um - yetilmagan
 imminens, entis - xatarli
 immissio, ōnis *f* - muqaddima
 immodice - me'yorsiz, haddan
 ziyod
 impar, pāris - juftsiz; tengsiz
 impedio, īre 4 - xalaqit bermoq,
 to'sqinlik qilmoq
 imperitus, a, um - malakasiz
 imperium, i *n* - hokimiyat;
 davlat, imperiya
 impēro, āre 1 - hokimlik qilmoq
 impetigo, īnis *f* - impetigo (teri
 yiringchali infeksiyali kasalligi)
 impressio, ōnis *f* - botiq, iz

imus, a, um – chuqur da joylashgan
 in - ~ga, ~da (*Acc. bilan qayerga?*; *Abl. bilan qayerda?*)
 inaniter - behuda
 incarceration, ōnis *f* - qisilish (*ko`p hollarda churraniki*)
 incertus, a, um - noto`g`ri
 incipiens, entis - boshlanayotgan
 incipio, ēre 3 - boshlamoq, kirishmoq
 incisio, ōnis *f* - kesik, kertik
 incisivus, a, um - kesuvchi
 incisura, ae *f* - o`yma, kemtik
 inclinatio, onis *f* - engashish
 inclusio, ōnis *f* - kiritish
 incognitus, a, um - notanish, noma`lum
 incompletus, a, um - noto`liq
 increSCO, ēre 3 - o`smoq
 incus, ūdis *f* - sandon
 index, īcis *m* - ko`rsatkich, ko`rsatkich barmoq
 indicatio, ōnis *f* - ko`rsatish
 infāns, ntis *m, f* - bola, farzand
 inferior, ius - pastki
 inflammatio, ōnis *f* - yallig`lanish
 inflammatorius, a, um - yallig`lanishli
 inflo, ēre 3 - quyilmoq, to`kilmoq
 infraarticularis, e - bo`g`im osti
 infraclavicularis, e - o`mrov suyagi osti
 infrahyoideus, a, um - til osti
 bezi ostiga oid
 infrajugularis, e - bo`yinturuq osti
 infraorbitalis, e - ko`z kōsasi osti

infundibulum, i *n* - quyg`ich
 infusum, i *n* - damlama
 ingenium, i *n* - qobiliyat, iste`dod
 inguen, īnis *n* - chov
 inguinalis, e - chovga oid
 inhalatio, ōnis *f* - nafas olish, ingalatsiya
 initium, i *n* - ibtidosi
 injectio, ōnis *f* - dori yuborish, ineksiya
 innōcens, entis - zararsiz
 insanabilis, e - bedavo
 insania, ae *f* - aql dan ozish
 insānus, a, um - aql dan ozgan
 insertio, ōnis *f* - birikish
 inserviendus, a, um - ~ uchun xizmat qiluvchi
 instantia, ae *f* - qat`iyat, tirishqoqlik
 insufficientia, ae *f* - yetishmovchilik
 insum, inesse - bo`lmoq (*ichkarida*)
 integer, gra, grum - shikastsiz, buzilmagan
 integratio, ōnis *f* - tiklanish, yangilanish
 integrās, ātis *f* - butunlik, but saqlanish
 intellectus, a, um - bilingan
 intellēgo, ēre 3 - tushunmoq
 intentio, ōnis *f* - bitish
 inter (*Acc. bilan*) - orasida, ~aro
 intercarpēus, a, um - kaft orasiga oid
 intercostalis, e - qovurg`a orasi
 interdum - ba`zida
 interlobularis, e - bo`lakchalar aro

intermaxillaris, e – yuqori jag;
 orasiga oid
 intermedius, a, um - oraliqdagi
 intermittens, entis -
 navbatlanuvchi, uzuq-uzuq
 intermittio, ēre 3 - to'xtatmoq
 intermuscularis, e – muskul
 orasiga oid
 internus, a, um - ichki
 interosseus, a, um - suyaklararo
 interphalangeus, a, um –
 falangalar aro
 interradicularis, e – ildiz orasiga
 oid
 interrōgo, āre 1 - so'ramoq
 interstitialis, e – oraliqqa oid
 intervaginalis, e - qin
 oralig'igaooid
 intervallum, i n - oraliq, masofa,
 interval
 intervertebralis, e –
 umurtqalararo
 intestinalis, e - ichakka oid
 intestinum, i n - ichak
 intestinum crassum - yo'g'on
 ichak
 intestinum tenue - ingichka ichak
 intra (Acc. bilan) - ~ichi
 intralobularis, e –bo'laklar ichiga
 oid
 intramuscularis, e – mushak
 ichiga oid
 intranatalis, e – tug'riq ichida
 invaginatio, ōnis f - invaginatsiya
 inversus, a, um - to'ntarilgan,
 aynigan
 investio, īre - kiymoq
 invius, a, um - o'tib
 bo'linaydigan, yo'lsiz

iodidum, i n - yodid
 ipse, ipsa, ipsum - o'z
 ira, ae f - g'azab
 irascor, irasci - g'azablanmoq
 iris, īdis f – kamalak parda
 irrisor, ōris m - mazaxchi
 ischiadicus, a, um - quymuchga
 oid
 ischium, i n - quymuch,
 o'tirg'ich
 isogenus, a, um - izogen
 isotonicus, a, um - izotonik
 isthmus, i m -bo'g'iz
 ita - shunday

J

jejunalis, e - och ichakka oid
 jejūnum, i n - och ichak
 jucunde - quvonib, sevinib
 jucundus, a, um - yoqimli
 judex, īcis m - qozi
 iudicium, i m - mulohaza, fikr
 jugularis, e - bo'yinturuqqa oid
 jugum, i n - tepalik
 junctūra, ae f - qo'shilish,
 bog'lanish
 juniperus, i f - qora archa
 juvans, antis - qarang adjuvans,
antis
 juvenalis, e - yoshlikka oid
 juvenilis, e - yoshlarga xos, yosh
 juvenis, e - yosh, o'spirin
 juvenus, ūtis f - yoshlik;
 o'spirinlik
 juvo, āre 1 - yordam bermoq
 juxtā (Acc. bilan) - ~ atrofi, ~
 yoni

K

kalanchoë, ēs f - kalanxoe
 (o'simlik)

kalium, i *n* - kaliy
keratinum, i *n* - muguz modda,
keratin
khellinum, i *n* - kellin

L

labialis, e - labga oid
labium, i *n* - lab, dudoq
labor, *ō*ris *m* - mehnat, ish
laboriōsus, a, um - mehnatkash
labōro, *ā*re 1 - ishlamoq
labyrinthicus, a, um - labirintli
lac, lactis *n* - sut
lactas, *āt*is *m* - laktat
lacer, *ē*ra, *ē*rum - yirtilgan
lacrima, *ae f* - ko'z yoshi
lacrimalis, e - ko'z yoshga oid
lacteus, a, um - sutli
lactifer, *ē*re, *ē*rum - sutga boy
lacūna, *ae f* - o'yiqlik, bo'shliq
laedo, *ē*re 3 - zaraq yetkazmoq
laesio, *ō*nis *f* - jarohat
laesus, a, um - jarohatlangan
lambdoideus, a, um -
lambdasimon (*yunoncha A ga o'xshash*)
lamella, *ae f* -yupqa qatlam,
plastinka
lamīna, *ae f* - plastina
lapsus, us *m* - xato
largus, a, um - ko'lamdor
larynx, yngis *m* - hiqildoq
lateralis, e - tashqari, yondagi,
chetdagi, lateral (*o'rtalikdan uzoq turuvchi*)
latens, entis - yashirin, latent
lateo, *ē*re 2 - yashirmoq
Latīne - lotincha
Latīnus, a, um - lotin

latissimus, a, um - eng keng,
serbar
latitudo, *ī*nis *f* - en
latus, *ē*ris *n* - biqin
latus, a, um - keng
laudo, *ā*re 1 - maqtamoq
laxans, antis - bo'shashtiruvchi
laxo, *ā*re 1 - susaytirmoq
legalis, e - huquqiy, qonuniy;
sudga oid
lego, *ē*re 3 - o'qimoq
leo, *ō*nis *m* - arslon
leonurus, i *m* - pusturnik
lens, lentis *f* - gavhar
lente - sekin
leporinus, a, um - quyonga oid
letalis, e - halokatli
levator, *ō*ris *m* - ko'taruvchi
(*mushak*)
lex, legis *f* - qonun
libellus, i *m* - kitobcha
libenter - bajonidil
liber, bri *m* - kitob
liber, *ē*ra, *ē*rum - erkin, mustaqil
libido, *ī*nis *f* - hirs
licet - ruxsat beriladi, ijozat
etiladi
lien, *ē*nis *m* - taloq
ligamentum, i *n* - boylam
lignum, i *n* - xoda, tarasha
limbus, i *m* - hoshiya, jiyak
limen, *ī*nis *n* - chegara, ostona
limutans, antis - chegaralanuvchi
limuto, *ā*re 1 - chegaralamoq
linea, *ae f* - yo'l, chiziq
lingua, *ae f* - til
lingualis, e - tilga oid
lingula, *ae f* - tilcha
linimentum, i *n* - boylam

linum, i *n* – zig'ir
 liquor, ōris *m* – suyuqlik; eritma
 liquor Ammonii anisātus (i) –
 nashatir-arpabadion suyuqligi
 littēra, ae *f* - harf, xat; asar
 lobaris, e - bo'lakka oid
 lobūlus, i *m* - bo'lakcha
 lobus, i *m* - bo'lak
 localis, e - mahalliy, lokal
 loco, āre 1 - joylamoq
 locus, i *m* - joy
 longitudinalis, e - bo'ylama
 longus, a, um - uzun
 loquor, loqui - gapirmoq
 lumbāgo, īnis *f* - otish
 lumbalis, e - belga oid
 lumbosacralis, e - bel-
 dumg'azaga oid
 lumbricalis, e -
 chuvalchangsimon
 lumbus, i *m* - bel
 lumen, īnis *n* - yoritqich, mash'al
 lunātus, a, um - o'roqsimon;
 yarimoysimon (*suyak*)
 lusus, us *m* - o'yin, ermak
 lutum, i *n* - loy, balchiq
 lux, lucis *f* - nur, yog'du
 lymphaticus, a, um - limfaga oid
M
 Maecēnas, ātis *m* - metsenat
 magister, tri *m*, magistra, ae *f* -
 o'qituvchi, murabbiy
 magnitūdo, īnis *f* - o'lcham
 magnus, a, um - katta
 majalis, e – may oyiga oid
 major, jus - katta, kattaroq
 malignus, a, um - yomon sifatli,
 xavfli

malleōlus, i *m* - to'qmoqcha;
 to'piq
 mamma, ae *f* - sut bezi,
 ko'krak(*bezi*)
 mandibūla, ae *f* - pastki jag'
 mandibularis, e - pastki jag'ga
 oid
 manubrium, i *n* - dasta, sop
 manus, us *f* - qo'l panjasi; qo'l
 manuscriptum, i *n* - qo'lyozma
 mare, is *n* - dengiz
 margo, īnis *m* - chekka, qirg'oq
 mas, maris *m* - erkak kishi
 masculinus, a, um - erkakka oid
 massa, ae *f* - massa
 massa pilulārum -hapdorili massa
 massēter, ēris *m* – chayno'vchi
 massetericus, a, um – chayno'vga
 oid
 mastoideus, a, um -
 so'rg'ichsimon
 mater, tris *f* – miya pardasi
 matrix, īcis *f* - asos
 maxilla, ae *f* - ustki jag'
 maxillaris, e - ustki jag'ga oid
 maximus, a, um – eng katta
 me - meni
 meātus, us *m* - yo'l, yo'lak
 medialis, e - ichkari, medial
 (*o'rtalikka yaqin turuvchi*)
 mediānus, a, um - o'rtalikdagi
 mediastinalis, e - ko'ks oralig'iga
 oid
 mediastīnum, i *n* - ko'ks oralig'i
 medicamentum, i *n* - dori
 medicīna, ae *f* - tibbiyot
 medicinalis, e – tibbiyotga oid
 medico, āre 1 - tuzatmoq
 medicus, i *m* - shifokor

medius, a, um - o'rtadagi
 medulla, ae *f* - miya; mag'iz
 medulla oblongata - uzunchoq
 miya
 medulla ossium - suyak iligi
 medulla spinalis - orqa miya
 medullaris, e - miyaga oid
 mel, mellis *n* - asal
 membrana, ae *f* - parda
 membranaceus, a, um - pardali
 membranula, ae *f* - yupqa parda
 membrum, i *n* - mucha
 memoria, ae *f* - hotira
 meninx, ngis *f* - miya pardasi
 meniscus, i *m* - menisk
 mens, mentis *f* - aql
 mensis, is *m* - oy
 mentalis, e - engakka oid
 mentha, ae *f* - iyak
 mentholum, i *n* - dori mentol
 mentum, i *n* - engak, dahan, iyak
 mesialis, e - o'rta, mezial
 metacarpus, i *m* - qo'l kafti
 metapho'sis, is *f* - metafiz
 metatarsus, i *m* - oyoq kafti
 metastasis, is *f* - metastas
 metastaticus, a, um - metastazga
 oid
 methylenum coeruleum - metilen
 ko'ki
 methylii salicylas (atis) *m* -
 metil-salitsilat
 methyloestradiolum, i *n* - metil-
 estradiol
 meus, a, um - meniki
 millefolium, i *n* - ming barg
 minimus, a, um - eng kichik
 minor, minus - kichik, kichikroq
 miraculum, i *n* - mo'jiza

misceo, ere 2 - aralashtirmoq
 miseria, ae *f* - bahtsizlik
 mitralis, e - ikki tavaqali
 mixtura, ae *f* - mikstura
 mixtus, a, um - aralashtirilgan
 mobilis, e - harakatchan
 modiolus, i *m* - gupchak
 (g'ilgirakniki); tugun (og'iz
 burchagida hosil bo'luvchi)
 modus, i *m* - qiyofa
 molaris, e - katta oziq(tishi)
 molestus, a, um - tortishuvchan
 mollis, e - yumshoq
 mollities, ei *f* - yumshoqroq
 monocularis, e - bir ko'zlik
 mons, montis *m* - balandlik
 monstro, are 1 - ko'rsatmoq
 morbus, i *m* - kasallik
 mordeo, ere - tishlamoq
 morior, mori - o'lmoq
 moriturus, a, um - o'linga
 yo'naltiruvchi
 mors, mortis *f* - o'lim
 morsus, a, um - tishlangan
 mortalis, e - o'lim talvasasi
 mortuus, a, um - o'lik
 mos, moris *m* - urf-odat
 motorius, a, um -
 harakatlantiruvchi
 mucilago, inis *f* - shilliq
 mucosus, a, um - shillikli
 mucus, i *m* - shilliq
 mulier, eris *f* - ayol kishi
 multifidus, a, um - ko'p bo'lakli
 multigravida, ae *f* - homlador
 multipolaris, e - ko'p qutbli
 multiplex, icis - ko'p marotaba
 multivesicularis, e - ko'p pufakli
 multum - ko'p

multus, a, um – ko'p sonli
mundus, i m – olam yaratilishi
munus, ēris n – qobilyat
musca, ae f – pashsha
musculāris, e – mushakka oid
musculus, i m – mushak
mutatio, ōnis f – mutatsiya,
o'zgarish
muto, āre – o'zgartirmoq
mutus, a, um – soqov
mylohyoideus, a, um – jag'-tilosti
myocardium, i n – miokard

N

nam – negaki
naphtha, ae f – neft
naphtalanum, i n – naftalan
narcōsis, is f – narkoz
naris, is f – burun teshigi
nasalis, e – burunga oid
nascor, nasci – tug'ilmoq
nasociliaris, e – burun kiprikka
oid
nasolacrimalis, e – burun ko'z
yoshiga oid
nasus, i m – burun
nates pl. – ket
natura, ae f – tabiat
naturalis, e – tabiiy
natus, a, um – tug'ma, tug'ilgan
navicularis, e – qayiqsimon
nec- yo'q
necessarius, a, um – zarur
necessitas, ātis f – zarurat
necrōsis, is f – o'lik to'qima
necroticus, a, um – o'lik
to'qimaga oid
nemo, īnis – hech kim
neonātus, i m –

neoplasma, ātis n – yangi paydo
bo'lgan
nervōsus, a, um – asabiy
nervus, i m – asab
nescio, īre 4 – bilmalik
niger, gra, grum – qora
nihil I – hech narsa
nihil II – hech qanaqasiga
nimium, i n – ortiqcha
nisi – agarda
nitens, entis – yaltiroq
nitrās, ātis m – nitrat
nitris, ītis m – nitrit
nobilis, e – mashhur
nocens, entis – zararli
noceo, ēre 2 – zarar yetqizmoq
nodulus, i m – tuguncha
nodus, i m – tugun
noli – yo'q
nolo, nolle – tilamaslik
nomen, īnis n – nom, ism, termin
nomīno, āre 1 – atamoq
non – no- yo'q
nonus, a, um – to'qqizinchi
nos – biz (*Nom. va Acc.*)
noster, tra, trum – bizniki
noto, āre 1 – belgilamoq
notio, ōnis f – tushuncha
notus, a, um – taniqli
novem – to'qqiz
nucha, ae f – bo'yin, ensa
nuclearis, e – yadroli
nucleus, i m – yadro
nullus, a, um – hech qanday
numērus, i m – son
nunquam – hech qachon
nutricius, a, um –
oziqalantiruvchi
nutrio, īre 4 – oziqlantirish

nutrix, īcis *f* - boquvchi
nux, nucis *f* - yong'oq
nystatinum, i *n* - nistatin

O

obdūco, ěre 3 - qoplamoq
obductus, a, um - qobiqli
obliquus, a, um - qiyshiq
oblongātus, a, um - uzunchoq
observatio, ōnis *f* - kuzatish
obstetricius, a, um - akusherlika
oid

obturātus, a, um - yopiq
obturatorius, a, um - yopqichga
oid

occipitalis, e - ensaga oid
occipitofrontalis, e - ensa-
peshonaga oid
occipitotemporalis, e - ensa
chakkaga oid

occiput, ītis *n* - boshning orqa
qismi, ensa

occlūsiō, ōnis *f* - yopilish,
tutashish

octāvus, a, um - sakkizinchi
octo - sakkiz

octoestrolum, i *n* - oktestrol
oculomotorius, a, um - ko'zni
harakatga keltiruvchi

oculus, i *m* - ko'z

odi, odisse - nafratlanmoq,
yomon ko'rmoq

odor, ōris *m* - hid

oedēma, ātis *n* - shish

(o)esophagēus, a, um -
qizilo'ngachga oid

(o)esophāgus, i *m* - qizilo'ngach
officīna, ae *f* - ustaxona; dorixona
officium, i *n* - majburiyat
olecrānon, i *n* - tirsak o'sig'i

oleōsus, a, um - moyli

oleum, i *n* - moy

oleum Helianthi - kungaboqar
moyi

oleum Olivārum - zaytun moyi

oleum Persicōrum - shaftoli moyi

oleum Ricīni - Kanakunjut yog'i

oleum Terebinthīnae - skipidar

olīva, ae *f* - zaytun (*mevasi*)

omen, īnis *n* - charvi

omentalis, e - charviga oid

omentum, i *n* - charvi

omnis, e - har kim

omohyoideus, a, um - kurak-til

osti

operatio, ōnis *f* - operatsiya

ophtalmicus, a, um - ko'zga oid

opinio, ōnis *f* - fikr, qarash,
munosabat

oppōnens, entis - qarshi
qo'yuvchi

oppōno, ěre 3 - qarshi qo'ymoq

oppositio, ōnis *f* - qarshi qo'yish

opticus, a, um - ko'rishga oid

optīme - eng yaxshi ko'rinishda

optīmus, a, um - juda yaxshi

opus, ēris *n* - ish, mexnat, faoliyat

opus *n* - ehtiyoj

oralis, e - og'izga oid

orbicularis, e - aylanma

orbīta, ae *f* - ko'z kosasi

orbitalis, e - ko'z kosasiga oid

ordinarius, a, um - oddiy holat

organismus, i *m* - organizm

orgānum, i *n*, orgānon, i *n* - a'zo

orīgo, īnis *f* - paydo bo'lish

orno, āre 1 - yasatmoq

orōtas, ātis *m* - orotat

orthodontia, ae *f* - ortodontiya

os, ōris *n* - og'iz
 os, ossis *n* - suyak
 osseus, *a*, *um* - suyakka oid
 ossificatio, ōnis *f* - suyaklanish,
 ossifikatsiya
 ostium, *i n* - tirqish, teshik
 ovalis, *e* - tuxumsimon, oval
 ovarium, *i n* - tuxumdon
 ovum, *i n* - tuxum; tuxum
 hujayra
 oxydulātus, *a*, *um* -
 oksidlanuvchi
 oxo'dum, *i n* - oksid

P

pacificus, *a*, *um* - tinchlika oid
 paeonia, *ae f* - gulli nomi pion
 palātīnus, *a*, *um* - tanglayga oid
 palatoglossus, *a*, *um* - tanglay-
 tilga oid
 palātum, *i n* - tanglay
 palma, *ae f* - qo'l kafti yuzasi
 palmaris, *e* - qo'l kafti yuzasiga
 oid
 palpato, ōnis *f* - paypaslash,
 palpatsiya
 palpebra, *ae f* - qovoq (*ko`zniki*)
 pancreas, ātis *n* - me'da osti bezi
 panniculus, *i m* - qiyqim
 papilla, *ae f* - so'rgich
 papillaris, *e* - so'rg'ichga oid
 par, paris - teng, bir xil
 paraly'sis, *is f* - shol
 parasternalis, *e* - to'sh atrofi
 parathy(r)roideus, *a*, *um* -
 qalqonoldiga oid
 parco, ēre 3 - avaylamoq
 parencho'ma, ātis *n* - xususiy
 modda
 parēsis, *is f* - falaj, yarim falaj

paries, ētis *m* - devor
 parietalis, *e* - tepa (*suyagi*) ga oid
 parietooccipitalis, *e* - tepa-ensaga
 oid
 pario, ēre 3 - tug'moq
 paro, āre 1 - tayyorlamoq
 parōtis, otidis *f* - quloq oldi
 pars, partis *f* - qism, tomon
 partialis, *e* - qisman
 partus, *us m* - tug'ruq
 parvus, *a*, *um* - kichik
 pasta, *ae f* - pasta
 patella, *ae f* - tizza qopqog'i
 pater, tris *m* - ota
 pathologicus, *a*, *um* - patologik
 patiens, entis - chidamli
 patiens, entis *m, f* - bemor
 patria, *ae f* - vatan
 paulo - kam odamga
 paupertas, ātis *f* - faqirlik
 pax, pacis *f* - tinchlik
 pecten, īnis *n* - taroq; o'rkach
 pectoralis, *e* - ko'krakka oid
 pectus, ōris *n* - ko'krak
 pedicūlus, *i m* - oyoqcha
 pedunculus, *i m* - oyoqcha
 pelvīnus, *a*, *um*; pelvīcus, *a*, *um* -
 chanoqqa oid
 pelvis, *is f* - chanoq, tos, jom
 pelvis renalis - buyrak jomi
 penis, *is m* - jinsiy olat
 pennātus, *a*, *um* - patli
 per (*Acc. bilan*) - orqali
 percussio, ōnis *f* - perkutsiya
 perdūco, ēre 3 - olib kelmoq
 pereo, īre - yoqolib ketmoq
 perfectus, *a*, *um* - mukammal
 perficio, ēre 3 -
 mukammallashmoq

perforatio, ōnis *f* - teshilish
 perforātus, a, um - teshilgan
 periarterialis, e - arteriya atrofi
 periculōsus, a, um - havfli
 periculūm, i *n* - haf-hatar
 perin(a)eum, i *n* - chot
 perinealis, e - chotga oid
 periodontium, i *n* - tish suyak usti
 pardasi, periodont
 periosteum, i *n* - suyak usti
 pardasi, periost
 periphericus, a, um - chetda
 joylashgan, periferik
 periton(a)eum, i *n* - qorin parda
 perivascularis, e - tomir atrofi
 permanens, entis - doimiy
 perniciōsus, a, um - o'limli
 peron(a)eus, a, um - kichik boldir
 (*suyagi*) ga oid
 peroxxo'dum, i *n* - peroksid
 perpendicularis, e - tik,
 perpendikular
 perpendo, ēre 3 - o'lchamoq
 perpetuus, a, um - uzluksiz
 persicūm, i *n* - shaftoli
 persōna, ae *f* - yuz, shaxs
 pes, pedis *m* - oyoqkafti, oyoq
 pessimus, a, um - o'latga oid
 pestis, is *f* - o'lat
 petrosquamosus, a, um - tosh-
 tangasimon
 petrōsus, a, um - toshsimon
 phalanx, ngis *m* - barmoq
 pharmācon, i *n* - dori
 pharyngeus, a, um - halqumga
 oid
 pharynx, ngis *m* - halqum
 phenomēnon, i *n* - fenomen

phenylīi salicylas(ātis) *m* - fenil-
 salitsilat
 philosophia, ae *f* - falsafa
 philosophus, i *m* - faylasuf
 philtrum, i *n* - muhabbat sharbat;
 labdagi egat
 phlegmōne, es *f* - flegmona
 phosphas, ātis *m* - fosfat
 phrenicus, a, um - diafragma
 oid
 physiologicus, a, um -
 fiziologiyaga oid
 pia(ae) mater(tris) - yumshoq
 parda
 pigritia, ae *f* - yalqo'v
 pilūla, ae *f* - hapdori
 piperītus, a, um - qalampirli
 piriformis, e - noksimon
 pisiformis, e - no'xatsimon
 pīsum, i *n* - no'xat
 pius, a, um - yumshoq (miyaga
 tegishli)
 placentalis, e - yo'ldoshga oid
 planta, ae *f* - o'simlik; oyoq kafti
 yuzasi
 plantaris, e - oyoq kafti yuzasiga
 oid
 planus, a, um - yassi
 plasma, ātis *n* - plazma
 platysma, ātis *n* - bo'yinning teri
 osti mushagi
 plenus, a, um - to'la
 plexus, ūs *m* - chigal
 plica, ae *f* - burma
 plumbum, i *n* - qo'rg'oshin
 pluralis, e - ko'plik
 plus - plus, musbat
 pneumonia, ae *f* - pnevmoniya

pollex, īcis *m* - qoʻlning bosh barmogʻi
 polus, *i m* - qutb
 polypus, *i m* - polip
 pons, pontis *m* - koʻpriki
 poples, ītis *m* - taqim; taqim chuqurchasi
 populus, *i m* - xalq
 porta, ae *f* - darvoza
 porto, āre 1 - olib yurmoq
 porus, *i m* - teshikcha
 possum, posse - holatda boʻlmoq
 post (*Acc. bilan*) - ~dan keyingi
 posterior, ius - orqa, orqadagi
 postganglionaris, e - tugun orti
 postquam - undan keyin
 potentia, ae *f* - kuch, qudrat
 potestas, ātis *f* - qudratli
 potus, us *m* - ichkilik
 praecentralis, e - markaz oldi
 praecipitatus, a, um - presipitat
 praeclearus, a, um - ajoyib
 praecox, cōcis - vahtan oldin
 praemium, *i n* - mukofot
 pr(a)emolaris, e - kichik oziq(*tish*)
 praeparo, are 1 - tayyorlamoq
 praesens, entis - hozirgi
 praeter (*Acc. bilan*) - ~dan tashqari
 praxis, is *f* - amaliyot
 precor - iltimos qilmoq
 prepericardialis, e - yurak usti pardasi
 preputium, *i n* - kurtma
 prevertebralis, e - umurtqa oldi
 primarius, a, um - birlamchi
 primum - birinchidan, avvalambor

primus, a, um - birinchi
 princeps, cīpis *m* - boshliq, rahbar, xoʻjayin
 principium, *i n* - negiz, manba
 prior, ius - avvalgi
 pro (*Abl.*) - uchun
 probabilis, e - haqiqatga yaqin
 procedo, ēre 3 - chiqmoq
 procerus, a, um - xushbichim, gavdali, baland boʻyli; takabburlar (*mushagi*)
 processus, us *m* - 1) jarayon, usul; 2) oʻsimta
 procul - yoqolsin
 profecto - albatta
 professor, ōris *m* - professor
 profundus, a, um - chuqur
 prognōsis, is *f* - prognoz
 progrediens, entis - oʻsib boruvchi
 progredior, progredi - oldinga yurmoq
 prominens, entis - boʻrtib turuvchi, ajralib turuvchi
 promontorium, *i n* - burun; qavariq
 pronatio, ōnis *f* - ichki tarafga burilish
 pronātor, oris *m* - ichki tarafga buruvchi (*mushak*)
 prophylaxis, is *f* - profilaktika
 propiōnas, ātis *m* - propionat
 proprius, a, um - xususiy
 prostāta, ae *f* - prostata
 prostaticus, a, um - prostataga oid
 prosum, prodesse - yordam bermoq
 protego, ēre 3 - himoya qilmoq

protuberantia, *ae f* - do'nglik
 provoco, *äre 1* - chaqirmoq
 proximalis, *e* - tanaga yaqinroq,
 proksimal
 prudenter - aqlan
 prurigo, *inis f* - qichitqi
 pruritus, *us m* - terini qichishi
 psoas, *ätis n* - bel (*mushagi*)
 pterygoideus, *a, um* - qanotsimon
 pterygopalatinus, *a, um* - qanot-
 tanglayga oid
 pubes, *is f* - qov
 publicus, *a, um* - jamiyat
 puer, *ëri m* - bola
 pulcher, *chra, chrum* - ajoyib
 pulex, *icis m* - burga
 pulmo, *önis f* - o'pka
 pulmonalis, *e* - o'pkaga oid
 pulpa, *ae f* - go'sht; pulpa
 pulpösus, *a, um* - go'shtli;
 dirildoq (*o`zak*)
 pulsus, *us m* - puls
 pulveratus, *a, um* - kukunsimon
 pulvero, *äre 1* - kukunga
 aylantirmoq
 pulvinar, *äris n* - yostiq
 pulvis, *ëris m* - kukun
 punctio, *önis f* - punksiya
 punctum, *i n* - 1) lahza; 2)
 sanchiq; 3) nuqta
 punctus, *a, um* - sanchilgan
 pupilla, *ae f* - qorachiq
 purificatus, *a, um* - tozalangan
 purifico, *äre 1* - tozalamoq
 purulentus, *a, um* - yiringli
 purus, *a, um* - toza
 pus, *puris n* - yiring, fasod
 putamen, *inis n* - post, qobiq
 putridus, *a, um* - chirigan

pyloricus, *a, um* - pilorusga oid,
 pilorik
 pylorus, *i m* - darvozabon;
 pilorus
 pyramidalis, *e* - piramidasimon
 pyramis, *idis f* - chrom, piramida
Q
 quadrangularis, *e* - to'rtburchak
 quadratus, *a, um* - tomonlari teng
 to'g'ri to'rtburchak, kvadrat
 quadriceps, *cipitis* - to'rt boshli
 quadrigeminus, *a, um* - to'rt
 boshli
 quae - qarang
 quaero, *ëre 3* - izlamog,
 so'ramog
 qualis, *e* - qaysi
 quantum satis - keragicha
 quartis, *a, um* - to'rtinchi
 quasi - huddi
 quaterni - to'rttadan
 quattuor - to'rt
 quercus, *us f* - eman
 quies, *etis f* - tinchlik, dam
 olmog
 quilibet, quaelibet, quodlibet -
 har qaysi
 quinque - besh
 quintus, *a, um* - beshinchi
 quisquam, quidquam - nimadur,
 kimdur
 quivis, quaevis, quidvis - har
 kim, har qaysi
 quoque - ham, hamda
 quot - qancha
R
 rabies, *ëi f* - qutirish
 radialis, *e* - nurli; bilak (*suyagi*)
 ga oid

radiatio, ōnis *f* - radiatsiya
 radius, *i m* - bilak suyagi
 radix, īcis *f* - ildiz
 ramus, *i m* - shox
 raphe, es *f* - chok
 rapio, ēre 3 - o'g'irlamoq
 rarus, *a, um* - kamyob
 rarus, *a, um* - qirtishlangan
 ratio, ōnis *f* - usul
 reactio, ōnis *f* - reaksiya
 reanimatio, ōnis *f* - jonlantirish
 recessus, *us m* - chuqurlik,
 cho'ntak
 recipiens, entis - qabul qiluvchi
 recipio, ēre 3 - olmoq
 reconvalescens, entis - tuzalib
 borayotkan
 rectalis, *e* - to'g'ri ichakga oid
 recte - to'g'ri
 rectificatus, *a, um* - tozalangan
 rectum, *i n* - to'g'ri ichak
 rectus, *a, um* - to'g'ri
 recurrens, entis - qaytuvchi
 reductus, *a, um* - qayta tiklangan
 reflexio, ōnis *f* - bukilish
 refluxus, *us m* - refluks
 refractio, ōnis *f* - refraksiya
 regio, ōnis *f* - soha
 rego, ēre 3 - boshqarmoq
 regredior, regrēdi 3 - orqaga
 qaytmoq
 regula, *ae f* - qoida
 rehabilitatio, ōnis *f* - reabilitatsiya
 reliquus, *a, um* - qolganlar
 remedium, *i n* - dori
 remittens, entis - vahtincha jim
 bo'luvchi
 ren, renis *m* - buyrak
 renalis, *e* - buyrakka oid

reperio, īre 4 - topib olmoq
 repetitio, onis *f* - takrorlash
 repēto, ēre 3 - takrorlamoq
 repositio, ōnis *f* - joylash,
 o'matish
 res, rēi *f* - buyum, vaziyat
 resectio, ōnis *f* - organni olib
 tashlash
 resistantia, *ae f* - chidamlilik
 respicio, ere 3 - olmoq
 respiratorius, *a, um* - nafasga oid
 respublica, *ae f* - respublika
 restitutio, ōnis *f* - qayta tiklanish
 rete, *is n* - to'r
 retina, *ae f* - to'rcha
 retinaculum, *i n* - bog'ich
 retromandibularis, *e* - pastki jag'
 orti
 retroperitonealis, *e* - qorin parda
 orti
 rex, regis *m* - shox, qirol
 rheum, *i n* - ravoch
 rhizōma, ātis *n* - ildizpoya
 rhomboideus, *a, um* - rombsimon
 ricinus, *i m* - kana kunjut
 rima, *ae f* - yoriq, tirqish
 risōrius, *a, um* - kuluvchi
 rodo, ēre 3 - g'ajimoq
 r(o)entgēnum, *i n* - rentgen
 rosa, *ae f* - atir gul, na'matak
 rostrum, *i n* - tumshuq
 rotator, ōris *m* -
 aylantiruvchi (*mushak*)
 rotundus, *a, um* - yumaloq
 rubens, entis - qizg'ish
 rubeola, *ae f* - qizilcha
 ruber, bra, brum - qizil
 Rubia (*ae*) tinctōrum - ro'yan
 rubor, ōris *m* - qizarish

Rubus idaeus, i *m* - xo'jag'at
 rudis, e - xom, chala
 rumex, icis *m* - shovul
 rumpo, ěre 3 - buzmoq, uzmoq
 ruptūra, ae *f* - yorilish
 rus, ruris *n* - qishloq; ruri -
 qishloqda
 ruta, ae *f* - toshbaqa toli
 (o'simlik)

S
 sacchārum, i *n* - shakar
 saccus, i *m* - qop, halta
 sacer, cra, crum - dumg'azaga
 oid
 sacrālis, e - dumg'azaga oid
 sacrococcygēus, a, um -
 dumg'aza quymuchga oid
 saeculum, i *n* - asr
 saepe - tez tez
 sagittalis, e - nayza
 yo'nalishidagi, sagittal
 sal, salis *n, m* - tuz
 salicylas, ātis *m* - salitsilat
 salicylicus, a, um - salitsilatli
 salivarius, a, um - so'lakka oid
 salivatorius, a, um - so'lakka oid
 salpinx, ngis *f* - bachadon nayi
 saluber, bris, bre - sog'lom
 salus, ūtis *f* - sog'liq
 salūto, āre 1 - salomlashmoq
 salvia, ae *f* - shalfey
 sanans, antis - davolo'vchi
 sanatio, ōnis *f* - sog'aytirmoq,
 tuzatmoq
 sanguīfer, ěra, ěrum - qon
 tashuvchi
 sanguineus, a, um - qonga oid
 sanguis, inis *m* - qon
 sanitas, ātis *f* - sog'liq

sano, ar 1 - davolamoq
 sanus, a, um - sog'lom
 sapiens, entis - aqilli
 sapientia, ae *f* - donishmand
 sapio, ěre 3 - aqilli bo'lmoq
 sapo, ōnis *m* - sovun
 sarcōma, ātis *n* - o'sma
 sartorius, a, um - tikuvchilikka
 oid
 satis - yetarli
 scabies, ěi *f* - qichima
 scalēnus, a, um - narvonsimon
 scaphoideus, a, um - qayiqsimon
 scapūla, ae *f* - kurak
 scatūla, ae *f* - quti
 scelēton(um), i *n* - skelet
 schizandra, ae *f* - limon o't
 scientia, ae *f* - ilm, fan
 scio, ěre 4 - bilmoq
 scribo, ěre 3 - yozmoq
 scriptus, a, um - yozilgan
 se - o'zimni
 secerno, ěre 3 - ajratmoq
 secrētum, i *n* - ajratma
 sectio, ōnis *f* - ajratmoq, kesmoq,
 ochmoq
 sectio caesara - kesib ochish
 sectio lēgalis - sud-med
 ekspertizasi
 secundarius, a, um - ikkilamchi
 secundum (*Acc. bilan*) -
 kelishilgan holda
 secundus, a, um - ikkinchi
 sed - lekin
 sella, ae *f* - egar
 semen, inis *n* - urug'
 semicircularis, e - yarim aylanali
 semilunaris, e - yarimoysimon
 seminālis, e - urug'li

semper – har doim
senectus, ūtis *f* - qarilik
senex, senis *m, f* - keksa
senīlis, *e* – keksalikka oid
sensorius, *a, um* - sezuvchan
sensus, *us m* - sezgi
sentio, īre 4 - sezmoq
sepāro, āre 1 – ajratib olmoq
septalis, *e* – to'siqli
septem - yetti
septimus, *a, um* - yettinchi
septum, *i n* - to'siq
serōsus, *a, um* - serroz
serotinus, *a, um* - kechikkan; aql
(*tish*)
serpens, entis – o'rmalo'vchi
serpo, ēre 3 – o'rmalamoq
serrātus, *a, um* - tishli
(*arrasimon*)
serum, *i n* - zardob
servo, āre 1 - avaylamoq
servus, *i m* - xizmatkor
sēsamum, *i n* - kunjut
sesamoideus, *a, um* -
kunjutsimon
seu - yoki
sex - olti
sextus, *a, um* - oltinchi
sexus, *us m* - jins
si - agar
siccus, *a, um* - quruq
sigmoideus, *a, um* -
sigmasimon (*yunoncha* *ς ga*
o`xshash)
signo, āre 1 - belgilamoq
signum, *i n* - belgi
silvester, tris, tre – o'rmonli
similis, *e* – o'xshah
simplex, icis - sodda

simplicitas, ātis *f* - soddalik
sinciput, itis *n* - boshning old
qismi
singularis, *e* - birlik
singūlus, *a, um* - bittali
sine - siz
sinister, tra, trum - chap
sinus, *us m* - bo'shliq
sirūpus, *i m* - sirop
sitis, *is f* - chanqoq
situs, *us m* - joylashish
sive - yoki
skeleton, *i n* - qarang scelēton
societas, ātis *f* – o'rtoqchilik
solanaceae, ārum *f (pl.)* -
ituzumdoshlar
solānum, *i n* - ituzum
Solānum tuberōsum, *i n* -
kartoshka
solitūdo, īnis *f* – yolg'izlik
solubilis, *e* - eritilgan
solus, *a, um* - yagona
solutio, ōnis *f* - eritma
solutio Ammonii caustici –
noshatir spirti
solūtus, *a, um* - eritilgan
solvo, ēre 3 - eritmoq
somnus, *i m* - tush
soror, ōris *f* - singil
spasmolyticus, *a, um* -
spazmolitik, bo'shashtiruvchi
spatium, *i n* – bo'shliq
species, ēi *f* – o't yeg'masi
specificus, *a, um* - maxsus
spero, āre 1 – umid qilmoq
spes, ēi *f* - umid
sphenoidalis, *e* -
ponasimonga (*suyakka*) oid

sphenopalatinus, a, um -
ponasimon-tanglayga oid
spherioideus, a, um - sharsimon
sphincter, ēris m - qisuvchi
(*mushak*)
spina, ae f - o'tkir qirra
spinalis, e - orqa miyaga oid;
o'tkir qirraga oid
spinōsus, a, um - o'tkir qirrali
spirituōsus, a, um - spirtli
spirītus, us m - spirt
spissus, a, um - quyuq
splachna pl. - ichki organlar
splēn, ēnis m - taloq
splenius, a, um - tasmašimon
spongiōsus, a, um - g'ovak
spontaneus, a, um - o'z o'zidan
spritz-tubūla, ae f - shprints-tubik
spurius, a, um - soxta
squama, ae f - tanga
squamōsus, a, um - tangasimon
stapes, ēdis m - uzangi
statium - zudlik bilan
status, us m - holat
sterilisātus, a, um -
sterilizatsiyalangan
steriliso, āre l - sterilizatsiya
qilmoq
sterilitas, ātis f - bepushtlik
sternocleidomastōideus, a, um -
to'sh-o'mrov-so'rg'ichsimon
sternocostalis, e - to'sh-
qovurg'aga oid
sternohyoideus, a, um - to'sh-
tilosti
strenothy(r)oideus, a, um -
to'sh-qalqonga oid
sternum, i n - to'sh suyagi
stigma, ātis n - gavhar

stratum, i n - qavat
stria, ae f - hoshiya
strictus, a, um -
stroma, ātis n - sinch, tayanch
strophanthinum, i n - strofantin
struma, ae f - bo'qoq
studeo, ēre 2 - shug'ullanmoq
studium, i n - mashg'ulot
stultitia, ae f - ahmoqlik
stultus, a, um - ahmoq
stupor, ōris m - bog'lanib
qolmoq
stylohyoideus, a, um - bigiz-
tilosti
styloideus, a, um - bigizsimon
stylopharyngēus, a, um - bigiz-
halqumga oid
sub (*Acc., Abl. bilan*) - osti, tagi
subcarbōnas, ātis m - karbonat
asosi
subcutaneus, a, um - teri ostiga
oid
subhepaticus, a, um - jigar osti
sublingualis, e - til osti
submandibularis, e - pastki jag'
ostiga oid
subnitras, ātis m - nitrat asosi
subscapularis, e - kurak osti
substantia, ae f - modda
subtendineus, a, um - pay osti
subtilis, e - kichik, nozik, yupqa
succurro, ēre 3 - yordam bermoq
succus, i m - sharbat
sudorifer, ēra, ērum - terlo'vchi
sufficiens, entis - yetarli
sufficio, ere 3 - yetarli bo'lmoq
sulcus, i m - egat
sulfas, ātis m - sulfat
sulfur, ūris n - oltingugurt

sum, esse – bo'lmoq
 summa, *ae f* - yakun
 summus, *a, um* - yuqori
 sumo, *ēre 3* – qabul qilmoq
 suo, *ēre 3* - tikmoq
 super (*Acc. bilan*) - ustidan
 supercilium, *i n* - qosh
 superficialis, *e* - sayoz, sirtqi,
 yuzaki
 superficies, *ēi f* - yuza
 superior, *ius* - yuqorigi
 supinatio, *ōnis f* - tashqi tarafga
 burilish
 supinātor, *ōris m* - tashqi tarafga
 buruvchi (*mushak*)
 suppositorium, *i n* - shamcha
 suppurativus, *a, um* - yiringli
 supra – usti, yuqorisi
 supraclavicularis, *e* - o'mrov usti
 suprahyoideus, *a, um* - til osti
 (*suyagi*) usti
 supraorbitalis, *e* – ko'z ko'sasi
 ustiga oid
 suprarenalis, *e* – buyrak usti
 supremus, *a, um* – eng yuqorigi
 sūra, *ae f* - boldir orqa qismi
 suspensorius, *a, um* - osib
 qo'yiluvchan
 sustentaculum, *i n* - tayanch
 sutūra, *ae f* - chok
 suus, *a, um* – o'zimga
 sympathicus, *a, um* - simpatik
 sympho'sis, *is f* - bitishma,
 simfiz
 symptōma, *atis n* - simptom
 syndrōmum, *i n* - sindrom
 synoestrōlum, *i n* - sinstrol
 synovialis, *e* - sinovial
 systēma, *ātis* - tizim

systōle, *es f* - sistola

T

tabes, *is f* - qurish
 tabūla, *ae f* - doska, yozuv taxtasi
 tabuletta, *ae f* - tabletka
 taceo, *ēre 2* – jim turmoq
 t(a)enia, *ae f* - tasma
 talaris, *e* - oshiq suyagiga oid
 talcum, *i n* - talx
 talis, *e* - shunday
 talocruralis, *e* – tizza tovonli
 talus, *i m* - oshiq suyagi
 tanninum, *i n* - tanin
 tarsus, *i m* - oyoqning kaft usti
 qismi
 tectōrius, *a, um* - qoplovchi
 tēctus, *a, um* - qoplangan,
 yashirin
 tegmen, *inis f* - qopqoq, tom
 tego, *ēre 3* - qoplamoq
 tela, *ae f* - negiz; mato
 temporalis, *e* - chakkaga oid
 tempus, *ōris n* - chakka; zamon
 tendineus, *a, um* - payli
 tendo, *inis m* - pay
 tener, *ēre, ērum* -
 tensor, *ōris m* - taranglovchi
 tenuis, *e* - dumaloq
 teres, *ētis* - yumaloq
 terminalis, *e* - yakuniy,
 chegaraviy
 terminatio, *ōnis f* - yakunlash
 terra, *ae f* - yer
 territorium, *i n* - teritoriya
 tertius, *a, um* – o'n uch
 testis, *is m* - moyak, urug'don
 textus, *us m* - to'qima
 thalāmus, *i m* - talamus

thenar, āris *n* - tenar (*qo'lning bosh barmog'i asosidagi tepalik*)
 theoria, ae *f* - nazariya
 thermopsis, Idis *f* - termopsis
 thesaurus, i *m* - hazina
 thiosulfas, ātis *m* - tiosulfat
 thoracicus, a, um - ko'krak qafasiga oid
 thorax, ācis *m* - ko'krak qafasi, ko'ks
 thyr(e)oideus, a, um - qalqonsimon
 thyrohyoideus, a, um - qalqon-til osti
 tibia, ae *f* - katta boldir suyagi
 tibialis, e - katta boldir (*suyagi*)ga oid
 tinctūra, ae *f* - tindirma
 tonsilla, ae *f* - murtak
 torus, i *m* - bolish
 totius - totus, a, um *Gen. sing.*
 totus, a, um - hammasi
 toxicus, a, um - zaharli
 trabēcula, ae *f* - kichik to'sin
 trachēa, ae *f* - kekirdak
 tractus, us *m* - kekirda yo'li
 traho, ēre 3 - sudramoq
 transeo, transire - bosib o'tmoq
 transfusio, ōnis *f* - qon quyish
 transplantatio, ōnis *f* - ko'chirib o'tkazish
 transversalis, e - ko'ndalang
 transversus, a, um - ko'ndalang
 trapezius, a, um - trapetsiya
 trapezoideus, a, um - trapetsiyasimon
 trauma, ātis *n* - shikast
 tredēcim - o'n uch
 tremens, entis -

tremor, ōris *m* -
 tres, tria - uch
 triangularis, e - uchburchak
 triceps, cipītis - uch boshli
 tricuspidālis, e - uch tavaqali
 trigemīnus, a, um - uchlik
 triginta - o'ttiz
 trigōnum, i *n* - uchburchak
 triplex, īcis - uchlamchi
 triquetrum, i *n* - uch qirrali
 tristitia, ae *f* - g'am, tashvish
 tritīcum, i *n* - bug'doy
 tritus, a, um - ishqalangan
 trochanter, ēris *m* - ko'st
 trochanterīcus, a, um - ko'stga oid
 trochlea, ae *f* - g'altak
 trochlearis, e - g'altakka oid
 trochoideus, a, um - aylantiruvchi
 trophicus, a, um - oziqlanuvchi
 truncus, i *m* - poya, tana
 tu - sen
 tuba, ae *f* - nay
 tubarius, a, um - nayga oid
 tuber, ēris *n* - do'mboq, g'udda
 tubercūlum, i *n* - do'mboqcha, g'uddacha
 tuberositas, ātis *f* - do'mboqlik
 tubūla, ae *f* - tubik
 tubūlus, i *m* - naycha
 tumor, ōris *m* - osma
 tunīca, ae *f* - parda; ko'ylak
 turcīcus, a, um - turkcha
 turpis, e - qiyofasiz
 tussis, is *f* - yo'tal
 tuto - havfsiz
 tympanīcus, a, um - nog'ora
 pardaga oid
 tympanum, i *n* - nog'ora pardasi
 U

ubi - qayerda
 ulcus, *ēris n* - yara
 ulna, *ae f* - tirsak suyagi
 ulnaris, *e* - tirsak(*suyagi*) ga oid
 uncinātus, *a, um* - ilgaksimon
 undecim - o' n bir
 undecimius, *a, um* - o' n birinchi
 unguentum, *i n* - malham
 unguis, *is m* - tirmoq; changal
 unus, *a, um* - bir
 urēter, *ēris m* - siydik nayi
 urethra, *ae f* - siydik chiqaruv
 yo'li
 urethralis, *e* - siydik chiqaruv
 yo'liga oid
 urgens, *entis* - shoshilinch
 urinarius, *a, um* - siydikka oid
 urogenitalis, *e* - siydik chiqaruv
 jinsiy yo'li
 urtica, *ae f* - gazanda, chayon o't
 usque (*Acc. bilan*) - gacha
 ustus, *a, um* - yoqilgan
 usus, *us m* - ishlatilishi, malaka
 ut - uchun
 uterinus, *a, um* - bachadonga oid
 utērus, *i m* - bachadon
 utilis, *e* - foydali
 uvula, *ae f* - tilcha

V

vacuum, *i n* - bo'shliq
 vado, *ēre 3* - yurmoq
 vagīna, *ae f* - qin
 vaginalis, *e* - qinli; qinga oid
 vagus, *a, um* - adashgan (*asab*)
 valens, *entis* - sog'lom, kuchli
 valeriana, *ae f* - valeriana
 valetūdo, *īnis f* - sog'liq
 vallatus, *a, um* - tarnovsimon
 valva, *ae f* - klapan

valvula, *ae f* - tuvoq
 vanitas, *ātis f* - bepusht
 varicōsus, *a, um* - venaning
 kengayishi
 varius, *a, um* - turli
 vas, *vasis n* - tomir
 vāstus, *a, um* - 1) xilvat,
 kimsasiz; 2) bepoyon, serbar; 3)
 xo'ra; 4) omi, qo'pol
 vegetativus, *a, um* - vegetativ
 vel - yo'ki
 velociter - tez
 velum, *i n* - parda
 vena, *ae f* - vena
 venēnum, *i n* - zahar
 venio, *ire 4* - kelmoq
 venōsus, *a, um* - venozli
 venter, *tris m* - qorin
 ventralis, *e* - oldingi (qorin)
 tomonga qaragan, ventral
 ventricularis, *e* - qorinchaga oid
 ventricūlus, *i m* - qorincha
 venūla, *ae f* - venacha
 venus, *ēris f* - muhabbat
 ver, *veris n* - bahor
 verbum, *i n* - so'z, fe'l
 veritas, *ātis f* - haqiqat
 vermiformis, *e* -
 chuvalchangsimon
 vermis, *is m* - chuvalchang
 vernalis, *e* - bahoriy
 versio, *ōnis f* - homlani
 bachadonda burilishi
 versus, *a, um* - burilgan
 vertebra, *ae f* - umurtqa
 vertebralis, *e* - umurtqaga oid
 vertex, *īcis m* - tom; tepa
 verito, *ēre 3* - o'girmoq
 verum - to'g'ri, aqlan